20004

ՀԱՅՕՐԻՆ ՕՐԳԱՐԱՆԸ

1911

891.99-192
2-30

ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԱՐԱՆԸ

891.99-192
Z-30
ՍՏԱՑՎԱԾ Է
№ 1360

ԿԱԶՄԵՑ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑ

(Մ. Տ. ԾԻՈՏ)

(Պատկերազարդ և ձայնագրուած ճոխակատար երգարան)

ПУБЛИЧНАЯ БИБЛИОТЕКА им. А. Мясникяна
ОТДЕЛ
466

Կ. ՊՈԼԻՍ

Տպագր Տ. ՏԾՂՐԱՄԱՃԵԱՆ

1911

Տպագրութիւն Տ. ՏՕՂՐԱՄԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, Սուլթան Համամ, Մօլա Թաշ.

83283-Ա.Հ

1331-90

Հ. Արամեանցի աշխատութիւնը չ'կրող պրակները անվաւեր են։

ՇԱՔԷ, Սասնոյ անմահ դիւցազնուհին

20 03

ՁՕՆ

Պաշտելի Շաքէ՛, Դու որ մեր Նորագոյն պատմութեան ամենէն թանկագին ու հոգեպարար մէկ էջը զարդարեցիր՝ անօրինակ դիւցազնութեամբդ Հայ Կնոջ եւ Հայ Ցեղին պատիւը գերիվեր պահելով, ներէ որ Քու անմահ Յիշատակին նուիրեմ այս չնչին աշխատութիւնը, իբր առհաւատչեայ իմ խորին զմայլանքի ու պաշտաման դէպի Քե՛զ եւ Քոյ անմեղ Մանկի՛կը, որուն հետ առյաւէտ սիրայօժար հրաժեշտ տուիր այրեցաւեր Տարօնին, արնածոր ժայռերն ի վար անդնդամոյն ջախջախուելով :

Հ. ԱՐՍԱՄԵԱՆՑ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ընկերներու եւ բարեկամներու բազմակողմանի պահանջներէն թելադրուած շատոնց մտադիր էի ձեռնարկել հանրամատչելի եւ լիակատար երգարանի մը կազմութեան, սակայն բազմազբաղ վիճակիս բերմամբ ցարդ անկարող եղայ իկատար ածել այդ մտադրութիւնս :

Վերջերս միայն, երբ վճռեցի Հայ հասարակութեան տալ Սօսիալ Դեմօկրատ Հնչակեան Կուսակցութեան 1887–1911 թուերու ամփոփ պատմութիւնը, նկատեցի որ Հայ Յեղափոխական Հերոսներու ձօնուած բազմաթիւ երգեր այդ պատմութեան մէկ մասը կազմելով հանդերձ առանձին հրատարակութեամբ լոյս ձգելը աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլար :

Բացի այդ, երբ աչքի առաջ ունեցայ ցարդ հրատարակուած կարգ մը երգարաններ՝ թէ՛ Տաճկաստանի եւ թէ արտասահմանի մէջ, տեսայ որ ոչ միայն մեր Նորագոյն դիւցազներգութիւնը արժանաւորապէս ներկայացուած չէ անոնց մէջ, այլ եւ շատ երգեր խեղաթիւրուած, աղճատուած ու ոմանք ալ մասնաւոր դիտումներով զանցառութեան են տրուած : Մանաւանդ Հնչակեան երգերը կա՛մ բնաւ չեն ծանօթացուած հանրութեան եւ կամ եղածներն ալ ենթարկուած են այլանդակ ծամածռութիւններու ; ըստ որում անոնք մեծաւ մասամբ կորսնցուցած են իրենց հրահանգիչ յատկութիւնները : Արդարեւ, ամէն կողմէ տրտունջներ կը լսէինք, ամենքը կը գանգատէին որ շէնք-

շնորհք ու անխարդախ երգարան մը չունին, թէեւ այդ անունով բազմաթիւ գրքոյկներ հրապարակ եկին ձգուած Օսմանեան Սահմանադրութեան վերահռչակումէն յետոյ, անոնցմէ շատ շատերը շահադիտական նպատակով :

Ուստի նարկ անհրաժեշտ համարեցի հաւաքել, զմեզ շրջապատող պայմաններուն համապատասխան ուղղութեամբ թեթեւ սրբագրութենէ մը անցնել, որքան հնար էր հաւատարիմ մնալով անոնց ներքին իմաստին եւ ոգուն, շարադասել եւ հրատարակել Ներկայ «ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԱՐԱՆԸ», որ կըսփռեմ յուսալ թէ պիտի կրնայ փոքր ի շատէ բաւարարութիւն տալ Հայ երգի սիրահարներու բանաւոր մէկ պահանջին :

Յաւակնութիւն չունիմ, անշուշտ, *անթերի* գործ մը ներկայացնել ասիկա, քանի որ բացի գործին թեքնիք դժուարութիւններէն ստեղծուած են նաեւ արտաքին որոշ խոչընդոտներ, Հայ Յեղափոխական երգերու բարձր թռիչքներուն մէջ ոչ-բարեացակամ տրամադրութիւններ որոնելու անմիտ ջանքեր մը՝ հանդէպ մեր ընդհանուր հայրենիքին եւ զայն բաղկացնող տարրերուն, ինչ որ ցաւալի ըլլալէ աւելի տգեղ երեւոյթ մը կը մատնէ . . .

Այնուամենայնիւ ես ջանացի իբաց վանել այդ բոլորը եւ ազգերու հայրենասիրութիւնը ամենաբարձր առաքինութիւնն համարելով չ'ձգել զայն ոեւէ կասկածի ներքեւ : Ըստ Համիտեան պժգալի *րէժիմին* ներքեւ ապրող ու անոր դէմ ճակատագրական պայքար մղող ժողովուրդ մը, որպիսին էր մերը՝ չէր կրնար տարբեր նայեացք ունենալ ընկերային կեանքի վրայ եւ որդեգրել տարբեր քաղաքական ուղղութիւն մը, քան Հայ Յեղափոխութեան ծանօթ պատմութիւնը ցոյց կուտայ : Երբ Համայնաձուլումի եւ Հայաջինջ քաղաքականութեան հանդէպ գտնուող Հայը իր մարդավայել գոյութիւնը կը պայմանաւորէր Հայաստանի ճակատագրին անջատմամբ *Համիտի վարած պետութեան* ճակատագրէն ու երբ նա այդ բանը ցայտուն կերպով կը ցոլացնէր իր ժողովրդական երգերուն մէջ, ատով նա ոչ միայն չէր մեղանչէր ճշմարիտ հայրենասիրութեան դէմ, այլ կենդանի ապացոյցը կուտար իր քաղաքական հասունութեան եւ քաղաքացիական ազնիւ համարձակութեան . . . մինչեւ որ պետական կազմակերպութիւնը ենթարկուէր հիմնական բարեշրջման եւ սահմանադրական հասարակակարգերու ներմուծմամբ պարտադրէր Օսմանեան լայնածաւալ կայսրութեան բոլոր բնակիչները համախմբուիլ համերկրացիական շինարար աշխատանքին շուրջը՝ Ազատութեան, Հաւասարութեան, Արդարութեան եւ Եղբայրութեան նուիրական դրօշին ներքեւ, վերջ դնելով ամէն կարգի խտրութիւններուն եւ բաղկացուցիչ ազգութեանց մէջ ներշնչելով հոգեբուղխ սէ՛ր, անկեղծ յարգա՛նք եւ ինքնայօժար անձնուիրութի՛ւն դէպի Հայրենիքը եւ անոր ապագան :

Այսպիսով բռնապետական րէժիմին դէմ բարձրացող արդար Զայրոյթը եւ Ազգային Ինքնորոշման կենդանի արտայայտութիւնները բնաւ չեն կարող վրդովել *ազատ* երկրի մը ազատ քաղաքացիներուն հոգեկան անդորրութիւնը, ըլլան անոնք պետական պաշտօնեաներ, ըլլան օրէնքի սպասաւորներ եւ կամ սոսկական քաղաքացիներ :

Ինձ համար ազգի մը երգերը նոյնքան *անձեռնմխելի* սրբութիւններ են, որքան ինքը պատմութիւնը իր այլազան արտայայտութիւններով :

Ոչինչ չ'պէտք է արգելք հանդիսանայ անոնց անաղարտ *պահպանումին*, ինչպէս որ ոչ ոքին ալ մտքէն չպիտի անցնէր յապաւել պատմութեան այս կամ այն դրուագը, որքան ալ նա ժամանակակից ըմբռնումներուն զուգընթաց չըլլայ:

Այդ էր պատճառն, որ ես ամէն ջանք թափեցի «ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԱՐԱՆԻՆ» մէջ զետեղելու համար թէ՛ այն հատընտիր երգերը, որոնք երեւցած են զանազան հրատա-

ռակութեանց մէջ եւ թէ կարգ մը *բոլորովին անտիպ* ընտիր երգեր : Ընթերցողն ինքը որոշ գաղափար պիտի կազմէ այդ մասին, երբ ծայրէ ի ծայր եւ ուշի ուշով աչքէ անցնէ այս աշխատութիւնը :

Տարակոյս չ'կայ թէ շատ մը Յեղափոխական եւ Ազգային երգեր դուրս են մնացած Ներկայ երգարանէն, ասոր ալ պատճառը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ գործը ծրագրուածէն աւելի չ'ստուարացնելու փափաքս : Բայց կը խոստանամ, երբ միջոցներս ներեն, *երկրորդ հատորի* մը մէջ ամփոփել մնացեալ երգերն ալ եւ այսպիսով հնարաւորութիւն տալ ընթերցողին խիստ դիւրամատչելի պայմաններով ունենալ գրեթէ ամբողջ հաւաքածոն Հայ երգերու :

Շատ շնորհակալ պիտի ըլլամ, եթէ ընկերներ եւ բարեկամներ հաճին ուղարկել ինձ ամէն տեսակ երգեր, ինչ որ այս երգարանէն դուրս է մնացած :

Նկատուած է որ յաճախ կարեւոր անցքերու եւ դէմքերու նկարները խորապէս կազդեն ժողովուրդին հոգուն վրայ ու կազնուացնեն անոր զգացումները : Ուստի կարգ մը պատկերներ ալ դրի ներկայ աշխատութեան մէջ, ոմանք երգերու հեղինակներուն են, ոմանք ալ այն հերոսներուն, որոնց ձօնուած են յարակից երգերը :

Երգողը միանգամայն կը ծանօթանայ թէ երգի հերոսին եւ թէ հեղինակին անձնական նկարին :

Գիտեմ՝ հարկ էր ինչ ինչ ծանօթութիւններ եւ կենսագրական տեղեկութիւններ ալ հաղորդել անոնց մասին, բայց որովհետեւ ի մօտոյ հրատարակուելիք «Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՍ» մէջ մանրամասնօրէն պիտի տեսնուին վերջին քառորդ դարու բոլոր կարեւոր անցքերուն ու դէմքերուն նկարագրութիւնները, ինչքան որ անոնք առնչութիւն ունին այս ուսմութեան նիւթին հետ, ուստի հոս յիշատակել աւելորդ սեպեցի : Հ. Ս.

ԱՌ ՀՆՉԱԿ

Tempo di Marcia

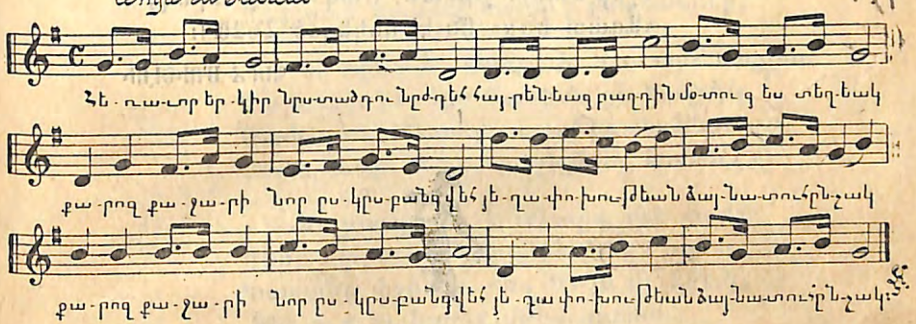

եռաւոր երկիր նստած դու նժդեհ,
Հայրենեաց բաղդին մօտուստ ես տեղեակ.
Քարոզ քաջարի նոր սկզբանց վեհ,
Յեղափոխութեան ձայնատու ՀՆՉԱԿ:

Նոր գաղափարի քոյ ցանած սերման
Ազնիւ պտուղներ հասուննան արագ.
Կարին եւ Պոլիս որոտման նման
Անդրանիկ շարժմունք ծնան քեւ ՀՆՉԱԿ:

Չար բռնակալը Հայոց կեղեքիչ
Վախէն պահուեցաւ ոսկի գահին տակ,
Խուլ Եւրոպայի թնդաց մէն դահլիճ,
Հայը ցնցուեցաւ, կարմրեցաւ ՀՆՉԱԿ

Այսօր քո սերմանից նոր պտուղք ահա
Հասած կարմրին արեան նմանակ.
Կենաց եւ մահու սուրբ ժամ մերձենայ,
Կարմիր հրաւէրիդ ակն ունինք, ՀՆՉԱ՛Կ:

Կոչնակդ հնչեցո՛ւր հնչեցո՛ւր արեկ
Թող Հայք ոտք ելլեն ծագէ մինչեւ ծագ:
Փշրի ժանտ շղթան, ծագո նոր արեգ,
«Ազատ ենք» հնչէ՝ ոսկեզօծ ՀՆՉԱԿ:

ՊԵՐՃ ՄՈՒՇԼՈՒ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՋԱՆԳ

զատութեան Ջանգ, դու վեհ ղօղանջէ՛,
Կովկասեան վսեմ, վէս բարձունքներից.
Ինչպէս մրրիկ, շաչէ՛, շառաչէ՛,
Մինչեւ սիգապանծ Ազատն-Մասիս:

Անհուն վրէժի եւ ըմբոստացման
Եւ բուռն ցասման բարբառը հնչէ,
Ժողովրդների անկախ ինքնիշխան՝
Դաշն ազատական՝ խրոխտ ղօղանջէ:

Լեռներից խրճիթ եւ ձորերից ձոր
Եւ սրտերից սիրտ ձայնդ թո՛ղ թռչի
Եւ ընդվզումի պատգամդ հզօր,
Յաւիտեան անլուռ երբէք չ,հանգչի:

Ըմբոստ ոգինե՛ր, թեւ առէք, հասէք,
Եւ զանգահարենք ամուր, միահամուռ,
Ջանգն ազատութեան զանգահարեցէք,
Կովկասի համար համուր ընդհանուր:

Եւ որոտա՛, Ջանգ, եւ դու արթնացրու
Դարաւոր ներհից Մասիսն ու Կազբէկ,
Թափ տո՛ւր թեւերդ, արծիւ լեռներու
Քնած առիւծնե՛ր, բաշերնիդ թոթուէք:

Եւ բաւական է անարգ լծի տակ,
Մենք ստրուկ մնանք՝ ձեռներս շղթայ,
Կապանք փշրելու մեզ թո՛յն ու կրակ,
Մեզ ուժ եւ կորով վրէժ որոտա՛:

Եւ մեզ ամենքիս մռնչէ՛, կոչէ՛
Մահուան ու փառքի, դաշտը պայքարի,
Սրբազան ռազմի շեփորը գոչէ,
Ընդդէմ բռնութեան, ամբարիշտ Ջարին:

Հրաբուխների դու վսեմ երկիր,
Եւ ծովերից ծով հուժկու մրրկէ՛,
Քո սուրբ ոտքերով եւ զարկ եւ ժայթքիր,
Բռնութեան գլխին, աշխարհը փրկէ:

Եւ ազատութեան նորոգ արեւի
Ոսկի ներբողդ, Ջանգ, զուարթ հնչէ՛
Բիւր գագաթներից ազատ Կովկասի,
Սուրբ եղբայրութեան տօնին մեզ կանչէ:

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԿՈՉՆԱԿԻ ՁԱՅՆԸ

(„Հեռաւոր երկիր"ի եղանակով)

ԱՐԱՄ ԱՉԸՔՊԱՇԵԱՆԻՆ

Կոչնակի հզօր ձայնը լսեցէ՛ք,
Զազիր բռնութեան լուծը փշրեցէ՛ք,
Բացէ՛ք Հնչակեան կարմիր դրօշակ,
Ազատուի Հայ Ազգն ու փայլի Հնչակ:

Մայր Հայրենիքը՝ որ հին դարերէ
Վեր անմխիթար կողքայ կը հեծէ,
Թո՛ղ նա փրկուի այսօր մեր արեամբ,
Յաւիտեան կեցցէ՛ վեհ դրօշն Հնչակեան:

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐ

Հնչակեան զինուոր ուժգին համարձակ,
Շողացուր միշտ սուր, սուլեցուր գնդակ,
Առանց տատանման անվեհեր Թափով,
Դիմի՛ր ու դիմի՛ր դէպ վեհ նպատակ:

Նուիրիր կեանքդ քո եղբայրներին,
Զոհ բեր Թշնամուդ քո կտրուկ սուրին,
Հակառակորդից դու մի՛ երկնչիր,
Դեղ դարման եղի՛ր արնոտ վէրքերին:

Զարութեան ոգու Թոյնը սպաննիչ,
Թո՛ղ հեռու կենայ սրտիցդ, ո՛վ կտրիճ.
Իբրեւ դրօշակին հարազատ պաշտպան,
Ատիր միշտ ոխը, քէնը քայքայիչ:

Անխարդախ ոգով միշտ յառաջ գնա՛,
Բռնակալ ուժը ջնջելու ջանա՛,
Յեղափոխութեան Թշնամու հանդէպ
Եղի՛ր անողորմ, անգութ, անխնայ:

Կտրիճ Հնչակեա՛ն, ուժգին համարձակ,
Շողացո՛ւր միշտ սուր, սուլեցուր գնդակ:
Յեղափոխութեան սրբազան դաշտում
Միայն այդ լինի քո վեհ նպատակ:

Վ. Տ.

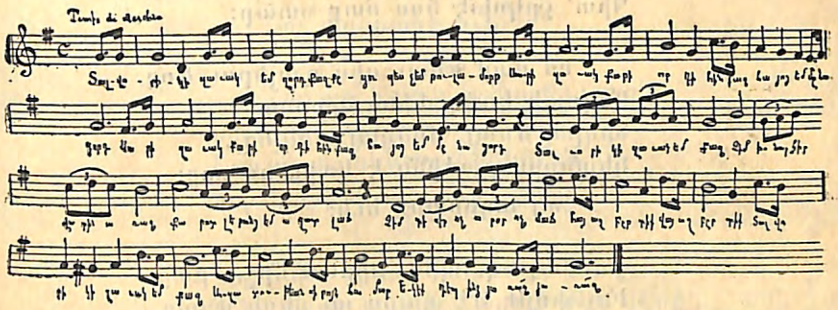

ՏԱԼՈՒՈՐԻԿ

Տալուորիկի կտրիճ եմ խորԹ,
Քաղքցու պէս չեմ Թուլամորթ,
Սարի զաւակ, քարի որդի
Հին քաջ Հայոց եմ մնացորդ

Տալուորիկի զաւակ եմ քաջ,
Չեմ խոնարհիր վատին առաջ,
Քարոտ լերանց եմ ազատ լաճ,
Չեմ տեսել ոչ արօտ, ոչ մաճ:

Հայ աղբրտիք, վայ աղբրտիք,
Տալուորիկի զաւակ եմ քաջ,
Ազատութեան սիրոյն համար
Եկէք դէպ՝ ինձ յառա՛ջ յառա՛ջ:

Երբ իմ աչեր բացի աշխարհ,
Ազատ տեսայ մեր սար ու քար,

Մինչեւ փակեմ աչքս ի խաւար,
Պիտ՚ չըկոխէ հոս ոտք օտար:

Իմ մամ ծնաւ զիս դալերու ծոց,
Ընկոյզի կոճղ մ՚ինձ օրօրոց.
Տըկլոզ ծնայ, մեծցայ տըկլոզ,
Կեանքիս բաժինն է կռիւ ու բոց:
Հայ աղբրտիք եւն:

Ոտքս բոպիկ, սիրտս միշտ բաց,
Ինչ փոյթ թէ քոյրս ալ մերկ մնաց,
Իմ մօտ մէկէ արեւ, բուք, ձիւն,
Բաւ է չ՚իշխէ հոս բռնութիւն:

Իմ կեանքս խիստ է եւ չարքաշ,
Փափուկ կեանքի վայելց չեմ վարժ,
Բնակարանս է ապառաժ,
Ընկերս՚ մրրիկ ու երկրաշարժ:
Հայ աղբրտիք եւն:

Թող Հայք բնակին հովիտ ու դաշտ,
Բռնութեան հետ չ՚լինին հաշտ:
Ես պիտ մնամ միշտ աննուաճ,
Թէեւ վրաս գայ քսան փաշտ:

Ցորենի տեղ կուտեմ կորեկ,
Երկաթ ծեծեմ գիշեր ցորեկ,
Շինեմ փետատ, խոփ, խաչերկաթ,
Ծանր է դատումս բայց եմ ազատ:
Հայ աղբրտիք եւն:

Հարստութիւն, ուսում, հանճար,
Փառք ու պատիւ չեն ինձ համար.
Բաւ է ունիմ տէգ, թուր, խանջար ,
Բնաւ չի խրոխտար վրաս օտար:

1331-90

Սիրած զէնքերս չեմ ձգեր ջեռքէս,
Առիւծն անվախ չէ ինծի պէս.
Կը սիրեմ ոյս, կռիւ, աւար;
Կսպասեմ երբ ինկնի հաւար:
Հայ աղբրտիք եւն:

Հաւար ինկնի երթամ յառա՛չ,
Սասնոյ լերինք հանեն հառա՛չ,
Հառաչ հանեն եւ ներկուին
Իւր կտրիճի արիւնով քաջ:

Կտրիճիս սիրտ, կտրիճիս ձեռք,
Ի՞նչ փոյթ քաջին հազար մէկ վէրք,
Մէկ հարուածն կուտաս հարիւր,
Ազռաւին լէշ կանես հազէր:
Հայ աղբրտիք եւն:

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ՏԻՎՐԻԿՑԻ ՆԱԹԱՆԻՆ ԵՐԳԸ

(Նաթան Մէնէնեան - Գագիկ)

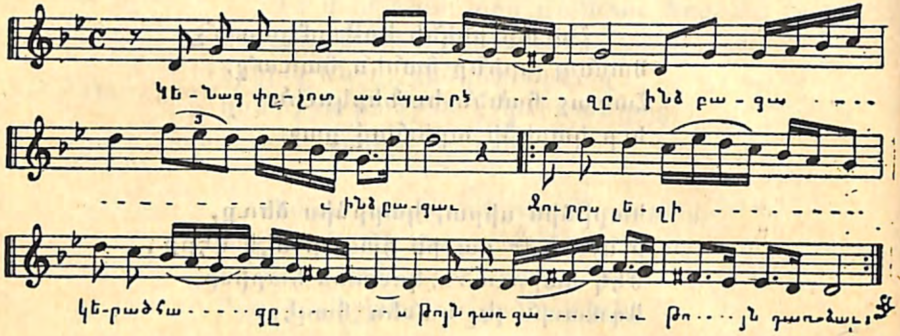

Կենաց փշոտ ասպարէզը ինձ բացուաւ,
Ջուրս լեղի, կերած հացս թոյն դարձաւ։
Հեռու երկինք հեռու երկիր տխրամած,
Ո՜հ, կը հեծեմ բանտիս խորեր շղթայուած։

Չկայ հայրիկ, չկայ մայրիկ, քոյր, եղբայր
Եւ ոչ ալ մի մխիթարիչ բարեկամ.
Երանի թէ տեսնէի, ա՜խ, իմ ընկերք,
Կը փարատուէր սրտիս մէջէն խոց ու վէրք։

Աւա՜ղ, սակայն, որ զրկուած այդ բոլորէն,
Ճիրանն ընկած դահճապետին անօրէն,
Բռնակալը չար մտածեց իմ մասին,
Վնասակար զիս նկատեց իւր անձին։

Անմիջական լուր տրուելով Սուլթանին
Եւ իր անարգ ստրուկներու վոհմակին,
Անխղճօրէն չքննելով կնքեցին
Եւ իմ մահուան սև վճիռն արձակեցին։

Անգութ բաղդն իմ զայս որ լսեց անհամբեր,
Զիս միացուց շէֆէր ախտին մահաբեր,
Շուտով հասաւ դժբաղդ օրը սոսկալի.
Բացին բանտի տխուր դուռը սգալի։

Արձագանքը միայն կրկնեց ՆԱԹԱՆԸ,
Սև գիշերը քօղով ծածկեց կախաղանը.
Երբ հագցնէր իր լաթերը գոռ Սարգիս՝
“Պիտի մեկնիմ մինչ յաւիտեան, ո՜հ, Դաւիթ„։

Մնաք բարեա՜ւ, տո՜ւր բարեւս ընկերաց,
Թող չմոռնան հէգ Նաթանիս կոծն ու լաց։
Թող Հնչակեան իմ ընկերներ վրէժս լուծեն
Հայրենիքիս ու խեղճ ազգիս դահիճէն։

Ա՜յ իմ բաղդը իմ վախճանը շուտ դրաւ,
Սիրտս լիքը հազար իղձով՝ հող դրաւ։
Ահա կ՚իջնեմ սև գերեզման, գրկեմ հող,
Իմ յիշատակ իմ անունը մնայ թող։

ՆԱԹԱՆԻ ՇԻՐՄԻՆ ՎՐԱՅ

Իբրեւ Հայ անհատ, բնիկ Տիվրիկցի,
Արիւնս անարատ փրկչին զոհեցի.
Քսան ամսոյ չափ գիս բանտը դրին,
Հրամանն էր անխախտ՝ խեղդամահ ըրին,
Լուսինը տեսաւ կրծոյս մարիլը,
Այլ նա չիմացաւ սիրոյս վառիլը.
Վկայ է երկինք՝ իբրեւ Հայ ծնայ,
Այս էր իմ բաժին—որպէս Հայ մեռայ:

△ △ △

ՏԻՎՐԻԿՑԻ ԴԱՒԻԹԻՆ ԵՐԳԸ*)

(Նաթանին հետ նահատակուած)

Բանտիս դռներն էին եօթը ելքերով,
Շէնքն էր ամուր, պատած երկաթ-քարերով:
Յանկարծ լսուաւ դռներու ճայն-ճռնչիւն,
Ներս խուժեցին կարգ մը զինուորք շառաչուն:

Ձեռքս ոտքս շղթայ զարկին այս պահուն,
Պատրաստ կանգնած սեւ կառք տարին զիս խեղճն:
Յանկարծ կլոր առած կառքը սահեցաւ,
Դէպի մահուան անարգ սիւնը թռչեցաւ:

Աչքս յառած դէպի վերին օթեւան,
Գտայ միայն կեանքիս խլիչ սեւ պարան,
Որ զինուորներ լեղապատառ կ՚իջէին,
Սուրբ Հնչակեան զինուորիս կեանք խլէին:

Յօժարակամ կուտամ կեանքս, Հայաստան,
Որ մարդկութեան եղար դու սուրբ օրօրան...
Թող ես մեռնիմ Հնչակեան սուրբ ուխտիս մէջ,
Միայն թէ, ո՛հ, ազգիս ցաւերն գտնեն վերջ:

(*) «Կենաց Փշոց»ի եղանակով:

ՄՈՒՐԱՏԻՆ

Մահուան ճանկերից հպարտ յաղթական,
Դարձեալ ասպարէզ նետւում է հսկան.
Բանտ ու չարչարանք, աքսոր ու հարուած,
Նոր վրէժ սնուցին սրտումը տաղուած:

Ու ծով ճեղքելով Եւրոպ է մտնում,
Ջրքնաղ աւետիս ամէն կողմ թնդում,

«Ազատ է Մուրատն, ազատ Բարիզում՝
Իր ընկերների սիրալիր գրկում» *):

Ուրախալի լուրը շանթեց Սուլթանին,
Հայ ազգի դաժիճ անգութ գազանին,
Ցնծաց Հայութիւն, թունդ ելան սրտեր,
Նորոգ վառեցան Հնչակեան գնդեր:

Աննման Հնչակ, ինչիր անընդհատ,
Ահա՛ մեր շարքում Մուրատն անվհատ.
Կարմիր օրերի նա անյաղթ հերոս,
Անղեկ Հայութեան լուսաւոր փարոս:

Տարէ՛ք Աւետիս Տաճկահայ եղբարց,
Որ երբ կոչ անէ Մուրատն յանկարծ,
Ոտքի թող ելլեն Մուշ, Սասուն, Զէյթուն,
Ո՛ւ ազատ իւչակեն Հայրենի մեր տուն:
Ա. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(*) Ընկեր Մուրատ 1906 Մայիսին իր աքսորավայր Ափրիկեան Տրիպոլսէն փախչելով անցաւ Ֆրանսա եւ գնաց Բարիզ՝ Ս. Դ. Հնչ. Կուսակցութեան կեդրոնատեղին: Այս պատմական անցքին մանրամասնութիւնները տեսնել «Ս. Դ. Հնչակեան Կուս համառօտ պատմութեան» մէջ: Հ. Ա.

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՈՒԽՏԸ

Թէ սև ու մութ ամպերէն
կարկուտ տեղայ իմ գլխին,
Թէ շանթալից կայծակներ
Հարեն՝ կուրծքս պատառեն,

Թէ բիւրաւոր գազաններ
Ինձ պատառել աշխատին,—
Պիտի կրեմ ճակատիս
Սուրբ կնիքը Հնչակեան,

Թէ իմ նաւը կործանուի
Ալեկոծեալ ովկէանում,
Թէ կատաղի ալիքներն
Ինձ խորտակել սպառնան,

Թէ բոցերու ալիքներ
Լափել իսպառ զիս ճգնին,—
Պիտի կրեմ ճակատիս
Սուրբ կնիքը Հնչակեան:

ԱՆՄԱՀ ԳԱԼՈՒՍՏԻ ԵՒ ՅԱԲԷԹԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

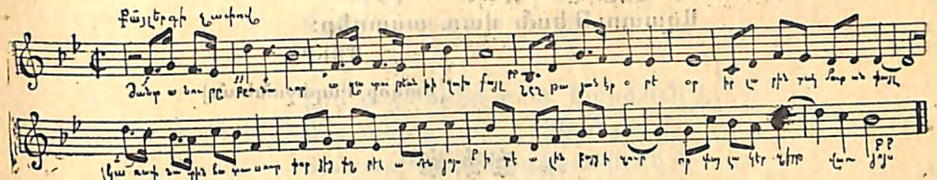

Ճանոտ անուրը բռնաւոր,
Ազատութեան խիզախ քայլ
Շղթայած էր օրէ օր
Իր լարին տակ մութ, անփայլ:

Կառափնատին հատու սուր,
Փորձեց փշրել ամէն յոյս
Իտէալին, բայց ի զո՛ւր,
Որ փայլակէր զերթ վառ լոյս:

Զոյգ հերոսներ անբաժան,
Ցաւի զինուոր, վշտի ծով,
Փշրեցին այդ սեւ շղթան
Իրենց կարմիր արիւնով:

Սուր տապարին տակ ՅԱԲԷԹ
Անվախ, խրոխտ, անընդհատ
Կոչեց, «կեցցէ՛ Նա յաւէտ,
Գիտէ մեռնիլ անվհատ»:

Իրենց կեանքէն յիշատակ,
Մնաց մ'անշուք գերեզման,
Լացող ուռույն կուրծքին տակ,
Իբրեւ կտակ հայութեան:

Դարերու մութ խորերէն,
ԳԱԼՈՒՍՏ, ՅԱԲԷԹ անվեհեր,
Պիտի շողան դէս ու դէն,
Ազատութեան վառ աստղեր:

ՄՈՒՐՃ

[Յակոբ Խարէջանեան]

❀❀❀

ՀԻՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Հին աշխարհը դեռ կանգուն է
Իր մոլութեամբ, զեղխութեամբ
Վատ կիրքը դեռ միշտ արթուն է
Օրէնք դարձած բռնութեամբ:

Հին աշխարհը դեռ կանգուն է,
Բայց շարժվում է երկիրը
Եւ նրա տակն էլ այժմ արթուն է
Վրէժը—չարի զոհերը:

Հին աշխարհը դեռ կանգուն է,
Ողջ անարդար է կեանքում,
Տառապողը մարդկութիւնն է
Լոկ տէրերն են խրախճանքում:

Հին աշխարհը դեռ կանգուն է,
Բայց ամբոխներն են ի շար.
Մա՛հն է, մա՛հն է, որ արթուն է,
Կըլանելու հին աշխարհ:

ԼԵՒՈՆ

(Աւետիս Նազարբէկ)

ՄԱՐԻԱՄ ՆԱԶԱՐԲԷԿԵԱՆ (*Մարօ*)

ՄԱՐՈՅԻՆ

Ե՛կ ես քեզ տանեմ սիրած երկըրներ,
Տանեմ հարազատ ծովի եզըրներ.
Այնտեղ կան վայրեր՝ բընութեան զարդեր,
Այնտեղ կան յոյս, սէր աղերսող մարդեր:

Այնտեղ ուռիներն ալիքն են պաչում,
Որ կայտառ խաղով գալիս է, փախչում,
Ծառերի թաւում լալիս է սոխակ,
Քաղցրաբոյր ծաղկում վարդ, շուշան, մեխակ:

Այնտեղ երկնքի կամարից կապոյտ
Մեղմիկ ժպտում են աստղերն անփոյթ.
Մեղմիկ ժպտում են աստղերըն այնտե՛ղ,
Ուր թըշուառ մարդն է ողբում մունջ, անմեղ:

Այնտեղ ձիւնապատ լեռներ սրբազան
Խրված են երկնում կրծքով անսասան,
Մինչ ադամանդեայ գագաթները նրանց
Սքողվում են սուգի քողով անթափանց:

Երկրի դարեւոր պահապան արթունք՝ —
Նրանք միշտ գետերով թափում են արցունք.
Ե՛կ, տանենք մեր սէրն այն սուրբ վայրերին
Եւ նոր բաղդի լոյս հարազատներին:

ԼԵՌԵՆՑ

ՀԱՄԲԱՐՑՈՒՄ ԽՏՇԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ընդվըզումի աներկեւան Դիւցազնը քաջ, պանծալի,
Ապերջանիկ, թշուառ Ցեղիդ յուսոյ Ջահը շողշողուն,
Արիւնառուշտ Ներոններու Նախճիրներուն քըստմնելի,
Արդարադատ Դատաւորը, վըճռաբեկը եղար դուն:

Հէք Հայութեան Արէսն էիր, Պայքարներու Ախոյեան,
Հայրենիքի Ողիմպոսին բարձունքներուն տիրապետ,
Որ աներկիւղ եւ անյողդողդ վրիժառու զերթ տիտան,
Քու բարկացայտ վառ շանթերու գոռ մոլինը բոցանետ,

Տեղացիր յար դահիճներու կարմիր գլխին նողկալի,
Որ Տաւրոսէն մինչեւ Սիփան եւ Սիհունէն մինչ Եփրատ,
Հայրենիքի փրկագործման, ձերբազատման լոյս ծագի,
Ու հոն հնչուի Երջանկութեան քաղցրանուագ երգն ազատ:

ՀՆՋԱԿԵԱՆ ԴՐՕՇԻՆ

Ընդվզումի փոթորկին մէջ փրկարար՝
Կոյս ու խրոխտ՝ ո՛վ անդրանիկ դրօշակ :
Սաւառնեցար , տարածուեցար, խոյացար,
Պղծութեան դէմ՝ Գեղեցկութի՛ւն հերարձակ :
Կարմի՛ր բողոք , դո՛ւն , Հայ Ցաւին դարաւոր ,
Խորհրդանշա՛ն՝ Իդէալին անապակ,
Գո՛ւ հրաւէր՝ դէպի կռիւն ահաւոր
Ազատութեան, ո՛վ Հնչակեան դրօշակ:
Այրի, խաչուած, որբ Հայութեան ոգիէն
Ո՞ր ձեռուըներն ազատարար փրցուցին
Նուիրական քու պաստառդ հրեղէն։
Ի՜նչ խուլ վրէժներ քեզ դարերով ոգեցին...
Ո՞ր ամեհի նաւազն արդեօք ազատեց
Նաւաբեկման ճակատագրէն Հայութեան
Խլեակն անմահ, որուն ծայրը բարձրաբերձ՝
Նոր առագաստ՝ պարզուեցար մեր վրան:
Նո՛ր առագաստ՝ Արեան ծովերն ալեկոծ
Դուն հեգնեցիր, Թռար կոհակ առ կոհակ...
Բայց ծածկեցին հորիզոններ մութ ու գոց
Ալատութեան պայծառ ափերն սպիտակ:
Բռնակալին Զայրոյթին դէմ երբ խիզախ՝
Դուն ցցուեցար, հսկա՛յ Գրգիռ ապստամբ,
Հայը մէկէ՛ն ցնցուեցաւ սրտաբախ
Ու իր հոգին ուռեցաւ նոր զօրութեամբ:
Եւ ամբոխներ, նշմարելով քեզ յանկարծ՝
Իրենց տմոյն գլխոյն վրայ՝ յաղթակա՛ն՝
Ստրկական քունէն հազիւ սթափած՝
Ծալքերուդ տակ խո՛ւմբ խո՛ւմբ հաւաքու ե ա

Ժանտ բռնութեան Ոստանին մէջ մոլեկան
Կարմիր բաշդ թօթուեցիր օր մը վսեմ
Անդրանիկ հերոսներուն մեր վրան...
Ու սարսեցաւ բռնաւոր Գահը դժխեմ:
Այնուհետեւ, ա՛լ քու խոյանքդ պանծալի
Չը դադրեցաւ երբէք: Ու գոռ սերունդներ,
Հայրենիքի կուրծքին վրայ պաշտելի,
Պտտցուցին քեզ, յաղթական, լեռնէ լեռ:
Մեր Մուրատին ձեռքը քեզի տիրաբար
Տնկեց ըմբոստ Սասնոյ բարձրերը ազատ
Քեզի համար, Նուիրակա՛ն Գաղափար,
Զոհուեցան շա՜տ հայորդիներ հարազատ :
Բռնութեան խուլ պարիսպներն ալ հեռու,
Մինչեւ յետին տրտում խորշերն հայրենի,
Տեղ չի մնաց, ուր քու ծալքերդ ահարկու
Վեհ շարժումի մը չըլլային հովանի:
Եւ վերջապէս փա՛ռքն ունեցար եզական՝
Բիրտ Բռնութեան բանակին դէմ վիթխարի՝
Բարձրանալու, ո՛վ դրօշակ Հնչակեան,
Սքանչացումը կապտեցիր աշխարհի:
Դիւցազներու կռուին Վկան եղար դուն,
Ընդվզումին կամաւորներն ջերմեռանդ
Համբուրեցին և որդեգրեց քեզ Զէյթուն,—
Բռնութեան դէմ մեր ժայռէ Ցոյմն անվկանդ:
Դէպի Կռի՛ւ, աչքերնիս քեզ սեւեռած՝
Պիտի քալենք, ո՛վ Հնչակեան դրօշակ,
Մինչեւ փլչի Բռնութեան կուրծքը մեռած,
Մինչե՛ւ Անդունդ և կամ մինչե՛ւ Յաղթանակ...

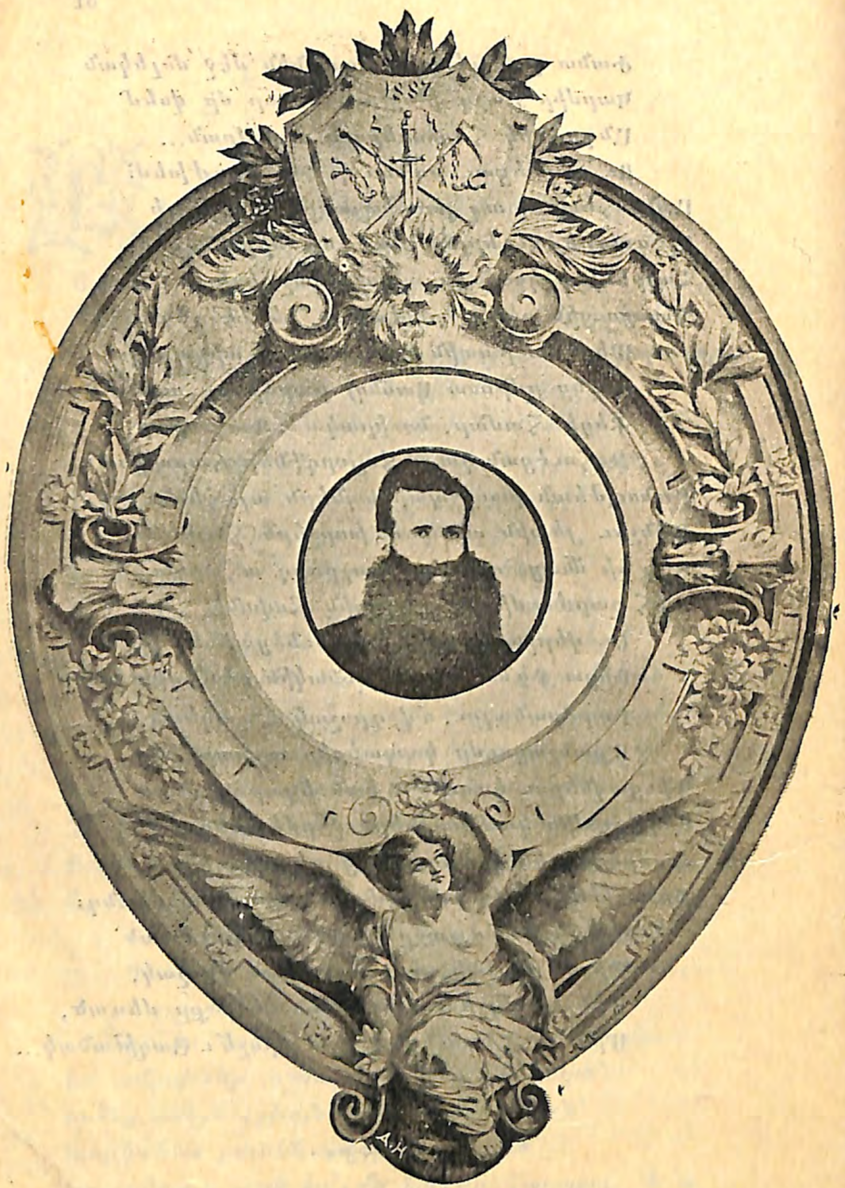

ՀԵՐՈՍԸ
(անմահ Ժիրայրի յիշատակին)

Սրհամարեց կենաց հաճոյքն հեշտագին,
Կեանքի իղձերն ալ միշտ լխեղդեց հոգւոյն մէջ.
Սիրտը երբեք չի թրթռաց սիրային,
Ժպիտներու հանդէպ դիւթող ու անվերջ:

Ոչ ալ տարփոտ սէրեր եկան բնաւին,
Պատելու իր վեհ հերոսի սիրտը քաջ,
Ուր չկային հաճոյքներր կեանքի սին,
Բաղձանքները, փափաքները հեշտամած:

Իր սրտին մէջ ունեցաւ ան լոկ մի սէր—
Տուայտանքի տակ հեծեծող հայրենեաց
Սիրտն այդ սիրոյն բոցերուն մէջ կ՚արծարծէր,
Կը բաբախէր միշտ այդ սիրոյն մէջ վառուած:

Ու նետուեցաւ այդ սուրբ սիրով տոգորուն,
Դէպի ռազմի ահեղ դաշտը ինք ազատ,
Հոն կռուելու, հոն թափելու իր արիւն,
Հոն փրկելու հայրենիքը հարազատ:

Յ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՍԱՍՈՒՆ

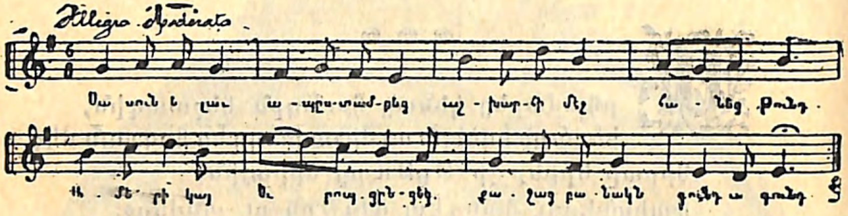

Սասուն ելաւ, ապստամբեց,
Աշխարհի մէջ հանեց թունդ,
Ամերիկա, Եւրոպ ցնցեց
Քաջաց բանակն գունդագունդ:
Հայոց սրտերն թրթռացին,
Հայի ձայնը որոտաց,
Կտրիճք առաջ շատ խաղացին,
Ազատութիւնը թնդաց:
Սասունցի՛ քաջ, Սասունցի՛ կին,
Ձեր արեւին ես ղուրպան.
Ինչ-կեանց սուրբ սերմեր ծլին,
Ազատութեան ես ղուրպան:

Տեսաւ Համիտն. ու կատաղեց,
Զորքեր հանեց բիւրաւոր,
Յիսուն հազար մարդիկ կանչեց՝
Արիւնարբու, զօրաւոր:
Եւ Սասունը պաշարեցին
Այն վայրենի գնդերը,
Թնդանօթները որոտացին,
Քարքանդ եղան գիւղերը:

Ա՛խ, դուք անգութ բռնաւորնե՛ր,
Նզովք ըլլայ ձեր գլխուն.
Միշտ կարիճ են Սասունցիներ,
Նզովուի՛, Ջէքի՛, քո անուն:

Եւ արիւնը գետի նման
Թրջեց Սասնոյ վեհ սարեր.
Հայք բիւրերով կոտորւեցան—
Գարշ բռնութեան սո՛ւրբ զոհեր:
Մօր արգանդը վատը պատռեց,
Գլուխներ անցուց նիզակով.
Մինչ վերջին շունչ Սասուն կռւեց՝
Ազատութեան կարօտով:
Ա՛խ, Սասունցիք, ծա՛ն Սասունցիք,
Դիակներնուդ ես ղուրպան,
Ա՛խ, սուրբ հողի անմա՛հ որդիք,
Ձեր արիւնին ես ղուրպան:

Եւրոպ յանկարծ ցնցւեց անդին,
Ապշած նայեց հայերուն,
Վիճակը գէշ էր Համիտին.—
Եւ խորհեց իր շահերուն:
Հայի արեան չը հաւատաց
Եւ յանձնախումբ մը ծնաւ,
Վատն ալ առաջ ինկաւ, խնդաց
Զինուոր լեռներ ցոյց տուաւ:
Ա՛խ, Եւրոպա, մօր մը պէս խորթ՝
Հայ դիակներ կը ծաղրե՛ս,
Վատին կ'ընտրես քեզ առաջնորդ.
Այդ ի՛նչ կատակ մեզ կ'ընես...

Կեցցէ՛ կռիւ, կեցցէ՛ արիւն—
Այդ է ճամբայ միշտ մեզի.
Մեր արիւնը Եւրոպացուն,

Անշուշտ, դեռ քիչ կը թըւի:
Ազատութեան համար անմահ
Թո՛ղ ըլլայ ողջ Հայաստան,
Մինչ արիւնով մեր յագենայ
Ծահախնդիր եւրոպան...
Սասունցի՛ քաջ, Սասունցի՛ կի՛ն,
Ձեր արիւնին ես ղուրպան.
Հնչակեանց սուրբ սերմեր ծըլին,
Ազատութեան ես ղուրպան:

ԽԵՆԹ

ԸՄԲՈՍՏ ՈԳԻՆ

○○○

Աղօթքներդ կուիւ ըրէ՛, խունկըդ՝ վառօդ, մոմդ՝ սուր,
Ճակատագրի փոխան ուժեղ կամքունեցիր սըրտիդ մէջ
Հոգիդ անվախ ըմբոստ մ'ըրէ՛ չարիքին դէմ դուն անվերջ,
Ատելութեան բոց շանթերով վրէժխնդիր,
Ո՛վ, ստրո՛ւկ ցեղ, ազատատենչ լոյս մ'եղիր:

Յ. Գ.

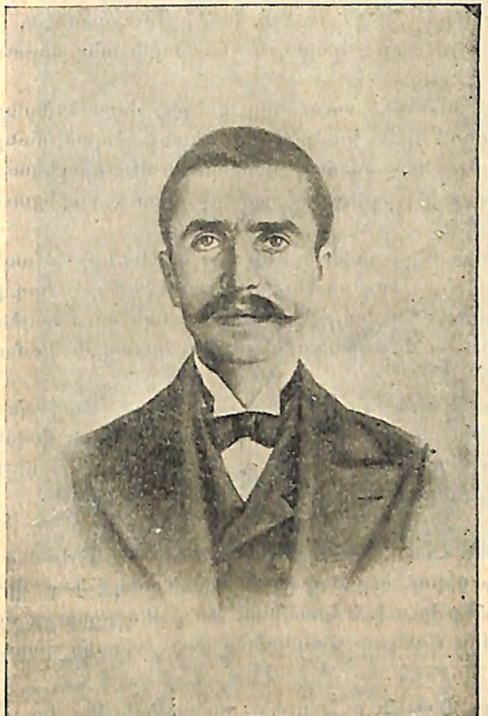

ԳՐԻԳՈՐ ԳԸԼՃԵԱՆԻ ԱՆՄԱՀ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

❊ ❊ ❊

Ի՛նչ. մեր ծաղիկ հասակը Թնդանօթը կը լափէ..,
Ա՛հ լա՛ւ մենք այդ կընդունինք, մեր արիւնը Թող Թափէ
Ստրկի շղԹան մենք կատենք՝ մեծցած առանց ժպիտի,
Որ մարց ստինքէն կաԹի տեղ՝ արիւն քամեց մանկտի,

Ձենք ճաշակած կեանքին մէջ ուրախութիւն ու հաճոյք,
Երիտասարդ հասակի երջանկութեան այդ խնճոյք.
Մեր ճակատը ոժգունած է ցաւերի հարուածէն,
Անդ դրոշմուած է զայրոյթը՝ համբոյրի տեղ սիրուածէն։

Ժողովրդեան մեծ սուգը մեր կրծքին վրայ ծանրացած,
Բարբարոսի վատ կամքով մեր կեանք ընկած, մանրացած,
Ատելութիւնն համրաբար մեր սրտին մէջ ծագեցաւ,
Սիրոյ քաղցր ըզգացում դեռ չը ծընած, յագեցաւ։

Մենք մեր սէրը տուած ենք պաշտամունքի մ՚առնական—
Իրաւունքին մարդկութեան, Ազատութեանը մարդկան,
Մեր սըրերը կը փայլին, ինչպէս ամպի սուր կայծակ,
Երբ կռուին մէջ հրացաններն մեր կորոտան համարձակ։

Եւ մենք կ՚երթանք միշտ առաջ, փրշոտ ճամբան կոխելով,
Մեռած մի կեանք մէկ անմահ մահի համար փոխելով.
Նժոյգն մեր տակ կը խաղայ, փողը բարձր կը հնչէ,
Ըստրուկների ազատման աւետումը կը կանչէ։

Մենք կը ձգտենք դէպ տաճար, ուր կը կոչէ մեզ Հնչակ,
Տաճար սիրոյ, ուր մարդկան պիտի ծագէ նոր վիճակ...
Զարկե՛նք կռուի թմբուկներ, թո՛ղ մեր յոյսը չը մարի,
Թո՛ղ մեր գունատ ճակատներ փըշէ պսակն զարդարի։

Լացէ՛ք, մայրե՛ր ու քոյրե՛ր, որ արեան մէջ կը լողաք,
Դո՛ւք ջարդերէն մնացած կիսակենդանը. որ դողաք.
Մեզ դէպի մահ կը կանչէ մարդկութեան սուրբ նպատակ,
Ինչպէս ընկան հերոսներ իրենց անմահ դրօշին տակ։

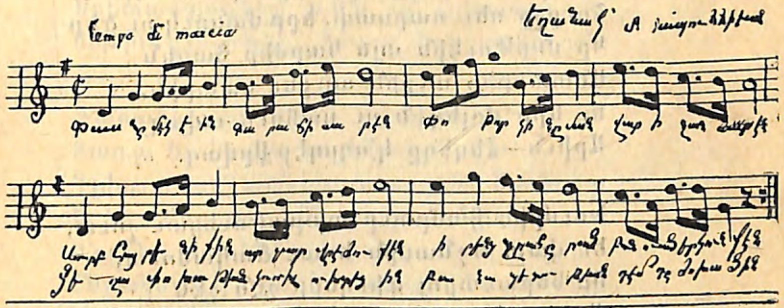

ԴԱՆԻԷԼ ՁԱՎՈՒՇԻ ԽՈՒՄԲԻՆ

Տասնըմէկ էին, Գարահիսարէն,
փոթորկի նման վար իջան սարէն

Սուրբ հայրենիքին արդար վրէժուքէն՝
Իրենց զրահ ըրած, բռնուած երկունքէն
Յեղափոխութեան, կռուիլ ուխտեցին
Բռնապետութեան դէմ դժոխածին:

Դանիէլ Չավուշի կը կոչուէր այն Խումբ
Թափելուզեցին կայծակ ու ծծումբ
Գլուխներուն վրայ կեղեքիչներուն,
Անխիղճ պէկերուն, ցած աղաներուն,
Որոնք արիւնով հէք ժողովուրդին
Կը յօրանային, կը գինովնային:

Հայ ռազմիկներու գերընտիր երամ,
Որով կրնային պարծիլ Հայկ, Արամ,
Նախ պաշտպանեց Մեծ Դատախազը
Գարահիսարի սե՛ւ պատուհասը,
Որ տարիներով ու տարիներով
Տուներ քանդած էր խիղճով անվրդով

Դանիէլ Չավուշի խումբը սփռած էր
Շուրջը սեւ սարսափ, երբ մանուկ ու ծեր
Կը մորթուէին այն Կարմիր Տարին
Անտարբեր աչքին առջեւ օտարին,
Եւ երբ մոլեգին ու սահուն ավազ
Արիւն—Հեղեղը կ'ողողէր Սրվազ:

Խումբին համբաւը տարածուեցաւ շուտ,
Եւ վատ Թշնամին եղաւ ծակամուտ,
Ու Սեբաստիոյ գիւղերը շէն շէն
Ազատ մնացին Ընդհանուր Ջարդէն,
Մինչեւ ցարդ Շապին Գարահիսարը
Կը պաշտեն իրենց Ազատարարը...:

Ափսո՛ս, վասակի ժառանգորդներէն
Քանի մը վատեր Խումբը կը մատնեն,
Որ կը պաշարուի յանկարծ խուժանէ
Եւ հազարաւոր զօրքերու կողմէ:
Ջմեռը սաստիկ, ցուրտը սոսկալի,
Զէնքերը կ'ըլլա՛ն անգործածելի...:

Ճգնաժամային վճռական վայրկեան,
Թշնամին ստուար, բնութիւն դաւաճան.
Կը դաշնակցէին: Մարտն անհաւասար...
Ինկա՛ն կորիւններդ, հե՛գ Գարահիսար,
Ինկա՛ն ծուղակը...: Վատ բռնակալէն
Ելաւ իրատէն, կը ձերբակալեն:

Գարա Պայիրի ձոր անիծապարտ
Ուր մղուեցաւ այն սե՛ւ ճակատամարտ,
Հազարներու դէմ՝ մինակ ՏԱՍՆԸՄԷԿ,
Ճակատամարտէն վերջ՝ ողջ լո՛կ ՆՐԵՔ,
Երիտասարդներ ութն ալ՝ գլխատուած,
Ութին գլուխներ Ջարա փոխադրուած:

Գարահիսարէն, Մեծ Արմտանէն
Ջառա եւ Կամիս ու Էնտիրէսէն
Գրիգոր ուԴառնիկ, Գուրգէն, Սամուէլ,
Երկու Մկրտիչք, Սեդրաք, Դանիէլ,
Կ'օրհնէ հայրենիք ձեր յիշատակ սուրբ,
Հնչակեան դրօշին Նահատակ Քաջ Խումբ:

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԸ

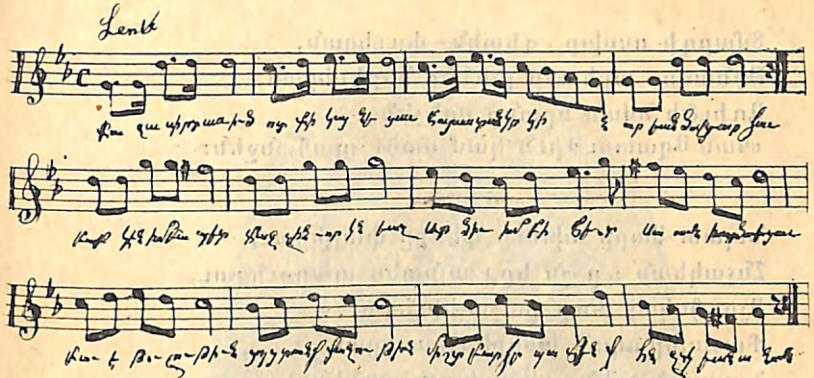

ԱՐԾԻՒ ԽՄԲԻ ԵՐԳԸ

❀ ❀ ❀

Քաջասիրտ Առիւծ ոտքի կանգնեցաւ,
Հայաստան կրկին արեան ծով դարձաւ.
Բաբգէն խմբապետ, քաջ զինուոր՝ Կնեազ
«Արծիւ» խմբի հետ Սասուն խառնուեցաւ.
Բա՛ւ է Թուլութիւն, ցոյց տանք քաջութիւն,
Միշտ բարձր պահենք ՀՆՉԱԿԵԱՆ անուն:

Մոզկայ Սարի գլուխ դիրքեր բռնեցինք,
Հրացաններ պատրաստ ձեռքերնիս առինք,
Քաջ Բաբգէնի մենք հրահանգին սպասեցինք,
Երբ «կրակ» գոռաց, կայծակ Թափեցինք.—
Առաջին կռիւ հոն սկսեցինք,
Թշնամու արեամբ լեռներ լուացինք:

Սեւ Սարն է «Արծիւ» խմբի ապաստան,
Ռազմի երգերով քաջ-քաջ կուեցան.

Տմարդի ոսոխք գետին փռւեցան,
Թշնամու արեամբ լեռներ ներկւեցան.
Առիւծի նման նրանք մռնչեն.
«Կամ Ազատութիւն կամ մահ» պահանջեն:

Նպատ Սարի տխուր դէմքը փայլեցաւ,
Հնչակեան դրօշն երբ այնտեղ պարզւեցաւ,
Այդ հսկայ լեռը քաջալերւեցաւ,
Քաջալերական խօսքեր խօսեցաւ.
Նպատին լսենք, խրախոյս առնենք,
Բռնապետները ջնջենք, կոտորենք

Բաբգէն խմբապետ խրախոյս կարդաց,
Քաջալերում էր իւր քաջ զինուորաց.
Կարկուտի նման գնդակը տեղաց,
Հազարապետը նայում էրապշած.
Եօթ թնդանօթներ երբ գրաւեցինք,
Չորս ազնիւ քաջեր մենք զոհ տւեցինք:

ՅԱՍՈՒՄ

ՄԱՐՏԻՋԻ ՇԻՐՄԻՆ ԱՌՋԵՒ

(Բարսեղ Զամարեանցի յիշատակին)

❀ ❀

Կացէք. այդ տեղ են այժմ հանգստանում
Անգին նշխարներն անմահ մարտիչի։
Խոնարհեցէք ձեր գլուխը՝ տրտում
Այդ շիրմի առջեւ ինկած գործիչի։
Այդ մերկ քարն գրկած են արիւնագոյն
Լալաներն՝ սնված նրա մարմնի հիւթով,

Եւ թռչնակն ըստէպ ձայնով դողդոջուն
Նստում է նրա վրան՝ մի թովիչ երգով:
Երգում է նա երգն սուրբ ազատութեան,
Որին ձգտելով՝ մարտիկն ընկաւ,
Ընկա՛ւ, իր մէջ դեռ ուժեր աննման,
Ծաղիկ հասակում, յոյսերով անբաւ:

Վեհ զգացումները, մտածումները
Ցոլանում էին նրա վառ աչքերում,
Մեծ գաղափարներն ու ձգտումները
Նրա հոգում էին ինչպէս ջերմոցում:
Կեանքն ու բռնութեան շղթան անարդար
Նրան զինուոր դարձրին դեռ եւս պատանի,
Զինւոր մի մարտում մեծ, անհաւասար,
Ուր նա նետուեցաւ բուռն ու կենդանի:
Արտափայլում էր նրա մէջ ապագան,
Ոգին տրիբունի ժողովրդային,
Յոյսերը թշուառ մարդկան ազատման
Դրոշմուած էին նրա պայծառ ճակատին:

Եւ ինչ. մեծ մարտում ընկաւ նահատակ
Թշնամու զէնքի խիստ հարուածներից.
Եւ կործանուեցան ուժերն ընդունակ,
Մարեց աչքի լոյսն մահուան խաւարից:
Մարտի գոռ դաշտում նա ընկաւ հերոս,
Սեղմելով կրծքին իր պաշտպան զէնքը.
Ընկաւ նա առանց զղջման ու անխօս,
Ջատագովելով սուրբ իրաւունքը:
Ա՛հ, եւ ոչ ոք նրա վատ դահիճներից
Չը հասկացաւ, որ նահատակութեան
Մահով մեռնելով, նա վերածնուեց

Պայծառ փառքի մէջ մէկ անմահութեան,
Որ նրա գըլուխը պսակով զարդարվեց:

Թո՛ղ որ նա կորաւ—նրա վեհ ճակատին
Ազատութիւնը ջերմ համբոյր դրոշմեց,
Թո՛ղ որ նա կորաւ—արիւնով անգին
Հայրենի արտը հերոսն ոռոգեց:
Գրկեց նրան հանգիստն յաւիտենական,
Բայց կը մնան ընդ միշտ նրա գործն ու անուն:
Ո՛չ, այն մեռնել չէ, երբ մնում է կենդան
Ամէնքի սրտում՝ իբր արձան կանգուն:
Օրհա՛ անողոք,—և ա՛յդ մահերով
Ա՛հ, պէտք է լինի անկում բռնութեան,
Այդպիսի՜ անգին կորուստների գնով
Պէտք է հնչէ փողն մարդկան փրկութեան...

ԼԵՌԵՆՑ

Բժի՛շկ, երբ դու իմ երակս կը նայիս
Եւ ըմբռնես աղբիւրը իմ ցաւերիս,
Մ'ըսեր երբէք իմ գաղտնիքը բնաւ անոնց՝
Որոնց սիրտը ունեցած չէ վը[illegible]տի խոց:

ՖՈՒԶՈՒԼԻ

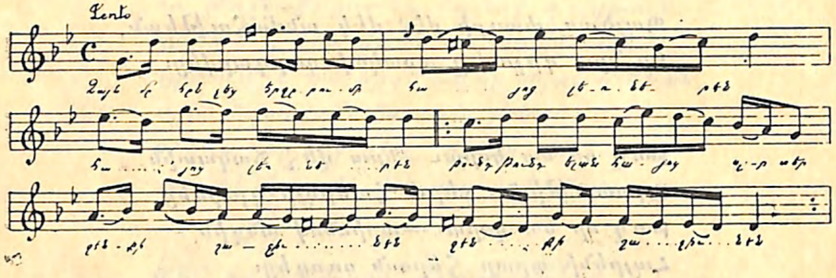

ԷՐԶՐՈՒՄ

Զայնը հնչեց Էրզրումի Հայոց լեռներէն,
Թունդ Թունդ ելան Հայոց սրտեր զէնքի շաչիւնէն։
Հայ գիւղացին դարուց ի վեր սուր, զէնք չէր տեսած,
Դաշտը Թողուց սուր, հրացան, բահի տեղ առաւ։

Հայ ծերուկը ցուպն իծեռին լալով խնդրում է,
Հայրենիքի ազատութիւն տեսնել ու մեռնիլ։
Հայ տիկինը ստիպում է ամուսնոյն գնալ,
Պատերազմի դաշտին վրայ վէրք տալ՝ ստանալ։

Թնքոյշ կեանքը ծանր է Թւում Հայ օրիորդին,
Զէն իծեռին սիրտ է տալիս Հայոց քաջերին։
Անմիութիւն, տունը քանդող Հայոց խեղճ ազգին,
Հրաժարեցաւ տեղի տուաւ միութեան ձայնին։

Լսեց Թիւրան ու սառեցաւ արիւնը խեղճին,
Չէր երազեր Հային տեսնել նա այդ վիճակին։
Ուրախացաւ Մայր Հայաստան, ելաւ կանգնեցաւ,
Հինգ դարերի սուգ, տառապանք մի քիչ մեղմացաւ։

ԳԷՈՐԳ Ծ. Վ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ

(Իր հոգեհատոր նազէնիին ու պալաններուն ի յիշատակ)

Խնձոյքի մը մէջ Գէորգ վարդապետ
Իբր պետ…
Ինքն իր պալան կ'երգէ այնպէս
Սրտակէզ։
Որ Սէրն ու Վիշտ կը ցոլան դուրս
Ցարտասուս.

Վերյիշումներ քաղցր ու լեղի
Դառնաղի
Կը խռովեն սիրտն ու հոգին
Թախծագին:
Նա իբր աշուղ ոգեւորած
Սրտաբաց,
Իբր ալեկոծ ծովէն ներքին
Ոլբագին
Կերգէ, գոչէ գոգ օգնութիւն
Իր ցաւուն՝
Անտես ըրած խինդ ու խնճոյք
Ու հաճոյք:
Լոկ Իտէալին փարած ուժգին
Իր անգին,
Որ ատենօք մարմին ունէր
Երկնանուէր.
Երկայն Թուխ հեր, աչքեր մեղոյշ,
Ի՜նչ անոյշ.
Ինչ բարձր հասակ, ի՜նչ քաջ՝ հոգին
Կաթոգին.
Եւ ձայնն աղու, որ հրեշտակ
Ջերթ սոխակ
Կը Թրթռար, սիրտ-խինդ կուտար
Անդադար,
Ինքն ալ համակ այդ իր պալան
Աննման
Իր սիրտն ամբողջ, իր կեանն անձին
Մի մարմին
Ի յուշ ածած, կերգէ, կողբայ
Աներկբայ
Կորուստն անոր զինչ նահատակ
Սուղ ու Թանկ
Ի սէր պատուոյն ծաղիկ հասակ
Հրոյ ճարակ...

Վեղար գլխիս, պալա պալա
Աչքս լաց
Ուխտեմ պահել Քոյ յիշատակ,
Բովանդակ,
Օրհնեա՛լ ու կոյս, նուիրական
Ինձ այնքա՜ն,
Որ ինծի հետ, ո՜վ իմ պալա,
պիտ ըլլայ,
Երբ որ մեռնիմ ի հուսկ կայեան
Գերեզման...
Այնպէս տխուր երգեց, աւա՛ղ,
Իր չքնաղ,
Սիրուն պալան, զերթ պալասան
Կենսական:
Կ. ԿԱՐՕԻԿԵԱՆ

ԵԹԷ ԳԱՐՆԱՆ...

Եթէ գարնան եղանակին՝ հուրիակերպ էակ մը
Դալարիքի մը եզրը՝ գաւաթ մը լեցուն գինի տայ ինծի՝
—Թէպէտ ամենուն խօսքս կոշտ Թուի—
Շունէն ցած ըլլամ եթէ այլեւս արքայութեան անունը տամ:
ՕՄԱՐ ԽԱՅԵԱՄ

Δ Δ Δ

ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԳ

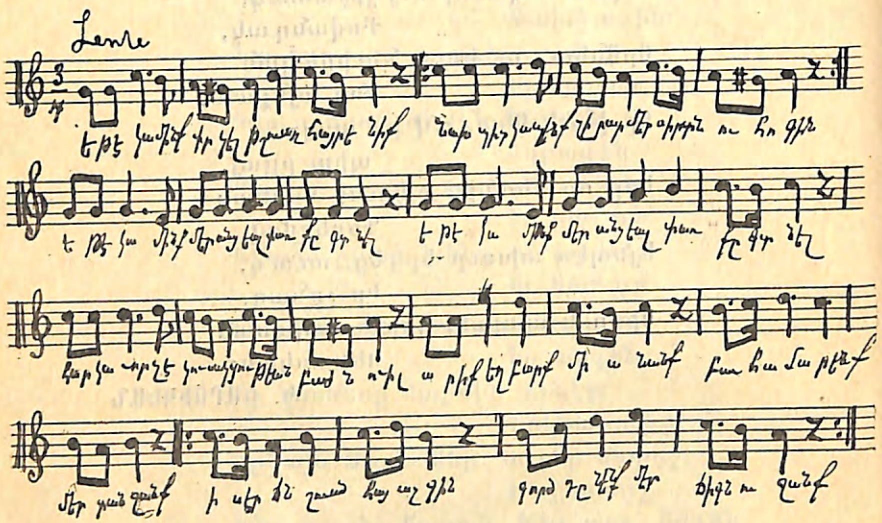

Եթէ կամինք փրկել Թշուառ Հայրենիք,
Նախ պիտ կապենք զիրար մեր սիրտուհոգիք
Եթէ կամինք մեր անցեալ փառքը գտնել,
Հարկաւոր չէ կուսակցութեան բաժանուել:

Արիք, եղբարք, միանանք,
Բաւ համարենք մեր տանջանք.
Ի սէր ճնշուած Հայ ազգին
Գործ դնենք մեր ճիգ ու ջանք:

Մենք Հնչակեան, եղբա՛րք, դուք Դաշնակցական,
Մենք երկուքս ալ կուլանք վիշտը Հայկական,
Արի՛ք վճռենք, հոգւով սրտով միանանք,
Ձեռք ձեռքի տանք, ապա գործենք արշաւանք:
Արիք եղբարք միանանք, եւն:

Մի միութիւն եւ մի վսեմ գաղափար
Մեզ կ'սպասէ անհամբեր ու անդադար.
Ուխտե՛նք, եղբա՛րք, կազմենք մեր սուրբ միութիւն,
Միութիւնով պէտք է գտնենք փրկութիւն:
Արի՛ք, եղբա՛րք, միանանք, եւն:

Մեր պապերն էլ ներկայիս պէս գործեցին,
Որ մեր տներ իրանց ձեռքով քանդեցին.
Օտարների սուտ փառքերէն շլացան,
Մեզ մատնեցին մինչեւ այժմ գերութեան:
Արի՛ք, եղբա՛րք, միանանք, եւն:

Ազատ է հոգիս եւ ես չեմ Թոյլ տայ,
Որ մէկը նըրա վրայ բռնանայ.
Ո՛չ ժանգոտ շղթան, ո՛չ փայլուն ոսկին,
Ո՛չ բռնաւորը, ոչ էլ սիրուհին...:
ԼԷՕՆԻԴ ԿՆԻՆԱ

ԻԹԹԻՀԱՏ ՄԱՐՇԸ*)

(“Եթէ կամինք„ի եղանակով)

Իսթէր իսէք պիզտէ եաղշի կիւնի կեօրէք,
Լազըմ տըր քի իւրէք-իւրէյէ վէրէք.
Իսթէր իսէք Խէլաս օլմաք պէլատան,
Սէնլիք պէնլիք կէրէք գալքսըն արատան:
Կէլ, գարտաշըմ. տօսթ օլաք,
Գասէվէթտէն գուրթուլաք,
Սատըգ գարտաշ միւսիւլլիւ
Տէրտիմիզ եարը պէօլէք:
Պիզ Էրմէնի, տօսթըմ, սիզտէ միւսլիւման,
Իքիմիզտէ պիր ֆալտայըզ գօնշու ճան,
Տէրտէ տէրման կէլ արայըմ պէրապէր,
Նէ պիզ գըլագ, նէ սիզ գըլըն ինթիզար:
Կէլ, գարտաշըմ, եւայըն:
Եթէր օլտը փէսաթլարա ալտասաք,
Խայինլէրին աթէշինէ պիզ եանաք,
Ույան-ույան, Նազիկ ֆալտան ֆմշէֆրի,
Ուզուն ույգու էտէր պիզի սէրսէրի:
Կէլ, գարտաշըմ եւն:
Տէտէմիզտէ ֆէնա իշլէ՛ր կեօրտիւլէր,
Նաֆագ եէրտէ պէ՛րպիրինի գըրտըլար,
Զագըլ Թաշը էլմաս կեօհէր սանտըլար,
Սէրպէսթ իքէն եատլարա գուլ օլտըլա:ր:
Կէլ գարտաշըմ, եւն:
Մագսէտիմիզ պիր տիր, էֆքիարըմըզ պիր,
Պիր չէշմէտէն պիզ իչէրիզ ապը շիր.
Պիրլէշմէք տիր, տօսթըմ պիզիմ չարէմիզ,
Խօշ մուֆապէթ սաղլատաճագ եարէմիզ:

ԱՇԸԳ ՋԻԽԱՆԻ

(*) Կովկասեան Թուրքերու բարբառով գրուած այս երգը կը հրատարակենք անփոփոխ: Հ. Ա.

ՀԱՅԴՈՒԿԻՆ ԵՐԳԸ

(Անմահ Յ. Թումանեանի յիշատակին)

Փայլուն սուրըս հայլի մ'է
Ուր մազերըս կը սանտրեմ,
Ես կռիւին խօսնա՛յըն եմ
Եւ ան ինծի խօսեցեաւ,

Որ մատնիի տեղ սիրոյ
Կուրծքիս կուգայ դնելու
Շքադրամ մը ակնառու,
Արեգակէն փրցըւած:

Խօսեցեալիս մարտագոռ
Օր մը երբոր ձեռքըս տամ.
Թող իմ սուրըս՝ անթառամ
Պսակ ըլլայ մեր գլխուն:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐՆԵՐԸ

Սօսիալ-դէմօքրատ վարդապետութեան
Կեցցեն միշտ ուղղամիտ ղեկավարները,
Որք համամարդկային կեանքն ու ապագան,
Կ'ուզեն որ ընդգրկեն փայլուն դարերը:

Բախտէն լքուածներուն, յուսոյ են ճաճանչ,
Կոյր յըղփացածներուն, արի քաջալանջ
Դիմագրաւողները խիստ պարտաճանաչ,
Որոնցմէ կը դողան անարդարները:

Երջանիկ թող ըլլայ ամէն մէկ անհատ,
Հոգիներն անկաշկանդ, խօսքերն հարազատ,
Չեն ասեր վատին լաւ եւ ոչ լաւին վատ,—
Այսպէս են Հնչակեան գաղափարները:

ԱՇՈՒՂ ՓԷՍԷՆՏԻ
(Մարտիրոս Գըմբէթեան)

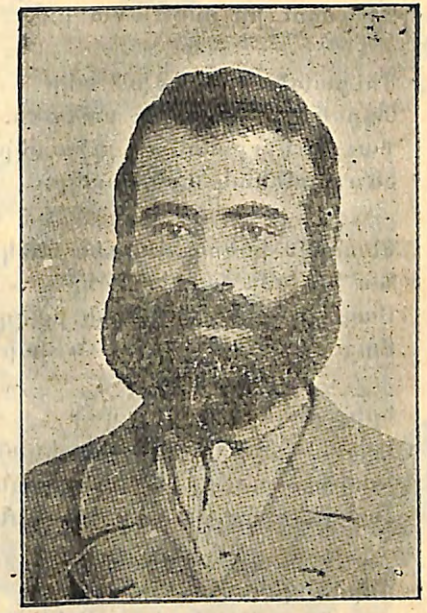

ՌՈՒԲԷՆ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ (Քեռի)

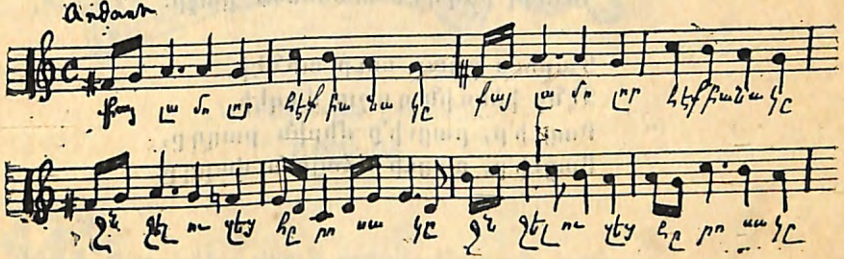

Քայլամոլոր հէգ բանակը,
Ջնջել ուզեց հրոսակը,

Վատին այս չար նպատակը
Զը գտաւ իր յաղթանակը:

Մուրատեանի քաջ խմբակը
Սարսեցուց չորրորդ բանակը.
Քաջըդ Մուրատ, առ դիտակը,
Տե՛ս Արմենակ նահատակը:

Սեպուհին ինկաւ ժայռին տակը
Նա էր խմբին հրեշտակը
Բացւի՛ր, բացւի՛ր մերին բաղդը
Բացւի՛ր, բացւի՛ր Հայուն վարդը:

Երեք ընկերք գերի եղան,
Լեռներ, ձորեր գնդակ տեղան,
Ռաֆֆի շարժիր գրչիդ բերան,
Հաց խնդրեցինք օգնող չեղան:

Անիծապարտ միւշիր Զէքի,
Դու հայութեան վատ թշնամի,
Վեցհազար զօրք կոչեց զէնքի,
Կռուիլ ընդդէմ տասնեօթ քաջի:

Գարուն ըլլար սուր առնէի,
Զէնք իձեռին դաշտ վազէի,
Բացւի՛ր, բացւի՛ր մերին բաղդը,
Բացւի՛ր, բացւի՛ր Հայուն վարդը:

(Ն Քէշիշեանի յիշատակին)

ԱՐԱԽՉԻ

Կտրիճի գլխուն արախչին գոյն, գոյն,
Կռուածաղի՛կն է սարերէն քանդուած:
Խորհրդանի՞շը նախահաւերուն.
Հիւսած ոստա՞յնը Ազատագրութեան:

Ցայտուն հանճա՞րը մայրենի երկրին,
Գաղթական Թուչնոյն լքած բո՞յնն անձայն,
Եւ դերձանները խոցոտ կըռունկին
Կարմիր գծերն են օդին քսկուտած:

Կամ Թէ կտրիճին՝ վըրայ ժայռերուն,
Զարնըւած ատեն՝ քուրջի պէս Թափած
Մարմնոյն հերձ մա՞սը, սի՞րտն է տոգորուն
Ջոր ժողվըտեր են բանելով վըրան:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԵՆՔ ՄԵՆՔ

Հնչակեան ենք մենք ուխտեալ զինուորներ,
Կեանքի չափ սիրենք մօսին հրացաններ.
Նորից պիտ ելլենք Սասնոյ սարերը,
Ջոր ու դաշտ ներկենք կարմիր արիւնով:

Մեզի ասացին հանգիստ նստեցէք,
Սուլթանի հետը գործ մի ունեցէք.
Ձեր ազգին դատը մեզի յանձնեցէք,
Նրա վճիռը մեզնից ուզեցէք:

Ուղիղ եօԹ տարի ոչինչ չարեցինք,
Եւրոպի խօսքին ականջ դրեցինք.
Ալ բաւակա՞ն է, ինքզինքնիս գտնենք,
Հնչակեան դրօշը կրկին վեր առնենք:

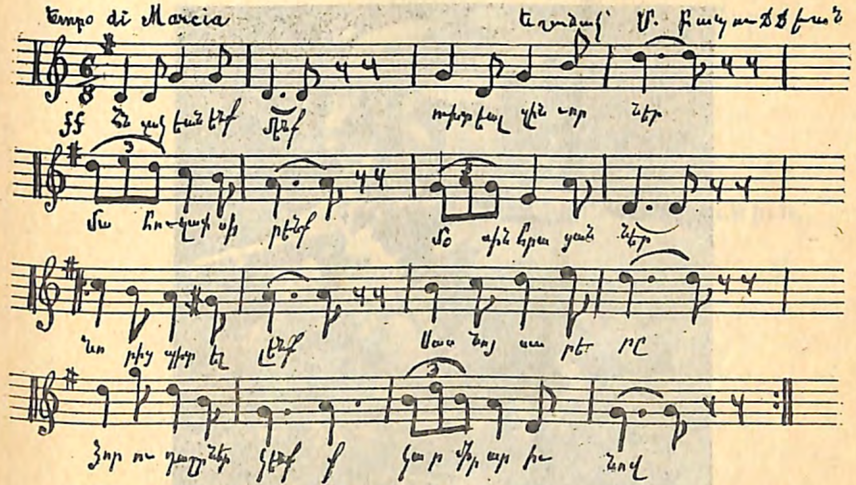

Մե՛նք պիտ պաշտպանենք մեր արդար դատը,
Սարսափ պիտ ձգենք ամբողջ Ելլտըզը.
Գացէ՛ք ու ըսէք Սուլթան Համիտին՝
Կեանքը շատ սուղ է Հնչակ-զինուորին:

Քանի որ Սուլթան չունի գԹուԹիւն,
Ուժով պիտ առնենք Ինքնավարութիւն.
Ողջ մնայ Սասուն, ապրի մեր Զէյթուն,
Կարմիր տողերով Թողնենք պատմուԹիւն:

ԹաԹուլն եմ ես ձեր միշտ աւետաբեր,
Ոտքի կայնեցէք Հնչակ-զինուորներ.
Կենաց եւ մահու հնչեն զանգակներ,
Ա՛լ մեզ համար չեն աշխարհի օրեր:

Հնչակեան ենք մենք ուխտեալ զինուորներ,
Մահու չափ սիրենք մօսին հրացաններ,
Նորից պիտ ելլենք Սասնոյ սարերը,
Ջոր ու դաշտ ներկենք կարմիր արիւնով:

ԶԱՐԶԱՆԴ

(Նուէր բանտարկուած յեղափոխականներուն)

Այն ո՞ւմ շղթան է բանտի մէջ ծայնում,
Այն ո՞ւմ կրծքիցն է տնքոց նա հանում:
Դա քաջ Մարտիչն է սուրբ ազատութեան,
Դա ազնիւ զոհն է վայրագ բռնութեան:

Ջաւակ հալածուած Հայ ժողովրդի,
Ուխտ արած՝ դիմեց դէպ դաշտ սուրբ մարտի.
Սոսկաց՝ կատաղեց նզովուած դահիճը.—
Կենդանի թաղուեց բանտում կտրիճը:

Նա ընկա՛ւ... Բայց նրա ետեւից կըգան
Լէգէոնները թշուառ Հայութեան—
Կը ժայթքէ վուլկա՛նն... կ'ընկնե՛ս, բռնութիւն.

Այսօրուան ստրուկդ կուռքդ կը ջարդէ
Եւ աւերակիդ վրայ կը ծագէ
Արեւը բաղդի եւ ազատութեան:

ԼԵՌՆԵՑ

ՄԱՆՈՒՇԱԿԻՆ

Ո՛հ մի ողբալ դու թառամած,
Եւ դալկացած մանուշակ,
Որ քո անուշ բոյրն առած,
Քեզ ձգեցին ոտքի տակ:

Աւելի պարզ էր շողշողում,
Մեր գարունը մանկութեան,
Բայց մեզ համար այս աշխարհում,
Նա չքացաւ յաւիտեան...:

ՍՐՏԱՁՕՆ

Արմենաւանդ ժայռերուն վրայ, որոնց փապարները արծուիկներու կանչերով կը ողին, տեսանք այրական Հայ Կրտ-րիճներու մարտիրոսացումը: Անոնց մօտ կը պակսէր Կնոջ զինարուեստը—նահատակութիւնը: Ցեղին պատմութիւնը իր մէջ քանդակ մը կ'աւելցնէ. Շաքէն վերջ, ասպնջումով դիւցազնուհի ՆԱԶԵՆԻԻ, Բինկեանցի նոր Կատարինէին, որ իր երեք զաւակներուն հետ քառեակ Ջահեր կազմած՝ խոյ-ացաւ բոցերու անդունդին մէջ, որուն ատրաշէկ արմատները դժոխատեսիլ Համիտ իսկ իր սեւ թաթերով տնկած էր Հայ արգաւանդ հողին վրայ, զայն ոռոգելով այնպիսի արիւնով մը, որուն կարմիրը ոչ մէկ երկիր տեսած է: Ահա այս սրտաձօնը կը նուիրենք Նազենիի նախանձելի յիշատակին:

ՀՄ. ԱՐԱՄԵԱՆՑ

ՍՔԵՄԻ ՍՈՒԳ

Եղերերգ՝ Արսլանեան Վարդ.ի կարմիր սրտէն փրցուած

Մական իմ մական, բազո՛ւկ մենական,
Ցոյց տուր փնտրուած ճամբաս կուսական:
Մական իմ մական, գերագոյն ճոկան,
Գծած շաւղովդ տղաքս չեկան:
Մական իմ մական, Աստուծոյ ճոկան,
Քու հասակիդ չափ տղաքըս ինկան:
Մական իմ մական, Խաչիս ազգական,
Դադրեցուր կեանքիս մրրիկն ու կական:
Ժամուոր, ե՛կ ժամուոր, խնկաշոր ժամուոր,
Բուրվառով ծըխէ՛ ուխտըս խընկաւոր:
Ժամուոր, իմ ժամուո՛ր, չինական ժամուոր,
Խորանի քարին հարց տուր սըգաւոր:
Սկիհն ինձ կ'ըսէ՛ կոյսն երկրէդ հարցուր,
Գինին ինձ կ'ըսէ՛ այգիէն հարցուր:
Ջուրը ինձ կ'ըսէ՛ Եփրատէն հարցուր:
Հացը ինձ կ'ըսէ՛ արտերէն հարցուր:
Ժամուորն ինձ կ'ըսէ դուն ինէ՛ հարցուր,
Հողվարն՝ քար գրքիս ցուցակէն հարցուր:
Մարդը ինձ կ'ըսէ՛ մարդն ինէ հարցուր,
Զարդը ինձ կ'ըսէ՛ բոցերէն հարցուր:
Կտցար, իմ կտցա՛ր, ով Թռչուն Կտցար.
Թաղած անունըս հանել չի կրցար:
Մշակ, իմ մշա՛կ, դուն ալ չի կրցար,
Բըրիչով գտնել անունն իր պայծառ:
Դուն, ո՛վ Պատմութիւն, դուն միայն կրցար.
Գտնել անունն իր գըչով ոսկեձայր:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ՔԵՕՍԷ ՍԱՐԳԻՍԻ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ՔԷՕՍԷ ՍԱՐԳՍԻ ԵՐԳԸ

❊ ❊ ❊

Ալաշկերտից դէպի Կովկաս
Եկաւ մի կրակի կտոր,
Տկարներուն արագահաս
Օգնութեան վազող ամեն օր:
Քէօսէ Սարգիսն էր յաղթանդամ,
Նեղեալներուն միշտ բարեկամ.
Դժուար ծնուի ամեն անգամ
Մէկ այնպէս անձնուէր զինուոր:

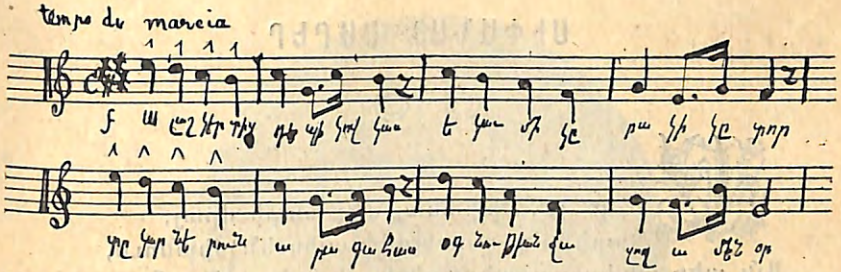

Ամէն մի Հայի բերանը
Կուտար Նորա գովասանը,
Շուշի քաղաքի պաշտպանը
Հրաշալի եւ զօրաւոր:
Տարին քսանեւհինգ քաջիս,
Ծաղկափթիթ գարնան ամիս,
Էլ ո՞ւր գտնենք Քէօսէ Սարգիս,
Որ միշտ լինի մեզ հարկաւոր:
Այրուեց ազգի կրակով,
Տոչորուած Նրա վիճակով,
Մահացու Հայի գնդակով,
Անտեղի եղաւ վիրաւոր:
Ժողովրդի պատը փլաւ,
Անկիւնից մէկ մեծ քար ընկաւ,
Հերոսը զուր տեղը մեռաւ,
Շատերին թողեց սգաւոր:
Կտրիճը մահուան տագնապին,
Չը անիծեց նա ոչ ոքին,
Անտրտունջ աւանդեց հոգին,
Ողբացին մարդիկ բիւրաւոր:
Զուտ Հայ էր, Հայի պաշտպան էր,
Ընկածներուն օգնական էր.
Ուղիղ սրտով Հնչակեան էր,
Սիրում էր Հայերին բոլոր:

ԱՇԸԳ ՋԻՒԱՆԻ

ՍԻՓԱՆԱՅ ՍԱՐԵՐ

◎ ◎

Լօ՛ լօ՛ լօ՛, Սիփանայ սէգ սարի վրայ,
Կտրիճներ շտապով գալիս են միանում,
Այն տեղ անվախ որդիք, աննյաղթ հսկայ լեռան,
Զէնք ու զրահի են ընթանում:
Ինչո՞ւ վառւում են, զինւում,
Սանձակոծ ձի հեծնում անհամբեր.
Արիւնը նոցա բորբոք սրտի մէջ եռում,
Փայլում անցնում անհամբեր,
Քանց Սիփանայ պինդ քամին,
Սլանում են դէպի ցած, դաշտի մէջ է թշնամին.—
Նա է վառում նրանց վրէժ անմոռաց,
Ահեղ կռուի մէջ վատ թշնամին
Հատու սուսեր է հանել, ցեղապետին սպանել,
Նա էր վառում քաջերին:
Բոլոր ցեղն այժմ ոտքի է կանգնած՝
Թշնամու ընդդէմ, մահու մարտի է կանչում:
Արեան մեծ վրէժ է թշնամուց պահանջում,
Ու թշնամին պարտուած՝ թողնում փախչում սարէ սար
Յետ է ձգում մեծ աւար:
Արիւն թափեցին, արիւնի փոխան՝
Արիւն խմեց ծարաւի սուսեր.
Նրան յագեցած դրեցին պատեան,
Ելնում են հիմա սէգ Սիփանն իվեր:
Սէգ Սիփանայ կանաչ գլխին
Յաղթող ցեղն անում է մեծ խնդում,
Եւ ամպերի բարձրութեան միջից
Հսկայ Սիփանն է երեւում.
Էլ չիգայ մեզ մօտ թշնամին,
Սուր տեսաւ մեր պողովատին:

ՄԱ.ԳՈՒՆԻ (*Սաղաթէլ Գէորգեան*)

ԷԼ Ի՞ՆՉ ԵՐԳԵՄ

△ △ △

Էլ ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Արցունքով է շաղախուած,
Երբ իմ սիրտը հիւանդ, նուաղ
Դառնութեամբ է միշտ լեցուած:
Էլ ի՞նչ երգեմ,, երբ իմ երգը
Արեան հոտ է միշտ բուրում,
Երբ ուրախ օր, խինդ ու ժպիտ
Ինձ համար չեն կեանք առնում:
Էլ ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Չունի ոչինչ հրապոյր,
Երբ իմ հոգին էլ չի՛ քաղում
Կեանքից եւ ո՛չ մի համբոյր:

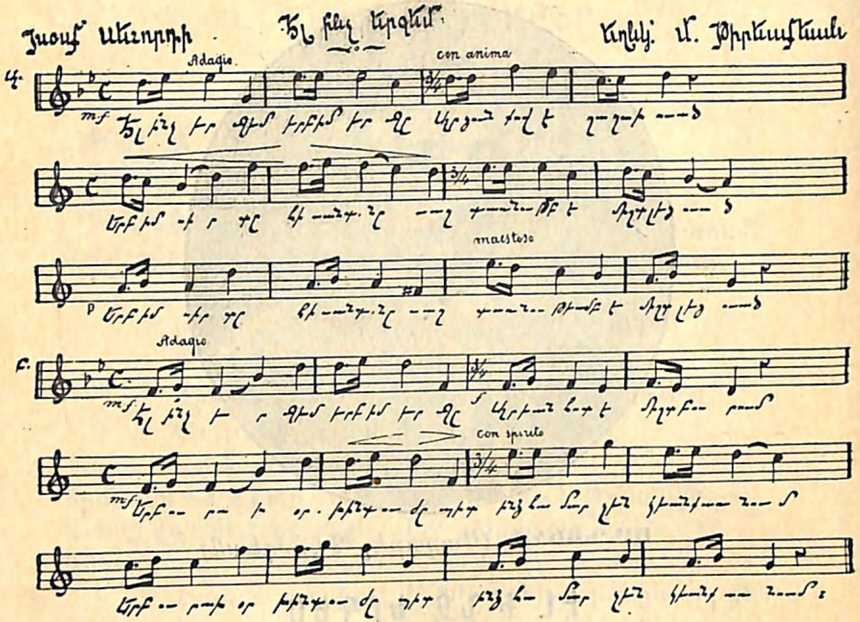

Ել ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Անծանօթ է աշխարհին,
Երբ ամէնքը բաղձաւոր են
Կարօտ չեն իմ մրմունջին:

Ել ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Երազին է խնկարկում,
Երբ իրական մռայլ կեանքը
Անվերջ ցաւ է դուրս ժայթքում:

Ել ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Աւերակումն է հնչւում,
Երբ աշխարհը ամայի է
Եւ ինձ ո՛չ ոք չի՛ լսում:

Ել ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Շատ հեռուն չի տարածւում,

Երբ մօտիկում, քար է, ժայռ է
Նրանց կրծքին է դիպչում:

Ել ի՞նչ երգեմ, երբ իմ երգը
Սրտիս խորքից չի բղխում,
Երբ հառաչանք, գոռ հեծեծանք
Են նրա տեղ կեանք շնչում...

Տողուն արեւ, անամպ երկին,
Երազ օրեր, արշալոյս,
Ցոլուն հաւատ, վառ կարմիր յոյս,
Սիրոյ արփի, գարուն կեանք,

Ո՛հ, միթէ կա՞ն, դեռ ապրո՞ւմ են,
Որ ես երգեմ, խոր երգեմ,
Երգեմ ժպտուն երկնքի տակ,
Երգեմ անհոգ աշխարհում...

ՍԵՒՈՐԴԻ

(*) Գ, Ե, Է, եւ Թ տուները կ'երգուին Ա տունին պէս, իսկ Բ ին պէս կ'երգուին Դ. Զ. Ը. եւ Ժ. տուները:

ԱՐՁԱԳԱՆԳ

Պատգամախօ՞ս ես դու մեզի համար քարէ։
— Հա՛, մարգարէ :
Ճիշտ պատասխան ուրեմն քանի՞ հարցմանց տաս՝:
— Հարցմանց տաս :
Հայաստանին երկինք ե՞րբ կուտայ Գարուն:
— Երբ կուտաք արուն :
Թ՚արիւն թափենք՝ մեզ ծագի՞ արդ արեւ :
— Ծագի արդարեւ :
Մեզ պէտք է լոկ կարծեմ յուս ու սէր :
— Ու սուսեր :
Թէ հայորդիք են հարազատ...
— Են յար ազատ :
Երկիր կառնո՞ւ նոր ոգի :
— Նորոգի՛.
Կորչի՞ անօրէն ...
— Ա՛ն օրէն :
Ուրեմն՝ արիք ...
— Արի՛ք :
Մէն-մի մարդ . . .
— Իմա՛րտ . . .
Իմա՛րտ . . .
— Արդ :
Սարեր , ձորեր , արիւնն ասեն , քարոզեն—
Թերահաւատ Հայերը դեռ չը լսեն :

ՊԵՐՃ ՄՈՒՇԼԱԽ

ՈՐՍՈՐԴ

(Տիգրան Իզմիրլեան)

Հեռաւոր քաղքի ժխորին մէջէն
Կ՚երազեմ տեսնել հեռ՝ հորիզոնէն
Քաղցրիկ հայրենեաց երկինքը պայծառ
Ցաղթական լեռներ , ջուրեր արծաթեայ
Մայրիք բարձրաբերձ հովիտք դալարեաց։

Մասիսն ու Արաքս , Շիրակն ու Սասուն
Սօսեաց անտառի ծառերն սօսաւուն
Խնկաբոյր օդին թեւերովն անուշ
Ինծի կը ղրկեն իրենց գողտրիկ յուշ:

ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ
(Հ. ՀՐԱԶԴԱՆ)

ՄԱՐԶՈՒԱՆԻ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

Յաղթանակի պսակներով անթառամ
Գիրկընդխառնուած գոցուեր են այս շիրմին տակ,
Լուսազարդուած ձեր ճակատներն արիւնքամ
Դեղնած, վտիտ ու դալկահար, տըխրունակ:

Ուրախութեան ու գոհութեան ժպիտներ
Կը փայլէին ձեր աչքին մէջ կէս-բաց, լո՜ւռ,
Որոնք անհուն խանդով մ'ուղղուած դէպի վեր.
Բորբոքէին Հայոց սրտերն ընդհանուր:

Վայրագ ամբոխ մը անհամար մոլեգին
Զօրաց գունդով կը յարձակէր խօթի դէմ,
Մինչ դուք ուխտած Հնչակեան սուրբ դրօշին'
Առիւծ էիք, ատելով մահն սոսկադէմ:

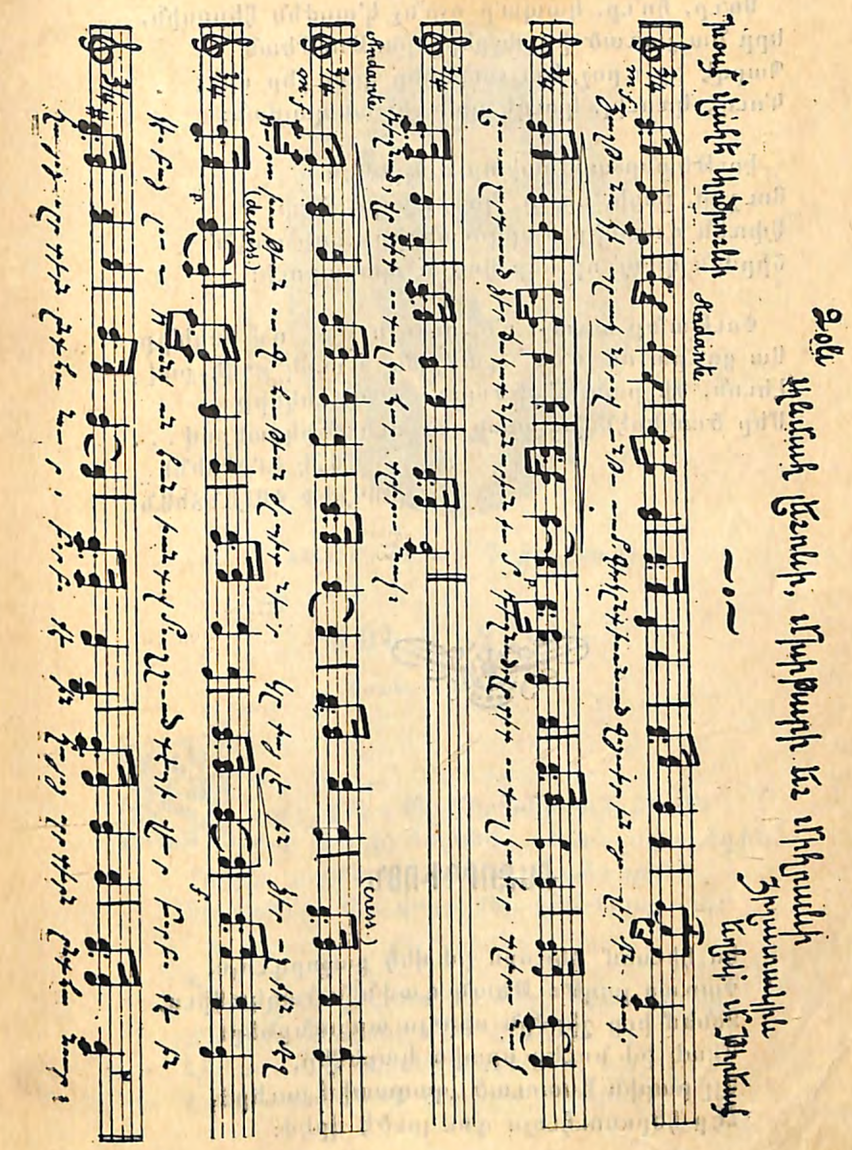

Սո՛ւր, հո՛ւր, կապա՛ր ոչի՛նչ կ'արժեն հերոսին,
Երբ նա յառած իր աչքերը յաղթութեան՝
Պարզէ իր դրօշ, նա չսպասեր փառքեր սին:
Կ'ուզէ կռուիլ, կ'ուզէ զոհուիլ անպայման:

Էութեանը ամենախոր ծալքերէն
Յուշքի, լացի, սիրոյ, կոծի, յարգանքի
Սփռեն դափնիք Մարզուանցիք, Հայք ամէն՝
Շիրմին վրայ՝ որ ձեր հոգին պարարուի:

Փութա՛նք առաջ, ո՛հ, ողջո՛յն ձեզ, ո՛վ ընկե՛րք,
Սա ցո՛ւրտ ու լո՛ւռ դամբանին տակ քովէ քով,—
Լեւոն, Միհրան, Մխիթարի սուրբ ոսկերք
Մեր ծափերէն խայտան անհուն բերկրանքով . . .

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ
(ՅՈՎՍԷՓ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ)

ՔԱՋՈՐԴԻՈՅՆ

Ես հիւսեմ ձեռօքս իմ վեհ քաջորդւոյս,
Փառաց յաղթութեան դափնին ծաղկահիւս,
Զօնեմ իւր շիրմին սիրոյս արցունքներ:
Միակ իմ նուէր սրտիս կարեվեր,
Այլ բարին Աստուած պաղատիմ յաւերժ,
Հէք հերոսուհւոյս դու լուծէ վրէժ:

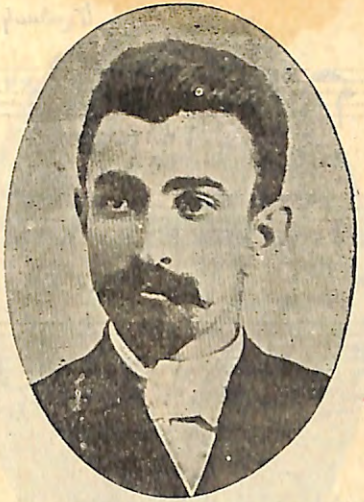

ՀԱՄՐ (*Արամ Գրիգորեան*)

ՋՕՆ ՀՆՉԱԿԻՆ

(Քսանամեակի առթիւ)

Հնչի՛ր դու, հնչի՛ր, աննմա՛ն ՀՆՉԱԿ
Քու զիլ-զիլ ձայնով, ղօղանջով ուժգին.
Հնչի՛ր, արթնացո՛ւր դու քնածներին,
Տարածի՛ր 'մէն վայր մեր վեհ նպատակ:

Նոր կեանք է տալիս մեզ, ոգի, կորով
Քո վառ հնչիւնի մէն մի ել եւ էջ,
Լեցնում մեր սրտեր կայծերով անշէջ
Եւ Ազատութեան ներշնչում գորով:

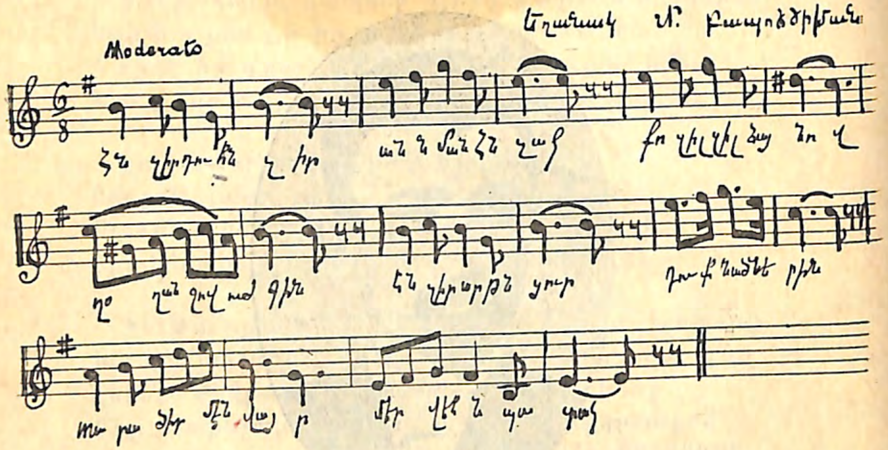

Զարանենգ ոսոխ, —դաճձապետ Սուլթան ,
Վամբիր բորենի , —արիւնարբու Զար
ճնշեն , կոտորեն, կեղեքեն մեզ յար,
Մեր կեանքն ու արիւն ծծեն, յղփանան :

Անընդհատ հնչի՛ր, ՀՆՉԱԿ յար ազատ,
Անխիղճ ոսոխներն՝ գձուծ եւ անարգ ,
Քո ահեղ ձայնով կոչի՛ր դու ի կարգ ,
Եղիր մեր սրտի Թարգման հարազատ :

Կոչենք միաձայն .—կեցցէ՛ անսասան
Վեհ գաղափարի սրբազան ՀՆՉԱԿ ,
Վառ Արշալոյսի պարզենք դրօշակ .
Հնչի՛ր, «Մօտ է մեր Ազատ Ապագան»:
ՅՈՎԱԿԻՄ ԹԱՆՋՈՒՏԵԱՆ

ՄԱՐԳԱՐ ՄՈՄՃԵԱՆ

Պալատներու մէջ եւ կամ խրճիթի,
Ուր մոմէն տժգոյն լոյս մը կաթկըթի,
Փառքերու կամ մէջ դժբաղդ օրերու,
Աչքիս առջեւէն միշտ չերթար հեռու,
Անուն մը սիրուն, անուն մը մինիք,
Յաւէտ պաշտելի իմ սուրբ Հայրենիք։
ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ

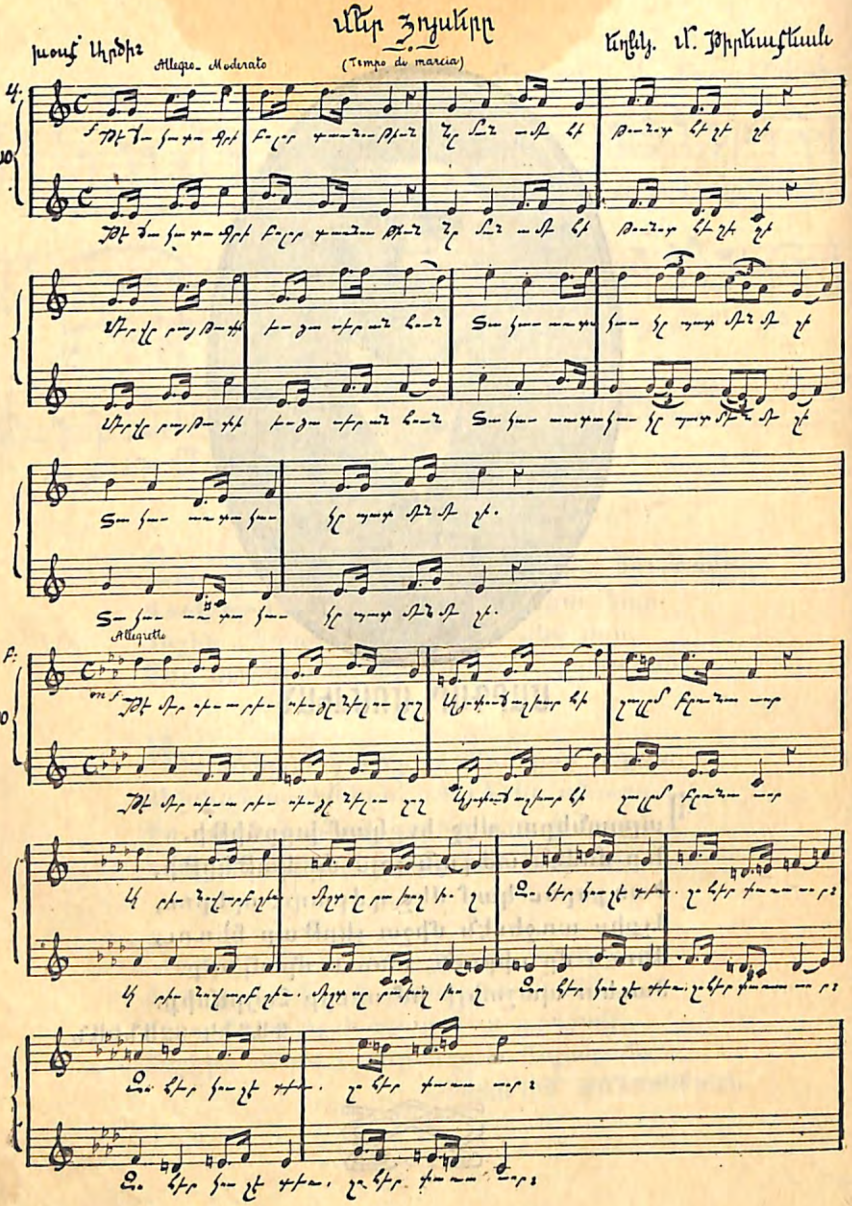

ՄԵՐ ՅՈՅՍԵՐԸ

Թէ ճակատագրի բոլոր դառնութիւն,
Նման ամեհի Թունոտ հեղեղի,
Մեր վրայ Թափուի, եւ ցաւեր անհուն,
Տակաւ առ տակաւ կը պատմեն մեզի:

Թէ մեր սեւ արեւ սեւցնել ուզող,
Այս փուճ աշխարհի զալըմ բռնաւոր,
Արիւնով արբշիռ, միշտ սրախողխող,
Ջոհեր կ'ուզէ դեռ, զոհեր նորանոր:

Մենք այս աշխարհի ծով վշտերուն մէջ,
Նաւակով առաջ կ'երթանք անվեհեր,
Կտրիճ լուղորդի պէս յոյսեր անշէջ,
Սոսկ ունենալով իբրեւ մեզ ընկեր:

Բռնաւորներու հալոցի մէջէն,
Դարձեալ դուրս կուգանք խիզախ անարատ
Ու նոր ճամբայով մեր երգ երգելէն,
Այլ եւս կը քալենք զերթ փորձառու մարդ:

Այն ատեն ի զուր պիտի փրփրի ծով,
Եւ ի զուր շաչէ բռնաւորի սուր.
Զի մենք արդ ունինք նոր ոյժ ու կորով,
Եւ գիտակցութեան զրահ մը ամուր։

Այն ատեն նաեւ անէ՛ծք, նախատինք
Ազգադաւ եղբօր, ժանտ բռնաւորին,
Որք այն օրերու միգամած երկինք,
Սեւով, կարմիրով գունաւորեցին:

ԱՐԾԻՒ

(Վանի «Կոչնակ»էն)

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՄԱՐՇԸ

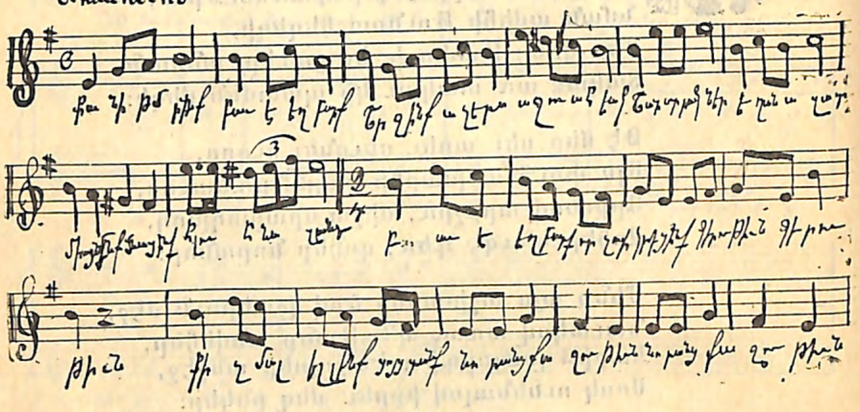

Քանի՞ թմրինք, բա՛ւ է, եղբա՛րք,
Շրջենք աչերս աջուահեակ.
Շատ ստրուկներ եղան ազատ,
Միայն մենք մնացինք հլու հնազանդ։

Բաւ է, եղբարք, որչափ կրեցինք գերութիւն,
Քիչ մ՚ալ ելլենք, ցոյց տանք նրանց քաջութիւն։

Կեցցէ՛ Զէյթուն, ապրի՛ Զէյթուն,
Թող չտեսնէ ստրկութիւն.
Քանի ունի մեզ պէս քաջեր,
Կեցցէ՛ Զէյթուն, ապրի՛ Զէյթուն։

Բա՛ւ է, եղբարք, եւն։

Զէյթունցի ենք, մեր զբօսանք
Է պատերազմ եւ արշաւանք.
Սուր, Թուր, գնդակ եւ հրացան
Մեր խաղալիքն են յաւիտեան։

Բա՛ւ է, եղբա՛րք, եւն։

Զէյթունցի ենք, քաջեր ունինք,
Բռնապետէն մենք վախ չունինք
Մեր մայրերի սուրբ կաթին պէս
Կաթիլ կաթիլ վրէժ ունինք։

Բա՛ւ է, եղբա՛րք, եւն։

Արեւ ելաւ, Զէյթունցինե՛ր,
Դէ՛հ, ձի հեծնենք, առնենք զէնքեր.
Ինչու խղճուկ գլուխ ծռենք,
Բռնաւորին մեր վիզ պարզենք։

Բա՛ւ է, եղբա՛րք, որչափ կրեցինք գերութիւն,
Քիչ մ՚ալ ելլենք, ցոյց տանք նրանց քաջութիւն։

Կ՚ուզեմ լինալ, սիրո՛յ բուլվառ՝
Անբիծ կոյսի բազկաց մէջ,
Եւ քաղցրաբոյր խունկի մը յար՝
Մխալ այնտեղ միշտ անշէջ...

Ա. ՏԽՐՈՒՆԻ

❊ ❊ ❊

ՄԵՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՍՈՒՐԻՍ ԾԱՅՐԷՆ

Կեանքի շիթեր, լուսածրար խանդ ու աւիւն
Հոգւոյս կաթին
Մէջ կը կաթին՝
Եթէ ծորի սուրիս ծայրէն երբեք արիւն։

Մահուան հողէն պիտի բացուի դեղին փոշին՝
Սեւ գամբարան՝
Սրտիս վըրան՝
Եթէ ցամքին ճապաղիքներն սուրիս ծայրին։

Պիտի ծաղկի ոսկի բաժակն անմահութեան,
Շիթեր ո՛հ սին
Եթէ հոսին.
Սուրիս ծայրէն կաթիլ կաթիլ միշտ յաւիտեան։

Մ. ԲՐՈՒՏԵԱՆ

Մի՛ լար, եւա՛, արցունքդ սրբի՛ր,
Պատիժդ առ յօժարակամ,
Գնա՛ Նրա հետ եւ միշտ յիշի՛ր
Որ ո՛ւր բնակի էրիկդ—Ադամ,
Քո հայրենիքնէ այն երկիր։

ՄԻԼՏՈՆ

* * *

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԱՍՊԱՏԱԿԻ ԶՐԱԺԵՇՏԸ

Եկուր, կնիկ, պագնեմ քեզի՝
Վերջին անգամ Թերեւս,
Կ'երԹամ աՀեղ դաշտը մարտի—
Հաստատ ըլլայ Թող Թեւըս:

Թըմբուկ չալէք,
Յառաջ, ընկե՛ր կորիճներ,
Յառաջ քալէք,
Մեր դէմ կըգան ւէաՀիճներ:

Բա՛ղցր մանուկ որ կը ժպտաս
Մօրդ գրկէն երեսիս,
Պայծառ յուսոյ դու լոյս ինձ տաս,
Մինչ մաՀն է իմ առաջիս:

Պիտի մեռնիմ,
Իսկ դու մաՀովս իմ մեծնաս.
Դողով կ'օրՀնեմ՝
Գերեզմանիս տէր ըլլաս:

Տուէ՛ք սուրս, կապեմ գօտիս
Զէնք ու Հրազէն եւ դաշոյն...
Ինչո՞ւ ոտքիս կը փաԹաԹիս;
Հաւատարիմ դու իմ շո՛ւն:

Զարագուշա՞կ
Ունիս զգացում, ո՛վ անբան:
Սո՛ւս. քո փէշակ—
Տանս ըլլաս պաՀապան:

Նժոյգս աՀա կը խրխնջայ
Եւ պայտերով կը զարնէ...

Ո՞վ ականջիս կը մրմնջայ,
Կարծես Հառաչանա կ'առնէ:

Դո՞ւ ես, իմ Հա՛յր,
Դէմքիդ վրայ տխրուԹիւն...
Ինչո՞ւ Համար...
Տո՛ւր ինձ քո սուրբ օրՀնուԹիւն:

Ուր՞ խեղդուկ Հեծկլտանքը
Սրտիս խորըն իմ Հանգաւ...
Մա՛յր իմ, մա՛յր իմ, քո տանջանքը
Օրօրանէն իմ ծագաւ:

Լա՛. արցունքը
Քոյ ձերունի Հասակին
Է սփոփանքը
Եւ գոՀարն իմ պսակին:

Բայց է՞ր տխրիք. սրտով զուարԹ
Դէպի մաՀ չէ, որ կերԹամ,
Այլ դէպի փառք, այլ դէպի մարտ,
Ազգիս զինուոր մէկ անդամ:

Ասպատակը
Կռուի սիրած դաշտի վրան
Երկնի տակը
Պիտ ունենայ գերեզման..:

Աւա՛ղ, ի՞նչ է... արտասուքը
Քո՞մ աչքս ալ կը Թրջէ. .
Հերի՛ք... ծնող եւ կին, սուգը
Ձեզ կը Թողում... ինձ պէտք չէ...

Թմբուկ չալէք,
Յառաջ ընկեր կտրիճներ,
Յառաջ քալէք,
Պիտ յաղԹենք մեր դաՀիճներ: ԽԵՆԹ

ՄՇՈՒՇԻ ՄԻՋԻՑ

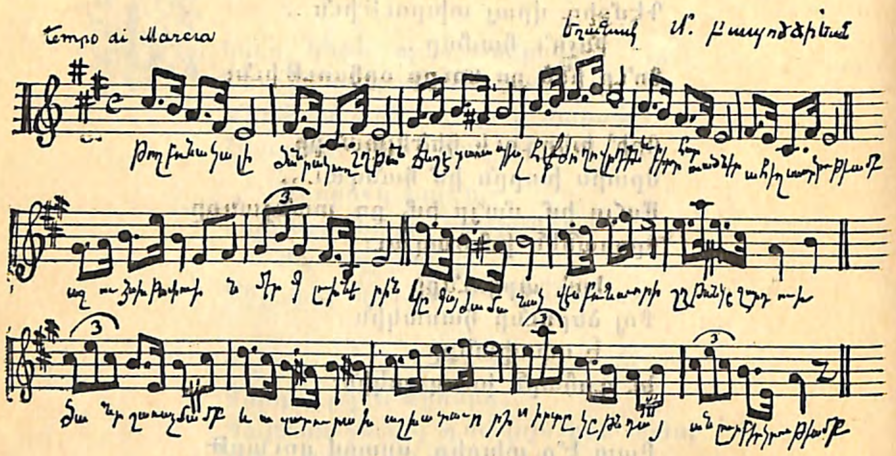

Թո՛ղ բռնակալի ծանրակուռ շղթան
ճնշէ տառապեալ, հէգ ժողովրդին
Եւ բիրտ հարուածներ անհեղ սաստկութեամբ
Աջ ու ձախ թափուին մեր գլուխներին—

Կըգայ ժամանակ՝ վես բռնաւորի
Շղթան կը ջարդուի ծանր շառաչմամբ
Եւ ազատ, ուրախ աշխատաւորի
Սիրտը կը թնդայ անլուր բերկրութեամբ:

Թո՛ղ այնտեղ հեռուն մի այլ բռնապետ
ճնշէ, վրդովէ մեր խաղաղ հոգին,
Եւ իբրեւ մտքի դաժան դահճապետ
Աւերել ջանայ մեր կեանքի ուղին.—

Մենք չենք հեծեծել այնտեղ յաւիտեան,
Կարճատեւ է օր դահճապետների...
Հնչումէ ահա, կարծէք, մեղմաձայն
Ցաղթական ղօղանջ ազատ մտքերի...

Ս. ՏԱՇԻՐ

ՍԱՍՆՈՅ ՄՈՒՐԱՏԻՆ

Ձայն մը մարտագոռ խրոխտ ու ազատ,
Օ՜ն, ինքն է ինքը, Մուրատն պայազատ,
Նա մեզ կը գոչէ,— «Ընկերք հարազատ,
Սուսեր, սուր, սլաք, սուրին ու մօսին,
Ասոնցմով միայն անվախ կը խօսին,
Սէգ բռնութեան դէմ՝ փառատենչ ու սին,
Նուաստն եւ նկուն, զրկուած գերին,
Ու բոլոր անոնք, որք կը դեգերին,
Ցաղթ շղթայն փշրել ստրուկ ազգերին,
Հնչել փրկութեան շեփորն յաղթական,
Եւ ազատութեան վեր բռնել մական,
Րոտել նոր փառքով զերկիրն Հայկական,
Ուրախ ու պայծառ օր երջանկաւէտ,
Սրւգին այն ատեն, յաջորդեն յաւէտ,
Միայն, ո՛վ ընկերք՝ միանգամ եւ եթ
Ուխտենք լինել յար, մէկ սիրտ մէկ հոգի,
Ի՛առաթուր կոխենք վէճերն փոքրոգի,
Րոպէներն անգամ թանկ են ու յարգի,
Ա՛լ բա՛ւ է, Հայե՛ր, յառա՛ջ՝ միշտ արթուն,
Տէր լինենք սրտի, մտքի եռանդուն,
Իսկ եւ իսկ ցոյց տանք Հայուն քաջութիւն,
Նրանով ծագէ մեզ լոյս, Ազատութիւն:

Մ. ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՍՈՒԷՏԻԱՅԻ ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ՉԷՅԹՈՒՆՑԻ ԵՆՔ

Չէյթունցի ենք, ժայռի ծագ ենք,
Կը թռչտինք սարէ սար,
Որ որս գտնենք ու բզզքտենք
Եւ յօշոտենք չարաչար:

Չէյթունցիին կերակուրն է
Արիւն ապուր, ոսկրէ թան,
Ջոր ոսոխի սեւ արիւնէ
Կը պատրաստենք միաբան:

Մենք վախ չունինք ո՛չ գնդակէ
Եւ ոչ սուրէ երկսայրի,
Խաղ մ'է մեզի—Աստուած գիտէ,—
Թափել արիւն գազանի:

Ապառաժի քաջ զաւակաց'
Վախ կամ երկիւղ ամօթ է.
Չէյթունցիին սպակն փառաց
Լեռի դաշտի կռիւն է:

Չէյթունցի ենք. մարդ ենք կռուի,
Միշտ ջարդելու ենք յօժար,—
Այս է կտակ մեր պապերի'
Ջարնել մէկի դէմ հազար:

Արդ, հաստափոր դուք հարուստնե՛ր,
Դզրոց սնտուկ բաց ըրէք,
Ծրարներով շատ ոսկիներ
Մեզի պաշար ղրկեցէք:

Եւ դուք, եղբա՛րք, օ՛ն անդր առաջ,
Զէնք ու զրահ կապեցէք.
Բա՛ւ է այլեւս լաց ու հառաչ,
Ազատութի՛ւն գոչեցէք:

Յ. ԶԱՔՐԵԱՆ

ԱՐԽԱՆԵԱՆԻ ԵՐԳԸ

Ազատութեան որդին եմ,
Արխանեան Գալուստն եմ,
Երբոր բանտէն ազատուիմ,
Դարձեալ խմբեր պիտ կազմեմ:

Թուով հինգ ընկեր էինք,
Մէկ սիրտ՝ մէկ հոգի էինք,
Դարձեալ չէինք յանձնուէր,
Աւա՜ղ, անօթի էինք:

Առաւօտ արշալոյսին,
Չորս կողմերնիս պատեցին,
Ամբողջ չորս օր չորս գիշեր
Չորս հարիւր Թշնամիներ:

Քա՛ջդ Խորէն, ի՞նչ եղար,
Երեք գնդակով ինկար,
Մինչդեռ հոգի կուտայիր,
Դարձեալ պատերազմեցար:

Թող լայ Խորէնի մայրիկը,
Թող համբերէ հայրիկը.
Չի զոհ գնաց վասն ազգին
Քաջասիրտն Խորէն:

Արխանեան բանտարկուեցաւ,
Խորէն նահատակուեցաւ,
Արխանեանի զէնքերը
Ցակոբին յանձնուեցաւ:

Մարդինս տուր, մայրի՛կս,
Սուրս ալ դուն տուր, քոյրի՛կս,
Երթամ կռուիմ վատին դէմ,
Խորենին վրէժը լուծեմ:

ՀԱՌԱՉԱՆՔ

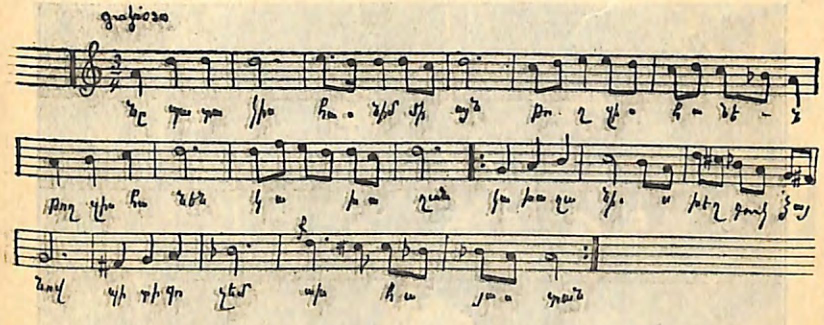

Նպատակիս հասնիմ միայն,
Թող զիս հանեն կախաղան.
Կախաղանէն խեղդուկ ձայնով
Պիտի գոչեմ, ա՛խ, Հայաստան:

Ա՛խ, Հայաստա՜ն, սիրտս ու հոգիս
Քեզ նուիրեմ, ընդունէ՛.
Թէ կարելի՝ Թող ես մեռնիմ,
Վերականգնի, ախ, Հայաստան:

Անոր սիրոյն բանտն ալ դրուիմ,
Պալատ է այն ինձ համար,
Ոտքս ձեռքս շղթայ զարնեն,
Երջանկութիւն է ինձ համար:

Թէ մինչեւ իսկ աքսորուիմ ալ,
Թափառական ընէ զիս բաղդ,
Հայաստանի սիրոյն համար
Փշոտ վայրեր կ՚ըլլան դրախտ:

Վախնամ մեռնիմ ես այս ցաւով
Ու իջնեմ սեւ գերեզման,
Գերեզմանէն մեռած ձայնով
Պիտի գոռամ, վա՛խ, Հայաստա՜ն:

ՊԱՐՍԿ. ՏՕՆՕՅԻ ՀՆՁԱԿԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ

ՀԱՅԴՈՒԿԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

Մնաս բարեա՛ւ, ՛քաղցր մայր իմ, եւ պիտի գնամ,
Տուր մայրական վերջին համբոյր, սիրտս զովանայ
Երկրնքի երեսը գոյն գոյն կամար է կապեր,
Կարծես հայ տղաների սիրտը խաւար է պատեր:

Ա՜յ, խղճալի հայ ծնողներ, մի լաք ի զուր տեղ,
Այլ խնդրեցէք Աստուածանից ձեր վերջին մի դեղ,
Արդեօք կը լինի՞, որ կըրկին կենդանի մնամ,
Ուրախ զուարթ գամ հայրենիք, Նոր կեանք ստանամ:

ԱՀԱ ԿԵՐԹԱՄ...

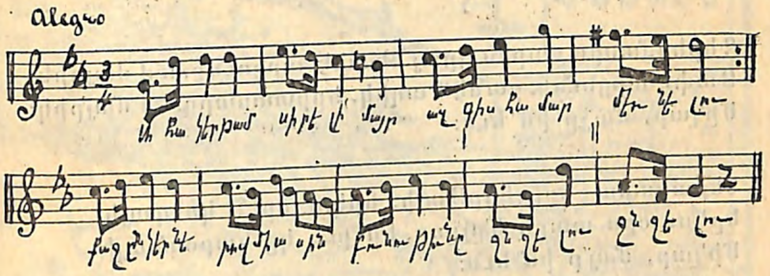

Ահա՛ կ'երթամ, սիրելի մա՛յր, ազգիս համար մեռնելու
Քաջ ընկերներով միասին բռնութիւնը ջնջելու:
Միլար մա՛յր իմ, մ'ողբար, մա՛յր իմ, վերադարձիս սպասէ
Ազգիս Հայոց ազատութեան տիւ եւ գիշեր աղօթէ:

Ահա կերթամ, սիրելի՛ քոյր, Նպատակս է բարի·
Ձենք դիմանար, մենք գերի ենք իբր վեցհարիւր տարի:
Մի՛լար, քոյր իմ, մ'ողբար քոյր իմ, վերադարձիս եւն:

Ահա կերթամ, սիրելի՛ հայր, մնաս բարեաւ դու հիմա.
Այսքան ճնշման տակ ընկած է Հայը ի՞նչպէս դիմանայ:
Մի՛լար հա՛յր իմ, մ'ողբար, հայր իմ, վերադարձիս եւն:

Ահա կ'երթամ, սիրելի՛ կին, քու արտասուք չըհոսէ.
Պատերազմի դաշտին վրայ իմ ընկերը կ'սպասէ:
Մի՛լար կին դու, մ'ողբար կի՛ն դու, վերադարձիս եւն:

Ո՛վ բարեկամք եւ ազգականք, Թողէք մեզի որ երթանք,
Պատերազմի դաշտին վրայ վէրքեր տանք ու ստանանք:
Մի՛լար. եղբա՛յր, մ'ողբար եղբա՛յր, վերադարձիս եւն:

Թէ յաջողիմ՝ ողջ կը դառնամ, այս ամէնը կը մոռնաս,
Թէ պսակւիմ ես սուրբ մահով՝ օր մը անշուշտ դու կըգաս
Մի՛լար մա՛յր իմ, եւն:

Գերեզմանիս քարին վրայ Թափէ արցունք, ո՛վ մայրիկ,
Թափէ արցունք, ցանէ ծաղիկ, երիտասարդ եմ մայրիկ:
Մի՛լար, մա՛յր իմ եւն:

Սեբաստիա երբ կերթայի, երկու օրէն կուգայի,
Երկու օրս տարի կ՚ըլլար, ես քեզ կը կարօտնայի:
Մի՛լար, մայ՛ր իմ եւն:

Արդեօք այս մեր քաշածները վերջ՝ պիտ գտնէ՞ ո՛վ
Աստուած
Գուցէ ողջ ողջ պիտի տեսնենք Սուրբ դրօշակը պար-
զուած...:

Պագնեմ զքո լայն ճակատդ, որ աչերուկնիս ղազալէ,
Գրկեմ զքո ուռ միջկուքդ. ու հագեր ես շատ կապանի.
Քանի, ու քանի՛ ասեմ՝ զիմ եարին կապան կարեցէք,
Արեւն իւր երեսք արէ՛ք, գլուսնկան աստառ ձեւեցէ՛ք,
Թուխ ամպն ալ բամպակ արէ՛ք ի ծովէն դերձան
քաղեցէ՛ք
Աստղերն ալ կոճակ արէ՛ք՝ զիս ի ներս օղ կիկ անցուցէք:
Ն. ՔՈՒՉԱԿ

ooo

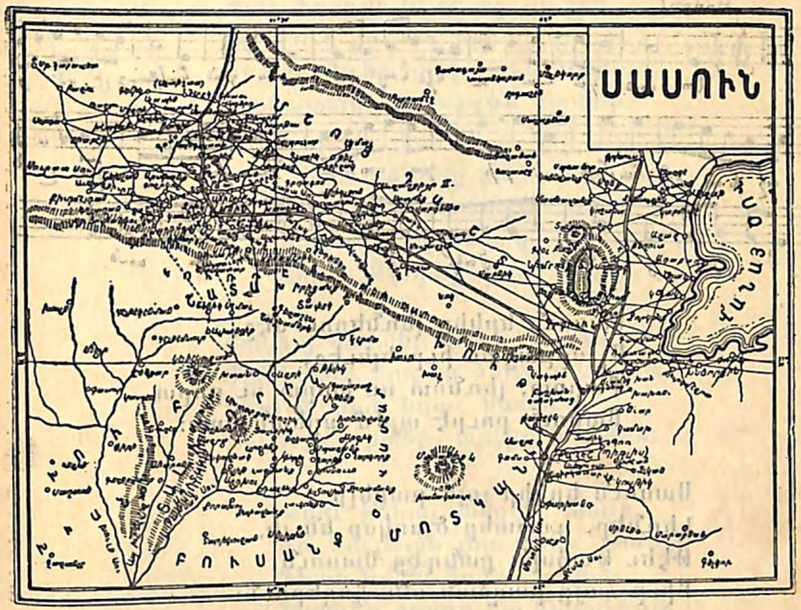

Սասուն գաւառ հին Հայաստան ,
Համբաւդ լսեց աշխարհ համայն .
Երիտասարդքդ են քաջազուն ,
Հայոց պարծանք միայն Սասուն :

Սասուն պարարտ հովիտներով,
Պարծի ընդմիշտ իւր քաջերով .
Որք Թ՚եւ ուտեն կըլկըլ, կորեկ .
Խաղան ընդ սուր գիշեր ցորեկ :

Սասուն գաւառ անտառներով,
Պարսպապատ բարձր լեռներով.
Դիմաւբրեց միշտ բանակներուն ,
Հայոց մատաղ եղտւ Սասուն :

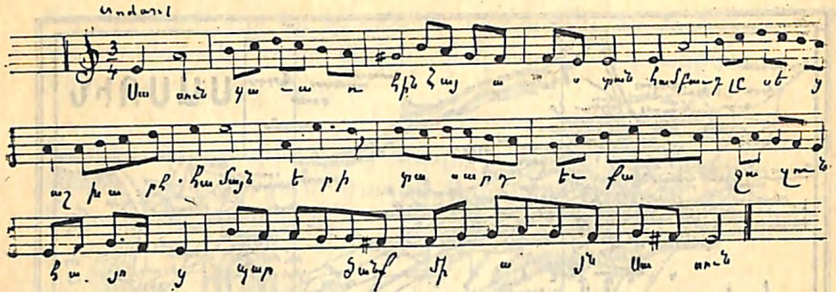

Սասուն երկիր լեռներու մէջ,
Ալ սրբացաւ իւր ելեւէջ,
Քարոտ, լեռնոտ ու խորտ ու բորտ,
Սասուն բուրէ սյժմ արեան հոտ:

Սասուն երկիր յոյժ բարելի.
Լեռներ, դաշտեր ծաղկօք են լի,
Թէեւ Թահսին քանդեց Սասուն,
Բիւր Հայք բաղձան սեւ հողերուն:

Սասուն կոտրել ետ հրաման,
Խալիֆատիպ Համիտ Սուլթան,
Կանայք, մանկունք եւ արք ինկան
Իբր քաջարար զոհ Հայկական:

Ցուրտ դիակաց բարդեալ դէզ դէզ,
Եւրոպացիք եկան ի տես,
Մարտիրոսաց կարգն է Սասուն,
Արժանացաւ սրբոց դասուն:

Արի Գըրգօն սուրբ մարտիրոս
Քրդաց ձեռքն ինկաւ իբր որս,
Գերի եղաւ անգութ վատին,
Քաջ նահատակն Հայոց Ազգին:

Քաջ Գըրգօի կինն էր Շաքէն,
Որ ձեռք քաշած իրեն կեանքէն,
Կամաւ ձգեց զինք լեռնէն վար,
Նահատակուիլ ազգին համար:

Սասնոյքնիկք բոլոր Հայ են,
Ցէրիգն եղաւ նոցա կայէն.
Սասնոյ մէկ մաս կ'ըսուի Կէլի,
Արիւն Թափեց զերթ Աբէլի:

Սասնոյ հարսեր գերի գացին,
Մանկունք Քրդաց ձեռք մնացին,
Սրոյ ճարակ եղաւ Սասուն,
Գիւղեր, արտեր, այգիք հասուն:

Թէեւ ինկաւ անզէն, անոք,
Առ Սուլթան չետ բնաւ բողոք,
Գետի նման հոսող արիւն
Գետնէն բողոք ետ Աստուծոյն:

Թէեւ ինկար, ո՛վ վեհ Սասուն,
Բայց դաս տուիր գերեալ հայուն,
Թէ սուր ընդ սուր, բուռն ընդ բռան,
Բախմամբ ծագի արեւ մեր տան:

ՎԱՐԴԵՆԻՍՑԻ ԿՆԻԿ

Կռիւ կէր Վարդենիս Մուսա պէկի դէմ,
Թալան տանելու եկած էր էդ շուն,
Հաւար էձգեցին գիւղէն՝ Արտօնքէն
Ամէն մարդ վազեց, մարդ չըմնաց տուն:

Մինակ խորթ[1] կէնճ[2] մը նստած կը ժղլէր[3].
Քիրիվի[4] մը հետ բուխերիկին խէչ[5],
Ջքրթու թարք չըտուեց[6] —ժղուլն[7] անուշ էր—
Չըգնաց հաւալ, մնաց ուր[8] տան մէջ:

Մէկ մըլ էնադիհաց[9] ծկաւ ուր կնիկ,
Ունքեր պռստած, կախած քիթ մռութ[10],
Վերուց զուր լաչակ գլխուց խորոտիկ[11],
Թալեց վըր էրկայ[12] ըսեց «Առ գլխուդ.»

Ու վերուց զթուֆանք որ սունէն[13] էր կախ,
Ինք կերթէր հաւար . . . էրիկ տեղից թռաւ,
Առաւ զչէք[14] ձեռքից ու «վա՛խ լըմըն, վա՛խ[15]»
Ասելով, վազեց, հաւարին հասաւ:

Հազա՛ր ապրին հմալ[16] կտրիճ կնկըտիք[17],
Որ կռուի ղրկեն զուրանց[18] էրկըտիք[19]:

ՊԵՐՃ ՄՈՒՇԼՈՒ

1 կտրիճ. 2 երիտասարդ. 3 խօսակցիլ. 4 քիրվա-բարեկամ. 5 մօտ. 6 թող չտուեց. 7 խօսակցութիւնը. 8 իր. 9 այնտեղէն. 10 շրթունք, 11 գեղեցիկ. 12 նետեց էրկանը վրայ. 13 սիւն. 14 զէնք. 15 վա՛յ ինձ, վա՛յ. 16 այդպէս. 17 կնիկներ. 13 իրենց. 19 էրիկներ:

Ռ. ԽՕՋԱՒԱԳԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔՍ

Չեմ ալ կարօտ ժպիտներուդ սիրային,
Ու չեմ բաղձար երբէք սիրոյդ տիրանալ.
Քու հմայիչ եւ աննրման նայուածքին,
Ձեմ փափաքիր, ո՛չ, կը մերժեմ ես ա ն ալ։

Ժպիտներդ հեգնութիւն են, գիտեմ ես,
Անոնք կեղծ են, նենգալի են ու խարդախ,
Դուրս կը վանեմ սէրդ այժմէն իմ սրտէս,
Ու կը խեղդեմ տրոփիւններն իր սիրաբախ։

Չի արդ այլ է հոգեհատոր սիրուհիս,
Գեղեցկատիպ, չքնաղածին, անուանի,
Ոյր տուած եմ համակ կեանքս ու ողջ հոգիս,
Իմ հարազատ Մայր-Հայրենիքս է անի։

Յ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ

ՏՈՒՐ ՁԵՌՔԴ

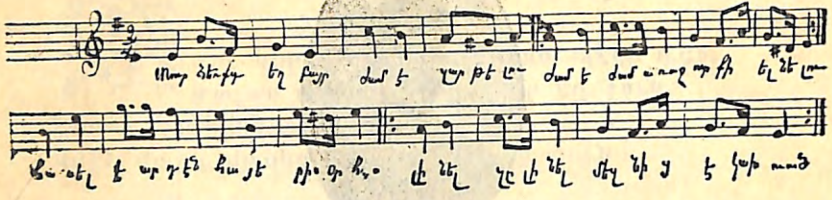

Տո՛ւր ձեռքդ, եղբա՛յր, ժամ է զարթելու,
ժամ է ժամ առաջ ոտքի ելլելու.
Հասել է արդէն Հայերիս օրհաս,
Լինել չըլինել մեզնից է կախուած:

Տուր ձեռքդ, եղբայր, ձերիք համբերենք,
Հերիք օտարից օգնութիւն խնդրենք.
Մենք ենք տանջուողը, մենք' չարչարուողը,
Մենք պիտի լինինք մեզի փրկողը:

Մեր վեհ Հայրենիք դարերով ճնշուած,
Դարեր շատ ու շատ մեր արեամբ ներկուած,
Պահանջէ մեզնից աւիւնով ներկել
Թշնամու արեամբ լեռներ ու դաշտեր:

Շտապի՛ր, եղբա՛յր, ահա՛ քեզի զէնք,
Սրանով միայն փրկուելու ենք մենք.
Այս է գործածում մեր դէմ թշնամին,
Այս պիտի լինի գործիք մեր ձեռքին:

Շտապի՛ր, եղբայր, ի դաշտ պատերազմ,
Սպասում է մեզ թշնամին մեր կազմ.
Աշխարհի սկզբից ամբողջ մարդկութիւն
Այն տեղ է գտել իւր ազատութիւն:

Այն տե՛ղ է քոյ կեանք, այն տե՛ղ է քոյ մահ,
Ելի՛ր ընդ առաջ, ելի՛ր դու անահ.
Արդարութիւն է գործին նշանակ,
Այն տեղ կը կանչէ նա իւր յաղթանակ:

Շտապի՛ր, քանի դեռ չէ անագան,
Քանի կը հետեւի ամբողջ Հայաստան.
Ազատութիւն է գործին գրաւական,
Այնտեղ կստանաս պսակ պատուական:

▽ ▽ ▽

ՍԱՍՈՒՆՑԻ ՊԱՇՏԵԼԻՆ ԼԵՒՈՆ

◎ ◎

Սասնոյ գաւառում ծնաւ մի մանուկ,
Անունն էր ԼԵՒՈՆ' ուժեղ ու կարճուկ.
Դեռ նա չ'հասած պատանեկութեան,
Ցանձն առաւ զոհուիլ ի սէր ազգութեան:

Վրիժառու լինել ուզեց իւր նախնեաց,
Լցնել կարօտը իւր փափագանաց.
Բիւրակեան լերանց ստորոտն իջան,
Այնտեղ կանգ առին, մի քիչ քնացան:

Յանկարծ արթնցան' մօտ էր կէս օրուան,
Բարբարոս քրտեր վերեւից տեսան,
Ընկերք գոչեցին, ԼԵՒՈՆ արթնցաւ,
Հրացան ձեռք չառած գետին փռուեցաւ:

Արցունք աչքերից վառ վառ կը թափուէր,
ԼԵՒՈՆ ցաւոց մէջ ընկած տատանուէր:
Ո՛վ Հայե՛ր, Հայե՛ր, թափեցէք արիւն,
Յաւերժացուցէք ձեր նախնեաց անուն:

ՊԼՊՈՒԼԻՆ

Արի՛, պլպուլ, մէկ տեղ նստենք,
Ձէն-ձէնի տանք ու երգենք,
Էս օրուանից դառնանք աղբէր,
Իրար խառնենք մեր ցաւեր։

Անցա՛ւ գարուն, աշուն կուգայ,
Շատ հեռու չէ եւ ձմեռ,
Լա՛ց, աղբէր ջան, էլ վարդ չկայ,
Թո՛ւփը մնաց կխամեռ։

Երգե՛նք, աղբէր, ցա՛ւը երգենք՝
Դու քո մեռած ա՛լ վարդի,
Երգե՛նք աղբէր, ցա՛ւը երգենք—
Ես՝ իմ աւեր վաթանի . . .

Անցա՛ւ գարուն, արնո՛տ գարուն.
Մօտ է աշուն, ցուրտ ձմեռ,
Ա՛խ, աղբէրս մնաց անտուն,
Քոյրս քաղցից կխսամեռ . . .

Արի՛, պլպուլ, ցաւը երգենք
Վարդի, աւեր վաթանի,
Արի՛, աղբէր, իրար խառնենք
Մռմուռ ցաւը մեր սրտին . . .

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

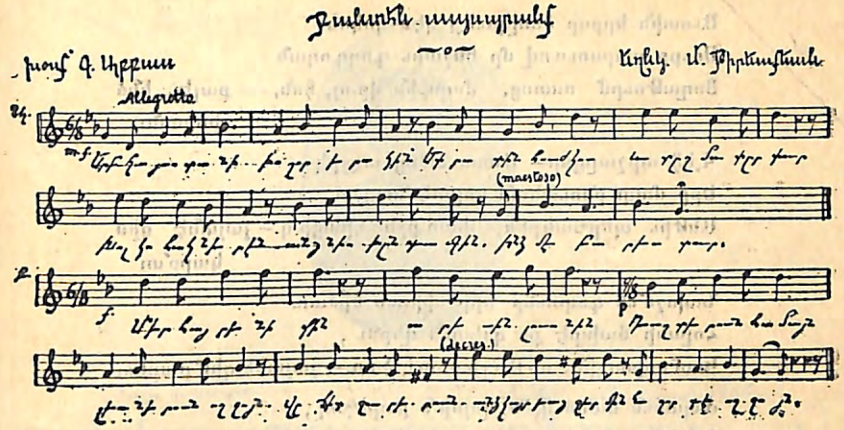

Երր հայաստանի խոշոր երակին—
Եփրատին — հուժկու եւ տղմափրփուր
Խոլ կոհակներէն անցնիս ինդագին—ինձմէ բարեւ տո՛ւր։

Մեր հայրենիքին արեւին, լուսնին,
Դաշտերու հմայն, լեռներու ողջո՛յն,
Վճիտ ջուրերուն անձկայրեաց ջերմին հաղորդէ ողջոյն։

Թխպայորդ մութին եւ սուր ճաճանչին,
Խուլ ամայութեան եւ անմեղ երգին,
Ցոլքին, քթթումին, փթթուն բողբոջին—բարե՛ւ սրտագին։

Սիրահար ատոնց իղձերս անհնար,
Որոնց համար միշտ կուրծքս տրոփէ,
Այլ զուրկ եմ, բա՛րէ. գնա՛ մի՛ մընար— եւ ոչ մի րոպէ։

Մթին գիշերը երբոր հանդիպիս,
Խաւարը ծակող անհամար աստեղց,
Ցիշէ՛ թէ բանտը՝ թոշնած ծաղկի պէս՝— կայ մի բանաստեղծ։

Աւօտին երբոր ծաղկունք կէս-կոկոն
Սուրբ սարսուռով մը հեշտին դողդողան
Ցողաթուրմ ոստոց, մարգին վրայ, հոն, — քալէ ինծ
փոխան։

Վեհ արշալոյսը— Աստուածոց աղջիկ—
Երբ մայր-բնութեան բոլորէ նարօտ.
Անթիւ պերճանքին, փառքին հիացի՛կ – յայտնէ զիմ
կարօ՛տ։

Նախշո՛ւն գարունը երբ սիրուն ծիծառ
Հոլանի ճախրէ քո գլխուն վերեւ ,
Կամ սոխակին, որ թուչի ծառէ ծառ— յայտնէ զիմ բարեւ։

Ժպտուն մանուկի՛ն, լոյսի՛ն բարեշող ,
Ցողի՛ն պաղպաջուն, ծաղկի՛ն հեշտաբոյր,
Երգող թռչունին, զեփիւռին շոյող — տո՛ւր մէյմէկ
համբոյր։

Բնութեան չքնաղ մեծկակ կիթառին
Բիւր լուրերը թէ թրթռան բեկբեկ,
Հոգւոյս աւաչներն ալ հոն կը թառին,—Նուա՛զ, սրտաբեկ։

Երբ տարերք խառնուին, ամպերը գոռան,
Կայծակը սուրայ, արեւը չուէ. —
Բնութեան ահեղ մեծ քերթուածնէ այն,— դիտէ ու
հրճուէ։

Ու եթէ օր մը շուշանազգեստ,
Մեծ Արդարութիւնը-երկնից փոխարքայ,
Այդ ընաշխարհիկ պարիկը տեսնես— թող ինծի մօտ գայ։

Ըսէ՝ թէ՛ բանտս ահեղ կիկլոպ մ՛է,
Չեմ կրնար պրծիլ անոր կլափէն.
Թո՛ղ գայ զիս փրկել այրող ցաւերէն՝ — որ զիս կը լափեն։

Իսկ աշունը՝ երբ մեծ քայքայումին,
Խօլ խարշափումով ծառերը հսկայ,
Գետին կը ծռէ ամեհի քամին,
Ցիշէ՛, լո՛ւս-աղբա՛ր, յիշէ՛ թէ բանտ կայ։

(Արաբկեր) Գ. ԱՐԲԱՍ
(Գագիկ Տէվէճեան)

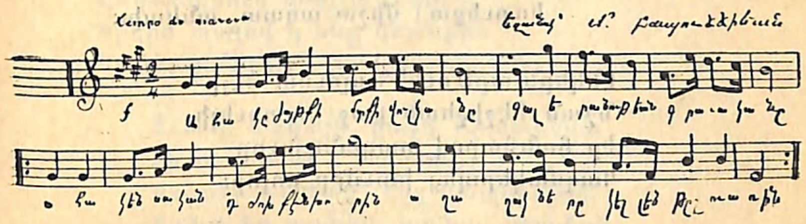

ՆԱԶԱՐԷԹ ԼՈՒՍԻԿԵԱՆԻՆ

Ահա՛ կը ժայթքի մոքի վուլկանը—
Գալ երանութեան գրաւականը,
Ահա՝ կենսական դժոխքէն խորին
Աղաղակները կելնեն թշուառին։
Ելի՛ր, ժողովուրդ ո՛վ տաժանակիր,
Ուժգի՛ն թնդացուր քո դժբաղդ երկիր ,
Հպարտ Տօրոսէն մինչեւ Վանայ լիճ—
Օրն է պատժելու քո գազան դահիճ։
Ելի՛ր բազմութեամբ՝ մէկըն ամենքի
Համար է պաշտպան, ամենքն ալ մէկի.
Եւ գրկէ Նոր կեանք, սո՛ւրբ Ազատութիւն։
Մարտ ահաւոր, օրհասական,
Մի Նոր դարու ծննդական-
Կեցցէ՛ սո՛ւրբ մարտ, եղբայրութի՛ւն...
Հնչակեան վեհ կուսակցութիւն։

ՓՈՔՐ-ԱՐՄՏԱՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

երսմներու բոյն Արմտան
Մոցիդ մէջ շատ քաջեր ծընան.
Բայց մանաւանդ Պէյ-Ֆէտային,
Սարսափ ազդեց Թշնամին:

Արմըտանի հերոսներ քաջ.
Անձնանուէր, պարտաճանաչ.
Ութ առիւծներ վեհ ու անվախ
Կռուեցան միշտ ազատ, անկախ:

Ընկերն արթուն՝ Գալուստ Պէյի
Նշան Քէշիշեան քաջ Պատուելի
Իր հանճարով տաղանդաւոր
Կազմակերպեց խումբը բոլոր:

Ամբողջն ազգին լուրջ նուիրուած,
Պէյի նըման վեհ, անձնուրաց,
Կ'երթային միշտ ուրախ, զուարթ
Ձէնքերն ըրած կուրծքերնուն զարդ:

Մեր հայդուկներ տեսան յանկարծ
Բիւր զօրքերէն խիստ պաշարուած.
Խմբապետը գոռաց հրաման
Մարզիկները ճակատեցան:

Հրացաններն որոտագին
Սար ու ձորեր թնդացուցին,
Վայրագ ոսոխք գետին ինկան
Գնդակներէն հերոսական:

❀ ❀ ❀

Յաղթականի փառքը ճակտին
Քարայր մտաւ Պէյ-Ֆէտային,
Ուր պաշարուած ծարաւ, անհաց,
Դիմադրելով փակուած մընաց:

Ո՛չ ծնողաց արտասուագին
Աղերսները զայն թուլցուցին
Եւ ո՛չ խոստմունք աղուէսական
Ետ կեցուցին անվախ ֆէտան:

Նա կ'սպասէր յոյսով լեցուն
Ընկերներուն վեհ, աննկուն,
Կրկին տալով դասը կեանքին
Կտրել հանգոյցն իր կապանքին:

Աւա՛ղ, սակայն, քաջդ Արխանեան
Ձի ընկերներդ շատ ուշացան,
Վատեր դաժան՝ քեզ կապկըպած
Բանտ կը տանին, բա՛նտ մթամած:

Քեզ թոյն տուող ձեռքը անգութ
Յաւերժացուց վըսեմ անունդ.
Յիշատակըդ օրհնեա՛լ ըլլայ,
Դու հայութեան պարծանք ֆէտա:

ՄԿՐՏԻՉ Մ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

30 ***Մars*** 1911
Պkjfoq

Սոյն երգը «Լուսին չիկար մութ գիշեր էր» երգին եղանակով կ'երգուի:

ԶԻՆՈՒԱԾ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ

Զինուած պատրաստուած Զէյթունի քաջեր,
Սուրբ ազատութեան վկա՛յք անվեհեր,
Վրէժով լցուած առիւծի նման
Քաջ քաջ կռւում են Թշնամոյն դաժան.

կեցցէ՛ք դուք միշտ Զէյթունցիք,
Որ պիտ' փրկէք Հայրենիք.
Դուք Հայաստանի պարծանք,
Մեր կեանքիցն էլ ձեզ կը տանք:

Մանուկն օրօրոցում հանգիստ չէր պառկած,
Խնդրում էր մօրից՝ «բազուկներս բա՛ց.. »
Ես չուզեմ մնալ այս օրօրոցում,
Մինչ իմ եղբայրներ լաց կոծ են անում...»

կեցցէք դուք միշտ եւն:

Ինչ ես կաշկանդել, քանդիր ինձ մայրիկ,
Ես կուզեմ կռուիլ վատին դէմ ճարպիկ,
Տուր ինձ հրացան եւ մի սուր դաշոյն,
Ես կուզեմ ծծել կաթի տեղ արիւն:

կեցցէք դուք միշտ եւն:

ՄԱՐՏԻԿ

ՅԱՌԱ՛Ջ ԱՆՎԵՀԵՐ

Յառա՛ջ անվեհեր, յառա՛ջ միաբան
Արթնացած կեանքի ծագում է արփին.
Շողերը պայծառ լուսով անխափան
Յոյս է ներշնչում կռուի տագնապին:
Եւ հետզհետէ բռնակալ ոյժի
Շիրիմն է փորւում խո՛ր, անդնդային,
Ոճրագործութեան սեւ մահագոյժի
Շեփորն է հնչում ձայնով երկնային:

Եւ օրըստօրէ շարքերը կռուող
Աճում են ըմբոստ անձնուրացներից,
Անյայտութեան մէջ հոգիք դեգերող
«Վրէ՛ժ» են կանչում խոնաւ հիւղերից:
Եւ գիտակցութեան շունչն ամեն սրտում
Մրրիկ է հանել արդար պահանջի,—
Ով ընկերական կռիւն է մտնում,
Նա ոչ մի ոյժից յետ չի՛ նահանջի...

Յառա՛ջ անվեհեր, յառա՛ջ մինչեւ վերջ,
Սուրբ նպատակին միշտ հաւատարիմ—
Մահըն անմահ է արդար կռիւի մէջ
Եւ ուխտատեղի՝ Մարտիկի շիրիմ...

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

ԹՈՂ ԿՈՐՆՉԻՆ

Թող կորնչին ոսոխները
Հայաստանի սուրբ հողէն,
Բռնակալին անարգ լուծը
Ջնջուի Հայաստանէն:

Բաւական է որքան նոքա
Հայու արիւն ծծեցին,
Հայու ջանքով, աշխատանքով
Գոյութիւն պաշտպանեցին:

Հայուն հացը, Հայուն փողը
Մինչեւ ե՞րբ վատերն ուտեն,
Եւ գարշելի պեղծ բերանով
Հայութիւնը անարգեն:

Վ.րիժուց կայծը Թող բորբոքի
Հայ առիւծներու սրտում,
Հտմիտեան րէժիմ ջնջուի
Դիւցազունների երկրում:

Աչքերի տեղ աչքեր հանել
Ատամի տեղ' ատամներ.
Մէկ հարուածի փոխարէն
Ամբողջ րէժիմը ջնջել:

Այս անօրէն' անխիղճ դարում
Այլոց վրայ յոյս դնել'
Նշանակումէ յաւիտեան
Կեանքիցը հրաժարուել:

ՄԻՀՐԱՆ ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆ

ԾԻՐԱՆԻ ԳՕՏԻՆ

Փոթորիկէն վերջը, տարերքն ահարկու
Քամի եւ տարափ, հանդարտ եւ հլու
Շուտով հանդարտին: Փայլի մէջ օդին
Ծիրանի՛ գօտին:

Սրրտայոյզ ցընցում, յուզում հոգեկան
Կ'անցնեն հետզհետէ, դադրին ըստ ինքեան
Հանդարտ ու խաղաղ, պարզըւի միտքին'
Ծիրանի՛ գօտին:

Արիւնոտ յեղում, մահ, աւեր եւ հուր,
Տառապանք անվերջ, խոր ցաւեր անլուր
Մեղմանան շուտով: Փայլի «Ազատ»ին'
Ծիրանի՛ գօտին:

ԳԱԳԻԿ ՕԶԱՆԵԱՆ

ՁԱՅՆ ՏՈՒՐ

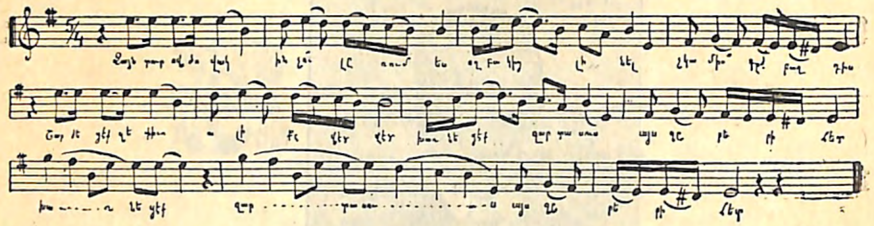

Ձա՛յն տուր, ո՛վ ծովակ, ինչո՞ւ լռում ես.
Ողբակից լինել չկամի՞ս դժբաղդիս:
Շարժեցէ՛ք զեփիւռք, ալիքը վէտ վէտ.
Խառնէք արտասուքս, այս ջրերիս հետ:

Հայաստանի մէջ անցքերին վըկայ,
Սկզբից մինչ այժմ, խնդրեմ, ինձ ասա՛,
Մի՞թէ միշտ այդպէս կը մնա՞յ Հայաստան,
Փըշալից անապատ երբեմն բուրաստան:

Մի՞թէ միշտ այդպէս ազգը խղճալի,
Կը լինի ծառայ օտար իշխանի:
Միթէ Աստուծոյ աթոռին մօտին,
Անարժա՞ն է Հայ եւ Հայի որդին:

Արդեօք գալո՞ւ է մի օր, ժամանակ,
Տեսնել Մասիսի գլխին մի դրօշակ,
Եւ ամեն կողմից պանդուխտ հայազգիք,
Դիմել դէպ իւրեանց սիրուն Հայրենիք:

ՌԱՖՖԻ

ՍԱՍՈՒՆ

Բռնակալի գող վաշտերը կատաղի
Պաշարել են մեր լեռները սոսկալի:
Մի՛ վհատիր քաջ Սասուն,
Քեզ համար չէ նուաստութիւն,
Մեր պապերից սովել ենք
Մեռնիլ քաջամարտի պէս,
Յոր մեզ թողին յիշատակ:
Շէնիկ, Սէմալ պաշարուեր են քիւրդերով,
Տալւորիկի անցքն է փակուել զօրքերով:
Զքեզ տեսնեմ, քաջ Մուրատ
Սուրդ շարժիր անվհատ.
Մեր հեռաւոր եղբայրներ
Չեն կենար միշտ անտարբեր —
Շուտով կը գան օգնութեան
Թնդանօթի դէմ ելել են քաջ սրտով,
Սովի դիմադրել են կաթով, բանջարով:
Ի սէր Աստծու դժուար է
Հպատակիլ օտարին.
Լաւ է մեռնիլ առանց հաց,
Քան յանձնուիլ ոսոխին,
Անգութ եւ անաստուածին:
Հայ աղջիկներ, առէք վառօդ ու կապար
Լցրէք դատարկ փամփուշտները չարաչար:
Իսկ դուք, կանայք անվհատ,
Առէք սուր ու հրացան,
Խրախուսեցէք հայ քաջեր
Ազատենք մեր հայրենիք
Ձեր կանացի արիւնով:

ՄԽԻԹԱՐ ՏԷՐ ՆՇԱՆԵԱՆ

Էն սեւ գիշերում տուման տարտերի
Փրփրած ծովում ընկաք ու մեռաք.
Ա՛յ իմ ազիզնե՛ր տաղուած սրտերի,
Եամա՛ն օրերի տուք յոյս երկնառաք:

Մփուն ալիքներ փրփուր Թեւերով
Ինչպէ՞ս սիրտ արին ու ձեզ կուլ տուին.
Ա՛յ իմ ազիզներ, որ էն Մեծ Ցաւով
Դուք ճամբայ ընկաք Մուրազի ափին:

Էն վառ փարոսը, որ դուք վառեցիք,
Տարտերի ծովի մուԹ դէմքի վրայ
Լո՛յս է տարածում... անցնում են մարդիկ՝
Ուր առաջինը դուք բացիք ճամբայ.

Ազատութեան Մարտիկներին

Խօսք՝ Շուշանիկ Կուրղինեանի —օ— Եղնկ. Մ. Յիրեկեան

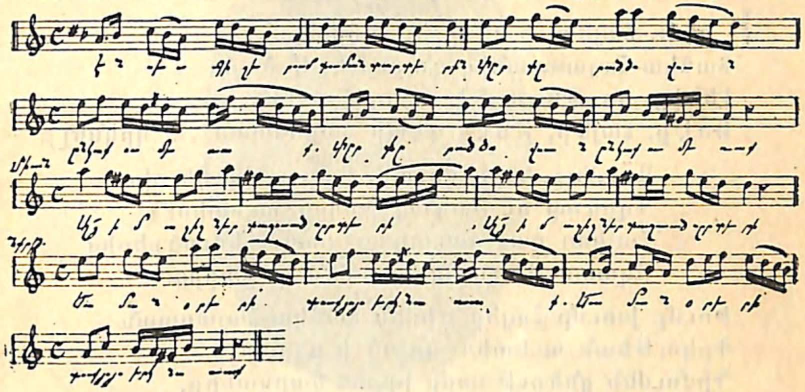

Ես ձեզի չեմ լայ .. տուշմանը Թող լայ—
Էն զուլ օրերի գետնաքարշ ընկեր:
Ես էլ, ազիզնե՛ր, ձեր ճամբէն ընկայ,
Թողած լոյսերիդ շողերն եմ գրկեր...

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ.— Եւրոպական երաժշտուԹեան մէջ ներելի չէ Թէեւ portéeին սկիզբը dièseով ու bémolով խառն armur դնել ու մենք կրնայինք տարբեր tonով մը գրել զայն, բայց որպէս զի դիւրըմԹեռնելի ըլլայ հանրուԹեան համար, բուն Հիճազ եղանակի օրէնքով գրեցինք զայն: ԸնԹերցողք կրնան Տիւէք ուսուցով զարնել այս հայերէն Տարգըն,— որ ունի իր Միանն ու Նաքարաթը:

— Ծ. Հ.

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐ

Ի զէ՛ն, Հայե՛ր, ի սո՛ւր եւ ի հրացան,
Տաճկա-Հայաստանից գոչում է մի ձայն,
Լեռից լեռ թնդում է ահեղ հրաման,
Թռէ՛ք, Հայե՛ր, թռէք դէպի Հայաստան... (կրկնել)

Արեւելք, արեւմուտք, հարաւ եւ հիւսիս
Դղրդաց ու թնդաց քաղցր աւետիս:
Հայկայ քաջ զաւակաց առոյգ կուրծքերից
Ազատութի՛ւն հնչեց ամէն կողմերից:

Խումբ խումբ Հայեր դիմեն Տաճկա-Հայաստան
Փրկութեան աւետիս առած ի բերան.
Դիմումեն ցնծութեամբ իբրեւ հարսանիք,
Ուխտած սուրբ արիւնով փրկել Հայրենիք:

Տաճկա-Հայաստանը ոտքի է կանգնում,
Առիւծաբար վրէ՛ժ, վրէ՛ժ է կանչում
Արիւնով ներկւում են բոլոր դաշտերը,
Արիւն է լոկ հոսում բոլոր գետերը:

Թշնամին զարհուրած փախուստ է դիմում,
Անթիւ աւար եւ գանձ Հայերուն թողնում,
«Յաղթութի՛ւն, յաղթութի՛ւն — գոչենք միաձայն,
Թշնամին յաղթուա՛ծ է, կեցցէ՛ Հայաստան...:

ՊՕՂՈՍ ՅՈՎԱԿԵՄԵԱՆ

ԶԷՅԹՈՒՆ ԱՆԿԱԽ

Զէյթո՛ւն, անկախ դու աշխարհիկ,
Քոյ սար ու ձոր են անառիկ,
Ամեն մի քար եւ անկիւնդ,
Ծաղախել է քոյ արիւնդ:
Հելլէ, հելլէ, հելլէ, հելլէ, հէլլէ:
Դեռեւս քոյ զօրեղ բազկում
Ռուբենեանց արիւնն է շարժում,
Յիշատակ նախնի դիւցազանց,
Պատկերն է քոյ քաջ զաւակաց: Հէլլէ, հէլլէ.
Մզրախն է ունեցած կայքդ,
Քոյ ապրուստն է եւ քոյ կայքն,
Բռնութեան լուծը վատ մարդու,
Այդ զէնքով ես թօթափել դու: Հելլէ, հելլէ.
Կեցցէ՛ Հայի սուրբ հաւատը,
Հայ պահել է իր ժողովուրդը.
Ոչ մի կրօն աշխարհիս վրայ
Չունի ազատ ոգին սորա: Հէլլէ, հէլլէ...

ԽԱՂԱՂ ԴԱՇՏԻ ՈՐԴԻՔ

Խաղաղ դաշտի որդիք, լեռները ելլենք,
Արօր-գութան մոռնանք, հրացան առնենք.
Խեղդուած մեր բողոքն յայտնենք զէնքերով,
Եւ մեր արդար դատը վարենք արիւնով:

Մեր մալ, մեր կեանք թող լինի ազատ,
Ճնշուած Հայի որդիք հարազատ:

Ստրկութեան շղթան խուլ շառաչում է,
Ճնշուած ազատութեան ձայնը կանչում է,
Ազատ լեռներ լինին թող մեր ապաստան
Եւ ընդարձակ ձորեր՝ ազատ գերեզման:

Մեր մալ, մեր կեանք ևն:

Քան թէ ամեն վայրկեան կենդանի մեռնինք,
Ազատութիւն գոչենք՝ համարձակ զոհուինք.
Հինգ դարերէ ի վեր ճնշուած Հայ ազգը,
Լուծում է այսօր իւր եղբօր վրէժը:

Մեր մալ, մեր կեանք ևն:

Յառաջ դիմենք անվախ, զարնենք անգութին
Հանենք մեր ոխն ու քէն, փրկենք գիւղացին.
Իմաց տանք Համին՝ անխիղճ բանուոր,
Ծագեց հայ հրոսակաց համար պայծառ օր:

Մեր մալ, մեր կեանք ևն.:

Ցրուած խմբեր Հաճըն, Զէյթուն, Սվէտիա.
Շտապով միանանք, կազմենք գունդ Հայկեան.
Հայի ազատութեան պարզենք դրօշակ,
Մեր կեանք մահով կապուած կանգնէնք Նրա տակ:

Մեր մալ, մեր կեանք թող լինի ազատ,
Ճնշուած Հայի որդիք հարազատ:

ՇԱՔԷ

Յուշարձան մ'է ժայռը ցցուն Սասնոյ կուշտին սեպաձեւ
Զարհուրելի կառափնատը դիւցազնուհի Շաքէին.
Նէ գլխիբաց, հալածակա՜ն, մերկ ոտքերով հեւ ի հեւ,
Հո՜ն բարձրացաւ. կզակն 'ի վար արիւն քրտինք կաթէին:
Լաճը կու լա՛ր, ժայռը կողբար՝ իբրեւ մայր մը գթառատ՝
Սասնոյ երկրին այդ անձնուրաց մայր ու զաւկին մահամերձ:
Նէ՛ չի լացաւ. վերջին անգամ գգուեց մանկիկն հարազատ
Իր փառքերուն վերջալո՛յսն էր... երբ ալ մեռնիլ որոշեց:
Եթէ վարկեան մ'ալ տատամսէր՝ արիւնարբու խուժանի
Սուիններէն շամփուրուած էր՝ սարի ձագուկն այդ անմեղ...
Որոշումը վճռական էր—ահա՛ մահը արժանի,
Ազատութեան ուխտեալներուն, խրոխտ այլ միշտ խելայեղ:
Որդին գրկած վար նետուեցաւ ժայռերէն վար դէպ անդունդ,
Ամբողջ լեռը խուլ աղմուկով ողբ մը հեծեց հեգնական:
Հոն քարացաւ—ամօ՛թ ճակտին բիրտ խուժանին վատ անգութ:
Սասնոյ քարեր՝ լուռ վկաներ, դարէ ի դար յուշարձան:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՏԻՐԿԷՐԵԱՆ.

ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ԵՐԿԱՆԵԱՆ

ՆԻՐՀՈՒՄԻ ԺԱՄԻՆ

Նրանք մեռած չեն: Նրանք չեն պարտուել,
Կամ անարգ մահից նրանք չեն սարսել:
Զուր են դահիճներ յաղթանակ տօնում,
Նրանք դիրքերեց յետ չեն նահանջել:

Նրանք նիրհումեն ահեղ մարտից յետ—
Կազդուրող քուն են առատ ճաշակում,
Որ զարթնին կանուխ' ուժեղ, ծիծաղկոտ,
Հէնց որ շողշողայ Կարմիր Առաւօտ:

ԷՄԻԼ

ԵՐԳ ՁԷՅԹՈՒՆՑԻ ՀԱՅ ԿՆՈՋ

Ես հանեցի սուրս պատեանէն,
Արտասուքովս օծեցի,
Տրտմաւ անոյշ սիրականս
Երբ իմ ողբը կարդացի:
Նա երդուեցաւ իմ սիրովը
Զը խնայել վատերուն.
Այս պայմանով աշխոյժ քաջիս
Սուր, հրայան յանձնեցի :

Ոգեւորուած կրկնեց քաջս,
—«Ո՞մ կ'սպասենք, վա՜յ մեզի».
Նա բաժանուեց մռնչալով
Ինչպէս կորիւն առիւծի:
Խլեց բերդեր, այրեց գիւղեր ,
Վատը առաւ այս բոթը ,
Շատ գէշ ազդեց շանը քթին
Ճէնճէրային գարշ հոտը:

Համիտ լսեց ու սարսափեց
Իւր մսերը կծոծեց,
Խելակորոյս նոպայի մէջ
Վրէժ առնել նա վճռեց:
Փրփրալով որպէս ալիք
Հեղեղեցին մեր լեռներ,
Քաջս գնաց հսկաներով,
Յաղթեց դարձաւ ապահով:

Յաղթեց, դարձաւ գերիներով
Իմ պաշտելի Տիրանը,
Սեւ մազերով սրբեմ նրա
Սրից կաթած արիւնը :

Հանգստացնեմ կրծքիս վրայ,
Ձեմ խանգարեր իւր քունը,
Մեղմ համբոյրով կեցցէ գոչեմ,
Ազատուած է Զէյթունը:

Բաբգէնիկիս օրրեմ ոտքով
Վառօդ մաղեմ ձեռքերով
Վատ անգութին հետ գործ ունինք,
Զէյթուն դեռ չէ ապահով
Կ'գայ գարուն մենք կ'սկսինք,
Նոր կեանք. նոր բաղդ անոնց հետ
Մեր ժայռերից արիւն պէտք է
Հեղայ ինչպէս ճիհան գետ:

Աստուած սիրէ՛ք Հայ աղջիկներ,
Եկէ՛ք ուխտենք միասին,
Այսուհետեւ ա՜լ չը սիրենք
Կռւից փախչող վախկոտին:
Խիստ զզւելի կերպով նայինք,
Ոսկու սիրով մեռնողին,
Համբոյրի տեղ թոյն նւիրենք
Վատից վրէժ չառնողին:

Ա՜խ, քեզ մեռնիմ, Տիրա՛ն, Տիրա՛ն,
Փա՜ռք Զէյթունի սիրական,
Հազար երնէկ այն հայ կնկան
Որ կ'ունենայ քեզ նման:
Տիրանի պէս քաջեր սիրենք,
Արժանի են մեր սիրոյն,
Որոնք գիտեն պատւով մեռնիլ,
Կին չը յանձնել վատերուն:

ԱԼ ՈՒ ԱԼՈՒԱՆ

Ալ ու ալուան ես հագել, կարմիր լալա ես դառել.
Սուրայի կլոր մէջքդ փամփուշտներով ես ծածկել:
Աշուաշուան ես հագել, աղբէրճան, քեզ ղուրպան,
Մեր կիւմանն դու ես դու:
Ձեռքդ թուանք ես առել, դուշմնի պէս ես կայնել.
Ինձ ասա, գլխիդ մատաղ, պինիշտա ո՞վ է կարել:
Ձեռքդ թուանք ես առել, աղբէր ճան եւն:
Առիւծի պէս կայնել ես, պէխերդ ոլորել ես,
Սեւ թուխ պէխերուդ մատաղ, յաղթանակը տարել ես
Առիւծի պէս կայնել ես, աղբէր ճան եւն:
Սիրտս վրէժով լցիր, կրակով բորբոքեցիր,
Ազիզ քոյր ու աղբրտանք, ահա թուրս սրեցէք:
Սիրտս վրէժով լցիր, աղբէր ճան եւն:

Խիստ եմ կարօտցեր զիմ եարս, դուն աժես որ ես կարօտնամ
Ով ըզքեզ մօտ յիս բերէ, նա՛ հանեմ զճիկերս իրեն տամ
Զա՛դ ասա, ճերմակ, զա՛դ ասա, ճերմակ ծոց ու ծինն ի վրայ:
Ապրեր եմ քառասուն տարի ու քաշեր հազար սարտ ու ղամ
Ինչ շահէ իմ շատ ապրելս երբ ի քէն կարօտ կը մնամ
Տարուբեր քամիկ, տարուբեր, զգէշն տար զաղէկն առուբեր:

Ն. ՔՈՒՉԱԿ

ԿՈՀԱԿԸ

Ոմանք կ'ըսեն քնարի մը ոսկելար
Թրթռումն ունի սա՛ կոհակը սըրընթաց,
Կամ տաւղի մը ցոլքը վըճիտ ու գոհար
Եթերածեմ հրեշտակէ մը ընդունած:

— Իրա՛ւ է թէ քընար մըն է ան համակ:
Նուրբ տաւիղ մը, կամ կիթառ մը քաղցրաձայն,
Բայց խազերն իր Թախիծներն են շարունակ,
Իր մրմունջն ալ կոծկոծումներ մի՛ միայն,

Մէկն ալ կ'ըսէ, ինչո՞ւ սակայն անտարբեր՝
Ան կը պահէ նըւագն ամուր՝ դեռ իւր մէջ,
Մինչդեռ ամպրոտ, շանթ ու կայծակ բոցահեր
Շատ անգամներ գիրկը կ'իյնան ցուրտ ու գէջ:

— Սակայն ի՞նչ հոգ, պիտի մեռնին այդ ամէն
Առանց երբէք խորտակելու իր քնար,
Քանզի գանկե՛ր զայն կերտած են համօրէն,
Եւ արիւննե՛ր իւր լարերն են օծած յա՛ր:

ԶԱՐԵՀ ՊԼՊՈՒԼ

ՁԵԼԼՕ՝ ԿԱԽԱՂԱՆԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Կախաղանը պատրաստուեցաւ, ելէք երթանք, ըն-
կերնե՛ր.
Թող Համիտը յագեցնէ իր անօրէն չար կիրքեր:
Թող նկատէ բռնութիւնը՝ Հայը մահէն չի վախնար,
Չի դադարիր պատերազմիլ, իր ազատութեան համար:
Օ՜ն, Յովհաննէս եւ Մկրտիչ, կ'առաջնորդեմ ես ձեզի,
Մի՛ վհատիք, մի՛ վշտանաք, հետեւեցէք դուք ինձի:
Մնա՛ք բարեա՛ւ, ո՛վ ընկերներ, մնա՛ք բարեա՛ւ, ո՛վ
Հայեր,
Մի՛ մոռնաք ձեր եղբայրներ, անգթութեան լոկ զոհեր:
Հնչակեան վեհ կուսակցութիւն, վրէժխնդիր դու եղիր
Մեր հայրերուն, մեր մայրերուն մխիթարիչ դո՛ւ եղիր:

❀ ❀ ❀

ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Դեռ գիշեր է. ճառագայթի մի լոյս կոհակ
Փրթաւ վերէն, ինկաւ մութին մէջ անյատակ:
Մութ գիշերի ճիւաղն հսկայ կըլլեց լոյսն,
Յոխորտալով որսին վըրայ հրէշի մ'հանգոյն:

Կոհակները յաջորդեցին շուտ մէկ մէկու,
Անէացաւ ահա լոյսն մութն ահարկու.
Պայծառութիւն տիրեց ամբողջ մութ աշխարհի:
Խայտար այժմ բնութիւնը այն ամեհի:

Ա. ԳԸԼՏՐԵԱՆ

◎ ◎ ◎

ԵԶՆԻԿԻ ԵՐԳԸ

▽ ▽ ▽

Դատարանին իմացուցին,
Ժողովրդէս զիս զատեցին.
Տիգրանակերտ ուղարկեցին,
Արի՛ եզնի՛կ, ա՛յ քաջ եզնիկ:
    Մնաք բարեա՛ւ, նորէն կուգամ:
    Վատ Թշնամուն սարսափ կուտամ,
    Ու եռանդով քարոզ կուտամ,
    Արի՛ եզնի՛կ, ա՛յ քաջ եզնիկ:
Ալէճուլային տակ կայնեցայ,
Դէպ հայրենիքս նայեցայ,
Սուրը ձեռքս՝ բանակ մտայ.
Արի՛ եզնի՛կ, ա՛յ քաջ եզնիկ:
    Քահանաներ զիս պատեցին,
    Ճերմակ ձիուս նստեցուցին,
    Սեւ զգեստներս հագուցին,
    Արի՛ եզնի՛կ, ա՛յ քաջ եզնիկ:
Որ պիտ՝ ըլլայ՝ վերադառնամ,
Յարկիս ներքեւ հանգստանամ,
Ժողովրդիս հետ միանամ,
Արի՛ եզնի՛կ, ա՛յ քաջ եզնիկ:

ԱՐՄԷՆ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
(ԴԺՈԽՔ - ՀՐԱՅՐ)

Գերեզմանիս Թող արձանին վրայ,
Գրեն, յաղԹուԹիւն, Թէ՛ կոԹող է սա,
Թող տեսնէ Հայաստան, Թող կարդան Հայ
                                        քաջեր,
Տեսնեն իրենց ընկեր,
Նահատակ է պառկեր
Մօզ Հայաստանի:

Անձնուէր եւ քաջ Ղազարեանի պէս,
Յուցնեն գերեզման քաջ Արմէնի պէս,
Գալարի ալիքներ, Թափեն դառն արցունքներ,

Տեսնեն իրենց ընկեր
Նահատակ է պառկեր
Ծոց Հայաստանի :

Յուսով եմ կնքած աչացս վերջին քուն ,
Տեսնէ Հայաստան իւր ազատութիւն,
Իմ գերեզմանիս քով թող կայնեն ու ձայնեն,.
Ահա ազատութիւն ,
Ահա փրկութիւն
Քաղցր Հայաստանի :

Հանգչին ոսկորներս մէջ իմ տապանին ,
Տեսնեմ փրկութիւն Մայր Հայաստանին ,
Այն օրը թող կնքեն իմ գերեզմանիս վէմը
Ազատ դրօշակներով,
Հայի զինուորներով,
Քահանաներով :

◎ ◎ ◎

ՊԵՏՈՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Գարահիսար լերան կրծքին նա էլ ընկաւ վիրաւոր ,
Կուրծքը պատռած , սիրտը խոցւած՝ չար թշնամու գնդակով ։
Ժէռոտ լերան լերկ կատարից վա՛ր սլացիր սեւ արծիւ :
Թեւերդ բա՛ց, լայն թեւերդ ու ճիվանին հով արա՛...

Խոցուած սրտից մուգ արիւնը կաթիլ-կաթիլ կը ծորայ .
Ա՜խ , ճիվանի կեանքն է հոսում ցաւոտ կրծքի լայն վէրքից ...
Ժէռոտ լերան լերկ կատարից վա՛ր սլացիր սեւ արծիւ ,
Թեւերդ բա՛ց , լայն թեւերդ ու ճիվանին հով արա՛ . . .

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

❀ ❀ ❀

ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ ՍԻՐՈՅ ՀԱՄԱՐ

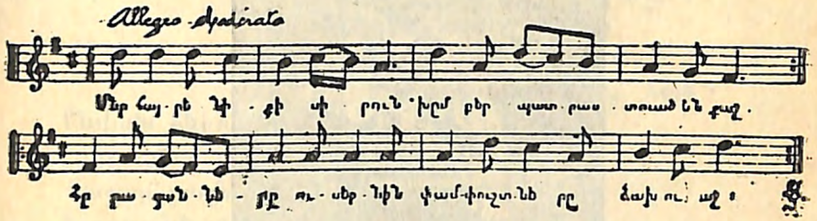

Մեր հայրենիքի սիրուն համար
Խմբեր պատրաստուած են քաջ ,
Հրացանները ուսերնին ,
Փամփուշտները ձախ ու աջ :
Հրնազանդ կարգով շարւած
Իրանք առիւծի պէս քաջ ,
Խմբապետը հրահանգ տւեց
Գնալ դէպի յառաջ յառաջ :
Ոսկեզօծ բաշլուխներով ,
Լազի շորեր թանկագին ,
Գընում էին դէպ ի Սասուն,
Օգնելու Անդրանիկին :
Հայ քաջերը դիրք մտան
Թշնամուն պաշարեցին
«Ամէն կողմից կրակ տւէք ,
«Կոտորեցէ՛ք» — գոռացին :
«Եաման եկաւ ջան ֆիդան» —
Սարսափ տիրեց բանակին ,
Փախչում էին դէպի լեռներ ,
Վախկոտները խմբովին :

ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ ԵՐԳԸ

Բուրդը ըսաւ . «Անունդ Չաւուշ .
Դէմքդ սիրուն , լեզուդ անուշ .
Կեանքիդ մէջ հանգիստ չունեցար ,
Թշնամեաց դարձուցիր ապուշ :
Սասունն է քոյ ապաստան:
Վրէժ է քոյ դաստան :
Հայոց համար սպարապետ ,
Քաջ Մուրատին ընկեր վարպետ ,
Սասունը կանգուն պահեցիր ,
Օգնող է քեզ Սուրբ Կարապետ :
Սասունն է քոյ, եղբ.

Կոտորեցիր քանիցս վաշտ ,
Անոնց արեամբ ներկեցիր դաշտ .
Անվախ հերոս անոնց դէմը՝
Մինչեւ վերջը մնացիր անհաշտ :
Սասունն է քոյ, եղբ :
Անվախ հերոս ես ճշտապէս ,
Հայք պիտ՚ յիշեն քեզ մշտապէս ,
Քաջաց քաջն ես , Գէորգ սարդար .
Վարդանի տիպ ես իսկապէս :
Սասունն է քոյ, եղբ :

❊ ❊ ❊

ՋԱՅՆ ՏՈ՛ՒՐ, Ո՛Վ ՓԷՏԱ

Ձայն տո՛ւր, ո՛վ փէտա , ինչո՞ւ ես տրտում ,
Լուռ ու մունջ նստած երկար մտածում ,
Աւա՜ղ , երկար մտածում ,
Տխուր երկար մտածում :
Շարժեցէ՛ք , տղե՛րք , սրեր շողշողուն ,
Թափեցէ՛ք կրակ թշնամեաց գլխուն ,
Գազան թշնամեաց գլխուն ,
Դաժան թշնամեաց գլխուն :
Թափենք մեր արիւն իբրեւ ախոյեան ,
Լինի առաջնորդ մեր ազատութեան ,
Սիրուն մեր ազատութեան ,
Անուշ մեր ազատութեան :
Տապեցէ՛ք , ընկերք , խմբուիլ միատեղ ,
Մետաքսէ դրօշակ ծածանի այնտեղ .
Թող միջտ ծածանի այնտեղ ,
Սիրուն ծածանի այնտեղ :

ՄԱՐՏԻԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

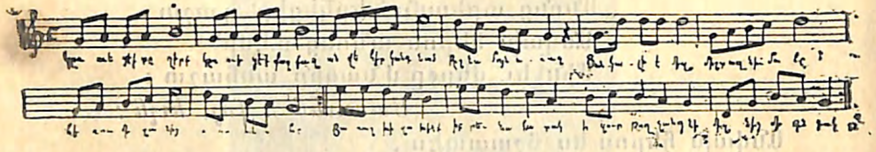

Կռուեցէ՛ք տղերք, կ՚ռուեցէք քաջ քաջ ,
Անվեհեր կանգնած Թշնամուն առաջ .
Ցանկալի է մեզ միշտ ազնիւ մահը ,
Հեռու մեզանից ոսոխի ահը :
Յառա՛ջ խիզախե՛ք իբրեւ Նահատակ ,
Ի զուր Թող չանցնի մեզնից մի գնդակ :
Ահա՛ Թշնամին փախչի սարսափած ,
Ահա՛ դիակներ արեամբ շաղախած .
Կրակ տեղացէ՛ք, անդադար կրակ ,
Փառք մեր զէնքերին՝ առատ է գնդակ :
Այս անգամին էլ ցոյց տանք Թշնամուն ,
Թէ ի՞նչ է Հայու ոյժն ու քաջութիւն :
Մեզ տմնախմբեն մեր նախնի քաջեր ,
Մեզի կ՚սպասեն մեր հէգ եղբայրներ .
Ազատ չծնանք , գէԹ մեռնինք ազատ ,
Մեր սիրտն ու հոգին պահենք անարատ :
Դեհ կռուի՛նք , տղե՛րք, մինչեւ շունչ վերջին,
Արժանի լինինք փառաց պսակին :
Մեռնինք յուսալով . մերն է ապագան ,
Մեռնինք, բայց կեցցէ՛, կեցցէ՛ Հայաստան .
Այսպէս յորդորեց եւ ինկաւ արին ,
Թողլով մեզ անուն յիշատակ բարին .
Ահեղ կռուի մէջ մի փոքրիկ հերոս ,
Անմոռանալի կտրիճ Մարտիրոս :

ՄԵՆՔ ՊԷՏՔ Է ԿՌՈՒԵՆՔ

Մենք պէտք է կռուենք եւ ոչ լաց լինենք,
Ազգի կորուստը զէնքով յետ խլենք .
Այսքան դար լացինք , ո՞վ է լսողը ,
Մեզ ի՛նչ շահ բերեց արցունքի ծովը :

Այլեւս չըլանք եւ ոչ լաց լինենք ,
Կրակւած սրտով մեր գործը վարենք,
Անվեհեր քաջին այս է պատկանում ,
Միշտ ազատ կռուել կռուի լայն դաշտում :

Մոլի եւ երկչոտ վատերը Թո՛ղ լան ,
Երբ Հայ քաջի դէմ կռուի դուրս կ՝գան ,
Մենք վախեցող չենք մահից , տանջանքից ,
Եւ ոչ էլ մահու դաժան գնդակից :

Անէ՛ծք այն հօրը՝ չի մղում որդուն ,
Որ ազգի սիրոյն նա Թափէ արիւն ,
Ամօ՛Թ այն Հային եւ բիւր նախատինք ,
Որ ազգի համար չի գործում բարիք :

ԽԱՆԻ ԵՐԳԸ

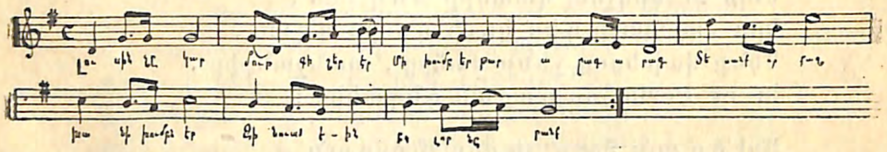

Լուսին չկար, մութ գիշեր էր,
Մի խումբ կ'երթար արագ-արագ.
Տեսանք, որ քաջ Խանի խումբն էր,
Զինուած էին բոլոր նրանք:

Կեանքերը ազգին նւիրած,
Կտրիճ Խանը առաջ ընկած.

Գնում էին տաճկաց սահման,
Թռչում էին ինչպէս կրակ:

Հրացանները ուսերին.
Դրօշակը պարզել էին.
Գընում էին ուրախ զւարթ,
Ազատութիւն երգում էին:

Մութ անտառից անցնում էին.
Ամէն մէկը առիւծ էին.
Նժոյգ ձիանց վրայ նստած,
Մերկ սրերը քաշել էին:

Երբ քաջ Խանը եկաւ Բասեն,
Թնդանօթներ արձակեցին.
Հայ քաջերի մօսիններից
Գնդակները գուգուացին:

Ահեղ կռիւն ահա սկսեց,
Երկու անյաղթ թշնամեաց մէջ.
Բիւր զօրքերին դիմադրեցին,
Փառաց պսակ վաստակեցին:

Երբ քաջ Խանը հրահանգ կուտար,
— Արի՛ք առիւծներս իմ քաջ.
Մտան թշնամու խիտ շարքեր,
Կոտորեցին ձախըն ու աջ:

Երբ քաջ Խանը «ուռա՛յ» գոռաց,
Թշնամիքը մոլորւեցան,
Հազարաւոր մարտիկների
Գլուխները ջախջախւեցան:

Ջերմ եռանդով կռւում էին,
Սրտերումը կար շատ պահանջ,
Փախչում էին յաղթուած զօրքեր,
Չէին կարող կանգնել առաջ:

Կեցցէ՛ Խանը իւր խմբովը ,
Սարսափ Թողեց Բասենումը .
Երեք օր ու գիշեր կռուեց ,
Աչքերիցը կարեց քունը :

Հայաստանի հողի վրայ
Քաջը Թափեց իւր արիւնը ,
Միճազ. յիշիր, չը մոռանաս
Կտրիճ Խանի քաջ անունը :

◎ ◎

ԽԱՆԱՍՈՐԻ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ

△ △ △

Վարկուտ տեղաց Խանասորայ դաշտումը ,
Դաշնակցական ֆէտայիներ վրէժ առան հովտումը :
Սոսկաց քիւրտը , քնաթաթախ Մազրիկցին .
Զէր երազում ջնջուել խսպառ ֆէտայիցը լուսբացին :

— Եամա՛ն Աստուած, ֆէտան եկաւ . ո՛ւր փախչինք .
Ասաց որդուն կրծքին սեղմած լեղապատառ քրդուհին :
— Մի՛ վախենար, հանգիստ կացիր, պաճի ճան ,
Կանանց երբեք ձեռք տալու չէ վրէժխնդիր քաջ ֆիտան :

Մի ժամւայ մէջ Մազրիկ ցեղը ջնջուեցաւ ,
Խանասորայ կանաչ դաշտը կարմիր արեամբ ներկուեցաւ :
Հայե՛ր , յիշէ՛ք նուիրական այս օրը ,
Յուլիս ամսի քսան հինգին կատարեցէք մեր տօնը :

ՍԷՐԷՄՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Վէրքերով լի ճան ֆիտա եմ ,
Թափառական տուն չունիմ ,
Եարիս փոխան զէնքս եմ գրկել՝
Մի տեղ հանգիստ քուն չունիմ :

Արնոտ երկրի սուգ ու շիվան
Ինձ դուրս կանչեց փակ կեանքից .
Տանջուած հայրենիքի սէրը
Չը վախեցուց վտանգից :

Սասնոյ լեռներ գողգոթայ են ,
Շատ բարձր են, խիստ դժւար,
Կեանքի խաչը ես շալակած՝
Այնտեղ տարի շատ յօժար :

Ես խաչուեցայ , ճան ֆիտայի ,
Ըսկզբունքս սուրբ մնայ ,
Թող իմ արեան կաթիլներով
Հայ զինւորը զօրանայ :

Մակեդոնական միութիւն
Իմ խաչովս կընքւեց ,
Եղբայրական սիրոյ զէնքով
Գազան Համիտ խորտակւեց :

Ահա հանգիստ հող կը մտնեմ ,
Յոյսս դուք էք , ընկերներ ,

Շարունակեցէք սուրբ գործը
Դաշնակցութեան վեհ քաջեր :

Կախաղանից երբ որ քամին
Ինձ տարուբերէ ճօճալէն ,
Ցիշէք Պետրոս Սէրէմճեանին
Վատից վրէժ գոռալէն :

ԵՐԳ ԱՇՈՏ ԹԱԹՈՒԼԻ

Երլտրզ-քէօշկից հրաման տւեց դաժիճ Սուլթանր ,
Մնա՛ք բարեաւ ազնիւ ընկերք, մօտ է կեանքիս վախճանը :

Կարմրագոյն պատանքս բանտի պատէն մեխել են ,
Դիւապաշտպան անգութ ֆերմանը գլխիս վրան կախել են :

Թող չը Թաղէ ինձ քուրթը, Թողնէ հողի երեսին ,
Թող կատարէ անգութ ֆէրմանը գազանական հանդէսին :

Ես պաշտել եմ գաղափար, ուխտել կմ զոհուիլ ազգիս ,
Կախաղանի անգութ սարսափը չի փոխեր իմ սուրբ վճիռս :

Բայց դուք ազնիւ ընկերներ, ձեր սրտի մէջ գերեզման ,
Թող Թաթուլին հանդերձովը մահս յիշէք մշտական :

Արեւ լուսնի կարօտով, երկար տարւոյ տանջանքով,
Այրուած, վառուած իմ Թշուառ կեանքին վերջ դրեց իմ Թշնամին:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԽՈՒՄԲ

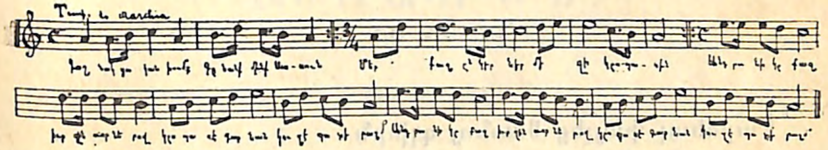

Դաշնակցական խումբ գնանք մենք Սասուն ,
Մեր քաջ ընկերներ մեզի կ'սպասեն .
Անդրանիկը քաջ իւր ընկերներով
Կ'սպասէ գարնան , կ'ուզէ պատերազմ :

Մօտ է գարունը , շուտով կը բացուի ,
Հայու խօսքը քաջ շուտով կը լսուի ,
Հայերն անվախ հոգւով միացած
Հրացան ուսին ոտքի են կանգնած :

Խմբապետները հոգւով են երդւած ,
Ֆէտայի ուժով գնում են առաջ ,
Առաջն է կանգնած Անդրանիկը քաջ,
Գոռում է , գոչում , կ'ուզէ պատերազմ :

ԴԱՐՁԵԱԼ ՓԱՅԼԵՑ

Դարձեալ փայլեց Սասնոյ գլխին
Ազատութեան դրօշակ ,
    կեցցէ՛ Հայրենիք գոչելով
    Բարձրացըրին աղաղակ :
        Թնդաց որոտաց ձայներից
        Ողջ աշխարհը հայկական ,
        Խումբ-խումբ կարգած Հայ զաւակներ
        Համնում էին օգնութեան :
    Գուրգէն , Վահան, Հրայր — Դժոխք ,
    Քաջ Անդրանիկ ղեհավար ,
    Տալւորիկի լեռներումը
    Շրջում էին անդադար :
        Սարսափեցան քիւրտ ցեղերը
        Մինչ պալատը Համիտին
        Հրամայեց շուտ կործանել
        Դիրքերը հայդուկներին :
    Ահա՛ անգութ քիւրդ ու տաճիկ ,
    Սարսափելի տեսարան .
    Ժամանակ է վրէժ լուծել ,
    Գոչեց ձայնը հայկական :
        Կրակ տեղաց Հայ քաջերի
        Բնահավայր դիրքերից ․
        Կոտորեցին քիւրդ խուժաններ
        Ահռելի գնդակներից :

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻՆ

Իբրեւ արծիւ սաւառնում ես լեռ ու ձայռ .
    Թնդացնում ես երկինք-գետին տենչավառ.
Սուրբ անունդ պիտի յիշուի դարէ դար ,
Հսկայ լերինք քեզ ապաստան Անդրանիկ :

    Քիւրդ ու տաճիկ երբ լսեն քո անունը ,
    Օձերի պէս պիտի սողան իրանց բունը .
    Երակներիդ ազնիւ քաջի արիւնը
    Չը ցամաքէ մինչեւ յաւիտեան Անդրանիկ:

Հայոց կուսանք, դափնեայ պսակ Թող հիւսեն,
Քնքոյշ ձեռամբ քո ճակատը պսակեն .
Գոհարներով անվախ կուրծքդ զարդարեն .
Կեցցե՛ս յաւէտ դու անսասան Անդրանիկ :

    Հայաստանի սոխակները քեզ համար ,
    Թող դայլայլեն գիշեր-ցերեկ անդադար ,
    Անյաղթ մնաս, դու քաջ կռւի սիրահար ,
    Հայրենիքի տէր եւ պաշտպան Անդրանիկ:

ԱՂԲԻՒՐ-ՍԵՐՈԲ

Ով որ քաջ է, ի՞նչ կ՚սպասէ ,
Արդէն ժամանակ է, Թո՛ղ գայ .
Մահ , պատերազմի օրհաս է ,
Ով որ անվախ քաջ է, Թո՛ղ գայ :

Կամ կռւենք, մեռնինք —վերջանանք ,
Կամ զէնքով փրկութիւն տանանք .
Կռուելով փրկենք Հայաստան —
Ազնիւ մտածողը Թո՛ղ գայ :

Մերթ Սասուն, մերթ սարէ Սիփան ,
Կռիւ մղենք միշտ անխափան ,
Կռուելով փրկենք Հայաստան ,
Այս յոյս ունեցողը Թո՛ղ գայ :

Այս հինգ դար է՝ մեզ կ՚սպանեն ,
Բռնի կրօնքէ մեզ կը հանեն .
Մեր կին, աղջիկներ կը տանեն ,
Պատիւ ունեցողը Թո՛ղ գայ :

Երկաթէ մարդ, քարէ հոգի ,
Վրէժխնդիր լինի վատին .
Անվախ քարի տակ չոքող ,
Անսխալ խփողը Թո՛ղ գայ :

Վերջապէս մենք ունենք կռիւ ,
Զէնքով պիտի մաքրենք հաշիւ ,
Մեր հայրենեաց փառքն ու պատիւ —
Սերոբ փաշան սիրողն Թո՛ղ գայ :

ՄԱՐՍԷՅԵԷԶ

Արի՛ք , որդիք դուք Հայրենեաց ,
չասեալ է արդ մեզ օր փառաց .
Դրօշ բռնութեան յարինթաթաւ
կանգնի ընդդէմ մեր դիմագրաւ :
Լըւա՞յք ի դաշտ պատերազմաց
Զահեղ գոչիւն վայրագ զօրաց ,
Գան խողխողել ի գիրկս ձեր
Զորդիս, կանայս ձեր ի սուսեր :
Հապ օ՛ն , ի զէն, քաղաքացի՛ք .
Կազմել ըզգունդ քաջամարտիկ .
Օ՛ն. դիմեսցուք տալ ի յագուրդ
Դաշտաց մերոց զարիւն անսուրբ:

Զի՞նչ կամի այդ հրոսակ գերեաց
Մատնիչ, դաւող Թագաւորաց .
Ո՞ւմ այդ անուր ւ՚անարգ շըղթայ ,
Ո՞ւմ ի վաղուց պատրաստել կայ :

Զի՞նչ, Նախատի՛նք մեզ, Ֆրանսացիք,
Զօրպիսի՞ յոյզս վառել պարտիմք,
Մատնել ըզմեզ վատք յանդգնին
Ի գերութեան անդ ի նախկին:

Հա՛պ՛օ՛ն, ի զէն, քաղաքացիք, եւլն:

Զի՛նչ, ժըպըրհի՞ն այդ վաշտք օտար
Լինել երկրիս հրամանատար,
Զի՛նչ, այդ վարձկան փաղանգ անսաստ
Զգոռ մեր մարտիկն արկցի՞ն տատաստ:
Այլ աղէ՛, Տէ՛ր, ձեր ըստրկաց
Արկցի՛ն ըզմեօք ըզլուծ չարեաց,
Եւ տիրապետք՝ անարգք անդրէն՝
Լիցի՞ն բաղդից մեր տնօրէն:

Հա՛պ՛ օ՛ն, ի զէն, քաղաքացիք, եւլն:

Դողացէ՛ք բռունք եւ դուք դրուժանք,
Կուսակցութեանց մեծ անարգանք,
Զի ձեր խորհուրդք հայրենասպան
Վարձն ընկալին զիւրեանց արժան:
Համակ՝ զինի դէմ ձեզ ի մարտ,
Թէ դիւցազունք մեր անկցին արդ.
Վեր կենցաղէ զայլըս երկիր՝
Մըղել ճակատն վրէժխնդիր:

Հա՛պ՛ օ՛ն, ի զէն, քաղաքացի՛ք, եւլն:

Նուիրական սէր հայրենեաց,
Օգնեա՛ ի վրէժ՝ մեր կուռ բազկաց.
Ազատութի՛ւն մեզ կաթոգին,
Ընդ քո պաշտպանս մարտի՛ր ուժգին:
Արդ՝ յաղթութեան ընդ մեր դրօշու
Հասցէ՛ ի ձայն քո քաջազդու.
Եւ թշնամիք քո ոգեսպառք
Տեսցեն զմեր փառս, քո զյաղթանակ:

Հա՛պ՛ օ՛ն, ի զէն, քաղաքացի՛ք, եւլն:

(Թարգմ.) Պ. Խ. ԹԷՐԶԵԱՆ

ՎԱՐՇԱՎԻԱՆԿԱ

Շաչում են ոխերիմ հողմերն անընդհատ,
Սեւ, մութ ույժերը կատաղի ճնշում,
Նորանց դէմ վարում ենք օրհասական մարտ,
Անյայտ վիճակէ մեզ դեռ սպասում.
Բայց մենք կը պարզենք անվախ ու հպարտ
Ռազմի դրօշակը — բանւորի ազատ,
Դրօշակը մեծ գործի ժողովրդեան
Յանուն նոր կեանքի — սուրբ ազատութեան:

Դէպի մարտ արեան,
Արդար, սրբազան,
Քայլեցէ՛ք առաջ,
Բանւորնե՛ր քաջ: } կրկնել

Մեռնում է մեր օրում բանւորը սովից,
Եղբայրնե՛ր, մի՞թէ էլ՝ համբերենք,
Մեր կտրիճ ընկերներն կախաղաններից
Հերոսին վայել՝ չեն սարսափել երբէք.
Վեհ գաղափարի համար ընկնելով,
Չեն կորչի անհետ պատուի զոհերը,
Նրանց անունը յաղթական երգերով
Պիտ՝ յիշեն յետնորդ մեր սերունդները:

Դէպի մարտ արեան, եւլն:

Ատելի է թագը բռնապետների,
Ամբոխի շղթան միայն պաշտելի,
Նորա արիւնով ողողւած գահերը
Մեր ոսոխների արեամբ կը ներկենք.
Վրէ՛ժ ու ո՛խ անողոք բոլոր պիղծերին,
Վրէ՛ժ, վրէ՛ժ ու մա՛հ բոլոր պլուտոկրատներին,
Մօտ է յաղթութեան ժամը պանծալի:

Դէպի մարտ արեան, եւլն:

ԿԱՐԼ ՄԱՐՔՍ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Տեսե՞լ ես, ընկե՛ր, ալեկոծումը աճեղ ովկէանի,
Ուր երկու ալիք շարժուն սարի պէս իրար են վազում
Իրար են վազում փրփուրը բերնին յոլսզի նման
Ու յոխորտալով, զարնւում ու յուզւում, բաղխւում, փշրւում
Աւազի նման ...

Իսկ երբ անցնում է վրէժի րոպէն — յուզումը վայրի,
Տեսե՞լ ես, ի՞նչպէս հանգստանում է հսկան ջրերի,
Մեղմանում է նա . . . մանուկի նման ժպտում է ալիք,
Ալիքի միջից մի երգ աննման, ծփալով մեղմիկ —
Շոյում լսելիք :

Լսե՞լ ես, ընկե՛ր, ամպոտ երկնքում կոչը որոտի,
Որ դղրդում է որպէս մի պայթիւն մեծ Թնդանօթի.
Տեսե՞լ ես, ի՞նչպէս ամպերի կրծքին կայծակը զիկ-զակ
Իր նիգն է մխում փութկոտ, շեշտագին ու ցնցում աշխարհք.
Կամ ի՞նչպէս Թափով ծառս ծառս է լինում
Ցասկոտ փոթորիկ,
Հսկայ ծառերին չոքէ-չոք անում դարձնում խաղալիկ,
Մինչ որ տեղում է հեղեղը վայրագ — եւ ինչպէս փրկանք
Ծանր երկունքից ազատում աշխարք.
Բնութիւնը յաղթ ժպտում է ապա պայծառ արեգին —
Որպէս պատասխան չար արհաւիրքին . . .

Լսե՞լ ես, ընկե՛ր, ծննդականի ճիչը յուսահատ,
Որ գալարւելով, արգանդի ցաւից պոռում անընդհատ ...
Վիրաւոր ընկած այն էգ առիւծն է այնպէս մռնչում,
Երկունքի ժամին մեծ ազատութեան օգնութեան կանչում,
Կեանքի եւ մահու պայքարը մղող այն մա՛յրն է տանջւող ...
Իսկ երբ հասնում է յուսոյ բաղձաւոր ժամը վերկաւէտ,
Տեսե՞լ ես, ինչպէս այդ խորհրդաւոր վեհ պայթումից յետ
Մի վսեմ, խաղաղ մայրական ժպիտ — որպէս վառ յակինթ
Փայլում է նրա արնոտ շուրթերում — դէմքը զարդարում։

Այդպէս պիտ՛ լինի եւ ա՛յն վեհ ժամը Յեղափոխութեան,
Երբոր կը բաղխւին իրար հակառակ երկու ախոյեան -
Ալիքի նման պիտի մընչան երկու հզօր ույժ,
Աշխարհը ցնցեն ու դարձնեն կործան կարգերը վատոյժ.
Վայրագ հեղեղին, շանթ ու փոթորկին տեղի պիտի տայ
Հեղեղ ցնծութեան,
Երկունքի միջից մանուկը ծնի մեծ ազատութեան . . .
Ընկե՛ր իմ, ընկե՛ր, հեռու չէ օրը, այսօր չէ — վաղը
Նա պիտի լինի անխուսափելի . . .
Պատրաստուիր կրծքով ընդունել Նրան . . .

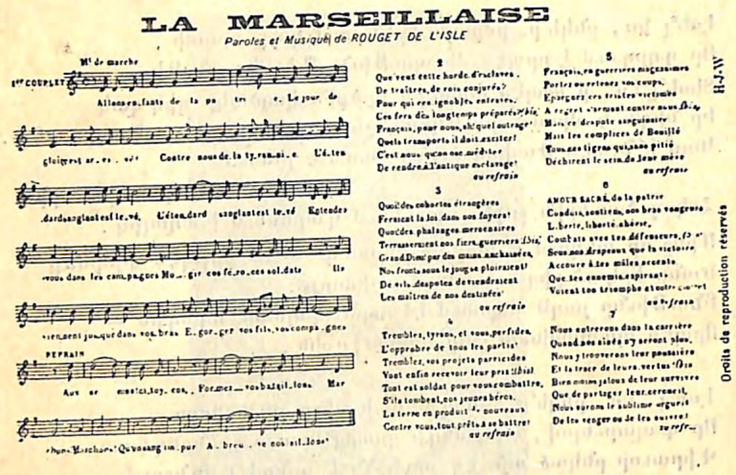

ՆՈՐ ՏԱՐԻ
(*Եղանակ «Լա Մարսէյեզ»*)

Օ՛ն, փութացէ՛ք, հասեալ է ժամ,
Հարէ՛ք մարտի փողերն ուժգին.
Մեզ ահարկու կայ պատերազմ,
Արեամբ զինեալ է թշնամին։
Փշրենք ազատ, բանամք դռներ,
Ջար նախանձուն մեր ոխերիմ.
Որ դարերով է մեզ փակեր,
Ի կուրութեան ի բանտ մըթին։

Ի զէն, օ՛ն, փութացէ՛ք
Դունդ ի գունդ, Հայ տարերք.
Լուսովն այս Նոր տարւոյս վանեմք.
Բռնութիւն, դաւ ու նենգ։

Մեր մարք, մեր քորք խոցեցան շատ
Շղթայակապ ի գերութեան.
Մինչդեռ մեզ՝ հարք, եղբարք ազատ՝
Անփոյթ էին կոյր գլուպայն։

Արդ եւ սոքա լուսովն ուսման,
Տեսան վէրքերն իրենց ազգաց.
Ուստի լինին մեզ օգնական,
Առնել նախանձն արտահալած։

Ի զէն, օ՛ն, փութացէ՛ք, եւլն։

Ազատութեան կանգնեմք դրօշ,
Մեր իգական փափուկ սեռին,
Տեսնենք մեր քաջ ընկերք անյուշ,
Թ'այնու իրենց է մեծ բարին։
Նոր տարւոյ զէնք առէք, զինուորք,
Մեր բառն ընենք Հաւատք, Յոյս, Սէր.
Իմաստութեան դստերք եմք, քորք,
Այս մեզ փառք, պսակ, այս ձեզ հրաւէր։

Ի զէն, օ՛ն, փութացէ՛ք, եւլն։

❊ ❊ ❊

ՄԷ՛Կ ԷԼ, ՄԷ՛Կ ԷԼ...

Հէ՛յ, ձեզ մատաղ, բանւո՛ր տղերք,
Մէ՛կ էլ, մէ՛կ էլ, մի զարկ տւէք.
Մի զա՛րկ տւէք Ցարի գահին,
Որ խորտակւի նա հիմնովին։

Միահամուռ մեր ջանքերով,
Հերոսների արեան գնով
Թէեւ ընկաւ Ցարն իր գահից,
Բայց չի՛ ջարդւած միանգամից։

Այժմ էլ Ցարն է մեզ աղաչում,
Որ խնայենք վերջին շնչում.
Բայց, ձեզ մատաղ, բանւո՛ր տղերք,
Մէ՛կ էլ, մէ՛կ էլ, մի զարկ տւէք,
Մի զարկ տւէք Ցարի գահին,
Որ խորտակւի նա հիմնովին..,

ՊՐՈԼԵՏԱՐ

ԸՆԿԵՐ ԲԱՆՒՈՐՆԵՐԻՆ

Հիւծւում-մաշւում էք գործարանի մէջ
Ժխորով լեցուն պատերի տակին ,
Գոյութեան համար արնաքամ եղած . . .
Մարմնական ոսկի ոյժերնիդ ծախում .
Ցամաք հաց ստանում :

Մութ ու շատ խոնաւ հանքահորերում ,
Հսկայ կամարների տակ, անյատակ . . .
Խեղդող ու ճնշող մթնոլորտի մէջ
Դարձել էք գերի հլու հպատակ ,
Ի՞նչ ունէք նպատակ :

Հորերի հսկայ խախուտ պատերի
Բացւած ճեղքերից ջրեր են թափւում
Եւ գետ շինելով ձեր գլխին լեցւում,
Ու ձեզ բոլորիդ բողոքներ կարդւում ,
Վեհ մարտի կոչում :

Թողէ՛ք հորը մռայլ , մուրճը ահագին ,
Դո՛ւրս եկէք փողոց շեփորի կոչին ,
Դո՛ւք որ հոգի էք տալիս աշխարհին ,
Ինչո՞ւ չունենաք կեանք մի երջանիկ ,
Ազատ , խաղաղիկ :

Ելի՛ք հարազատ որդիք աշխարհի ,
Ելիք. ցրուելու թանձր մառախուղ.
Մութ տգիտութեան , մռայլ խաւարի
Դուք աշխատանքի զաւակներ արի
Նոր կեա՛նք ձեզ բարի -
ՎԱԳՐ—ԽԱԹ

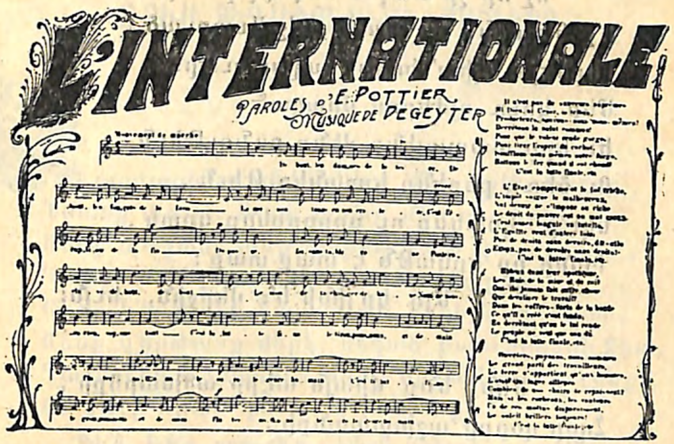

ԷՆԹԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ

Ելէ՛ք , անէծքի նշաւակներ ,
Քաղցի , ճորտերի ողջ աշխարհ ,
Եռում է զայրոյթից մեր սրտեր
Մահւան կռիւ մղելու համար .
Բռնութեան աշխարհը մենք կ’աւրենք
Հիմնովին , ու մի նոր աշխարհ
Նրա տեղ մերը մենք պիտի հիմնենք ,
Ով ստրուկ էր — նա կը դառնայ տէր :
Այդ կը լինի ե՛ւ վերջին
Ե՛ւ վճռական մարտ ,
Էնթերնասիոնալը
Կը յարի ամէն մարդ :

Ոչ ոք չի տալու մեզ փրկութիւն ,
Ո՛չ հերոսն , ո՛չ Ցարն , ո՛չ Աստուած ,
Ինքներս պիտ՛ խլենք ազատութիւն
Մեր կուռ ոյժերով միացած .
Եւ երբ տապալենք մենք բռնութիւն
Ու ձեռք բերենք երջանկութիւն ,
Եկէ՛ք , կոփենք ու բորբոքենք կրակ ,
Քանի որ երկաթն է տաք-տաք :
Այդ կը լինի ե՛ւ վերջին, եւլն:

Մենք ենք միայն տէրը աշխարհքի ,
Հզօր զօրքը աշխատանքի ,
Երկրի տիրողը պիտ՛ լինինք մենք ,
Իսկ պարազիտները՛ երբե՛ք .
Ու թէ ահեղ մի որոտ պայթի
Դահիճ գամբռների գլխով ,
Մեզ համար նոր արեւ պիտ՛ ծագի ,
Փայլի իր ջերմ ճառագայթով :
Այդ կը լինի ե՛ւ վերջին, եւլն:

ՌՈՒՍ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Հրաժարի՛նք, ընկերնե՛ր, հին օրէնքներից ,
Նրանց փոշին թափ տանք մեր ոտքերից ,
Մենք պաշտել չենք կարող ոսկի կուռքերին ,
Գարշում ենք բռնակալ ժանտ Ցարից .
Մենք կ'երթանք հալածուած ընկերների հետ ,
Մենք կ'երթանք մերկ, սոված բանւորների հետ,
Դաւաճիր թշնամուն մենք միշտ կ'անարգենք
Ու կուռի նրան դուրս կ'կանչենք :
Դէ՛հ, ելի՛ր, բողոքի՛ր , խեղճ բանւոր դասակարգ ,
Դէմ ելէ՛ք թշնամուն կռւելու , ճա՛ն եղբարք ,
Թո՛ղ գրոհ տայ բանւորն անվախ , քաջ ,
Առա՛ջ, առա՛ջ, առա՛ջ, առա՛ջ :

Բռնակալ հարուստներ անկուշտ յագուրդով
Ծծում են մեր արիւն-աշխատանք ,
Լափում են , յղփանում նրանք մեր քրտնով ,
Ուզում են որ մեր հացն իրենց տանք .
Սոված կա՛ց , որ աղայք զուարճանան ,
Սոված կա՛ց , որ խաղում պօրսային ,
Իրանց խիղճն ու հոգին վաճառքի տան
Ու ծաղրեն մեր պատիւն մարդկային :
Դէ՛հ , ելի՛ր , բողոքի՛ր, եւլն.

Դու հանգիստ կ'ուննենաս լոկ գերեզմանում ,
Օր չ'անցնի՛ հարկերը չաւելնան ,
Ցարը նենգ կը ճնշի քեզ իր զնդանում ,
Վամփիր Ցարն կարօտ է քո արեան ,
Նորան պէտք են միայն բիւր զինուորներ ,
Դուրս քաշիր տուր նրան զաւակիդ ,

Նորան պէտք են խնջոյք ու ճոխ պալատներ ,
Տուր Նորան հիւթերը ջլերիդ :

Դէ՛հ, ելի՛ր, բողոքի՛ր, եւլն.

Բաւ է էլ որքան ցաւ կրեցինք մենք ,
Այսուհետ պիտ' կռւենք հանապազ ,
Հիւսիսից սկսած մինչեւ արեւելք ,
Վոլկայից մինչ հեռաւոր Կովկաս ,
Ոսոխներ, տէրտէրներ , կուշտ հարուստներին
եւ վամփիր , Թշնամի բիրտ Ցարին ,
Տուր ջարդիր Նզովւած այդ ոսոխներին
Որ փայլի արեւը մեր օրին :

Դէ՛հ, ելի՛ր, բողոքի՛ր, եւլն :

Կը շողայ արիւնոտ վառ արշալոյսին
Արեւը սիրոյ եղբայրութեան ,
Նա գնւած արիւնով խեղճ ժողովրդին ,
Պիտ' հասցնի Նրան երջանկութեան ,
եւ կ'գայ օրը սուրբ, Մեծ Ազատութեան ,
Բռնութիւն եւ չարիք կը կորչին ,
եւ համայն Մարդկութիւն սերտիւ միացած'
Վեհ աշխատանքին ջերմ կը հանգչին :

Դէ՛հ , ելի՛ր, բողոքի՛ր , եւլն.

Վ. Ա. Ց Ա Ն
(*Ընկերվարական գործիչ*)

ԱՆՎԱ՜Խ · ԸՆԿԵ՛ՐՔ

Անվա՜խ , ընկե՛րք , քայլենք շար-շար ,
Հոգւով կռւում ամրանանք .
Ազատութեան վեհ ճանապարհ
Կրծքով հարթենք մեզ համար : } *կրկնել*

Մեր օրրանը — աղքատութիւն ,
Մեզ ծնողը — աշխատանք .
«Եղբայրութիւն, ազատութիւն» —
Այս լինի մեր դաւանանք : } *կրկնել*

Շղթաներում շա՜տ տանջւեցինք ,
Շա՜տ էլ սոված մնացինք ,
Սեւ օրերը անհա անցան —
Մօտ է ժամը հատուցման : } *կրկնել*

Ժամ է այժմ էլ գործի դիմել,
Դէպի կռիւ սլանալ.
Մեզ քաջերիս չէ էլ վայել —
Մութ ուժերից վախենալ : } *կրկնել*

Եթէ նոքա զոհ են ու կուշտ —
Այդ էլ շնորհիւ բանւորին,
Ե՛կ, ինքներս լցնենք փամփուշտ,
Հրացաններին կապենք սւին : } *կրկնել*

Հզօր բազկով մենք յետ մղենք
Լուծը ընկած մեր մէջքին,
Եւ մայր հողի կրծքին մխենք
Ալ դրօշն աշխատանքի :

❀ ❀ ❀

ԹԱՂՄԱՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Դուք զոհ գնացիք կռուի մէջ վճռական,
Ամբոխի սիրով անկեղծ տոգորուած,
Դուք ջանք թափեցիք վերջին շունչ տալ նորան.
Տեսնել նորա կեանք, պատիւն ազատուած :

Երբեմն մաշւեցիք մութ, խոնաւ բանտերում,
Անխիղճ դատաստան ձեր դէմ վճռեցին.
Ոսկի դահիճներ անողոք, արնախում,
Շաչող շղթաներ ոտքիդ կռեցին :

Մինչ ճոխ պալատում քէֆ կանի դահիճը,
Վախը գինիով կ'ուզենայ մարել,
Արդէն օրհասի երկաթեայ կուռ աջը
Մահուան խիստ վճիռ նորան է գրել :

Հասել է ժամը, արթնացել բանւորը,
Հսկայ, քաջազօր դիմում է մահին.
Իսկ ձեզ, բարի՛ երթ, ընկերնե՛ր, ձեր գործը
Ազնիւ, վեհ տարաք ձեր ճանապարհին :

Ձեր յետքից կ'գան թարմ ու նոր մարտիկներ,
Պատրաստ գործելու, դիմելու մահին.
Իսկ ձեզ, բարի՛ երթ, ընկերնե՛ր, ձեր գործը
Ազնիւ, վեհ տարաք ձեր ճանապարհին :

ԱՌԱ՛Ջ

Առա՛ջ, տղերք, մի՛ վհատիք,
Նետւե՛նք անվախ դէպ կռիւ
Մայր-օրրանը ե՛կ ազատենք.
Փրկենք մեր կեանքն ու պատիւ :

Թէ պատահի, որ մենք մեռնենք
Աքսորում կամ բանտերում,
Գործն է անմահ, ա՛յն կը թողնենք
Սերունդների սրտերում :

Թող բանտերում մերոնք մաշւեն,
Թող տաղեն մեզ կրակով,
Աքսորավայր թող մեզ քշեն,
Պատժեն մահով, տանջանքով :

Թէ պատահի որ մենք մեռնենք
Աքսորում կամ հանքերում,
Գործն է անմահ, ա՛յն կը թողնենք
Սերունդների սրտերում :

Ամբոխը, խեղճ հեծում, տնքում,
Տառապում է, հառաչում.
Ձեռքերը նա մեզ է մեկնում,
Օգնութեան է մեզ կանչում :

Թէ պատահի, որ մենք մեռնենք
Աքսորում կամ բանտերում,
Գործն է անմահ, ա՛յն կը թողնենք
Սերունդների սրտերում:

Կ'գայ ժամը ազատ օրի,
Ամբոխը մեզ կ'երգի հիմն;
Բարի սրտով միտ կը բերի
Ու կ'այցելի մեր շիրիմ:

Է՛հ, թող լինի, որ մենք մեռնենք
Աքսորում կամ բանտերում,
Գործն է անմահ, ա՛յն պիտ' թողնենք
Սերունդների սրտերում:

◎ ◎ ◎

ԲՈԼ ԼԱՖԱՐԿ
(*Ընկերվարական գործիչ*)

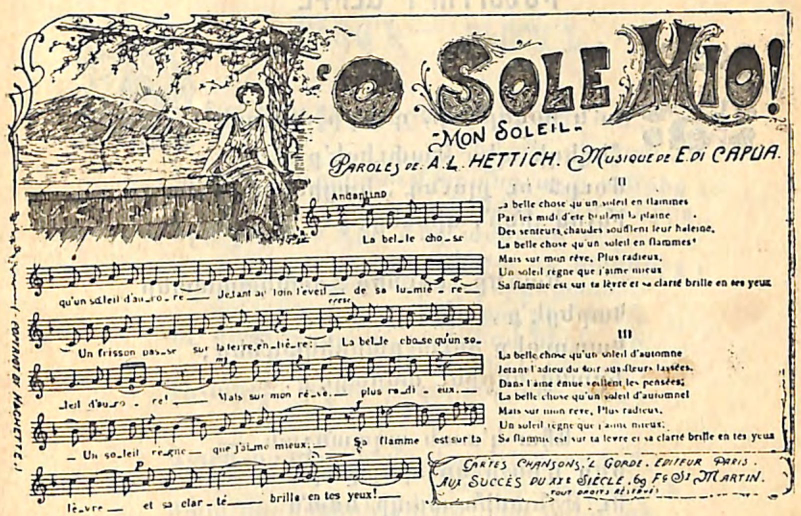

ԴԱՐԲՆԻ ԵՐԳ

Զա՛րկ, զա՛րկ, ընկե՛ր, մեզ բաղդ կռենք —
Թո՛ղ դողդողայ մեծ սալը,
Շանթի տարափ մեր շուրջ փռենք —
Լուսաւորւի աշխարհը:

Մենք բնութեան առողջ զաւակ
Քրտինք հեղենք — սեւ արիւն,
Ջլուտ բազկով ճարենք վաստակ —
Մօհտաջ չլինենք թշնամուն:

Զա՛րկ, զա՛րկ, ընկե՛ր, էլ կա՛նգ չառնենք,
Մօտ է ահա՛ լաւ օրը.
Այնպէ՛ս թափով սալին զարնենք,
Որ դողդողայ աշխարհը...

❊ ❊ ❊

ԻՆՆԵՐՐՈՐԴ ԱԼԻՔԸ

Ջա՛ն ընկերնե՛ր, դէպ ի փողոց
Հեղեղի պէս՝ Թափւեցէ՛ք,
Մուրճ ու քլունգ, կացին, սղոց —
Ինչով լինի, զինւեցէ՛ք:

Ծառեր, սիւներ, ցանկապատեր
Կտրեցէ՛ք, աւրեցէ՛ք...
Կառուցէք շուտ բարրիկադներ,
Նրանց ներքեւ ամրացէ՛ք.

Ահա կ'տան ազդանշան —
Մեր դրօշը կը պարզուի,
Ու Թշնամին ամպի նման
Դէպի նորան կը վազի:

Բայց մենք նրան յետ կը մղենք
Ու փառաւոր կ'տանք ջարդ,
Փողոցն արնով կը հեղեղենք,
Նորան կ'անենք յուսահատ:

Դէ՛հ, ո՛վ քաջ է, իջնի՛ փողոց,
Այն տեղ է մեր յաղԹուԹիւն,
Բարրիկադը, ռումբն ու սղոց —
Պիտի տան մեզ փրկուԹիւն:

ՄԵՌԱ՛Ն — ՉԿՈՐԱ՛Ն

Ինչպիսի՛ հերոս ընկերներ մեռան,
Մեռան՝ չկորան...
Կրակն էր ցայտում նրանց աչք-ունքից,
Ճանճը՝ շրԹունքից,
Երբ խօսում էին ծով ամբոխի մէջ
Վիշտ ու կարիքից.
Վրէժի, ցասման հրով բորբոքւած՝
Նոքա բեմ ելան
Եւ բեմը դարձաւ արիւնով ներկւած՝
Զոհերի սեղան.
Ինչպիսի՛ հերոս ընկերներ մեռան...

Այսօր բանտերում, վաղը աքսորում,
Միւս օր կախաղան,
Բայց հերոսների շուրԹերից սեղմւած
Նզովք չէ լսւում,
Բաժակն են ըմպում վերածնուԹեան՝
Սիւներին կախւած,
Ու հիմնը երգում յեղափոխուԹեան՝
Հպարտ — չյաղԹւած,
Ինչպիսի՛ հերոս ընկերներ մեռան...

Հէ՛յ, ազատուԹեան անպարտ զինւորներ,
Դո՛ւք որ անխռով
Ներկեցիք փողոց ու գործարաններ
Ձեր տաք արիւնով,
Նոյն վայրում այսօր ջահիլ ջիւաններ
Ըմբոստ շարքերով
Ձեր գովքն են անում... ձեր Թափւած արեամբ
Սնւում, ամրանում...
Եւ զերԹ անմահներ, երդւում ձեր անւամբ
Ու հպարտանում,
Որ դուք յիրաւի պատւով, վեհուԹեամբ
Ձեր գործը տարաք,
Մեռա՛ք, չկորա՛ք...

ԺԻՒԼ ԿԷՏ
(Ընկերվարական գործիչ)

ՈՒԹ ԺԱՄ
(Փոխադրութիւն)

Եղբե՛րք , էլ ոյժ չմնաց մեր մէջ ,
Մենք չափազանց շա՜տ յոգնեցինք .
Կեանքի համար կռուել անվերջ —
Սա էլ կեա՞նք է որ քաշեցինք . . .

Օդ ենք ուզում, կարմիր արեւ ,
Ծաղիկ, աղբիւր անուշահամ ,

Ազատ , վստահ եկէ՛ք յայտնենք
Պահանջում ենք միայն **ութ ժամ** :

Գործարանում ու հանքերում ,
Ամբոխի մէջ — ժողովներում ,
Հուժկու ձայնով դուք կո՛չ արէք՝
Պահանջում ենք ամենուրեք —
Ութ ժամ աշխատանք ,
Ութ ժամ՝ քուն.,
Ութ — հանգստութիւն :

Դաշտում անգամ մեր եզները ,
Թռչունները ջինջ եթերում ,
Սար ու քօլում գազանները
Բաղդաւոր են մեզնից ապրում :

Թէ այդպէս է, էլ ինչո՞ւ ենք
Ապրում, եղբարք , այս աշխարհում .
Եկէք , շարք-շարք միանանք մենք ,
Մեր պահանջը կռւով տանենք :

Կռւով տանենք , այդպէս ցոյց տանք .
Թէ ոչ ոքից չենք վախենում .
Հուժկու ձայնով , դէ՛հ , կոչ արէք ,
Պահանջեցէ՛ք ամենուրեք —
Գործարանում ու հանքերում ,
Ամբոխի մէջ — ժողովներում :
Ութ ժամ՝ աշխատանք ,
Ութ ժամ՝ քուն ,
Ութ — հանգստութիւն :

ՄԱՅԻՍԻ ՄԷԿԸ

Գարնան յուսատու այս ուրախ օրին
Դո՛ւրս ելէք խումբ-խումբ, բանւո՛ր ըն-
կերներ,
Եւ թրչոյն տալով դաշտ ու ձորերին,
Երգէ՛ք ձեր ազատ, տօնական երգեր:

Թող արձագանգը ձեր յաղթ երգերի
Թո՛ղ սարսափ ազդի թշնամու սրտին.
Թո՛ղ ցնցի հոգին բռնաւորների,
Հանգիստը խլի ճնշող հարուստին:

Գարնան անդրանիկ մեր այս տօն օրին
Պա՛հ մի մոռանանք վիշտը բանւորին.
Մեր ցաւ ու հոգսեր սար ու ձորին տանք,
Ազա՛տ երգերով գովենք աշխատանք:

Եւ թո՛ղ խլանայ ձայնը բռնութեան —
Աղմուկ չլսուի գործարաններից.
Այսօր մեր տօ՛նն է վեհ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ —
Թո՛ղ պայթի աղան յամառ զայրոյթից:

ՊՐՈԼԵՏԱՐԵԱՏԻՆ

Ծնած արգանդից ծով տգիտութեան —
Բայց գիտակցութեան դու աւետաբեր՝
Առաջինն եղար Յեղափոխութեան
Նշան տւողը, ա՛յ բանւոր աղբէ՛ր:

Կեանքի անիւը շարժող վիթխարի՛,
Զուզեցար մօհտանջ լինել նամարդին.
Ու նետեց մուրճը բազուկդ արի,
Գործադուլ գուժեց անարգ հարուստին.
Հարուստը սոսկաց... ու զլչեց կամքիդ,
Եւ հզօր բազկիդ·
Ա՛յ, երկաթ մաջիդ ղուրբա՛ն,
Բանւոր ջա՛ն:

Ճչաց Մոլոխը, հէնց որ իմացաւ
Առաջին լուրը քո յաղթանակի:
Եւ վրէժն արեամբ լուծել կամեցաւ.
Բայց դու զայրացար, որպէս փոթորիկ,
Զուզեցիր գիջել յաղթդ անդրանիկ,
Ու կռւի ելար ընդդէմ բռնութեան,
Յանուն նամուսի-պատւի անունով,
Ջոհերի գնով.
Հէ՛յ քո թասիպին ղուրպա՛ն,
Բանւոր ճան:

Բովւած հնոցում քաղց ու կարիքի,
Սովոր բանտերի, բիրտ հալածանքի,
Շա՛տ չես դիմացել — դիմացի՛ր էլի,
Եղբա՛յր սիրելի,
Հաւատ[illegible]ունեցիր յաղթիդ վերջնական.
Այսօր չէ — վաղը, վաղը չէ միւս օր
Քո՛նն է ապագան.
Դէ՛հ, ջերմ հաւատիդ ղուրպա՛ն,
Բա՛նւոր ճան:

ՊՐՈԼԵՏԱՐ

ԺԱՆ ԺՕՐԷՍ

○ ○

ՄԵՐ ՑԱՒԸ ՄԷ՛Կ Է

Հէ՛յ դուք զուլումի, դարդի ընկերներ,
եկէք մեզ մօտիկ.
Մեր ցաւը մէ՛կ է, մէկ են արցունքներ,
Մենք՝ նման մարդիկ:

Մենք ծով արիւնով, մենք՝ լեռ բեռներով,
Տկլոր ու քաղցած.
Դուք՝ լեռ բեռներով, դուք ծով արցունքով՝
Սոված ու ընկճուած:

Մենք անարգ գերի, ձեռքներիս շղթայ,
Մինակ եւ անոք,
Դուք՝ ճորտ ուժեղի, տանջուած անխնայ,
Չէք գտնի ոչ-ոք

Ձեր ցաւին ցաւող, ձեր վշտին լացող
Բաց ի մեզանից,
Ինչպէս որ մենք էլ՝ անկեղծ խղճացող՝
Բաց ի ձեզանից ...

Ոճիրն է խնդում, մեր շուրջը պարում,
Մոլեգին խինդով՝
Որ մենք մինակ ենք, շուտ ենք պաշարում
Իրա ցանցերով:

Հէ՛յ դուք զուլումի, դարդի ընկերներ,
Արի՛ք, միանանք՝
Կանգնենք կողք-կողքի, հպարտ, անվեհեր
Եւ լաւ իմանա՛նք՝

Թէ՝ ձեզ հա՞ց է պէտք, մեզ սովն է լափում,
Ուտել ենք ուզում.
Թէ ձեզ հո՞ղ է պէտք, մենք չունինք անկիւն,
Ապրիլ ենք ուզում,

Թէ դուք տանջւո՞ւմ էք կարմիր լծի տակ,
Փտում բանտերում՝
Մենք, մեր արիւնի լճում անյատակ
Ամէն օր խեղդւում:

Հէ՛յ դուք զուլումի, դարդի ընկերներ,
եկէ՛ք մեզ մօտիկ.
Մեր ցաւը մէ՛կ է, մէկ են արցունքներ
Մենք՝ նման մարդիկ:

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

Մենք էլ միանանք

Խօսք Շ. Կուրղինեան — Եղնկ. Մ. Ծիրանեան

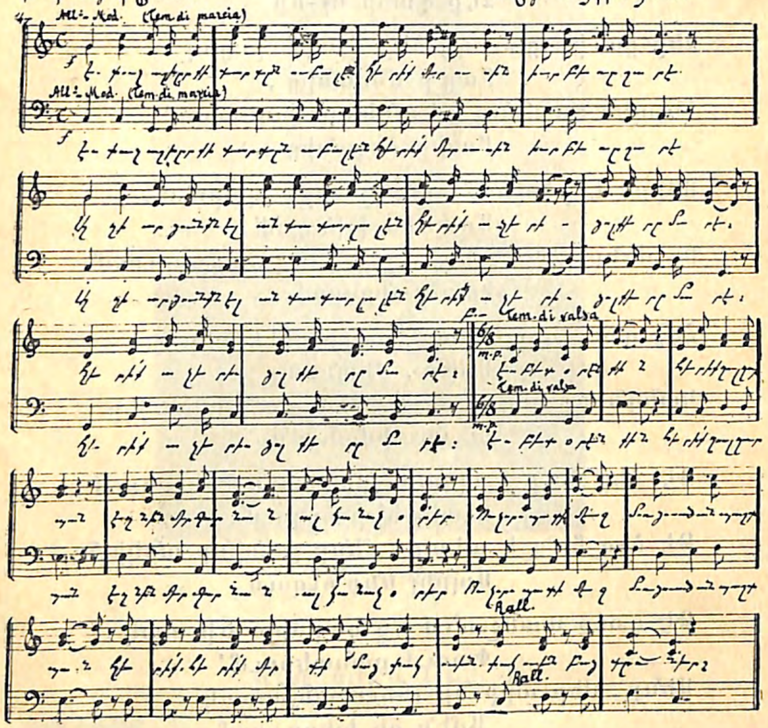

Ես բուռ աշխարքի դարդն ու բալէն
Հէրի՛ք մեր ուսին խուր բեռը շարէ -
Աղի արցունքն էլ անդադար լալէն
Հէրի՛ք աչերիս ցոլքերը մարէ ։

Էս բե՛տ օրէնքին ճերի՛ք ղուլ-ղուրպան

Ջղնին մեր գարնան ալ-կանաչ օրեր ,
Ու չորս պատի մէջ մոռցուած, անպաշտպան
Հէրի՛ք մեր դիմաց փակուեն բաց դռներ ։

Արի՛, քուրիկ ջա՜ն, ձէ՛ն տանք աշխրքին ,
Մեր ընկերներին Թեզ ոտքի հանենք .
Էս սեւ , դարաքաշ , անվայել կեանքին
Մի ելք , մի ուղիղ ճամբայ բաց անենք ։

Ա՛րի , քուրիկ ջա՛ն , մենք էլ միանանք ,
Էն մեծ, սուրբ կռուին էղնինք մասնակից .
Հերիք շղթայուած ու գերի մնանք
Դուման մտքերով, շշմած զրկանքից ։

Թող էն բախտաւոր մեր տղայ-մարդիկ
Շատ չհպրտնան , որ առաջ անցան ,
Էնոնք առանց մեզ . հաւատա՛, քուրիկ,
Թեզ տեղ չեն հասնի — կ՛ընկնեն ցիրուցան ...

Էրթա՜նք , քուրի՛կ ջան , անվա՜խ, միասին
Մեր արդար դատին զոհած ամէն բան .
Էն ազատ կեանքի սրբազան լուսին
Ամենքն են հաւասար՝ կռուողը արժան ...

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

ԵՐԳ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Ազատն Աստուած այն օրից
Երբ հաճեցաւ շունչ փչել
Իմ հողանիւթ շինուածքին
Կենդանութիւն պարգեւել :
Ես անբարբառ մի մանուկ
Երկու ձեռքերս պարզեցի ,
Եւ իմ անզօր թեւերով
Ազատութիւն գրկեցի :

Մինչ գիշերը անհանգիստ՝
Օրօրոցում կապկապուած ,
Լալիս էի անդադար՝
Մօրըս քունը խանգարած :
Խնդրում էի նրանից
Բազուկներս արձակել՝
Ես այն օրից ուխտեցի
Ազատութիւնը սիրել :

Թոթով լեզւիս մինչ կապերն
Արձակւեցան բացւեցան ,
Մինչ ծնողքս իմ ձայնից
Խնդացին ու բերկրեցան՝
Նախկին խօսքն որ ասացի՝
Չէր հայր կամ մայր, կամ այլ ինչ
«Ազատութի՛ւն» դուրս թռաւ
Իմ մանկական բերանից :

«Ազատութի՞ւն», ինձ կրկնեց
Ճակատագիրը վերեւից ,

«Ազատութեան դու զինւոր
Կամի՞ս գրւել այս օրից :
«Ո՜հ, փշոտ է ճանապարհդ ,
Քեզ շատ փորձանք կ'սպասէ .
Ազատութիւն սիրողին՝
Այս աշխարհը խիստ նեղ է» :

— Ազատութի՛ւն , — գոչեցի , —
Թո՛ղ որոտայ իմ գլխին
Փայլակ, կայծակ , հուր , երկաթ —
Թո՛ղ դաւ դընէ թշնամին :
Ես մինչ ի մահ , կախաղան ,
Մինչեւ անարգ մահու սիւն՝
Պիտի գոռամ , պիտ՝ կրկնեմ
Անդադար — Ազատութի՛ւն» :

Մ. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆՑ

ԵՂԲԱՅՐ ԵՄՔ ՄԵՆՔ

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ
Թէ երգք թռչին սիրողաբար ,
Մատունք կուսին ամենագեղ
Թէ որ զարնեն փափուկ քնար :
Չունիմ ձայն մի այնքան սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Տո՛ւր ինձ քո ձեռք , եղբայր եմք մենք
Որ մըրկաւ էինք զատուած .

Բաղդին ամէն ո՛խ չարանենգ
Ի մի համբոյր ցրւին ի բաց .
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն՝
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Երբ ալեւոր Մայրն Հայաստան
Տեսնէ զորդիս իւր քովէ քով ,
Սրտին խորունկ վէրքն դաժան
Քաղցր արտասւաց բուժին ցօղով .
Ընդ ասաեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մէկտեղ լացինք մենք ի հնում .
Եկէ՛ք դարձեալ յար անբաժան
Խառնենք զարտօսր եւ զխնդում
Որ բազմածնունդ ըլլայ մեր ջան .
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն:

Մէկտեղ յոգնինք , մէկտեղ ջանենք ,
Մէկտեղ թափին մեր քրտինքներ ,
Ջհունձ բարեաց յերկինս հանենք ,
Որ կեանք առնուն Հայոց դաշտեր :
Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն
Քան զանձկալի եղբայր անուն :

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԵՐԳ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
1861 Մայիս 24

Արի՛ք , Հայկազունք , յառաջ ընթանանք ,
Սահմանադրութեան նոր բարեւ մ'ալ տանք.
Որ ազգն երբ զանի փրկարար կոչեց
Նո՛ր հոգի, նո՛ր կեանք անոր պարգեւեց :
Եկէ՛ք, բարեկամք, առ բարձեալն Աստուած՝
Ուղղենք մեր մաղթանք սուրբ սրտէ բղխած
Կեցցէ՛, կեցցէ՛, կեցցէ միշտ
Ազգն ու Սահմանադրութիւն :

Զրկանք, բռնութիւն վատթար վարչութեան ,
Բերին մահն ի դուռն Հայոց ազգութեան .
Սահմանադրութիւնը եկաւ զայն վանեց
Եւ կենաց ուղին մեր առջեւ հարթեց :
Յառաջդիմութեան բացաւ ասպարէզ ,
Ուր ամէն վայրկեան գոչել պարտ է մեզ .
Կեցցէ , կեցցէ , եւլն .

Ջնջեց ամենայն կարծիք անձնական ,
Խեղդեց ամենայն ձայն անհատական .
Հրաւէր կարդաց Աստուծոյ ձայնին ,
Առաջնորդ լինել գործոց ազգային :
Այն որ Աստուծոյ ձայն տւաւ մեզի ,
Մենէ թող առնու ձայնով մ'այնպիսի .
Կեցցէ . կեցցէ , եւլն .

Հայերս անարգւած փրկեց բարձրացուց ,
Մարդկային կոչման մեզ արժանացուց .
Շնորհեց մեզի զոր ազատն Աստւած
Մարդկութեան երկրորդ նշանն է դրած :
Որուն շնորհիւ յարգ ստացանք մենք :
Անոր յարգ տալով ապրինք ու երգենք :
կեցցէ , կեցցէ , եւլն.

Դուն ալ Հայաստան , սիրուն հայրենիք ,
Ա՛լ այսուհետեւ մի սգար լռիկ .
Զի ա՛լ քու որդիք նոր ոգւով բերկրեալ ,
Զքեզ հարս կ՚ուզեն տեսնել զարդարեալ :
Ալ մի՛ լար , մայրիկ , լացդ ի պար փոխէ ,
Եւ ձայնով քաղցրիկ որդւոցդ հետ երգէ :
կեցցէ . կեցցէ ., եւլն ..

Հայե՛ր , միանանք մեր մօրն հետ օրհնենք
Զանոնք որ մեզի տւին սուրբ օրէնք .
Սահմանադրութեան բարեաց փոխանակ ,
Թո՛ղ վարեն ուրախ կեանք մի փառունակ :
Թո՛ղ եւ մեր որդիք հետ անոնց անւան ,
Բիւրաւոր տարիք օրհնեն ու կարդան ,
կեցցէ , կեցցէ, եւլն :

Յ. Գ. ՍՎԱՃԵԱՆ

ՌԱՓԱՅԷԼ ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ
(Գամառ-Քաթիպա)

ԻՄ ԿՏԱԿԸ

Կեանքիս մէջ մի հատ սին փառք ունեցայ —
Սուրբ Էջմիածնում թաղուել ցանկացայ .
Սիրական իմ ազգ , թէ Աստուած սիրես ,
Այս իմ մի հատիկ իղձըս կատարես :

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ԱՐԱՔՍԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔԸ

Մայր Արաքսի ափերով
Քայլամոլոր գնում եմ.
Հին-հին դարուց յիշատակ
Ալեաց մէջը պլտրում եմ:

Բայց նոքա միշտ յեղյեղուկ
Պղտոր ջրով եզերքին
Դարիւ-դարիւ խփելով՝
Փախչում էին լալագին:

Արա՛քս, ինչո՞ւ ձկանց հետ
Պար չես բռնում մանկական,
Դու դեռ ծովը չը հասած
Սգաւոր ես ինձ նման:

Ինչո՞ւ արցունք ցայտում են
Քու սէգ, հպարտ աչերից,
Ինչո՞ւ արագ փախչում ես
Այդ հարազատ ափերից:

Մի՛ պղտորիլ յատակդ.
Հանդարտ հոսէ՛ խայտալով, —
Մանկութիւնը քո կարճ է,
Շուտ կը հասնիս դէպ ի ծով:

Վարդի թփեր թո՛ղ բուսնեն
Քու հիւրընկալ ափի մօտ.
Սոխակները նոցա մէջ
Երգեն մինչեւ առաւօտ:

Մշտադալար ուռիներ
Սառ ծոցի մէջ քու ջրին

Ճկուն ոստն ու տերեւ
Թո՛ղ թաց անեն տապ օրին:

Ափերիդ մօտ երգելու
Հովիւք թող գա՛ն համարձակ,
Գառն ու ու ուլը քու վճիտ
Ջուրը մտնեն միշտ արձակ:—

Մէջքը ուռցուց Արաքսը.
Փրփուր հանեց իր տակից,
Ամպի նման գոռալով՝
Այսպէս խօսեց յատակից:

— «Խիզա՛խ, անմի՛տ պատանի,
«Նիրհըս ինչո՞ւ դարեւոր
«Վրդովում ես, նորոգում
«Իմ ցաւերը բիւրաւոր:

«Սիրելիի մահից յետ՝
«Ե՞րբ ես տեսել, որ այրին
«Ոտքից գլուխ պճնուի
«Իր զարդերով թանկագին:

«Որի՞ համար զարդարեմ,
«Որի աչքը հրապուրեմ,
«Շատերն ինձ են ատելի,
«Շատերին ես օտար եմ...

«Իմ ազգակից գիժ Կուրը՝
«Թէեւ այրի ինձ նման,
«Ստրկօրէն տանում է
«Գայթակղիչի կուռ շղթան:

«Բայց նա ինձ չէ՛ օրինակ,
«Ես Հայ՝ Հայիս կը ճանչնամ,
«Օտար փեսայ չուզելով՝
«Ես միշտ այրի կը մնամ:

« Կար ժամանակ, որ ես էլ՝
« Շքեղազարդ հարսի պէս՝
« Հազար ու բիւր պչրանքով,
« Փախչում էի ափերէս:

« Յատակս պարզ ու վճիտ,
« կոհակներըս ոլորուն,
« Լուսաբերը մինչեւ այգ
« Ջրիս միջին էր լողում:

« Ի՞նչս մնաց այն օրից,
« Ո՞ր ջրամօտ գիւղերս,
« Ո՞րը իմ շէն քաղաքից,
« Ո՞ր բերկրալի տեղերս:

« Տուրքը ջրի ամէն օր
« Իմ սուրբ ծոցէն Արարատ
« Մայրախնամ իր սնունդ
« Պարգեւում է լիառատ:

« Բայց ես այն սուրբ ջրերով
« Սուրբ Յակոբի աղբիւրին,
« Պիտի ցօղեմ արտօրա՞յքն
« Իմ ատելի օտարին:

« Մինչ իմ որդիք, ո՛վ գիտէ
« Ծարաւ, նօթի, անտերունչ
« Օտար աշխարհ յածում են
« Թոյլ ոտքերով կիսաշունչ...

« Հեռո՛ւ հեռո՛ւ քշեցին
« Բընիկ ազգն իմ Հայկեան,
« Նորա տեղը ինձ տուին
« Ազգ անկրօն, մոլեկան:

« Ո՞րցա՞ համար զարդարեմ
« Իմ հիւրընկալ ափերը,

« Եւ կամ դոցա՞ հրապուրեմ
« Ծպռոտ, պլշած աչերը:

« Քանի որ իմ զաւակունք
« Այսպէս կ՚մնան պանդուխտ,
« Ինձ միշտ սգւոր կը տեսնէք,
« Այդ է անխաբ իմ սուրբ ուխտ:»

Էլ չը խօսեց Արաքսը,
Յորձանք տուեց աճագին,
Օղակ-օղակ՝ օձի պէս՝
Առաջ սողաց մոլեգին:

ԴԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

Մէկդի՛, Թշուա՛ռ, մէկդի՛ ցաւըդ հինաւուրց,
— Տառապանքիդ միա՛կ ընկերն անբաժան—,
Որուն վրայ դարիպ կեանքիդ հոգեցունց
Դառնութիւններն հիւսեցիր դուն յաւիտեա՛ն:

Մէկ կողմ հանէ՝ տրեխներդ ալ մաշած,
Որոնք անկաս՝ ժայռերն անգամ հարթեցին,
Վասն զի հո՛դ՝ ուր կեցած ես անձկայրեաց՝
Գիւղիդ լքուած Դամբանն իսկ է խաւարտչին:

Միստիքական այդ ստուերին պըլլուած
Ու ծնրադի՛ր՝ ածէ՝ քընարդ ողբագի՛ն,
Որուն տքառում, Թոյլ շեշտերը վերամբարձ՝
Անհունին հետ՝ տարտամօրէ՛ն պիտ՝ խօսին:

ՋԱՐԵՀ ՊԼՊՈՒԼ

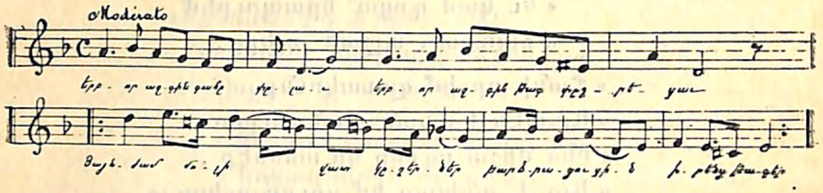

Երբոր ազգին գահը բլաւ
Երբոր ազգին Թագ փշրեցաւ
Յայնժամ մոլի վատ կղերներ
Բարձրացուցին իրենց Թագեր ,

Ըսին Հայոց լոկ հայրենիք
Է կղերին պաշտած երկինք .
Լաւ է կրօնի չհաւատալ
Քան Թէ անոր գերի ըլլալ :

Հին բռնակալ Թագիդ փոխան
Հայ մարդ , ընտրէ դու քո իշխան .
Թանկ զարդն, պչրանքն գէշ կղերին
Ա՛ռ, տո՛ւր , կրԹէ հայի որդին :

Ազգ մ'որ չունի ազատուԹիւն ,
Ան չունի կեանք , շունչ եւ արիւն.
Զունի կրօն , յոյս հոգեկան
Անբան նիւԹ է ոտի կոխան :

Երդմամբ վճռէ կամ մահ կամ կեանք
Փշրէ , կոտրէ լուծ եւ կապանք.
Լաւ է մարդուն բնաւ չապրի
Քան Թէ ապրի այլոց գերի :

Փամփուշտ, գնդակ, ռումբ, ուժան
Առատ լեցուր քո լայն տոպրակ ,
Պատերազմի դաշտին մէջ դուն
Ընտրէ մեռնիլ քան Թէ քո տուն :

Լաց , կոծ, բողոք, արիւն, աղօԹք,
Անօգուտ են, կը ցնդին յօդ .
Քանզի ազգաց իրաւունքներ
Որոշած են քաջաց սուրեր :

Որու սուրը կտրուկ լինի
Որու գնդակն հեռու նետուի
Իրաւունքն անոր կ'ըլլայ ,
Աշխարհն այսպէս կը հաւատայ :

ՏԱՐՈՆՑԻ

◎ ◎ ◎

Ի՛ՆՉ ԷՔ ԲԱՄԲԱՍՈՒՄ

Ի՛նչ էք բամբասում, ի՛նչ մեղք եմ արել.
Ես լոկ մի չքնաղ էակ եմ սիրել :
Բայց գիտեմ , երբէք դուք չէք դադարի .
Բամբասելը ձեզ հաճոյք է տալիս :

Ուրեմն ձեզ տամ հաճոյք կրկնակի ,
Այս գիշեր Թող ձեր աչքը չը փակի : —
Դէ՛հ, բամբասեցէք . Նոր մեղք եմ արել.
Ես մի այլ չքնաղ էակ եմ սիրել :

Ն. ՔՈՒՋԱԿ

ՏԱՐՏՍ ԼԱՑԷՔ . . .

Տարտս լացէ՛ք , սարի սըմպուլ ,
Ալւան-ալւան ծաղիկներ .
Տարտս լացէ՛ք պաղի պըլպուլ ,
Ամպշող երկնուց զով հովեր :

Երկինք-գետինք գլխիս մթնան ,
Անտուն , անտէր կուլամ ես . . .
Եարիս տարա՛ն, ճանիս տարա՛ն ,
Հոնկո՛ւր-հոնկուր կուլամ ես . . .

Ա՛խ , եարըս ինձ հանեց մտքէն ,
Անճար թողեց ու գնա՛ց ,
Սրտիս սէվտան , խորունկ եարէն
Անդեղ թողեց ու գնաց :

Տարտս լացէ՛ք , սարի սըմպուլ,
Ալւան-ալւան ծաղիկներ ,
Տարտս լացէ՛ք , պաղի պլպուլ,
Ամպշող երկնուց զով հովեր ... :

ԱԻ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ՀԱՌԱՋԱՆՔ ՀԱՅՐԻԿԻՆ

Հայրի՛կ , Հայրի՛կ քո հայրենիք ,
Վասպուրական մեր աշխարհ ,
Վարդի փոխան քեզ փուշ բերաւ ,
ցաւերըդ բրաւ մին հազար : } *կրկնել*

Մայիսն եկաւ սոխակներով,
Վարդի թփեր որոնեց ,
Խպառ փըշից մացառ գըտաւ ,
Լալահառաչ ձայն հանեց :

Հայրիկն ասաց . Իմ հայրենեաց
Փուշն է անուշ քան զվարդ .
Ես այն փշոց մէջէն դարձեալ
Կը ուռնեմ ւիրուն զարդ :

Այն սայրասուր փուշերն ամէն,
Փունջ կապեցէք շար ի շար,
Թողէք գլխիս պըսակ հիւսեմ,
Որ իմ ճակտիս է յօժար:
Որքան սոոր դառեր լարեն,
Սեւակռինչ ագռաւներ,
Չէ կարելի արծիւն իւր բարձր,
Դրիցն յերկիր վայր բերել:
Հայրի՛կ, Հայրի՛կ, քո սուրբ ճակատ
Արիւն արցունք են, ո՛հ, միշտ.
Փըթթող վարդի կարմիր թերթեր
Կը պսակեն փառօք զարդ:

❊ ❊ ❊

ՍԱՐՕՅԻ ԵՐԳԸ

Ա՜խ, Անո՛ւշ, Անո՛ւշ, էդ ի՞նչ ես ասում,
Բա դու չե՞ս լսում —
Է՛ն որ լանջերին խաղեր եմ ասում,
Ո՞ւմ հետ եմ խօսում.
Է՛ն որ գիշերով շըհու եմ փըչում,
Էն ո՞ւմ եմ կանչում.
Է՛ն որ մոլորւած նստած եմ մընում,
Ո՞ւմ հետ եմ լինում.
Է՛ն որ հառաչում ու ա՜խ եմ քաշում,
Էն ո՞ւմ եմ յիշում...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

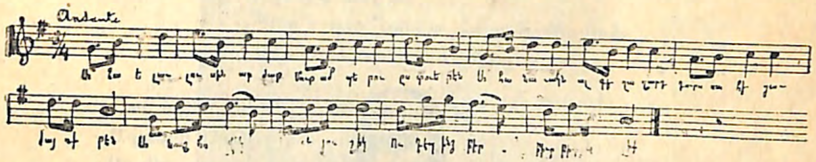

ՍԻՐԵՐԳ

Հա ելաւ լուսին արծաթ
Մութ ամպերու ստուերէն.
Ահա նաւակն ալ գերազարդ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն.
Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ
Ու դէպ ինձ բեր բիւր ծիր ալիք:

Նաւակին մէջ իմ գեղուհին
Փռուած անփոյթ լուսնի տակ,
Կը ձայնակցի իր կիթառին
Հնչուն ձայնով մը յստակ.
Անուշ հովիկ փչէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր երգն անուշիկ:

Ձայնով կ'երգէ սէր ու գգուանք,
Համակ յուզում ու սարսուռ,
Ա՛լ թո՛ղ աղջիկ երգն ու նուագ,
Բող աչքերըդ ինձ դարձուր.
Անուշ հովիկ մ չէ յուշիկ,
Ու դէպ ինձ բեր սէրն անուշիկ:

ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ

ՁՕՆԵՐԳ
ԻԶՄԻՐԼԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

Բարեաւ եկիր Հայր պատուական ,
Մեր ամենուս դու սիրական ։
Ազգն անձկանօք Ձեզ կ'սպասէր ,
Հովիւրդ քաջ եւ ազգասէր .
Կեա՛ց դու յաւէտ , կեա՛ց անսասան
Հայրենեաց դու Հայր Սրբազան ։

Ազգը համայն ուրա՛խ զուարթ ,
Փա՛ռք Բարձրելոյն գոչէ եւ արդ ,

Որ պարգեւեց հէգ Հայ Ազգին ,
Ազատութի՛ւն շնորհ անգին ,
Կեա՛ց դու յաւէտ Հայր Իզմիրլեան
Ազատութեան վեհ ախոյեան ։

Հայ եղբայրներ գիտանք յարգել ,
Ազատութեան լոյսն անարգել ,
Որ մեզ տուաւ նոր կեանք . նոր յոյս ,
Յառաջնորդել դէպ յանշէջ լոյս .
Կեա՛ց դու յաւէտ Հայր Իզմիրլեան
Ազատութեան քաջ ախոյեան ։

Գորովագութ Սրբազան Տէր ,
Կարօտըդ մեզ կը տոչորէր ,
Այլ , արդ , հրճուիմք մեք հոգեպէս ,
Անձնանուէր հովուիդ ի տես .
Մատչիմք առ քեզ , Հայր սիրալիր ։
Համբուրելով զԱջդ օրհնածիր ։

Ա. ՔՀ. ԷՊԼԷԵԱՆ

❊ ❊ ❊

ՀԱՄԵՍՏ ԱՂՋԻԿԸ

Համեստ աղջիկ , ինձ մի տանջեր չարաչար ,
Չարաչար սիրո՛ւն ջան , չարաչար ։
Հոգիս հոգւոյդ մատաղ լինի ամէն ժամ ,
Ամէն ժամ սիրո՛ւն ջան , ամէն ժամ ։
Ես Հայ դու Հայ , մեր մէջ չկայ խտրութիւն ,
Խտրութիւն , սիրո՛ւն ջան , խտրութիւն ։
Նազլո՛ւ , Նազլո՛ւ , ինձ մի քցեր սարէ սար ,
Սարէ սար , սիրուն ջան , սարէ սար ։
Մատաղ կեանքումս ինձ մի դներ գերեզման ,
Գերեզման , սիրո՛ւն ջան , գերեզման ։

ԿԵՑՑԷ՛ ԿՌԻՒ

Քաջամարտիկ ընկերներով
Պիտի դուրս գամ ազգիս պաշտպան.
Զէնքը ձեռքիս՝ միշտ երգելով՝
«Կեցցէ՛ կռիւ մեր սրբազան» :
Թէ հրացանիս աճեղ գնդակ
Անարգ սուշմնի Թափէ արիւն,
Դաշտը յորդէ, կարմիր վտակ,
Կ'երգեմ «Կեցցէ՛ կռիւ փայլուն» :
Թէ Թշնամու բիրտ զօրուԹեան
Յաղթենք, անենք ցան ու ցրիւ,
Ընկերներիս հետ միաբան՝
Պիտի երգեմ «Կեցցէ՛ կռիւ» :
Թ'աճեղ կռւի դաշտում ընկնեմ
Եւ վիրաւոր եւ մահաւէտ՝
Վերջին շնչովս պիտի գոչեմ
«Կեցցէ՛ կռիւ, կեցցէ՛ յաւէտ» :
Թէ որ շուռ գայ բաղդիս անիւ
Եւ ողջ ընկնիմ ինքս գերի,
Դարձեալ կ'երգեմ «Կեցցէ՛ կռիւ
Իմ քաջազուն ընկերների» :
Եւ Թէ անարգ իմ Թշնամին
Դատապարտէ ինձի մահուան,
Կ'երգեմ կեանքիս վերջին ժամին
«Կեցցէ՛ կռիւն ի կախաղան» :

Ն. Տ. Զ.

ԶՈՒԼՈՒՄ ԱՇԽԱՐՀ

Միրեցի եարս տարան
Եարս տուին ու տարան
Էս ի՛նչ զուլում աշխարհ է
Սիրտս բօկեցին ու տարան :

Ցաւս մենծ է ճար չըկայ
Ճար կայ ճարակ չըկայ
Էս ի՛նչ զուլում աշխարհ է
Սրտակից ընկեր չիկայ :

Սարերի վրով գնաց,
Իմ եարը խռով գնաց
Ոչ լոր էր նա ոչ կաքաւ
Ձեռիցս Թռաւ գնաց :

Լաւ օրերս անցան գնացին
Սեւ տարտերս մնացին
Աս ի՛նչ զուլում աշխարհ է
Խոր ցաւերս մնացին :

ԱՅՐԻԻՆ ՈՂԲԸ

Արշալոյսը նորէն բացւաւ
Ամպոտ զամպէն Թօն կուգայ,
Ա՛լ ձին եկաւ անտէր եկաւ
Ա՛խ, իմ եարը տուն չեկաւ :

Լոյսը բացւաւ դուռը բացւաւ
Ա՛լ ձին քրտնած ներս խնկաւ,
Սիրուն կրծքին վէրք ստացած
Արիւն Թաթախ ներս ինկաւ :

Ա՛խ, սիրուն ձի դու ինձ ասա,
Ո՞ր տեղ Թողիր իմ եարը,
Ո՞ր ձորի մէջ, ո՞ր քարի տակ,
Անտէր Թողիր իմ եարը.

Ամպեր եկաւ մուԹը պատեց,
Մինակ նստած կուլամ ես,
Սիրելիիս կորած եարես
Սուգ ու շիվան կ'անեմ ես :

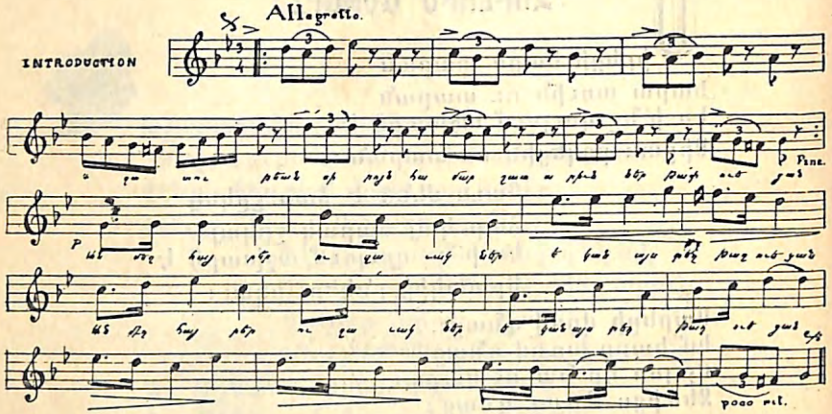

ԵՐԳ
ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ազատութեան սիրոյն համար շատ արիւններ Թափուեցան ,
Անմեղ հայրեր ու զաւակներ եկան այստեղ Թաղուեցան :

Ահա եղբարք ես ալ կ'երԹամ ազգիս համար մեռնելու ,
Ազատութեան սիրոյն համար ամբողջ կեանքըս զոհելու :

Գերեզմանիս հողին վրայ Թափէ արցունք հայր եւ մայր ,
Սրփոէ ծաղիկ բուրումնաւէտ , Նահատակ եմ ես յաւէտ :

Ահա այսօր Հայ եղբայրներ կուգան այստեղ ողբալու ,
Նահատակաց հողին վրայ աղի արցունք Թափելու :

Ով եղբայրներ . դուք ալ եկէք գերեզմանին խորերէն ,
Ուրախացէք եւ ցնծացէք Ազատութեան գոչերէն :

ՄԱՂԹԱՆՔ

Նահատակաց յիշատակը օրհնեալ ըլլայ յաւիտեան ,
Եւ արժանի անոնց հոգին երկնից Սուրբ Արքայութեան :

ԳՐԻԳՈՐ ԿԻՒՄԻՒՇԵԱՆ

Հ. ՂԵՒՈՆԴ Վ. ԱԼԻՇԱՆ

ՊԼՊՈՒԼՆ ԱՒԱՐԱՅՐԻ

Ո՛հ, դու բարեկամ այրած սրրտերու ,
Խօսնակ գիշերոյ , հոգեակ վարդերու ,
Երգէ՛ պըլպուլիկդ, երգէ ի սարէդ ,
Ջանմահ քաջքն Հայոց , երգէ՛ հոգւոյս հետ :

Թադէի վանուց ձէնիկդ ինձ դիպաւ .
Սրրտիկս՝ որ ի Խաչն էր կիպ՝ Թունդ առաւ .
Ի խաչին Թեւէն Թըռայ ու հասայ ,
Գըտայ զքեզ ի դաշտ քաջին Վալըդանայ :

Պըլպուլ, քեզ համար մեր հարքն ասացին
Թէ չէ հաւ՝ պըլպուլ մեր Աւարայրին .
Եղիշեայ հոգեակն է քաղցրախօսիկ
Որ զՎարդան ի վարդըն տեսնէ կարմրիկ :

Ջրմեռն յանապատ կու գնայ կայ ի լաց ,
Գարունն յԱրտազ գայ ի Թուփ վարդենեաց ,
Երգել ու կանչել յեղիշէին ձայն
Թէ պատասխանիկ մ'արդեօք տա՞յ Վարդան:

Հ. Ղ. Վ. ԱԼԻՇԱՆ

ՁԱԽՈՐԴ ՕՐԵՐ

Զախորդ օրեր ծմրան նման կու․գան ու․ կ'երթան ,
Վ․ճատելու․ չէ, վերջ կ'ու․նենան, կու․գան ու․ կ'երթան,
Դառն ցաւ․երը մարդոց վըրայ չեն մնար երկար ,
Որպէս յաճախորդ՝ շարու․է շարան կու․գան ու․ կ'երթան ։

Փորձանք , ճալածանք եւ․ նեղու․թիւ․ն ազգերի գլխին ,
Ինչպէս ճանապարհի կարաւ․ան կու․գան ու․ կ'երթան ,
Աշխարհը բու․րաստան է յատու․կ, մարդիկը ծաղիկ ,
Որ․քան մանիշակ, վարդ պալասան կու․գան ու․ կ'երթան ։

Ոչ ու․ժեղը թող պարծենայ եւ․ ոչ տկարը տխրի ,
Փոփոխակի անց․քեր զանազան կու․գան ու․ կ'երթան -
Արեւ․ը առանց վախենալու․ ցայտու․մ է լոյսը ,
Ամպերը դէպ ի աղօթարան կու․գան ու․ կ'երթան ։

Երկիրը ու․սեալ զաւ․ակին է փայփայու․մ մօր պէս ,
Անկիրթ ցեղերը թափառական՝ կո․գան ու․ կ'երթան
Աշխարհը ճիւ․րանոց է, Ջիւ․ա'ն, ազգերը ճիւ․ր են ,
Այսպէս է կանոնը բնական, կու․գան ու․ կ'երթան ։

ԱՇԸԳ-ՃԻՎԱՆԻ

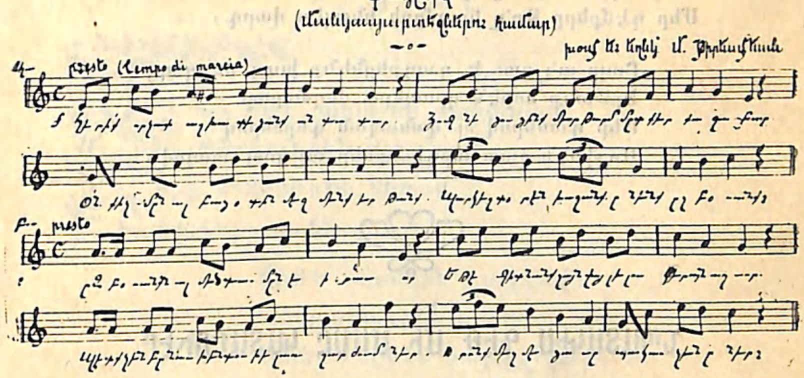

ԲԱՑԼԵՐԳ

երի'ք որչափ ճաշխատեցանք անդադար
Յոգնեցու․ցինք մեր թարմ մըտ․քեր քաջաբար .
Օ'ն, քիչ մըն ալ բաց օդին մէջ մենք երթանք ,
Պարկեշտօրէն խաղանք, ընենք ըզբօսանք ։

Ըզբօսանքն ալ մեծ դաս մըն է իրա'ւ․ որ
Եթէ գիտնանք զայն վայլելու․ կերպն աղւ․որ .
Պէտք չեն բնաւ․ խենդ ու․ խելառ շարժու․մներ,
Որոնք մեզմէ ցաւ․ը պակաս չեն ըներ ։

Ըզբօսանքը ճաճելի է այն ատեն
Երբ իրարու․ ետեւ․է կը յաջորդեն
Աշխոյժ, սիրու․ն, անմեղ խաղեր ու․ երգեր
Որ կը կրթեն մեր մարմիններն ու․ սըրտեր ։

Ըզգու․շանանք չարաչար ալ վազելէ
Եւ․ անխըհայ արիւ․ն քըրտինք թափելէ .
Որովճետեւ․ ջնչին պաղ մը, ցու․րտ ճով մը
Պատճառ կ'ըլլան խանգարելու․ մեր կազմը ։

Եւ․ երբ այսպէս վայելենք մեր ըզբօսանք,
Մարմնով, մըտ․քով մեծ ճաճոյ․քներ մենք կ'զգանք.

Օ՛ն, ուրեմն, խաղաղ աշխոյժ ու զուարթ,
Մեր դէմքերը թո՛ղ կարմրրի ինչպէս վարդ ։

Բայց ա՛լ բաւ է, դադրեցնենք խաղ ու պար,
Երթանք նորէն զբաղելու մեղմաբար
Մեր դասերով ու զանազան գործերով ,
Առջինէն շատ արդիւնքներ ալ ցոյց տալով ։

ՆՊԱՏԱԿԻՍ ԳԷԹ ՄԻ ՄԱՍԸ ԿԱՏԱՐՈՒԷՐ

Նպատակիս գէթ մի մասը կատարուէր ,
Եարալի բլբուլ եմ .
Հայրենիքիս ազատութիւնը տեսնեմ ու մեռնեմ .
Եար արի , տուն արի , շուտ արի բլբուլ ,
Սարերի գիւլն եմ :

Ա՛խ իմ դարդս շատացել է չեմ կարող ,
Եարալի բլբուլ եմ ,
Դարդի ձեռքից ո՞ր ջուրն ընկնեմ ազատուեմ ,
Տուն արի, շուտ արի, եարալի բլբուլ եմ ,
Սարերի գիւլն եմ :

Ա՛խ , անբախտ հայդուկիս , Տէր իմ, դու խղճայ ,
Եարալի բլբուլ եմ ,
Մի՛ թողնիր քուրդի գնդակով զուր գնամ կորչեմ .
Եար արի, տուն արի, շուտ արի բլբուլ եմ ,
Սարերի գիւլն եմ :

ՄԻԹԷ՞

Միթէ՞ պիտ ես վախենամ
Խծբծանքէն վատերու ,
Որք ՍԿԶԲՈՒՆՔԷ հեռու
Խածխծել գիտեն միայն :

Միթէ՞ ռամկին , տգէտին
Բամբասանքին աղտոտ, վատ
Զոհեմ ԻՏԷԱԼՍ հարազատ ,
Օ՛, երբե՛ք , ամենեւի՛ն . . .

Միթէ գձուձ ոսկիին
Զոհել կ'արժէ՞ գաղափարն .
Ջէ՛, չեմ ուզեր հաւատալ ,
Գաղափարն է թանկագին :

Միթէ՞ տկարն ծնած է
Կե՞ր երթալու բիրտ ոյժին .
Թո՛ղ բոլորն ալ կորնչին ,
Թո՛ղ վրէժն աշխարհ տիրէ :

Աստուա՞ծ մ'ստեղծեց միթէ
Հարուստն , աղքատն առանձին .
Եթէ իրօք այդպէս է , —
Ջա՛ր է Աստուածն երկինքին ...

Եթէ երկինք Տէր մը կայ ,
Հապա ինչո՞ւ չըլսեր ,
Խեղճ բիւրաւոր թշուառներ ,
Զրկուածներն անխնայ :

Վ. ՃՆԱՐ

ՄԿՐՏԻՉ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ի ՍԳԱԼԻ ՄԱՀ ԶԷՅԹՈՒՆՑԻ ՊԱՏԱՆԻՈՅ

ԵՐԳ

Դու զո՞վ խնդրես, մայր իմ անուշ,
Ե՛կ, մի՛ դողար, մօտեցիր հոս,
Անլաց աչօք դիտէ զորդիդ,
Ու իւր վէրքերն արիւնահոս:
Քրդաց մայրեր Թողլան ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ինչպէս երբեմն օրրանիս մէջ,
Փափուկ ձեռամբ փայփայելով,
Մանկիկ մարմնոյս հանգիստ տայիր,
Իբրեւ հրեշտակ նուագելով:
Զիս հանգչեցուր ի հող, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

«Նորեկ որդւոյս կենաց արեւ,
Ձեզի համար փայլի Հայե՛ր»,

Այսպէս յայնժամ դու երգէիր,
Օրօրոցիս նստեալ քովեր:
Անոնց համար շիջաւ, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Կարմիր կայլակք ցայտեն վէրքէս,
Սակայն, մա՛յր իմ, նայէ չո՛րսդիս.
Զարիւնռուշտ Թիւրտերըն տե՛ս,
Հազարներով փռուած գետին:
Կերաւ զանոնք սուրն մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ինչպէս վիշապ մռընչելով,
Յանկարծ մեր վրայ յարձակեցան.
Յնցեց Զէյթուն գլուխն ժայռոտ,
Իւր վըհից մէջ Թօթափեցան:
Կարմիր ներկաւ ձորք մեր, ու դուն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Ու ծափ զարկին մեր հարց ստուերք,
Զի չէ մեռած Հայոցս կրակ.
Ու ցնծացին այնչափ զոհեր,
Զի լուծաւ վրէժ յարեան վտակ:
Խնդաց Մասիս, մայր իմ, եւ դո՛ւն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Վերջին համբոյր տամ քեզ, մա՛յրիկ,
Հատուցանես զայն սիրուհւոյս.
Վերջին անգամ գրկեմ մեր հող,
Այր արդ կ՚իջնեմ ի ծոցն անլոյս:
Խաչ մի տնկէ վրաս, ու դո՛ւն
Ուրախ լուրեր տար ի Զէյթուն:

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԳ

Հայե՛ր, այսօր ազատ կեանքի նոր արեւ
Երբ խանդավառ կը շողշողայ մեր վերեւ
Պէտք չէ բնաւ որ մեր սիրտն ու մեր հոգին
Սին անարժան բաղձանքներով բորբոքին.
Պէտք չեն մեզի բիրտ միջոցներ, ուժ ու զէնք
Ազատութիւն մենք կ'ուզենք:

Թուրք ազգին հետ, իբր ազգական խընամի,
Զէինք երբէք, պիտի չըլլանք թշնամի:
Ջաւակներ' նոյն հայրենեաց, նոյն սուրբ հողին
Թշնամին ենք մեզ իրարմէ բաժնողին.
Պէտք չեն մեզի բիրտ միջոցներ, ուժ ու զէնք
Եղբայրութիւն մենք կ'ուզենք:

Միշտ ձեռք ձեռքի հաստատ քայլով անխափան
Պիտի կտրենք մենք լուսաւոր այն ճամբան,
Որ հեշտաբոյր ծաղկանց մէջէն ընտանի
Դէպի լաւն ու դէպի բարին կը տանի:
Պէտք չեն մեզի բիրտ միջոցներ, ուժ ու զէնք
Արդարութիւն մենք կ'ուզենք.

ԱՂԵՐՍ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

ՐԱՖՖԻ

ՐԱՖՖԻՒ ՄԱՀԸ

Վհատած հոգուս ցաւած խորքերից,
Աշխո՛յժ, արթնցի՛ր, — կրկին ոգի ա՛ռ,
Տո՛ւր ինձ, արիւնոտ սրտիս թելերից,
Մի պսակ հիւսեմ Անմահի համար:

Անմահ Րաֆֆիի սուրբ յիշատակին,
Բերում եմ ահա՛ ի ձօն այս հիւսուած,
Ազգիս բազմաշխատ ազնիւ Մըշակին,
Ես էլ ուզում եմ տալ յարգանք յուզուած:

Գո՛ւժկան, մի՛ գուժեր, թէ Րաֆֆին մեռաւ,
Նա անանց կեանքով միշտ կայ կենդանի. —
Դարեր կը սահին, նա դեռ անզրաւ,
Հայ սերնդոց մէջ երկար կեանք ունի:

Նորա վեհ մըտքի փայլուն ծընունդներ —
«Կայծեր», «Խամսայի Մելիքութիւններ»,

«Սամուէլ», «Փրնջեր», «Խենթ», «Դաւիթ-Բեկեր»,
Կ'ընծայեն Հային նոր կեանքի մըտքեր ...

Ճանապարհ տուէք , Րաֆֆին անցնում է,
Ուսերին բարձած բեռն անմահութեան ...
Տեսէ՛ք հետքերը ո՛րչափ հրնձում է ,
Համայն Հայ ազգից դափնիք գոհութեան :

Թո՛ղ Րաֆֆին երթայ, կայ թէ ա՛յն կաճառ՝
Ուր հանդիսացած կան մեր մեծ մարդիկ , —
Բայց Հայը ընդ միշտ նորա ձիրքն ու հանճար
Կը յարգէ անկեղծ զերթ քնքոյշ վարդիկ :

Անցի՛ր, սըլացի՛ր դու երկնի խորան ,
Ո՛վ յաւերժացած լուսափայլ հոգի , —
Բայց քու վաստակներն կը տան նոր ոգի ,
Նոր շունչ Հայերին վերածրնութեան ... :

Անցաւ եւ Րաֆֆին ինչպէս մի յաղթող ,
Եւ պայծառ հետքը թողեց աշխարհում.
Սերնդից սերունդ նա կանգնեց կոթող ,
Նըշան անմոռաց Հայոց սրտերում :

ՅՈՎՀ. ՔՈՒՋՈՒԲԷԴԵԱՆՑ

◎ ◎ ◎

ՐԱՖՖԻԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ՎՐԱՅ

Քանի դու մեր մէջ կեանքով լի էիր ,
Դու միշտ հալածուած, ատելի էիր ,
Բայց հէնց առ հարըս գնացիր, հեռացար ,
Դու մեր ազգային հանճարը դարձար :

Հայքըս , որ հոգւով վաղուց ենք մեռած ,
Միշտ դիակներ ենք մեր կեանքում սիրած .
Սուտ չէր խօսքը մեր ասած պապերէն . —
«Գընա՛ դու մեռի՛ր — արի քեզ սիրեմ :

ԳԱՄԱՌ—ՔԱԹԻՊԱ

❀ ❀ ❀

ԵՐԳ ՇՂԹԱՅԱԿԱՊ ՀԱՅՈՑ

Ի զո՜ւր են ի զո՜ւր , բըռնաւոր ,
Ըսպառնալիք քո ամենայն .
Ո՛չ, քո շըղթայք չեն զօրաւոր
Ընկճել զոգիս մեր Հայկական :

Ո՛չ, քո շըղթայք չեն զօրաւոր ,
Ընկճել զոգիս մեր Հայկական ,
Ո՛չ , քո շըղթայք չեն զօրաւոր ,
Ընկճել զոգիս մեր Հայկական :

Ըզմարմին , միայն զայս մարմին
Կարես գերել՝ քեզ ի նախատ .
Սակայն ոգիք մեր երկնային՝
Սիրտք Հայկազանց են միշտ ազա՜տ :

Ազա՜տ են , ազատ մեր լեզուք ,
Մաղթել ըզշանթս Արդարութեան
Ի գլուխ ձեր , ո՜վ արիւնարբուք՝
Որ աւերէք ըզՀայաստան :

Ի դըժո՜խս անկցին թշնամիք ,
Անհետասցին մինչ յաւիտեան ,
Կեցցե՜ն Արքայ եւ Հայրենիք ,
Կեցցէ անմա՜հ մերս Հայաստան :

Խ. Ե. ՆԱՐ-ՊԷՅ

ՄՈՒՇ

Թո՛ղ պլպուլ չերգէ Մշոյ դաշտերում,
Թո՛ղ երգ չհնչէ Սասնոյ լեռներում.
Թո՛ղ ժպիտ չը գայ Հայերուս դէմքին.
Թո՛ղ թախիծ տիրէ Հայերուս սրտին:

Հայի ձեռքեր արիւնով ներկուած,
Հայոց սրտեր վշտով է պատած.
Ալ ինչո՞ւ ծաղկի քաղցրահոտ շուշան,
Հայոց եդեմի դաշտում աննըման:

Քանի՜ Հայ աղջիկ չէ զարդարելու,
Ծաղկով իր կուրծք շքեղ պճնելու.
Թո՛ղ երգ չհնչէ Մշոյ դաշտերում,
Թո՛ղ պլպուլ չերգէ Սասնոյ լեռներում:

ԱՆԹԻՒ ԴԱՐԵՐ

Անթիւ դարեր թափառեցինք,
Դարձեալ օտար հող մնացինք,
Մեր անուշիկ Հայաստանէն
Հեռու-հեռու բնակեցինք:

Հայ անունը ամենքի մօտ,
Դարձել է լոկ չնչին մի խօսք,
Հայե՛ր, Հայե՛ր, մտածեցէք,
Ձեր խոր քնից սթափւեցէք:

Սասնոյ քաջեր ձեր գլուխներ,
Բարձրացրէ՛ք գերեզմանից,
Տեսէք ձեր երջանիկ ազգը,
Թէ ի՛նչ վիճակի է հասել:

Գարուն
(Մանկապարտէզներու համար)

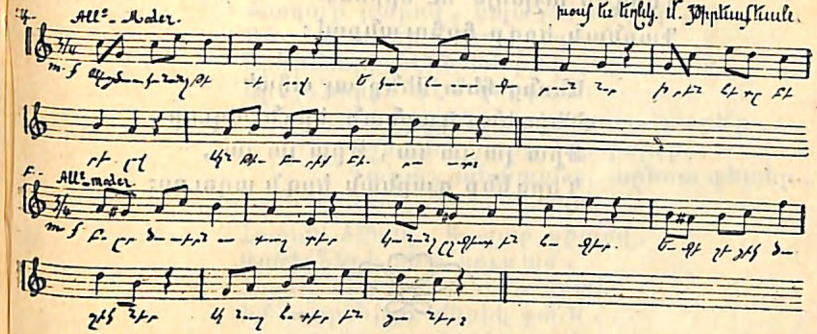

ԳԱՐՈՒՆ

Գայծառ, կանանչ թեւերով
Եկաւ հասաւ գարուն նոր.
Իրեն հետը բերելով
Անթիւ բարիք բիւրաւոր:

Բոլոր ծառերն ու դաշտեր
Կանանչ ըզգեստ են հագեր.
Եւ գեղեցիկ ծաղիկներ
Անուշ հոտեր են ցաներ:

Տե՛ս նորածին գառնուկին
Մանրիկ, դողդոջ քայլերով
Ցատկռտելը հրճուագին
Եւ մօրն ալ սէրն ու գորով:

Ո՛հ, չե՞ս տեսներ սա սիրուն
Վառեակներն ալ գոյնզգոյն,
Որոնք մօր շուրջ բոլորուն
Կը թըռուըռան ճըրճըռուն:

Թըռչնիկներն ալ ոստոստուն
Իրենց անուշ ճիւճիւով
Կ'երգեն աշխոյժ ու սիրուն
Գարնան երգը հրճուանքով:

Անոնց հետ մենք ալ ահա՛
Կ'երգենք գարնան երգն աղուոր.
Թրա լա լա լա, Թրա լա լա,
Կ'երգենք գարնան երգն աղուոր:

ԳԻՇԵՐ ՅՈՐԵԿ

Գիշեր ցորեկ մորմոքում եմ, ի՞նչ անեմ,
Կարօտդ քաշում եմ տարով Նազանի,
Հանգիստ չունիմ, անդադար եմ քեզ համար,
Յաւէրս Թեթեւցո՛ւր սիրով, Նազանի:

Մէկ տեսքըդ տեսնողը քեզնից կ'ամաչէ.
Ծանօթացի՛ր, սիրականիդ ճանաչէ՛,
Հագած ըզգեստըդ ալ ու կանաչ է,
Փաթաթուել ես ճերմակ զարով, Նազանի:

Թուզալօղլին խմեց երազումը Թաս,
Քաղցրանաս, դու մեզի անուշ բարեւ տաս,
Երանի այն օրուան, որ մեր տունը գաս,
Պտըտուիմ գլխովդ բարով, Նազանի:

ՀԱՅԴՈՒԿԻ ԵՐԳԵՐԻՑ

Հազա՛ր բարով, հպա՛րտ սարեր,
Թեւ եմ առեր, ձեզ կուգամ,
Արծիւների ձէնն եմ լսեր,
Արծիւներին դէմ կուգամ:
Իմ հայրենիք, կապուտ սարե՛ր,
Թշնամու շարք ձեր բոլո՛ր.
Դա՛շտ, անապա՛տ, արնոտ գետեր,
Արազը խոր ու ոլո՛ր...
Հազար ձէնով, հազար սրտով,
Արծիւների հետ կուգամ.
Հողիդ մեռնիմ հազար սրտով,
Իմ հայրենիք, մերիկ ջա՛ն...
Բարով ձեզի, դա՛ր ու դուրա՛ն,
Բարձրիկ սարեր ու քարե՛ր,
Հազա՛ր բարով, հով ու դուման,
Ծովակ, ծմակ ու ձորե՛ր...

ՀԱՅ-ԳՈՒՍԱՆ

ՊԱՐ ՄԻԱՁԱԿԱՑ

Վառեց երկինք իւր մոմերը,
Աւազակաց համար,
Թրա լա լա լա (չորիցս):
Սահի զըւարթ Թող գիշերը,
Մեր պալատն է անտառ:
Թրա լա լա (չորիցս):
Երգեն հողմունք փոթորիկք,
Աւազակաց համար:
Թրա լա լա (չորիցս):
Գինւով լցուին մեր փորիկք,
Եկէ՛ք օն դուք ի պար:
Թրա լա լա (չորիցս):

ՆՈՐ ԳԱՐՈՒՆ

Քեզ սպասող չը մնաց ,
Ո՞ւր ես գալի , ա՛յ գարուն .
Գովքըդ ասող չը մնաց ,
Ջո՛ւր ես գալի , ա՛յ գարուն :

Սեւ մութ պատեց աշխարհին ,
Սար ու ձոր դարան արին :
Մեզ վայ բերեց էս տարին ,
Ո՞ւր ես գալի, ա՛յ գարուն :

Բիւլբիւլըդ գայ՝ թող ձէն տայ ,
Էլ ո՞վ պիտի քեզ խնդայ .
Էլ ո՞ր սիրտը կը թնդայ ,
Ջուր ես գալի , ա՛յ գարուն :

Բիւլբիւլն էկաւ՝ վարդ չունի .
Ծաղկոցը կայ՝ զարդ չունի .
Էլ ո՞վ ա որ դարտ չունի ,
Ո՞ւր ես գալի, ա՛յ գարուն :

Դու ետ բերիր հաւքերին ,
Ո՞նց տէր ըլնին բըներին .
Սա՛ղ տեղ չկայ մեր երկրին .
Ջուր ես գալի, ա՛յ գարուն :

Աշուղի բերանը փակ
Սազ-քեամանչէն փակի տակ ,
Սիրտն ա էրւում անկրակ ,
Ո՞ւր ես գալի, ո՛յ գարուն :

Քեզ սպասող չը մնաց ,
Ջուր ես գալի , ա՛յ գարուն .
Գովքըդ ասող չը մընաց ,
Ո՞ւր ես գալի, ա՛յ գարուն :

Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԵՆ

Ինծի կ'ըսեն . — «Ինչո՞ւ լուռ ես» . —
Ո՛հ , միթէ բառ կամ խօսք ունի՞
Արշալոյսը որ կը բռնկի ,
Չի անհուն է այն ալ ինձ պէս» :

Ինծի կ'ըսեն . «Միշտ տխուր ես .» —
Ի՞նչպէս չըլլամ . մէկիկ մէկիկ
Թօթափեցան գըլխուս աստղիկք ,
Արշալոյս մը չանցաւ սըրտէս :

Ինծի կ'ըսեն . — «Կըրակոտ չես ,
Լըճակի մը պէս ես մեռած,
Դալկահար' դէմքդ ու հայեցուած» —
Ո՜հ , յատակն են իմ փըրփուրներ :

Ես ինծ կ'ըսեմ . — «Ժամդ է հասեր ,
Քու երկրորդ սեւ մօրդ գընա' գոգ ,
Գերեզման' հոն գըտնես դու գոգ ,
Վարդեր' Թըթռում Թռիչ ու աստղեր :

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԵՐԿՆՔՈՒՄ

Կապոյտ երկընքում
Աստղեր են փայլում ,
Այլ եւ լուսնակը .
Ամենից սիրուն .
Ամենից փայլուն
Է արեգակը :

Սիրուն աղջիկներ ,
Ինչպէս ծաղիկներ ,
Ամէն տեղ շատ կան .
Բայց իմ ընտրածը ,
Սըրտիս սիրածը ,
Հրեշտակ է աննման :

Գ. ԲԱՐԽՈՒԴԱՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՒՆ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑԻՆ

Հայ դեւատին երբ ծընի նոր ,
Գրուած կ'ըլլայ ճակատն անոր
Անջնջելի սեւ մելանով
Սա' բառերը միշտ քովէ քով . —
Հալածում, ջարդ, մահ ու աւար,
Արիւն , արցունք , վիշտ անդադար,
Յօշոտում , — միշտ քեզի համար :

Արի' հերոս եւ կամ կոյս հեզ ,
Երբ որ ըլլայ մանուկն այսպէս ,
Պիտի մնան ճակտին վրայ
Այս սեւ բառերն իբրեւ վկայ . —
Հալածում , ջարդ , եւլն .

Յաղթող ճակատն Թռւմի երբոր
Տերութեան մէջ, եւ գլխիկոր
Անշունչ մարմինն սեւ հող դնեն ,
Սա բառերն ալ միշտ իր հետ են . —
Հալածում , ջարդ , եւլն .

ՍԱՐԳԻՍ ՄԻՍԱՅԷԼԵԱՆ

ԵՐԳ

Ո՜ւր էր Թէ զեփիւռիկ
Ըլլայի Թափառիկ ,
Ոսկեթել մազերուդ
Տայի համբուրիկ :

Ո՜ւր էր Թէ վարդ գոհար
Ըլլայի վառ ի վառ ,
Ընտրէի ինձ բազմոց
Կուրծքըդ ձիւնափայլ :

Ո՜ւր էր Թէ քընարիկ
Ըլլայի ես Թռչնիկ ,
Թըռչիլ գալ շոյել
Դէմքըդ գեղեցիկ :

Կամ երազ խուսափուկ
Որ գայի մինակուկ
Քունիդ մէջ խռովել
Քու սիրտըդ փափուկ :

Ի՛նչ ըրի ես քեզի
Որ ցաւոց այդպիսի
Եւ անբոյժ հարուածոց
Ըլլամ արժանի :

Հրեշտակ էր Թըռաւ ,
Երազ էր որ անցաւ ,
Այդ քու սէրըդ փափուկ
Ցնտով Թռմեցաւ :

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՔՆՔՈՒՇ ՏԱՏՐԱԿՍ. . .

Քընքո՛ւշ տատրակըս , դու անծանօԹի ,
Դու օտարի պէս մօտովըս անցար ,
Ի՞նչ եղաւ քեզի, որ վառ կարօտի
Ծով-արցունքներըդ այդպէս շուտ մոռցար :
Գը՛նա՛, մոռացի՛ր , եւ բաղդը քեզ հետ ,
Ո՛ւմ հետ որ կ՛ուզես , Թըռի՛ր ու գը՛նա՛,
Շինիր քո բոյնը , ում հետ որ կ՛ուզես ,
Թո՛ղ տունըս մնայ տըխուր , վերանայ ։
Թո՛ղ օճախիս մէջ կըրակ չը շողայ ,
Մարած տանըս մէջ Թո՛ղ ոռնայ քամին ,
Թո՛ղ վայէ քամին չոր գլխուս վերայ , —
Ես չե՛մ հաւատում կընոջ երդումին . . .

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

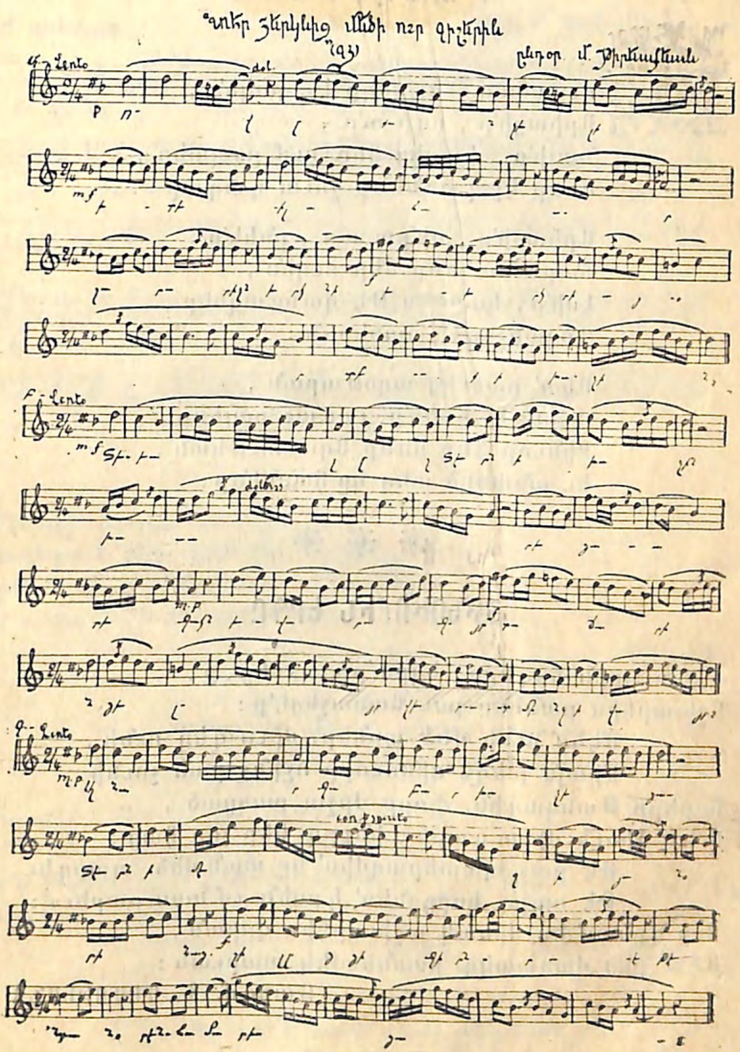

ՔԱՅԼԵՐԳ

Յուսահատուել մեղք է , ընկե՛ր ,
Արիացի՛ր , ոգի ա՛ռ ,
Նայի՛ր , փայլեց հեռուում լապտեր ,
Մենք էլ կ՚առնենք շուտ դադար . . .

Արիացի՛ր , սի՛րտ առ , ընկե՛ր ,
Շարունակենք մեր ուղին ,
Լսի՛ր , կարծես թէ զանգակներ ,
Ղօղանջեցին սարերին :

Ահա՛ բացւեց աղօթարան ,
Վստա՛հ, ընկե՛ր, յառաջ քալենք ,
Զինւոր ենք մենք Ազատութեան ,
Եւ անփորձ տեղ կը հասնինք :

❀ ❀ ❀

ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ ԵՐԳԸ

Զինուորին երգերը , եղբա՛րք , լըսեցէ՛ք ,
Աշխարհիս բաները լաւ ճանաչեցէ՛ք :
Մէկն ունի մեծ տըներ, միւս գեղ ունի ,
Միայն խեղճ զինուորը ոչինչ բան չունի :
Շորերը թանկագին, փորը միշտ քաղցած ,
Տո՛ւր ձիուն միշտ գարի , ինքըդ կեր չոր հաց :
Թէ քաջ պատերազմիս՝ կը տան մեծ պարգեւ
Թէ ոտքդ կորցընես՝ կ'ըսեն «մնաս բարեւ» :
Ուր գընամ ես մինակ աշխարհիս վըրան ,
Ահա՛ քեզ վաստակդ քսանեւմէկ տարւան :

Թարգմ. Գ. ԴՈԴՈԽԵԱՆՑ

◎ ◎ ◎

Հայրենի տուն

Խօսք՝ Մ. Պոլսեցի — Եղնկ. Մ. Թիրեաքեան

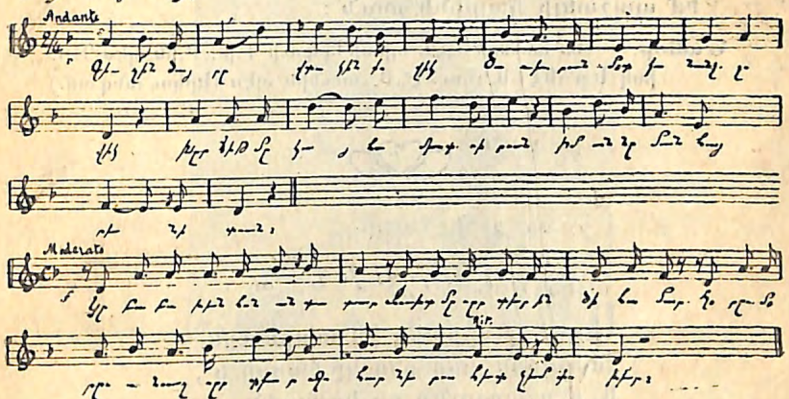

Գիւղին ծայրը վտակին քովիկ .
Ծառերուն մօտ կանանչ, զովիկ ,
Խրճիթ մը կայ համեստ , սիրուն—
Իմ անմոռա՛ն հայրենի տուն :

Կը բաբախեն հոն անդադար
Զուխտ մը սըրտեր ինծի համար .
Հօրըս , մօրըս անուշ սըրտեր
Գոհարներու հետ չեմ փոխեր :

Օրօրոցըս հին եւ ցածուկ
Հո՛ն անկիւն մը կը գտնէք դուք .
Հո՛ն բացուեցան լեզուիս կապեր
Նախկին քայլերս հո՛ն եմ առեր :

Ուրախութիւն , հաճոյք ու սէր
Հայրենի տունս են լեցուցեր .
Արեւուն տակ չկայ մէկ բան
Իմ հայրենի տանըս նըման :

Գիւղիս ծայրը վտակին քովիկ
Ծառերուն մօտ կանանչ զովիկ ,
Միշտ կեցած է համեստ սիրուն
Իմ պաշտելի հայրենի տուն :

Ծանօթ. — Ա. տունին պէս պիտի երգուի Գ.ը. Բ.ին պէս Դ.ը. իսկ Եր՝ թէ՛ Ա. եւ թէ՛ Բ. տունին պէս (Երկու անգամ։)

ԼՈՒՍԻՆ

Սրդեօք սրրտիս իմ տխրագին
Հառաչանքներ քեզ կը հասնի՞ն ,
Այնքէս արցունք որ կը հոսին
Կը ցոլանա՞ն քեզմով , լուսի՛ն :

Դու անդ տրտում երկնից երես
Ի՞նչ են ցաւերն մարդուս , գիտե՞ս ,
Գիտե՞ս թէ սիրտ մ՚ո՛ն, ի՛նչ կ՚զգայ՝
Սիրելիէն երբ զուրկ մնայ :

Երբ մթութեան խաւարին մէջ
Կը ցոլանաս դու բոց-արեւ ,
Այլ խաւարիս , դու ինծ ըստուեր ,
Չի կորուսի սիրելույս սէր :

ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

Յառա՜ջ, միշտ յառաջ... անկցի գերութեան
Կաշկանդող շղթան .
Այսօր թէ վաղը — մերն է յաղթանակ
Սուրբ ազատութեան :
Չէ՞ որ ծնունդ ենք ցուրտ նկուղներին
Անհաց ու քաղցած ,
Տառապանքների, տանջանքի սալին
Կռած ու կոփուած ,
Չէ՞ որ անցել ենք կեանքի ճահիճով
Մինա՛կ, տարագի՛ր—

Ուժեղին՝ հլու, վզերս ծռած,
Որպէս բեռնակիր :
Վայելուչ կեանքի չեղանք մասնակից
Գծուծ ու մրոտ՝
Տիրողի համար մանուկ հասակից
Թշուառ մնացորդ ...
Բա՛ւ է, ընկերներ, պարզենք կոշտացած
Մեր ջլոտ ձեռքեր —
Յառա՛ջ համարձակ, կեանքի մեծ բեմում
Փոխուում են դերեր ...
ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԿՈՒՐՂԻՆԵԱՆ

ՎԱՆԵՑԻՈՑ «ՀԱՅՐՄԵՐ»Ը

Հայր մեր երկնաւոր, սուրբ՚լայ քո անուն,
Հային երկրաւոր տո՛ւր արքայութիւն,
Ամէն բանի մէջ քու կամք թո՛ղ ըլլայ,
Միայն թէ Հայը լուծի տակ չի՛ լայ.
Ո՛չ չոր, ո՛չ կակուղ հացըդ մենք կ՚ուզենք,
Միայն տուր ամէն Հայի ձեռքը զէնք,
Չենք խնդրել թողնել մեր անձանց պարտքը,
Թէք վերցուր թիւրքի խայտառակ հարկը.
Գլորէ մեզ, Աստուած, մարտի փորձութեան,
Որ շուտ ազատի ազգը քո Հայկեան :
ԳԱՄԱՌ-ԲԱԹԻՊԱ

ՍՈՒԳ ՄԱՅՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Եմ սիրելի զաւակունքըս,
Կը թափառին օտար աշխարհ.
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտրեմ,
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ :
Եկա՛յք որդեակըք իմ,
Ձեր մօրն այցելութեան :

Դարեր անցան լուր մը չառի,
Իմ քաջերս մեռան կորան,
Կուլամ արիւնս կը սառի . . .
Մէկը չունիմ տայ ինձ դարման :
Եկա՛յք որդեակք իմ, եւլն :

Արիւնս ցամքած, սիրտըս մաշած,
Դէմքս է տըխուր մինչ յաւիտեան.
Եւ կարօտով իմ որդեկաց,
Պիտի իջնեմ սեւ գերեզման :
Եկա՛յք որդեակք իմ, եւլն:

Եւ դու հովիւ թափառական,
Կ՚երգես տխուր ի մէջ հովտաց.
Ե՛կ, արտասուենք թանկ կորըստեան...
Տըխուր մահուան մեր որդեկաց :
Եկա՛յք, որդեակք իմ, եւլն.:

Իսկ դո՛ւ կըռունկ իմ Հայրենեաց ...
Գնա՛ հեռո՛ւ աչքէս ի բաց ...
Յետին ողջոյնս տար զաւակացս,
Ձի կեանքիս մէջ յոյս է մեռած :
Եկա՛յք որդեակք իմ, եւլն :

ՍԻՐՈՅ ԵՐԳ

Մինչեւ մահուան անյիշատակ ի շիրիմ
Մնամ քո սիրոյդ ես հաւատարիմ .
Կրնայ ըլլալ որ դուն, աւա՜ղ, մոռնաս զիս ,
Բայց ես հաստատ եմ միշտ իմ խոստմունքիս ։

Ո՜վ իմ հրեշտակ, յո՜յս իմ միակ նազելի ,
Քեզի կեանք ու բաղդ բոլորն ալ տուի ,
Իմ մանկութեան տիոց դու սէր նախընծայ ,
Սիրտըդ գերել միշտ ես փափաքեցայ ։

Սակայն , ափսո՜ս , երջանկութիւն այն փափուկ
Մահուան ժամու ձեռքով ըլլայ վաղանցուկ .
Ա՛յս է վճիռ զոր գրեց ճակտին մեր երկինք ,
Պէտք է իրարմէ անդարձ բաժնուինք ։

Սակայն իմ սիրտ քուկին սրտէն անբաժան ,
Քեզմէ չի զատուի մինչ ի գերեզման .
Սիրոյս յետին բաղձանք , յետին նշանակ ,
Քու քովդ է հանգչիլ մահուան քարին տակ ։

Սոխակն է երգել իւր դայլայլիկ գիշերին ,
Նստի ի վերայ մեր ցուրտ դամբանին ,
Մինչ երկուքնիս , մենք ի տեղւոյն այն դադար
Մահուան վրկաց մէջ ննջենք անդադար ։

Վըկա՛յ ըլլան աստեղք երկնից կամարաց ,
Ըզքեզ յաւիտեան սիրեմ անմոռաց ,
Չի դադրիմ պիտի երբե՛ք ըսել քեզ՝
« Ես քուկդ եմ յաւերժ սիրով բոցակէզ » ։

Ո՜հ, ի՛նչ ընեմ , ըսէ՛, սըրտիս իմ հատո՛ր ,
Արի՞նըս կ'ուզես , թո՛ղ վազի բոլոր .

Բայց թէ անով ալ գոհ չըլլաս , ո՛վ անգութ ,
Կեանքըս այս ես զոհ կուտամ քու սիրոյդ ։

Պիտի սիրես զիս յետ մահուան՝ գիտեմ ես ,
Բայց անօգուտ տեղ արցունքներ թափես ,
Շիրմիս վրայ անմըխիթար ողբալով
Այն սիրելիդ որ կորսուեր շուտով ։

Թարգմ. Յունն. Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

✻ ✻

ԹՈ՛Ղ ԵՐԳԷ ՊԼԻՈՒԼ

Թո՛ղ երգէ պլպուլ Մշու դաշտերում ,
Թո՛ղ վարդեր բացւին Սասնոյ լեռներում ,
Թո՛ղ մեր թշնամիք սարսեն-սարսափեն ,
Գազան ոսոխներ ճաքեն , տրաքեն ։

Մշու դաշտերը ծաղկով են լեցուած ,
Հայու սերունդը կը պահէ Աստուած .
Ինչքան որ կ'ուզեն թշնամիք թող գան ,
Սասնոյ լեռներէն ի՞նչ պիտ' ստանան ։

Ինչո՞ւ չը ծաղկէ ծաղիկն անխնայ ,
Այդ թշնամուցը ո՞վ կը վախենայ .
Թո՛ղ Հայ աղջիկը երգէ վառվռուն ,
Սուր զէնքը ձեռին՝ ջարդ տայ վատերուն . . .

ԱՍՈՒՊ ՄԸ

Այդ աղջիկը երէկ տեսայ :
Հե՛ղ մը միայն , ա՛ն ալ վերջին .
Կարծես ասուպ մը դիւրահաս ,
Որ կը կորչի աչքիդ առջին :

Հազիւ գողցայ ակնարկ մը վառ
Սեւ աչքերէն իր տենչարծարծ ,
Ու ժպի՛տ մը, որ այտէն վար ,
Ինծի նետել ուզեց յանկարծ :

Հազիւ դիպայ քնքուշ թաթին ,
Հըրաժեշտի պատըրւակով,
Որ ըզգացի քայլ մը անդին ,
Սըրտէս բան մը մընաց իր քով :

ՇԱՆԹ

❀ ❀ ❀

ԱՆՈՒՇԻ ԵՐԳԸ

Ասում են՝ ուռին
Աղջիկ էր ինձ պէս ,
Մընում էր եարին ,
Ու չեկաւ նա տես :

Խեղճը դողալով ,
Անյոյս կըռացաւ ,
Դարտից չորացաւ ,
Ուռենի դարձաւ :

Ջրերի վրայ
Գլուխը կախած ,
Դեռ դողում է նա
Ու լալիս կամաց :

Ու ամբողջ տարին
Մի միտք է անում —
Թէ եարը եարին
Ո՛նց է մոռանում . . .

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

ԱՒԱՐԱՅՐԻ ՆԱՀԱՏԱԿՔ

Թէ հայլ ենեաց սպանդիր
Գողթնի քնարք լռեր են ,
Երկնից Թո՛ղ գան անմահ ոգիք
Հայոց քաջեր սպասել :
Մասեաց գագաթ թող գան բազմին
Երկնից գունդ-գունդ հրեշտակներ ,
Աստուած իջիր ի Հայաստան
Հայոց արիւն հոտոտել :
Փախէ՛ք ամպեր Շաւարշանէն ,
Ալ մի՛ ցօղէք ձեր ցօղով ,
Շաւարշանը ոռոգուած է
Հայոց քաջաց արիւնով :
Եւ կը ծլին ու կը ծաղկին
Այն դաշտին մէջ ո՛չ խոտ , վարդ .
Այլ Վարդանայ ինկած երկիր
Պիտի ծաղկի սուրբ հաւատ :
Քանդակագործ քաջ Եղիշէն
Գրիչն ի ձեռին գայ յԱրտազ .
Ջափէ , ձեւէ , գրէ , դրոշմէ
Կեանք, մահ, հաւատք Վարդանանց :
Ո՛հ, Վարդանայ անուան արժան
Մասիս կանգնի մահարձան .
Մենաստաններ , խաչն ի գմբէթ,
Աւետարան, սուրբ տաճար :
Ծագէ արեւ քոյդ ճառագայթ
Խաղաղեաց սարեր , մութ խորշեր ,
Այնտեղ ինկաւ քաջ Հմայեակ ,
Այնտեղ պառկեր Նահատակ :

ԳԱՐԵԳԻՆ Վ.ՐԴ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

Լուսի՛ն, լուսի՛ն, աչքովդ անքուն
Պահէ Հայոց ոսկորներ,
Եւ Մայիսի զուարթ ցօղով
Յօղէ անոնց շիրիմներ:
Արծուիք. բազէք Հայաստանի,
Եւ արագիլ ամրան հետ,
Գո՛ւք հսկեցէք այս աշխարհին,
Ժառանգեցէ՛ք Հայոց տուն:
Մոխիրներու վրայ նստէք,
Աւերակներ շինէք բոյն.
Եւ ծիծեռնակ գայ ու երթայ,
Մինչեւ Հայոց գայ գարուն:

Գ. Վ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ՍՄԲԱՏ ՇԱՀԱԶԻԶ

◦ ◦

ԵՐԳ ՄԵՌԱՆՈՂ ՀԱՅՐԵՆԱՍԷՐԻ

Ազնիւ ընկեր, մեռանում եմ
Բայց հանգիստ եմ ես հոգւով.
Իմ Թշնամիքս ես օրհնում եմ, —
Օրհնում եմ քեզ Աստուծով:
Հեռանում եմ, անգին ընկեր,
Զրգնահատած ոչ ոքից.
Բայց հաւատեաւ անձնանուէր,
Ազգիս մշակ կը հաշուիմ:

Ազնի՛ւ ընկեր , չը մոռանաս .
Անդաւաճան , ջերմ սիրով
Ես սիրել եմ իմ Հայրենիք , —
Գընա՛ եւ դուն նոյն շաւղով:
Խեղճութիւնը Հայոց ազգի՛
Կարեկցաբար մըտածի՛ր ,
Ոսկէ գրքոյկն եղիշէի
Քաջ առաջնորդ քեզ ընտրի՛ր :
Այնտեղ սուրբ կրօն , ազգ միաբան
Ազատ կամքով ու խիղճով .
Այնտեղ Վարդան , անմա՛հ Վարդան ,
Իւր խընկելի քաջերով:
Հայրենի՛ք , — սեղան սըրբութեան —
Ես՝ Աստուծոյ առաջեւ
Շատ կ'աղաչեմ, շատ կ'արտասուեմ ,
Որ ծագէ քեզ նոր արեւ :
Իմ մտերիմ, մահըս մօտ է ,
Բայց հանգիստ եմ ես հոգով .
Որովհետեւ խիղճս արդար է ,
Ճըշմարտութեա՛ն ջատագով : —
Ս. ՇԱՀԱՋԻՋԵԱՆ

✻ ✻

ԲԱՅԼԵՐԳ

Մշակ, բանուոր, ընչազուրկ ախբէր,
Արի՛ք, միանանք յառաջ գնանք . . .
Աշխատանքի դատի պաշտպան
Յեղափոխութեան Թիկունք տանք :

Ա՛խ , մենք տանջուինք քրտինք Թափենք,
Արիւն վաստակ դատենք դիզենք .
Շահագործող ցեցեր վատնեն ,
Իսկ մեզ՝ չոր հաց բաժին հանեն :

Դէ՛հ, սեւ օրեր, բողոք դարձէ՛ք,
Արիւն, քրտինք երկունք մտէ՛ք .
Տանջանք, զրկանք լեզու առէ՛ք ,
Սօսիալիզմի ճամբան բացէք . . :

✻ ✻ ✻

ԵՐԳ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԵԱՆ

Հեռո՛ւ եմ քեզմէ, օտար երկրի մէջ
Եղած եմ պանդուխտ, սիրուն Հայրենիք:
Ի լեռ եւ ի ձոր կ'ընեմ ելեւէջ ,
Քեզ չեմ տեսներ ես, սիրուն Հայրենիք :

Ճարտարախօս չեմ Միլտոնի մը պէս ,
Որ դրախտի մը նմանցընեմ քեզ ,
Եւ ոչ Եունկի պէս ճարտարամիտ եմ ,
Որ գովաբանեմ , սիրուն Հայրենիք :

Տելեմաքի պէս քաշեմ արկածներ ,
Կը պատահին ինձ ձախորդ դիպուածներ ,
Քեզ մոռնալո՞ւ եմ , երբե՛ք չեմ կարծեր ,
Ծնած եմ քու մէջ, սիրուն Հայրենիք :

Կ'երեւակայեմ մտքիս մէջ քեզ միշտ ,
Չէ Թէ ցորեկներ՝ գիշերներն ի քուն ,
Երբոր մըրափեմ կամ ըլլամ ի քուն ,
Երազներս ես դու , սիրուն Հայրենիք :

Լեռներդ ծաղիկով, դաշտերդ շուշանով ,
Լեցուն ես միշտ դու անուշ հոտերով ,
Թէ որ ես քաղեմ խառըն խոտերով ,
Կը հոտուըտամ քեզ , սիրուն Հայրենիք :

Երբ կուգայ գարուն կը բացուին վարդեր ,
Խմբակ կը կազմեն երիտասարդներ .

Պար առեալ ցնծան եւ օրհորդներ ,
Երգերով բերկրին , սիրուն Հայրենիք .

Զարդարուած պարտէզդ բարելի միրգով
Ու ափն Եփրատայ՝ պատուական դիրքով .
Քեզ գովաբանել կ’ուզեմ նոր երգով ,
Բալու քաղաքդ իմ , սիրո՛ւն Հայրենիք :

ՂԱՐԻՊԻ ՄԱՀԸ

Ղարիպին ղանտիլը խանը կը վառի ,
Երեսը անդին կ’ընէ , ապա կը մեռնի .
Խանտիլը մարեցաւ , մուծը մնացանք ,
Էհէլին-ճէհիլին մէջը մնացանք :

Ղարիպը պառկեր է ծայրանց կը տքայ ,
Զունի հայրիկ, մայրիկ, երկինք կը հոգայ ,
Ղարիպը պառկեր է դռնակը գոց է,
Վերմակը երեսին կրակ ու բոց է :

Զունի հայրիկ մայրիկ, սիրելի ախպար ,
Սիլան հեռի է, չեն տանիր խապար .
Էկօ՛ մարիկ, էկօ՛, քովիկս նստէ ,
Ծոցիդ չէրվէդ հանէ, քրտինքս սրբէ .
Էկօ՛ մարիկ, էկօ՛, ջուր մը տուր ինծի .
Ահա ես կը մեռնիմ, տէրտ կ’ըլլամ քեզի :

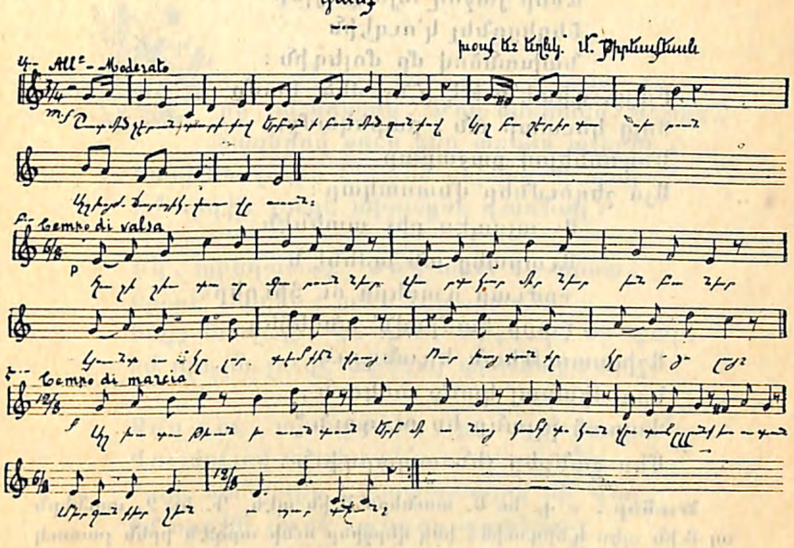

Տատ մեծ չէր ան տարիքով
Երբ օրն ի բուն մեծ ջանքով
Կ’զբաղէր իր դասերուն
Աշխոյժ, ճարպիկ, վառվռուն :

Հագիւ տասը գարուններ
Վարդ կարմիրներ են բաներ
Կունտ ու կլոր դէմքին վրայ ,
Ուր խայտանքը կը ցոլայ :

Մէկ հատիկն էր իր մօրը ,
Որուն կրած վիշտերը
Կ’ուզէր մեղմել , ամոքել՝
Իր ջանքերովն անարգել :

ընկերները — չա՛ր — ծոյլեր
Անոր յաջող այս քայլեր
Շեղեցընել կ՚ուզէին
Նախանձով մը մոլեգին :
Բայց, գիտէ՞ք թէ ի՛նչ մեծ կամք
Ցոյց կուտար ան , բարեկամք,
Անգոսնելով քաջաբար
Այս շեղումներ վնասակար :
Ու այսպէս քիչ ատենէն
Աւարտեց ան ամենէ՛ն
Դըժուար դասերն ու ճիւղեր
Բարի կամքովն՝ անվեհեր :
Աշխատութեան եռանդուն
Երբ միանայ կամք տոկուն ,
Վստահ ըլլանք ես ու դուն՝
Մեր ջանքեր չեն ապարդիւն :

Ծանօթ. — Գ. եւ Ե. տուներն Ա.ին պէս, Դ. եւ Զ. տուներն ալ Բ.ին պէս կ՚երգուին. իսկ վերջինը ունի արդէն իրեն յատուկ եղանակը :

ՄԱՅՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ

Մայր հայրենիքի աւերակներուն,
Մոխիրի , սուգի կոյտերը հեռուն
Ծըխան , վերանան , եւ գորշ ամպերուն
Ծրւէններն ալ մութ , սուգով թաթախուն՝
Մեղմիկ փըսփըսան, շըն՛չեն՝ շըշընչեն
Անուններըը վեհ դիւցազուններուն :

Հ. ՀՐԱԶԴԱՆ

ՕՐՕՐՈՑԻ ԵՐԳ

րի՛ իմ սոխակ , թող պարտէզ, մէրին ,
Տաղերով քուն բեր տըղիս աչերին .
Բայց նա լալիս է , դու սոխակ մի գայ ,
Իմ որդին չուզէ տիրացու դառնալ :

Ե՛կ , աքեղաձագ , թո՛ղ արտ ու արօտ ,
Օրօրէ՛ տըղիս , քընի է կարօտ .
Բայց նա լալիս է . դու , ձագուկ , մի՛ գալ ,
Իմ որդին չուզէ աքեղայ դառնալ :

Թո՛ղ դու , տատրակիկ , քո ձագն ու բունը ,
Վ.ույվույով տըղիս բե՛ր անուշ քունը .
Բայց նա լալիս է , տատրակիկ մի՛ գալ ,
Իմ որդին չուզէ սգաւոր դառնալ :

Կաչաղակ ճարպիկ , գող , արծաթասէր ,
Շահի զրուցով որդուս քունը բեր .
Բայց նա լալիս է . կաչաղակ մի գալ,
Իմ որդին չուզէ սովդագար դառնալ :

Թո՛ղ որսըդ , արի՛, քաջասիրտ բազէ ,
Քո՛ւ երգը գուցէ իմ որդին կ՚ուզէ . . .
Բազէն որ եկաւ որդիս լռեցաւ ,
Ռազմի երգերի ձայնով քընեցաւ :

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն, դուն սիրուն,
Պէս պէս գոյնով ծաղիկներդ գալարուն.
Չեն դադարիր աշխատելուց օրն ի բուն,
Քու հարազատ մշակներդ, Հայրենիք:

Երբոր լինի գարնանամուտ Նոր գարուն,
Կը բազմանան վտակներդ, Հայրենի՛ք,
Ճար ի շար ցնծութեամբ երգելով զուարթուն,
Ճարժւում են բանակներդ, Հայրենի՛ք:

Մարդիկ կուգան քու սարերը ման գալու,
Իբր որսորդ եղնիկներդ որսալու.
Ե՞րբ կը փոխեն երգը ուրախ կարդալու,
Քու սգազգեաց սոխակներդ, Հայրենի՛ք:

Դուն դրախտն ես, քեղի Սուրբ Գիրքը վկայ,
Քու միջիդ անմահութեան հոտ կուգայ,
Հազար ափսոս լուսաւորուած չեն հիմայ,
Ժողովուրդդ, զաւակներդ, Հայրենի՛ք:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ԱՂՕԹՔ

Անձրեւին պէս մօտ է Աստուած լեռներուն,
Ուրկէ դիւրին կ'առնէ աղօթքն ամէնուն:
Մարդիկ մինչդեռ իրենց մեղքին սա'րոտէն
Ոտքին դանակն աղօթքի տեղ կը նետեն:
Մարդիկ երբոր խաչակնքեալ կ'աղօթեն,
Երեք մատով դանակն է որ կը կապտեն:

ԼԵՒՈՆ ԷՍԱՃԱՆԵԱՆ

ՀԱՅՐԻԿՃԱՆ

Եկել է գարուն, սոխակը սիրուն
Վարդի Թըփի տակ, Հայրիկճան,
Երգէ Հայրենիք:
Ծիծեռնակ, բազէ, Թռչուն համօրէն
Քաշում են միշտ «ա՜խ», Հայրիկճան,
Օտար երկրէն:

Կռունկ մեր պանդուխտ՝ իւր բարձր դիրքով,
Փութաց ձայն տալ մեզ, Հայրիկճան.
Հայրենեաց սիրով:

Վասպուրականի երիտասարդներ
Եւ օրիորդներ, Հայրիկճան,
Սեւեր են հագեր:

Պատանիք, մանկունք, օրիորդք, կուսանք,
Հայրիկ կանչելով, Հայրիկճան,
Քաշեն հառաչանք:

Մեր սիրտն ու հոգին քու հոգւոյդ ղուրպան,
Հրեշտակ Հայ ազգի, Հայրիկճան,
Դարձի՛ր դէպի Վան:

Մեր սիրտն ու հոգին դու մորմոքեցիր,
Քաղցր հայրենիքդ, Հայրիկճան;
Թողիր գընացիր:

Վոսփորի ափեր, գիտեմ, չես սիրում,
Վարագայ վանքիդ, Հայրիկճան,
Կարօտ ես քաշում:

Հրաժարական քարոզըդ տուիր,
Խեղճ սրտերնուս մէջ, Հայրիկճան,
Կըրակ վառեցիր:

Իսկ երկուշաբթի, որ օրն էր Աւագ,
Ի Սուրբ Յակոբէն, Հայրիկճան,
Դառնայիր արագ:

Ո՛ւր որ ալ լինիս, ո՛ւր որ ալ երթաս,
Քու փայլուն ջահէդ, Հայրիկճան,
Մեզի լոյս կուտաս:

Եւրոպ՝ ճանաչէ քու բարձր արժանիք,
Ունիս մի տիտղոս, Հայրիկճա՛ն,
Հայրենեաց Հայրիկ:

◎ ◎ ◎

ԹՈՅԼ ՏՈՒՐ ՄՏՆԵՄ

Թոյլ տուր մտնեմ, խնձոր քաղեմ,
Ծոցդ-դըրախտն եդեմական,
Ծծերիդ մէջ գլուխս պահեմ,
Քնեմ քնով անմահական:
Քո շրթունքից ծծեմ գինի,
Ծծեմ, հարեմ. ինձ մոռանամ,
Յետոյ Թող գայ գրողն ինձ տանի,
Դժոխք Թէկուզ յետոյ գնամ:

Բայց ի՞նչ անեմ, եա՛ր, ա՛խ ու վա՛խ,
Ուրիշինն ես, ո՛վ ինչ կ՚ասի:
— Տո՛, մի՛ նայիր, մտի՛ր անվախ,
Լեզուն չորնայ, ով բամբասի...

Ն. ՔՈՒՉԱԿ

ԴՈՒՆ Կ'ԱՂՕԹԷԻՐ . . .

Դուն կ'աղօթէիր յուզուած , դողահար ,
կոյս ննջարանիդ առանձնութեան մէջ ,
Ձինջ արցունքիդ տակ ժըպիտ կը խաղար ,
Մինչդեռ բընական շարժումով մը մեղկ .
Մերկ լի թեւերըդ կը հիւսուէր իրար :

Գլխու ամէն մի թեթեւ ցընցումներ ,
Կայէն ազատուած մազերըդ առատ ,
Ինչպէս ոսկեզօծ տաւակ մը սրահեր,
Կը հոսէր ուսէդ կոհակ ու կոհակ ,
Դէպ ի ձիւն-փըրփուր գիրկը անկողնիդ :

Ի՞նչ կ'աղօթէիր , ինչո՞ւ . չը գիտե՛մ .
Միայն կը յիշեմ որ քու փըղոսկրէ
Կիսաքող կուրծքիդ ալիքներուն դէմ
Ըզգացի տենչ մը Աստուած լինելու ,
Որուն կ'աղօթես դուն ամէն ատեն :

ՇԱՆԹ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍԻՆ

Եւ հեռո՛ւ , այնտեղ , արիւնոտ կեանքի
Խաւար դաշտերում թաղուած են յաւէտ
Ըմբոստ մարտիկներն , որ հառաչանքի
Ողբերն երգելով չըքացան անհետ ,

Եւ խոր սուզւեցին դաժան , բռնաւոր
Ժայռերին զարկած փշուր ու ջախջախ
Ցորձանքների մէջ ։ Եւ լո՛ւռ մեր բոլոր
Ու անհուն ցաւի երազներն անվախ

Թո՛ղ հանգչին նըրանց ներհած գանկերին ,
Եւ սուրբ բարկութեան կարմիր հընոցում
Թո՛ղ միշտ շիկանան , որ այն օրերին
Երբ կռուի պապակն իր խորունկ ծոցում

Մեր սերունդների մըըրկւած հոգին
Նորից գալարէ , առկայծին յանկարծ ,
Եւ լուսաւորի՛ն ժայռերը մըթին ,
Ջրերը խաւար, ճամբէքը անդարձ ։

Հ. ԱՆՈՒՇԵԱՆ

ՄՈՒԹ ՊԱՐՏԻԶՈՒՄ . . .

Մութ պարտիզում սըրտատըրոփ, սիրատենչ ,
Իմ նազելուն սպասում եմ այս գիշեր .
— Շըշուկ ընկաւ ահա՛ վարդի ծաղկանց մէջ ,
Շուրջըս փըռւան աբրեշումի զա՛ռ փէշեր .
Իմ նազելուս քընքուշ շունչը ինձ շոյեց .
Կարօտավառ հըպարտ կըրծքին փարւեցի .
Ծով-մազերի անո՛ւշ բոյրը ծաւալեց .
Աստղ-աչերին համբոյրներըս վառեցի ,
Շըրթունքներէն ջե՛րմ արիւնը կաթկաթեց ,
Ե՛ւ բաղդաւոր , ե՛ւ երջանիկ լացեցի …
— Վա՛յ քեզ , Թըշուա՛ռ, երազների խեղճ տղա՛յ ,
Ոչ ո՛ք չըկայ , ոչ ո՛ք չունիս՝ քեզ մօտ գայ …

Շարական Ամէրն էջ ամուր

(Ակ) ընդօրին. Մ. Թիրակեան

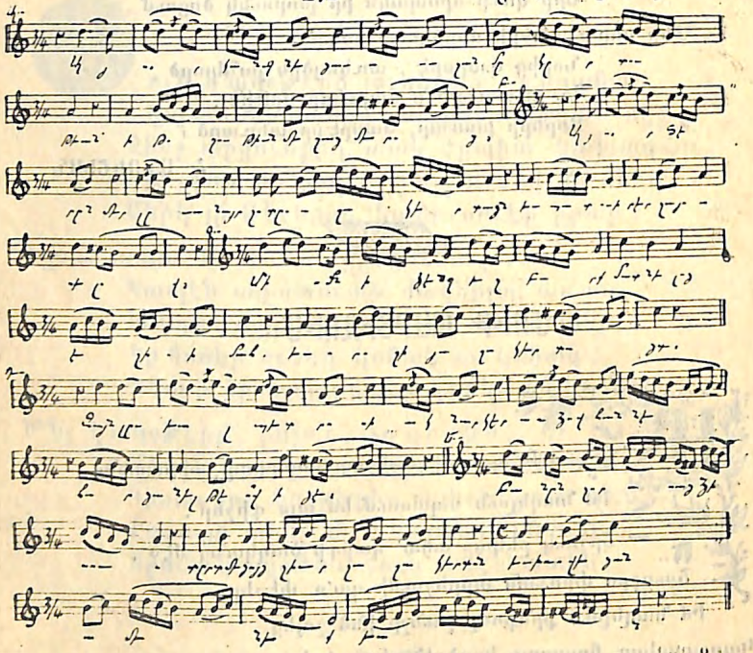

Այսօր կանգնեցաւ աւազան մկրտութեան.
Ի թողութիւն մեղաց մերոց :
Այսօր Տէրն մեր լուանայր զոտս աշակերտացն.
Եւ պատուիրէր զայս ասելով.
— Մի ոմն ի ձէնջ՟ եղբարք, մատնելոց է զիս ի մահ ։
Եւ որոշի յաշակերտացդ :
Ջայն լեալ Պետրոսի ակնարկէր առ Յովհաննէս
Հարցանել թէ ո՞վ իցէ :
Բանն զոր ասաց Յիսուս՛ որամեզոյց զիւր զաշակերտսն
Եւ խռովեցան ամենեքեան :

ՍԷՐ ԵՒ ԳԻՆԻ

Բերէ՛ք շիշը, բերէք բաժա՛կ
Քանի խումի կայ ախորժակ,
Որսա՛նք րոպէն զուրՃբերկրանքի
Յաւերժական չէ մարդուս կեանք :

Առանց գինու փուճ է կեանքը,
Սէրն է տալիս մեզ բերկրանքը,
Սէր ու գինի, գինի ու սէր —
Ա՛յս է կեանքի մեր սփոփանքը :

Խըմենք գինի կնոջ կենաց,
Կընկան սիրենք անկեղծ սըրտանց.
Տըղամարդուն գինի ու կին,
Ընծայել են Նոյ եւ Աստուած:

Լըցրէ՛ք բաժակ փըրփըրադէզ,
Բերէ՛ք իմ մօտ կին բոցակէզ.
Խըմեմ, գըրկեմ ու համբուրե՛մ —
Այնուհետեւ իմ կեանքը ձեզ :

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ.

ՄԱԳՍՈՒՏ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

(Անուանի երաժշտագէտին անձնուէր բարեկամութեան կը պարտինք Երգարանիս այս հատորին մի շարք եղանակները :)

❀ ❀ ❀

ՎԱՆԻ ԿՈՏՈՐԱԾԸ

Մի գեղեցիկ պա՚րզ գիշեր էր
Երկինքը լի աստղերով.
Եւ լուսինը մեղմ փայլում էր,
Կաթնամման իր լուսով:

Նա նայում էր լուիկ մնջիկ
Իբրեւ մի կոյս դէպի Վան.
Նորա աչքին երեւում էր
Բիւր ցաւալի տեսարան:

Նա տեսնում էր անթիւ քիւրդեր
Բռնած սուր, թուր, հրացան,
Կոտորում են, կողոպտում են,
Աւերում են անտէր Վան:

Եւ կարծես թէ երկնքիցը
Խօսում էր այդ լուռ վկան.
«Վրայ հասի՛ր, Հայ ազգասէր,
Ձեռքից կ'երթայ Հայաստան»:

Ս. ՍԱՓԱՐԵԱՆ

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ

° °

ԱՂԱՍԻ ԵՒ ԸՆԿԵՐՔ ԻՒՐ

Այն որ ծանօթ է պատմութեան ազգին
Ճանաչէ Վահան, Մուշեղ, Գարեգին,
Նոքա գընացին, Տէր ետ մեզ կըրկին,
Սէգ Կարօն, Մուսէն եւ քաջն Աղասին:
Ապրին պաշտպանք մեր ազգին,
Կարօն, Մուսէն, Աղասին,
Կեցցե՛ն դիւցազք մեր Ազգին,
Կարօն, Մուսէն, Աղասին:

Միշտ պիտի պարծի Բանաքեռ աւան ,
Որ ծընաւ ձեզ պէս Կորիւն աննըման .
Դուք Արարատայ ամուր ախոյեան ,
Փառք եւ ցընծութիւն Ասքանազեան տան :

Ապրի՛ն պաշտպանք , եւլն.:

Մասիս , Արագած , Նըպատ եւ Ջիրաւն ,
Սիրով տեղի տան ձեր սուրբ միութեան .
Դուք նոցա գըլխին կեցէ՛ք Հայաստան .
Ուր աեղ վտանգ կայ , հասէք օգնութեան :

Ապրի՛ն պաշտպանք մեր, եւլն.:

Մինչ մեր սեւ բաղդէն՝ Սատանն այն գազան
Լըկէր խեղճ Հայոց՝ վըշտօք զանազան ,
Դուք նորա դարձաք սարսափ յաւիտեան ,
Զօրս նորին վանեալ տարայք ցիր ու ցան :

Ապրի՛ն պաշտպանք, եւլն. :

Չի մոռնար Անին զայն ձեր յաղթութիւն ,
Որով Թըշնամին արարիք նըկուն ,
Այնու հայ գերեաց համար յօգնութիւն ,
Խումբ խումբ փրկեցիք դառնալ յիւրեանց տուն:

Ապրի՛ն պաշտպանք մեր , եւլն :

ԿՌՈՒՆԿԻՆ

Բարով եկար , սիրո՛ւն Կռունկ .
Ի՞նչ լուր բերիր հայրենիքէս .
Խօսիր ինձ հետ ազատօրէն ,
Կեանքս կը նուիրեմ ես քեզ :

Տեսա՞ր իմ հայրենեաց տունը ,
Գեղեցիկ զարդարուած բոյնը .
Նորա սիրուն տանջւում եմ ,
Աչքերիցս կորաւ քունը :

Ազատ տեսա՞ր մեր լեռները,
Հաղորդեցի՞ր դու իմ սէրը .
Այն լեռներու պաշտպանողը ,
Արծւի կորիւնի նետերը :

Տեսա՞ր մեր փոքրիկ բուրաստան ,
Վարդ. մեխակ, շուշաններ շատ կան ,
Եդեմական դրախտավայր, —
Նա կոչւում է Մայր Հայաստան :

— Այնտեղ ունիս եղբայր ու քոյր ,
Միջազ ի՞նչ կ'սպասես ի զուր:
Արի՛ առնեմ իմ Թեւերուն ,
Գնանք այնտեղ ուրախացուր :

ԼՈՒՍՆԱԿ ԳԻՇԵՐ

Լուսնակ գիշեր բոլորովին քուն չունիմ,
Ինձ տեսնողը կարծում է թէ տուն չունիմ.
Ո՛հ, ի՞նչ անեմ՝ ծնողներս չեն թողնում,
Գէթ մի վայրկեան հանգստանալ քո գրկում:

Ննջարանս լուսնեակի հանդէպն է,
Կեանք, խնդութիւն պարզ գիշերւայ լուսնեակն է.
Մի՛ լար, մի՛ լար, մեռնիմ կամար ունքերուդ,
Արտասուքդ վնաս կուտան աչքերուդ:

Ե՛կ մտածենք, խորհուրդ անենք միասին,
Կ'ամուսնանանք՝ չենք սպասեր մեծ պասին.
Մի՛ լար, մի՛ լար, մեռնիմ կամար ունքերուդ,
Արտասուքդ վնաս կուտան աչքերուդ:

Կ'երթամ Թիֆլիս գանգատ կ'անեմ քեզանից,
Նազին սիրեց՝ ինձ դուրս արեց իւր տանից.
Չար թշնամին իւր ասածը կատարեց,
Ինձ քեզանից, քեզ ինձանից բաժանեց:

Ի ԶԷ՛Ն

Ազատութեան այն վառ սէրը
Թունդ որոտաց իմ սրտում,
Իմ հայրենեաց սուրբ անունը
Ինձ պատերազմ է կանչում:
Եղէ՛ք, եղէ՛ք, Հայկազո՛ւնք,
Եղէք, Հայկայ զաւակո՛ւնք.
Եղէ՛ք, եղէ՛ք, Հայ եղբարք,
Առէ՛ք ձեր սուրն ու նիզակ:

Ահա՛, եղբա՛րք, Հա՛յ եղբայրներ,
Առէ՛ք զրահ, սուր, զէնքեր,
Մահը դաշտում Աւարշանայ
Մեզ հրաւէր կը կարդայ.
Եղէ՛ք, եղէ՛ք, եւլն.

Ա՜խ, Հայրենիք, սուրբ անունդ
Անշէջ վառուի իմ սրտում,
Մեր Հայ եղբարց շիրիմները
Իրանց գիրկն են մեզ կանչում:
Եղէ՛ք, եղէ՛ք, եւլն:

Այս օրերը մեր քաջ կեանքում
Նուիրական թող լինին,
Ով սիրում է ազատութիւն,
Թող չմոռնայ Հայ անունն:
Եղէ՛ք, եղէ՛ք, եւլն:

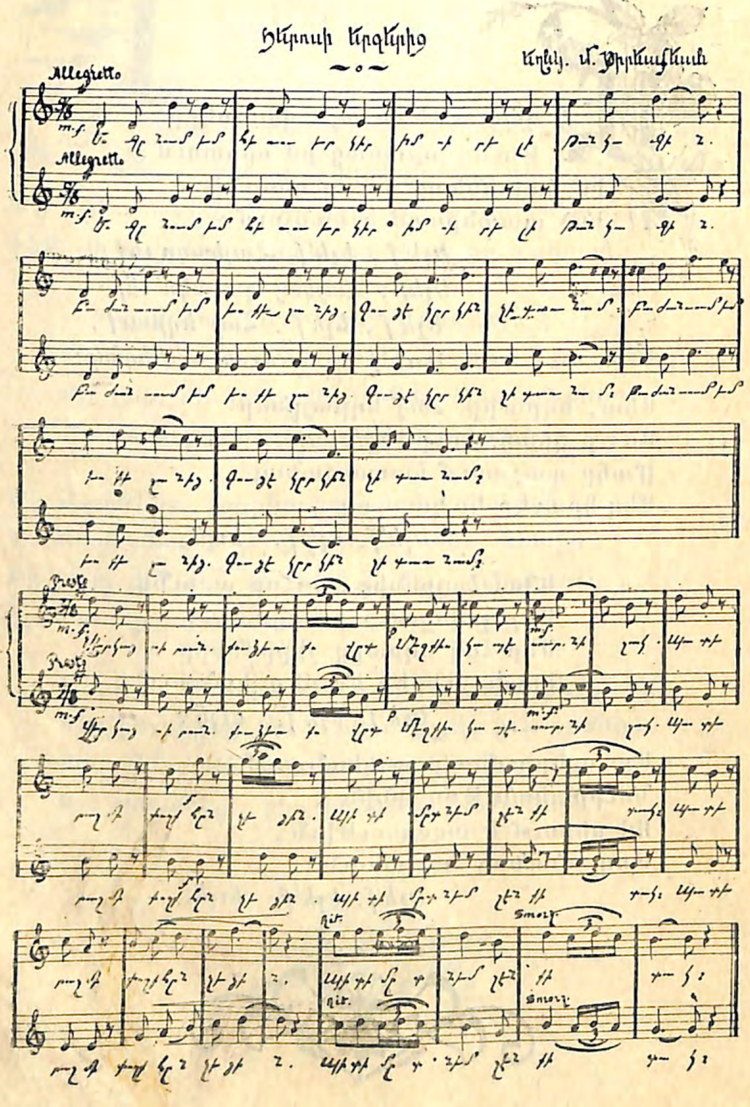

ՀԵՐՈՍԻ ԵՐԳԵՐԻՑ

Ես գնում եմ հեռու երկիր,
Իմ սիրելի՛ Թանկագին,
Բաժանում եմ ես քեզանից,
Գուցէ կրկին չի դառնամ :

Վե՛ր կաց, սիրո՛ւն, քո ձեռքովդ
Մէջքիս կապէ սուր, նիզակ,
Պատերազմի փողք հնչեցին,
Պիտի մանեմ զէնքի տակ :

Մնաս բարո՛վ ի՛մ սիրելի,
Իմ Թանկագի՛ն բարեկամ,
Միշտ աղօթէ՛ դու ինձ համար,
Որ կենդանի յետ դառնամ :

Հայրենիքի սիրոյն համար,
Աշուղ-երգիչ եմ դառել...
Գերեզմանիս մէկ քարի տակ,
Ինձ պիտ ծածկէք սեւ հողով :

ՍԻՐՈՅ ՋՈՀԵՐ

Լըճի մէջ նաւակը մեղմ հողմիկ կը տանի,
Նորա մէջ նստած է սիրահար պատանի:

Պատանին ձեռքն ունի կիթառա ու կ'երգէ,
Իսկ քամին կը փախցնու նաւակը եզերքէ:

Լըճակին մէջը կայ քարաշէն մի ամրոց,
Սիրուհւոյ բնակարան՝ հանապազ փակ ու գոց:

Պատանւոյ նաւակը դէպ ամրոց կը վազէր,
Ուր նորա անձկալին սրտատրոփ կ'սպասէր:

Մեղմ հովը աւելի. աւելի սաստկացաւ,
Երկինքը թուխպ պատեց, փոթորիկ բարձրացաւ:

Ալիքի լեռները գոռալով կը ծփան,
Պատանին աներկիւղ կը նուագէ կիթառան:

Լուսինը ամպերի տակերէն երեւցաւ,
Ոսկալի աղէտի պատկերը բացուեցաւ:

Կէս ճամբան ալիքը նաւակին խփուեցան,
Նաւակը փշրեցին. յոյս չի կայ փրկութեան:

Պատանին աչքերը լուսնեակին բարձրացուց,
Կիթառի լարերը նա ուժգին հնչեցուց:

«Տա'ր վերջին խօսքերս անձկալւոյս, ո՜վ լուսին,
Թէ' քաղցրիկ անունդ յիշելով կը մեռնիմ:»

Դադրեցաւ փոթորիկ, ու ալիք պառկեցան,
Ջրի վրայ կտորտանք նաւակի երեւցան:

Սիրուհին սրտատրոփ՝ նայեցաւ լճակին,
Հասկացաւ դառնութիւն իւր անբաղդ վիճակին:

«Իրարմէ բաժնեցին մեզ աշխարհ եւ այս կեանք,
Գէթ մահով այսուհետ ջրի տակ միանանք».

Ասաց, եւ աղաղակ բարձրացուց նա ուժգին,
Գլորվեց, զոհ եղաւ անկշտում ծովակին:

ԳԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ԹԷ ԹԵՒ ՈՒՆԷԻ

Թէ թեւ ունէի,
Ո՜հ, կը թռչէի
Ազատ Մասեաց սարերն ի վեր ես ուժգին.
Անկէ ձեզ. Հայե՛ր,
Կարդայի հրաւէր.
Եկէ՛ք, Հայե՛ր, ըլլանք մէկ սիրտ մէկ մարմին,
Սիրեմք ընկեր զընկեր՝ սիրեմք կաթոգին:

Թէ դեռ 'յիմ արեան
Չի խառնուէր թոյն,
Դեռ երակացս մէջ աշխոյժ խաղային,
Ո՜հ, քանի՜ հպարտ
Կանչէի ազատ
Եկէ՛ք, Հայե՛ր, ըլլանք մէկ սիրտ, եւայլն

Թէ կեանք ունէի,
Ո՜հ, կը լարէի
Թել քնարի բաղդին Հայոց անկենդան,
Որ նա ձեզ խօսէր,
Ձե՛զ պանդուխտ Հայե՛ր,
Եկէ՛ք, Հայե՛ր, ըլլանք մէկ սիրտ, եւայլն.

Թէ սէր ըլլայի
Կամ անմահ հոգի,
Կը կապէի Հայոց սրտերն անմեկին,
Յայնժամ եւ նոքա
Մի որդիք Հայկայ
Կ'ըլլան ի մի անշուշտ մէկ սիրտ մէկ մարմին,
Սիրեմք ընկեր զընկեր, սիրեմք կաթոգին:

Ս. Ն. ՑԷԼԼԿԵԱՆ

ԻՄ ՄԱՀԸ

Եթէ տժգոյն մահու հրեշտակ
Անհուն ժպտով մ'իջնէ իմ դէմ,
Տոգիանան ցաւքս ու հոգիս,
Գիտցէ՛ք՝ որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ սընարս իմ տխպար
Մոմ մը վտիտ ու մահադէմ,
Ո՜, նշուլէ ցուրտ ճառագայթ,
Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ ճակտովս արտօսրազօծ
Ձիս պատանի մէջ ցուրտ զերդ վէմ
Փաթթեն, դնեն սեւ դագաղը,
Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ հընչէ տխուր կոչնակ՝
Թրթռուն ծիծաղն մահու դժխեմ.
Դագաղս առնէ իր համր քայլ,
Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթէ մարդիկն այն մահերգակ,
Որք սեւ ունին ու խոժոռ դէմ,
Համասփռեն խունկ ու աղօթք,
Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ:

Եթ՛ յարդարեն իմ հողակոյտ
Եւ հեծեծմամբ ու սգալէն,
Իմ սիրելիքը բաժնուին,
Գիտցէ՛ք որ դեռ կենդանի եմ:

Իսկ աննշան եթէ մնայ
Երկրի մէկ խորշն հողակոյտն իմ,
Եւ յիշատակս ալ թառամի,
Ա՛հ. ա՛յնատեն ես կ'մեռնիմ:

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՍՏԱՏ ՅՈՅՍԸ

Թո՛ղ փչէ քամին պաղ-պաղ երեսիս,
Վերէն՝ ամպերէն սաստիկ ձիւն թո՛ղ գայ.
Որքան որ կ'ուզէ, թո՛ղ կատղի հիւսիս,
Յուսով եմ, վաղ ուշ գարունը պիտ՝ գայ:

Թուխպը թո՛ղ պատէ երկինքը պայծառ,
Թանձր մառախուղը երկիր թո՛ղ փակէ.
Տարերք աշխարհիս խառնըւին իրար,
Յուսով եմ, վաղ ուշ՝ արեւ պիտ՝ ծագէ:

Թո՛ղ գայ փորձութիւն, թո՛ղ գայ հալածանք,
Խաւար թո՛ղ դառնայ անաղօտ լոյսը.
Սարսափելի չեն Հայի տառապանք,
Միայն... չը հատնէր խեղճուկի յոյսը:

Գ. ԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

ԻՄ ՅԱՒԸ

Սուրբ տենչերով լոկ ծարաւած՝
Յամաք գտնել աղբերքն յամայր –
Յամքիլ ծաղիկ հասակի մէջ,
Ո՜հ, չէ՛ այնչափ ցաւ ինձ համար :

Ջերմ համբոյրով մը դեռ չայրած՝
Աս ցուրտ ճակատքս դալկահար
Հանգչեցնել հողէ բարձին,
Ո՜հ, չէ այնչափ ցաւ ինձ համար ։

Դեռ չգրկած էակ փունջ մը
Ժպտէ, գեղէ, հուրէ շաղեալ,
Գրկել սա ցուրւտ հողակոյտը
Ո՛, չէ՛ այնչափ ցաւ ինձ համար ։

Քաղցր երազով մ՚յղի մրափ մը
Զանդորրած գլուխս մըրկահար՝
Ննջել հողէ վերմակի տակ.
Ո՜հ, չէ այնչափ ցաւ ինձ համար ։

Հագնիլ հիւղին մուր անունը,
Ծրծել նորա մրուր օդն յար.
Միշտ ցաւիլը միանգամայն.
Ո՜հ, չէ այնչափ ցաւ ինձ համար :

Հէգ մարդկութեան մէկ ոստը գոս՝
Հայրենիք մը ունիմ Թշուառ,
Զօգնած անոր՝ մեռնիլ աննշան,
Ո՜հ, ա՛յդ է սոսկ ցաւ ինձ համար :

Դ. ԴՈՒՐԵԱՆ‧

ԻՆՁ ՀԱՄԱՐ ՉԷ . . .

Ինձ համար չէ՛ գարնան գալը.
Ինձ համար չէ ծառի ծաղկիլը,
Ուրախութեան սրտի գրգիռը.
Ո՛չ մի բերկրանք չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ կենաց բախտը,
Ինձ համար չէ՛ երջանկութիւնը.
Եւ մրայօն կուսին աչերը,
Նոցա արցունք չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ փայլուն լուսնի
Անտառ ու սար լուսաւորելը,
Գարնան վարդի երգչի տաղերը,
Սոխակ ու վարդ չեն ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ բարեկամաց
Մէկտեղ սիրով տօն կատարելը.
Զատկի օրւայ ուրախ ասելը
«Քրիստոս յարեաւ» չէ՛ ինձ համար :

Ինձ համար չէ՛ ծնողաց լացը,
Ինձ համար չէ՛ աղջկայ տխրիլը.
Գերեզմանի վրայ արտասւելը
Բարեկամացս՝ չէ՛ ինձ համար :

Բայց ինձ համար կուգայ ժամը.
Կ'երթամ Թշնամեաց պատերազմը,
Եւ մահառիթ սպանիչ գնդակը՝
Անդ պատրաստուած է ինձ համար :

Թարգմ. Ք. Տ. Մ. ՊԱՏԿԱՆԵԱՆ

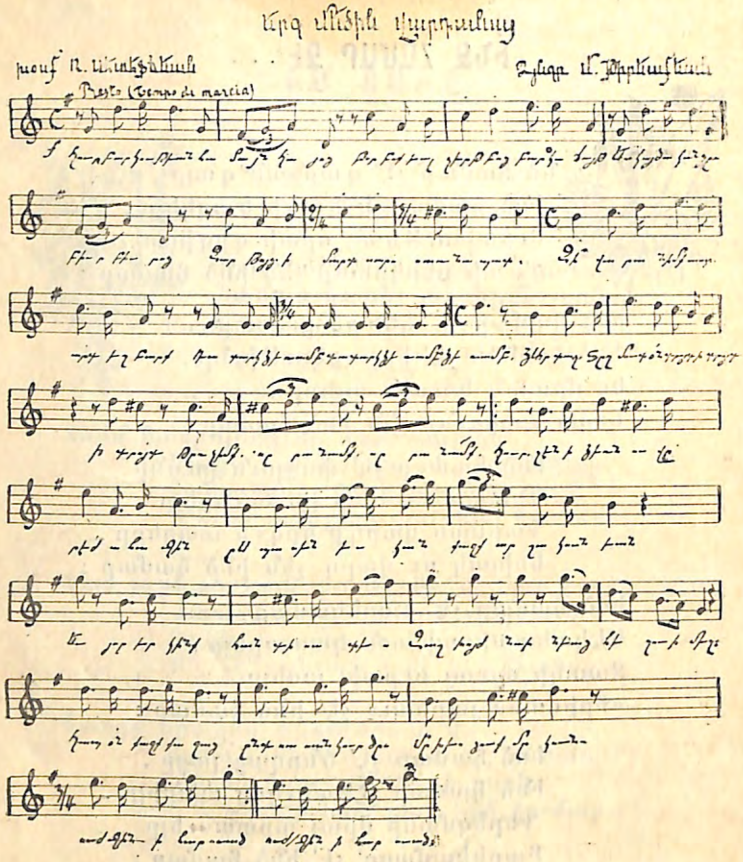

ԵՐԳ ՄԵԾԻՆ ՎԱՐԴԱՆԱՅ

Հուր բարկութեան համայն Հայոց
Բորբոքեալ զերդ բոց բարկածայթ .
Եւ կայծակացըս բխւր բխւրոց .
Զարթոյց ի մարտ սարս սառնապատ։

Զի՞ վարանիմք աստ արդ , եղբա՛րք ,
Դատարկ ձեռամբ, դատարկ ձեռամբ .
Զեռամբ յԱրտազ․Տղմուտ ծն դրոյդ ի դրոյդ ,
Ի դրոյդ Թռչիմք սրանամբ, սրանամբ, սրանամբ։
Հուր զէն ի ձեռին
Ու վրէժ ահագին
Սպասեն եւ կան
Բաջք Արշակունեան ։
Եւ յոր երկինք հանդիսատես
Զաշխոյժ նախնեաց հեղու ի մեզ ։
Հապ՛ ծն քաջք քաջաց
Ընդ սասան կուրծս
Մխեսցուք մկունս
Ուժգին ի հարուած ։

Ռ. ՍԷՏԷՖՃԵԱՆ

ԺԻՐԱՅՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ժի՛ր այր Ժիրայր, քա՛ջ նահատակ. հերոսրդ մեծ վեհապանծ ,
Ազգիդ մատաղ դուն զոհուեցար, փառքի, պատւի աննախանձ ։

Կախաղանը դիտեցիր դուն մեծ հաճոյքով ու անցար ,
Դահիճներդ բախն անշուշտ, քաջ Հայ մըն էր որ անցաւ ։

Հայրենիքի սէրը սըրտիդ՝ առիւծի ուժն էր տուած,
Երկինքի մէջ քեզ՛ ծափեցին դիւցազուններն ու Աստուած ։

Հանգի՛ստ շիրմիդ ոսկորներուդ. հանգիստ հոգիդ խընկաւէտ
Սուրբ յիշատակդ անմահ կ՛ապրի, Թունդ պաշտումով մը յաւէտ ։

Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՍԱՄՍՈՆ ՏԷՐ-ՊՕՂՈՍԵԱՆ
(Խէնթ)

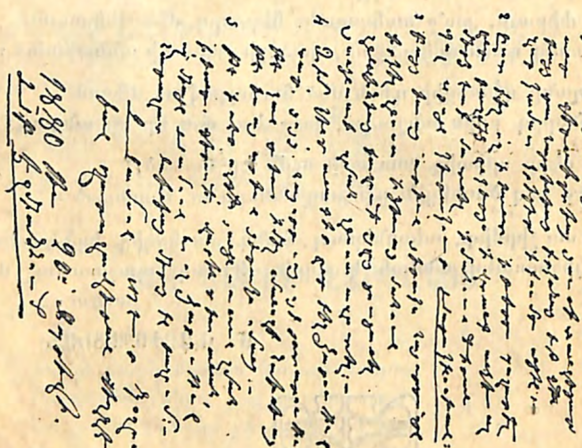

ԵՂԻՇԷ ԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՍՐԻՆԳԻՍ

Անապատն ու հովն ըզքեզ կ'ընդունին ,
Ունջն ամայութեան ու շունչն անհունին.
Ու այդ երկուքէն ժառանգած ես դուն
Մենաւոր խոկումն ու շռինչն անանուն

Անշարժ մեծութեան յատակին վըրայ
Նարժուն ծըղօտիդ շուքն ամենօրեայ՝

Տագնապումներով տենդի մ'անորակ
Գիծերու գաղտնիքն ուրուագրեց արագ:
Ա՛յդպէս յըղացար արուեստը գըրչի'
Որ սեղմ կողիդ մէջ սաղմնած կը թաքչի,
Ու փըշրումներուն' որ փողէդ անցան'
Պահեցիր քու մէջդ ոլորակն ու ձայն:

Եղէ՛գ' հիմա Սրինգ եղար խորոտիկ,
Երբ լուռ խոկացող կուրծքի մը մօտիկ
Շուրթերէ յորդող շունչ մը հըրավառ
Արթընցուց հործքերդ ու երգդ ոգեսլառ:

Բայց' թէ քեզ ալ ասի հոգի մ'ունկընդիր...
Դու նորէն, ծրարած' սոյլերդ ու թըրթիռ,
Ընտրէ անապատն ու հովն' որ ունին
Ունջն ամայութեան ու շունչն անհունին:

ԵՂԻՇԷ ԵՊՍ. ԴՈՒՐԵԱՆ

« ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐ »

Հաւաքուել էինք բազմաթիւ Հայեր
Մի շատ կարեւոր մեծ գործի համար,
Ժողովում ԿԻՐՔԸ մեզ նախագահ էր,
ԼՌԻՏԱՆՔԸ — հռետոր, ՈԽԸ — քարտուղար...
Եւ ակընթարթում մենք իրար անցանք,
Տեղ տըւինք նոյն իսկ տուր ու դըմբոցին,
Վերջն էլ ժողովը թողինք հեռացանք'
Մազի' չափ մի շահ չը բերած գործին...
Միայն դուրս գալիս' դռան մօտ անձայն
Տեսանք մի էակ' վիզը ծուռ կանգնած —
ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆՆ էր այդ հալածական,
Որին նախագահն ժողով չէր թողած...:

Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆ ԱՌ ԾԻԾԵՌՆԱԿ

Ո՛վ ծիծեռնակ, վարանած թռչնի'կ,
Ինչ տխրագին ձայնիւ
Կ'եղանակես մօտ իմ բանտիս.
Միթէ վարուժանդ սիրուն
Հոս միայնակ թողուց քեզ
Եւ դու անմխիթար կը հեծեծես,
Լաց ուրեմն ինծի պէս:

Բայց երանի՜ քեզ, բի՛ւր երանի
Կրնաս թռչիլ' թեթեւ
Թեւոցդ ի ծայր ընդ սար ու ձոր:
Իսկ հոս' արեւուն նշոյլն աղօտ
Մութ բանտիս է անթափանց,
Եւ ոչ մեղմ հովիկ մ'ալ կը փչէ,
Որ տանի ձայնն իմ սիրելեաց:

Գէթ դու գնա՜ գտնել սիրելիս,
Ըլացի'ր արագ, սակայն
Դարձիր նորէն մօտ չուառիս,
Եւ հոս հանգչէ այս իրիկուն,
Լեր դու վկայ տխուր մահուանս,
Եւ շիրմիս վրայ ճչճչալով'
Գէթ դու յիշէ զիս անմոռաց:

ԳՐՈՍՍԻ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՍՐԲԱԶԱՆ

Հայրենիք սրբազան, իմ սիրուն աշխարհ,
Թռչում եմ դէպի քեզ հոգւովս անդադար
Բայց, աւա՛ղ. այս բանտում փակուած եմ անտես,
Պատերազմի դաշտում չեմ կռւում եւ ես:

Հանապազ տանջւեցայ քո ճակատագրով,
Սրտումս շղթաների ձայներ կրելով...
Չե՛մ կարող մոռանալ իմ ազգ հարազատ,
Ա՛խ, կամ ոչնչանալ, կամ լինել ազատ:

Քաջ ընկերներովս հեշտ է ինձ կռւել,
Եւ սուրբ գործքի համար քաղցր է մեռանել.
Բայց, աւա՛ղ, այս բանտում փակուած եմ անտես,
Պատերազմի դաշտում չեմ կռւում եւ ես:

Զգիտեմ, ի՞նչպէս է կռիւն հրդեհւում,
Ես չունիմ ոչինչ լուր, բայց լուրն է թռչում...
Տարւում է միշտ համբաւ սպանութեան աhեղ.
Թափւում է ազգն արիւն, բայց ես չե՛մ այնտեղ:

Ա՛խ, քո ազատութիւն փոթորկի մէջ է,
Եւ վառ արշալոյսով քո օր կարմրում է...
Թո՛ղ այստեղ չարչարւեմ անծանօթ կապուած,
Միայն քեզ, Հայրենի՛ք, տեսնեմ ազատուած:

Յ. ՔՈՒՉՈՒԲԷԳԵԱՆ

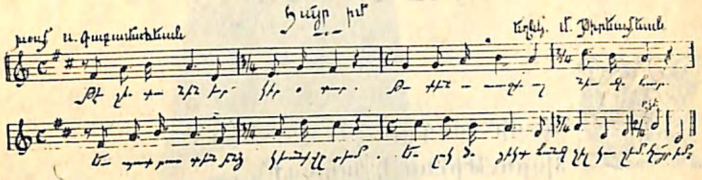

ՀԱ՛ՅՐ ԻՄ

Թէ գիս տանին օտար օտար,
Թափեն առաջքս ազնիւ գոհար.
Եւ պատրաստեն ինձ կեանք վըսեմ,
Ես լոկ ծոցիկդ հանգչիլ կ'ուզեմ
Հա՛յր իմ:

Թէ ձայն քաղցրիկ զարնէ սըրտիս
Ըսէ. «Թո՛ղ հայրըդ, սիրէ զիս.
Հրեշտակ մըն եմ վերէն իջած».
Ես զայս մերժեմ բացէ ի բաց՝
Հա՛յր իմ:

Ես վանդակիդ փոքրիկ թըռչուն
Կ'երգեմ անունդ քաղցրահնչիւն.
Մաղթեմ օրեր շատ երջանիկ,
Յանկամ քեզի ամէն բարիք՝
Հա՛յր իմ:

Թո՛ղ ընդ երկար կենացդ արեւ
Փայլի պայծառ մեր տան վերեւ
Վայելես կեանք ուրախ, անվիշտ.
Ջաւկիդ մաղթանքն ա՛յս է ընդ միշտ՝
Հա՛յր իմ:

ԻՆՋ ՄԻ՛ ԽՆԴՐԻ

Ինձ մի՛ խնդրի, ես չեմ երգի —
Տխրութիւնս է ահագին.
Աղէկտուր նորա ձայնից
Կը խորտակուի քո հոգին:

Ո՛չ, քեզ համար այդպիսի երգ
Երգելու չեմ ես երբեք:

Ես երգեցի սարի վերայ,
Ուր չորացան խոտ ու վարդ.
Անապատ է այնտեղ հիմայ,
Սեւ, ամայի անապատ:

Հառաչանքից այրւած սրտում
Էլ ծաղիկ չի դալարում:

Բոյր ու զեփիւռ ես կ'ուզէի,
Եւ արշալոյս ոսկեվառ.
Որ մի պայծառ երգ հիւսէի
Ու երգէի քեզ համար:

Բայց իմ սիրտը բռնած են դեռ
Հուր, հառաչանք, սեւ գիշեր:

ՄԻՀՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՊՈՒԷՏՆ ԱՌ ՄԱՄԻԿՍ

Ո՞վ չը սփոփուիր, ո՞ր սիրտ նուաղ,
Քնարս ունի ուրախ մի լար.
Երգոցս ի լուր գտիր խաղաղ,
Երգէ եւ դու, Թամիկ, մի՛ լար:

Լացող աչուի գլխիկ կըքող,
Խոժոռ ժանիք, տրտունջ շրթեր՝
Նոցա վերայ իմ ձեռքն ի քող
Կը ցրցքնեն բոյլ բոյլ վարդեր :

Արի՛, Ռամիկ, արի՛, գործէ .
Ո՛հ, թող դադրի տրտունջն անյուշ :
Ե՛լ, թող երկոց սէրն արծարծէ
Իմոյ քնարին նուագն անուշ :

Զկնո՛րս, դերձա՛կ, հովիւ. այգո՛րդ
Սոք:ա են, ո՛հ, կենաց բաժին
Ամօթ է կեալ ծոյլ, պարապորդ .
Ձեռք քո , կանուխ գործել վայ:ժին :

Այո՛, վարժէ կրել հեշտիւ
Ճակատագրին դատակնիք .
Քրտամբ ճակտին գիշեր եւ տիւ
Թող հաց ճարեն այր թէ կընիկ :

Այն որ հոգի կուտայ կաւին ,
Նունչն ի ռնգունս կանգնէ քեզ մարդ .
Նոյն Աստուածն է որ տակաւին
Կանգնէ բաղդին դէմ քեզ ի մարտ :

Հոս թոյլ դադար չիք յոգնածին ,
Այլ թէ վատիմք, անշուշտ կորանք :
Քրտանց բերկրանքն են յոգնածին ,
Վ.արձք ծուլութեան՝ ամօթ , կոխանք :

Սիրտս ՚ի բորբոք. ՚ի հուր վառի .
Գործէ՛, Ռամիկ, ե՛լ , մի՛ խիթար ,
Ես քո սիրոյդ ք:արս առի ,
Խըռով ոգւոյդ տամ մխիթար :

Ցնծա՛, քընար, եւ ամէն հեղ ,
Ե՛լ , բարձրացո՛ւ, մաղթանք սրտին
Երբ հառաչէ շուրթ տրտմագեղ
Կենաց՝ ընկճեալ յայս գոռ մարտին :

Եւ երբ յոգնած յայսմ աշխարհի
Զաչս անձկանօք ուղղէ ի վեր ,
Սլանալ կապոյտն անհուն երկնի
Ռամիկն առնու յուսոյ թեւեր :

ՄԻՀՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ԼՃԱԿ

Ինչո՞ւ ապշած ես , լճա՛կ ,
Ու չեն խայտար քո ալեակք ,
Միթէ ՚ այլւոյդ մէջ անձկաւ
Գեղուհի՞ մը նայեցաւ :

Եւ կամ միթէ կ՚զմայլին
Ալեակքդ երկնի կապոյտին ,
Ու այն :ամպոց լուսափթիթ
Որք նմանին փրփուրիդ :

Մելամաղձոտ լճակ իմ ,
Քեզ հետ ըլլանք մտերիմ .
Սիրեմ քեզի պէս ես ալ
Դրաւիլ , լռել ու խոկալ :

Որքա՛ն ունիս դու ալի՝
Ճակատս ա՚յնքան խոկ ունի .
Որքան ունիս դու փրփուր՝
Սիրտս այնքան խոց ունի բիւր :

Այլ եթէ գոգդ ալ թափին
Բոյլքն աստեղաց երկնքին ,
Նմանիլ չես կրնար դուն
Սրտիս՝ որ բոց է անհո՛ւն :

Հոդ աստղերը չե՛ն մեռնիր ,
Ծաղիկներն հոդ չեն թռմիր ,

Ամպերը չեն Թըջեր հող ,
Երբ խաղաղ էք դու եւ օդ :

Լճա՛կ, դու ես Թագուհիս ,
Չի Թ՛հովէ մ՚ալ խորշոմիս ,
Դարձեալ խորքիդ մէջ խռով
Զիս կը պահես դողդղալով:

Նաւերը զիս մերժեցին ,
«Քնար մ՚ունի սոսկ» — ըսին ,
Մին՝ «Դողդոջ է , գոյն չունի» ,
Միւսն ալ ըսաւ . «Կը մեռնի» :

Ո՛չ ոք ըսաւ . «Հէգ տղայ ,
Արդեօք ինչո՞ւ կը մնայ ,
Թերեւս ըլլայ գեղանի ,
Թէ որ սիրեմ, չը մեռնի» ․

Ոչ ոք ըսաւ . «Սա տղին
Պատռենք սիրտը տրտմագին ,
Նայինք ինչե՛ր գրուած կան ...»
— Հոն հրդեհ կայ , ո՛չ մատեան :

Հոն կայ մոխիր ... լիշատա՛կ . . .
Ալեակքդ յուզի՛ն Թող . Լճա՛կ ,
Չի քու խորքիդ մէջ անձկաւ
Յուսահատ մը նայեցաւ . . .

Պ. ԴՈՒՐԵԱՆ

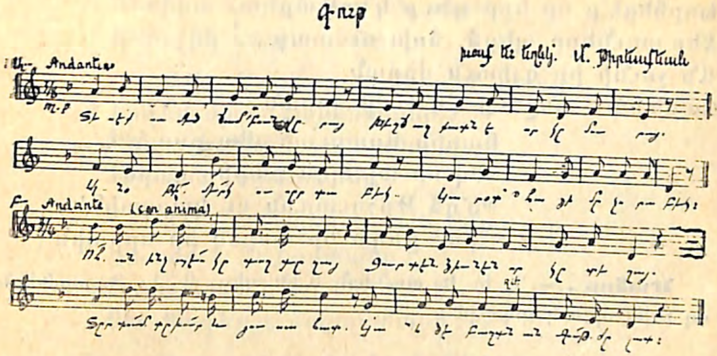

ԳՈ՛ՒԹ

Տեսէ՛ք սա մեծ ճամբուն վըրայ
Խե՛ղճ աղքատն է որ կը մուրայ .
Անօթի՛, մե՛րկ ու սըրտաբեկ .
Կարօ՛տ հացի մը չորաբեկ :
Ա՜հ , ան ինչպէ՛ս կը դողդըղայ
Ցուրտէն , ձիւնէն որ կը տեղայ .
Տըրտո՛ւմ , տըխո՛ւր եւ յուսահատ
Կ՚անիծէ բաղդն անգո՛ւԹ, ժլա՛տ :
Սա անցորդն ալ ի՛նչ անսիրտ է ,
Կ՚անցնի կ՚երԹայ չի խորհիր Թէ
Այս Թշուառն ալ կիսակենդան ,
Ո՜հ , պէտք ունի կարեկցուԹեան :
Մի՛, մի՛ անցնիք դուք անտարբեր
Անոր քովէն, որ տարուբեր
Կը դեգերի մայԹին վըրան
Եւ կը խնդրէ ձեր տա՛ս փարան .

Խորհեցէ՛ք որ երբ դուք կ'երթաք
Ձեր տուները պերճ, ճոխ ու տաք,
Ան չունի իր գլխուն վըրան
Համե՛ստ, անշուք գէ՛թ մի վըրան:

Բարին Աստուած մեզ ըսած է.
«Ով որ այսպէս բարիք գործէ
Խե՛ղճ թըշուառին ու կարօտին՝
Պիտ' ընդունի վարձն իր սըրտին:

Ծանօթ. — Գ. եւ Ե. տուներն Ա.ին պէս, Դ. եւ Զ. տուներն ալ Բ.ին պէս կ'երգուին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Իմ հայրենիք զիս կը կանչէ,
Հեռու եմ Հայաստանէն.
Հայու որդւոյն կը վայելէ՞
Հեռանալ Հայաստանէն:

Միթէ արծաթ, ոսկի, գոհար
Կ'սփոփէ՞ Հայաստանը.
Այն որ կ'ողբայ որդոց համար, —
Խղճալի Հայաստանը:

Խոր տխրութեան մէջ է թաղուեր
Թագուհի Հայաստանը.
Բոպիկ ոտքով, արձակ մազով,
Կ'արտասուէ Հայաստանը:

Անգութ երկինք ա՛լ չը յիշեր՝
Մոռցեր է Հայաստանը.

Անսիրտ Հայերն ալ չեն սիրեր
Անուշիկ Հայաստանը:

Ո՜հ, թողէք զիս՝ խօսիմ ազատ
Երգեմ միշտ Հա՜յաստանը.
Անո՛յշ երկիր, լոյս անարատ,
Աննման Հայաստանը:

Արեւ ծածկեր է իր դէմքը, —
Խաւար է Հայաստանը.
Հայոց արեւն ալ մարեր է,
Սեւ հագեր է Հայաստանը:

Թշուառ սրտիս ձայն կը կտրի
Ողբալով Հայաստանը.
Ո՜հ, չկայ Հայ որ սփոփէ
Նուաղեալ Հայաստանը:

Մինչեւ կտրի իմ վերջին շունչս՝
Պիտի կանչեմ Հայաստան.
Պըլլըլիմ մէջ մ'իմ հայրենեացս,
Հապա մտնեմ գերեզման:

Անդորրութիւն ես կը խնդրեմ
Սիրելի Հայաստանին.
Կտրել այս ձայնս չէ՛, չէ՛ կարող
Սոսկումը գերեզմանին:

Ա. ՀԱՅԿՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Լըռե՛ց : Ամպերը եկան ծածկեցին
երկինքն, ու լուսինն աչքէս խըլեցին.
Մընացի մինակ՝ հոգիս վըրդոված,
Ձեռներըս ծոցիս, գլուխս քարշ արած :
Եւ այնուհետեւ ամէն իրիկուն
Մընում եմ լուսնի խաղաղ ծագելուն.
Նորա տըխրամած դէմքը նայելիս՝
Յիշում եմ Թըշուառ վիճակը ազգիս :
Ա՜խ, ցոլա՛, փայլէ՛, տըխրադէմ լուսին,
Գուցէ քու փայլից փայլ տաս եւ Հային :
Պատմէ շատերուն Վարդանի մահը,
Կամ ի՞նչպէս կորաւ Հայ ազգի գահը,
Կամ ի՞նչ վեհ սիրով սիրում էր Վարդան
Մայրենի հողը, — աշխարհին Հայաստան :

ԴԱՄԱՌ-ՔԱԹԻՊԱ

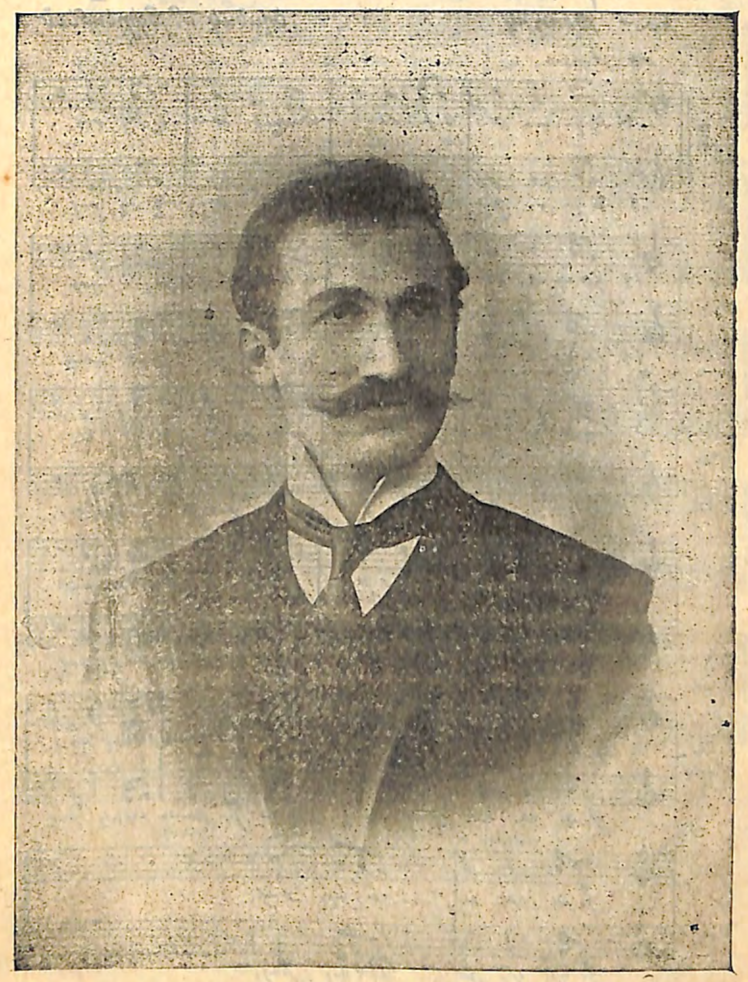

ԹԷՈԴԻԿ ԼԱՊՃԻՆՃԵԱՆ

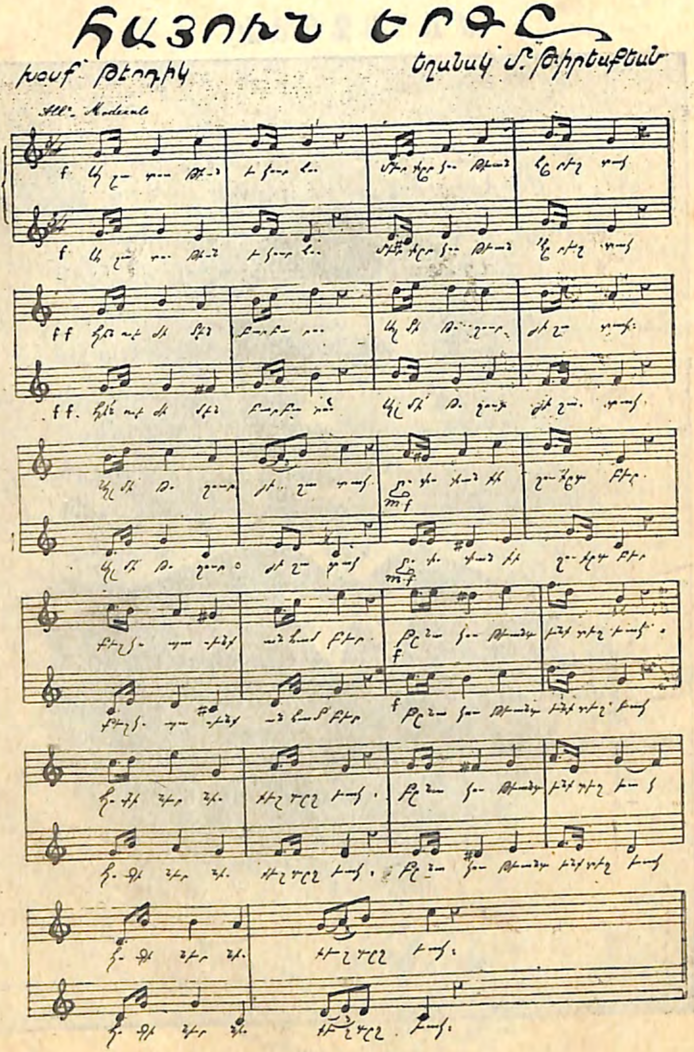
ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԸ
Խօսք՝ Թէոդիկ
Եղանակ՝ Մ. Թիրիաքեան
All.° Moderato
DUO

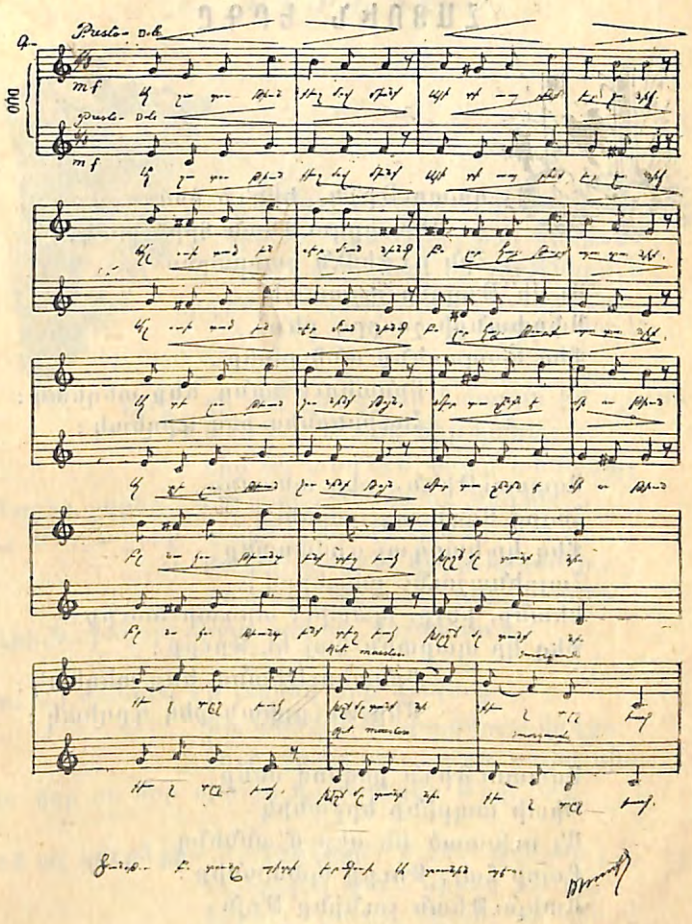
DUO

ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԸ

Ազատութի՛ւն , եկո՛ւր հոս
— Մեր փրկութեան հըրեշտակ.
Հին ռէժիմէն բարբարոս
Ալ մի՛ Թողուր յիշատակ :
Սփոփանքի շուքըդ բե՛ր .
Քեզ կ՛սպասենք անհամբեր .
Բընակութեանդ ենք տեղեակ :
Հոգւիներնիս քեզ դըղեակ :

Ազատութի՜ւն , քեզ տեսանք .
Հայոց Ազգն ա՛լ ապահով՝
Քեզ կը կարդայ գովասանք
Հայրենաշունչ բառերով :
Կեանք, ինչք, պատիւ, արդար տուրք
Քեզ կը պարտին Հայ եւ Թուրք :
Բընակութեանդ ենք տեղեակ :
Մեր Թուրքիան քեզ դըղեակ :

Ազատութի՛ւն քեզմով մենք
Պիտի ապրինք երջանիկ .
Ա՛լ ուխտած են սէր մ՛աննենգ
Բոլոր Հայ , Թուրք պատանիք :
Ատելութեան չունինք Թոյն ,
Մեր դաշինքն է միութիւն :
Բընակութեանդ ենք տեղեակ
Խըղճմտանքնի՛ս քեզ դըղեակ :

ԹԷՈԴԻԿ

ՍՐԻՆԳԸ

Ե՛կ, իմ սրինգ, իմ բարեկամ սրտագին,
Նիհար շըրթներդ , ո՛հ, երերուն ,
Դի՛ր դալկահար իմ շըրթներուն ,
Երգենք ու լանք , լանք ու երգենք
տըրտմագին :

Լա՛ց , զի լոկ քեզ գըտի հատորն իմ սրտին ,
Դու բարունակ էիր կանաչ,
Երբ մի անգութ ձեռք անճանաչ
Կտրեց ըզքեզ , անջատեց մայրն ու որդին
Եւ Թոյլ տըւիր որ լանջքիդ վրայ գալարուտ
Ծակեր բացին, վէրք երկաթի .
Թո՛ղ այդ վէրքէն, ըսիր, կաթի
Արիւն, բողոք՝ միակ ըսփոփ վիշտերուդ :

Ես ալ մանուկ էի անմեղ երբ վաղուց
Մի անծանօթ պատճառ վըզիս
Լուծ մը դըրաւ , ո՛րբ կոչեց զիս ,
Եւ հօր ու մօր սիրոյն կարօտ զիս Թողուց :

Իմ ալ կուրծքըս ծակծըկեցին ժանտ վէրքեր ,
Եւ ոլպէս դուն սիրես որմին
Ցենուլ , լըռել, մինչեւ որ մին
Չի յուզէ քեզ , չե՛ս հառաչեր, չես երգեր,
Լըռիկ մնջիկ սիրեմ եւ ես հեռու կալ
Ընկերութեան գիտ ժըխորէն,
Եւ իմ սըրտին, հոգւոյն խորէն
Ջինել, ըզգալ , լոկ զարմանալ ու խոկալ :

Թո՛ղ երգէոն, դաշնակ, քընար գեղգեղեն
Յեկեղեցւոջ, ի գինետան,
Աղօթք ու պար Թուչին, խայտան՝
Թող այլք վայ՛լեն հաճոյք մտրմնոյ հոգեղէն.
Ա՜խ, իմ սըրինգ, աշխարհ յոյսով Թո՛ղ բերկրի,
Թող բախտն անոր ժպտի յոյսին,
Ե՛կ, ես եւ դու ի միասին
Լանք ու երգենք, մեր բաժինն այս է յերկրի. . :

ԿՌՈՒԻ ՄԵԿՆՈՂԻ ՄԱՌՇԸ

Մնացես բարեաւ, սէր իմ սէր,
Հրաւէր մարտին որոտաց.
Թէ չեմ քաջաց ես ընկեր,
Զկայ բաժին ինձ փառաց:
Մի՛ լար, հոգւոյս իմ հատոր,
Դուցէ դառնամ, ո՜հ, մի լար.
Թ'անկայց մարտին ես ի գոռ.
Տեսցուք յերկինս մենք զիրեար:
Եղբայրատան չէ նախանձ.
Որ բորբոքեալ յիս վառի.
Ի սուրբ հողոյ հայրենեաց.
Բառնամ ըզլուծ օտարին:

Մ. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

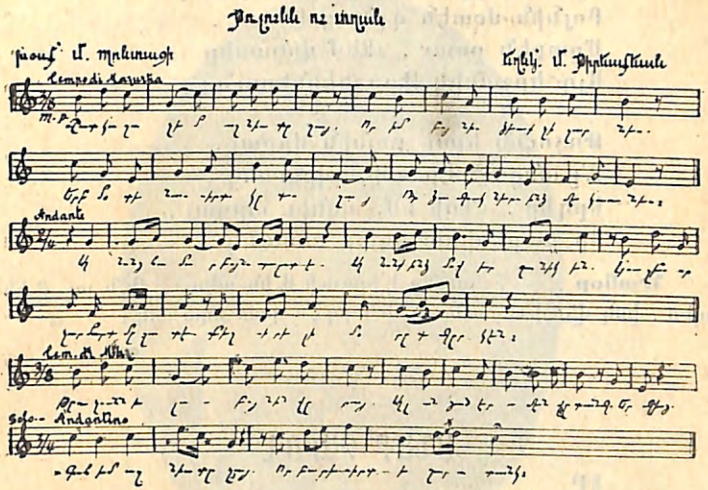

Շատ կ'աղաչեմ, ազնի՛ւ տղայ,
Որ իմ բոյնիս ձեռք չի զարնես.
Երբ մօտենաս՝ սիրտս կը դողայ,
Որ ձագուկներս ինձմէ կ'առնես:

Անոնց համար 'բոյնս պալատ է,
Անոնք ինձմով երջանիկ են.
Կ'ուզե՞ս որ չար մարդ մը զատէ
Քեզ սիրելի մօրըդ գըրկէն:

Հաւտա՛, պարոն, իմ խօսքերուն
Երբոր նայիս մեր բոյնէն ներս
Այդ աչքերէն խոշոր, սիրուն,
Պիտի սոսանկ իմ ձագուկներս:

Տըղուն սիրտն էր շատ բարեսէր ,
Բոյնին մօտէն գընաց հեռու .
Մըտքէն ըսաւ . «Զեմ վընասեր
Այդ երջանիկ Թըռչնիկներուն :

Թռչունն ելաւ բոյնին վըրայ .
Ա՛լ անցած էր ամէն վըտանգ .
Երգեց . «Գոհ եմ, ազնիւ տըղայ ,
Որ բարեսիրտ եղար ատանկ :»

Ծանօթ . — Գ. տունը կ'երգուի Ա.ին պէս . Դ.ն ալ Բ.ին պէս . իսկ վերջին տունը ունի արդէն զատ եղանակ :

❀ ❀ ❀

ՄՆԱՔ ԲԱՐՈՎ

Մնա'ք բարով , արեւ , գարուն
եւ խնկաբոյր ծաղիկներ ,
Կարկաչահոս վտակ սիրուն ,
Կանաչազգեստ բլուրներ :

Մնա'ք բարով , համբոյր եւ սէր ,
Դէմքով հրեշտակ կոյս չքնաղ ,
Վայելչութեան պայծառ ժամեր .
Քաղցր ժպիտ, կեանք մատաղ :

Աղքատութիւն ես սիրեցի ,
Խեղճի լացը , հառաչանք ,
Ես քնարս նուիրեցի
Վիշտ երգելու եւ տանջանք :

Յ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

ՏՈՔԹ. ՅՈՎՍԷՓ ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ
(Ծերենց)

ՍԵՒ ԼԵՌՆԵՐ

Սեւ լեռներ , սեւ լեռներ ,
Ձեր գըլուխներ է յամպերէ մըթընցեր ,
Դուք ամպեր , սեւ ամպեր ,
Ո՞ւսկից կուգաք , ո՛վ ամպեր ,
Ինչո՞ւ մութ էք , ո՛վ ամպեր :

Հեռու երկիր բարձրաբերձ են մեր լերինք ,
Սպիտակափայլ միշտ ձիւնազարդ գըլխընին ,
Հոն արեգին պայծառ նշոյլք չեն տօչոր ,
Ի բնակիչսն նոքա անուշ կ'ակնարկեն :

Սեւ լեռներ , սեւ լեռներ ,
Ձեր գըլուխներ է յամպերէ մըթընցեր ,
Դուք ամպեր , սեւ ամպեր ,
Ո՞ւսկից կուգաք , ո՛վ ամպեր ,
Ինչո՞ւ մութ էք , ո՛վ ամպեր :

Փոթորկալից մեզ բուռն հողմեր հոս բերին ,
Մեծին Հայոց Մասիսն էր մեր խանձարուրք .
Արագածու գլուխն էր մեր արքունիք ,
Նըպատ՝ Գրգուռ՝ Բիւրակն էր շտեմարան :

Սեւ լեռներ , սեւ լեռներ ,
Ձեր գըլուխներ է յամպերէ մըթընցեր ,
Դուք ամպեր, սեւ ամպեր,
Ո՞ւսկից կուգաք , ո՛վ ամպեր ,
Ինչո՞ւ մութ էք , ո՛վ ամպեր :

Բաէք ուրեմն թէ օտար չեմք , ո՛վ ամպեր ,
Մեծին Հայոց մենք եւս որդիք հարազատ ,
Հոս վըտարեալ ի մարդադէմ գազանաց ,
Ազատութեան ի սուրբ անուն կը գոռամք :

Սեւ լեռներ , սեւ լեռներ ,
Ձեր գըլուխներ է յամպերէ մըթընցեր ,
Դուք ամպեր, սեւ ամպեր ,
Ո՞ւսկից կուգաք , ո՛վ ամպեր ,
Ինչո՞ւ մութ էք , ո՛վ ամպեր :

Ո՛վ բարեկամ դուք ամպեր ,
Տո՛ւք մեզ ձեր շուք, ո՛վ ամպեր ,
Եւ ի շռինդ եւ յոր մարտի ,
Մեզ օգնութիւն տո՛ւք շանթեր :

ԾԵՐԵՆՑ

ԵՐԳ ՌՈՒԲԷՆԻ

Ի դառն հողմոց արտասահման հայրենական մեր երկրէն ,
Օտար դաշտեր՝ սեւ լեռներու պանդուխտ եղանք տարադէմ .
Չի կար Մովսէս՝ որ զօրաւոր եւ սիւն լուսոյ ուղեցոյց ,
Մեզ զօրավար եւ սիւն լուսոյ արքայական արմատէն՝
Ընծիւղ պատուոյ՝ յոյս ծագեցաւ քաջն ու արին մեզ Ռուբէն ,

Հայկայ տղոց աղեղանց լարք թուլցեր էին եւ թեւեր ,
Վահան՝ տուսեր՝ Նիզակ եւ տէգ անկեալ կային ժանգոտեր .
Հայուն անուն վատթարացեալ՝ **Էրմէն** (*) ոչ ոք կ՚անուանէր ,
Մինչ մեր անշուք անկեալ փառաց արքայական արմատէն
Ընծիւղ փառաց՝ լոյս ծագեցաւ քաջն եւ արին մեզ Ռուբէն :

Մեր այգիներն փուշ բուսուցին , դարձաւ քացախ մեր գինին ,
Ուրախութիւն հալածեցաւ , եւ սուգ տիրեց սրտերին .
Հարսի երգին՝ փեսի ձայնին փոխան բուեր ողբացին ,
Մինչ կործանեալ աւերակաց արքունական արմատէն՝
Ընծիւղ դալար՝ յոյս ծագեցաւ քաջն եւ արին մեզ Ռուբէն :

Մեր այգիներն ոսկի ողկոյզ անուշ գինի կը հոսեն ,
Մեր աղջիկներ քաղցր ձայնիւ եւ քնարիւ գեղգեղեն .
Մեր կըտրիճներ ազատութեան զէն եւ սուսեր ըշկահեն ,
Չի կործանեալ մեր գահոյից արքայական արմատէն՝
Ընծիւղ դալար՝ յոյս ծագեցաւ քաջակորովն մեզ Ռուբէն :

ԾԵՐԵՆՑ

(*) **Էրմէն** *կը թարգմանուի այր մարդ, արի մարդ :*

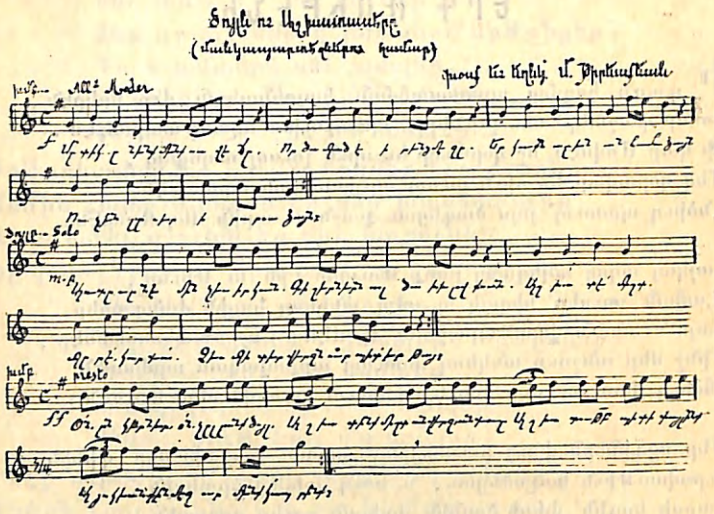

ԽՈՒՄԲ . «Ատիկ ընենք մենք սա վէճը ,
Որ ծագած է իրեն՛ց մէջը .
Երկուքն՚ ալ են անհամաձայն
Ու չեն լսեր իրարու ձայն :

ԾՈՅԼԸ . Առտուընէ մինչեւ իրկուն .
Գիշերներն ալ ծախելով քուն .
Աշխատէ, միշտ , գրէ՛, կարդա՛ ,
Չես գիտեր վերջն ո՞ւր պիտ՚ երթայ : »

ԱՇԽԱՏԱՍԷՐԸ. Բայց չե՞ս գիտեր , ծոյլ բարեկամ ,
Առանց ջանքի մրջիւնն անգամ
Չի գտներ, տե՛ս. իր կերակուր .
Ո՞ւր կը մընանք ես ու դուն, ո՞ւր :

ԾՈՅԼԸ . «Բէ՛հ , ատիկա հո՞գս եմ ըրեր .
Հայրիկիս շահն մեզ չի՞ բաւեր .

Չէ՛, շիտակը ի՛նչ սուտ ըսեմ.
Հանգիստ ու խաղ շատ կը սիրեմ :»

ԱՇԽ . Մի՛, եղբայր , մի՛, չէ՛ այս կատակ
«Արդար վաստակ՝ քըրտան վաստակ» .
Աշխատելէն քաղցր բան չի կայ ,
Ա՛ն պիտ՚ շինէ մեզ ապագայ :

ԾՈՅԼԸ . Ա՛հ , եղբայր , ա՛լ կը համոզուիմ ,
Մեծ երախտիք քեզ կը պարտիմ .
Օ՛ն , սո՛ւր ձեռքըդ , ուխտենք երգով
Աշխատութիւն՝ յօժար կամքով :

ԽՄԲ , Օ՛ն , ընկերնե՛ր, օ՛ն , չըլլանք ծոյլ ,
Աշխատինք միշտ , անվերջ, անդուլ.
Աշխատութեամբ պիտի փայլինք
Այս կեանքիս մէջ , ուր մենք կ՚ապրինք :

Ծանօթ . — Խումբը կ՚երգէ Ա. տունը, մինչ երկու պզտիկ-ներ մէջտեղ կ՚ելլեն, մին կը ներկայացնէ ծոյլը եւ իր բաժինը կ՚երգէ , միւսը Աշխատասէրը, որ կ՚երգէ իր բաժինը՝ առաջին խմբերգին եղանակով ու դէմ դէմի կեցած : Վերջին խմբերգը նորէն ամէնքը միասին կ՚երգեն :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Գողգոթայի կուշտի'ն ցցուած, տանջանքի
Անա'րգ գործիք ուր գամուեցաւ Երկինքէ
Անդրանի'կը, Առաքեա'լը, Մարդ-Աստուած.
Որուն կաթիլ կաթիլ արիւնը թափուած՝
Ապաքինում տուաւ կ'ըսեն հիւանդին,
Գերի'ն փրկեց, կոտրե'ց դռները բանտին:

Քանի՛ դար է. տաճարներուն ճակատը
Կը շողաս դուն ու կը բազմիս գագաթը
Գմբեթներուն, որոնց ներքեւ քու անթիւ
Բանակները պաշտումներուդ ցայգ-ու տիւ
Կամարները գոռացուցին սաղմոսով.
Սեղաններդ ալ ծածկած՝ ոսկի ըսպասով:

Ա՛լ հերիք է. գմբեթներէդ իջի'ր վար.
Դիակներու դա'շտը փութա' սըրավար.
Ագռաւներու մագիլներէն բզքտուող
Գանկերու վրայ ըսփոփանքի ցօղէ ցօղ.
Օ՜հ, արիւնի ճամբուն վըրայ վիրաւոր
Կռուողներուն հասի'ր ուժ տուր ու կեանք նոր:

Գընա', կարմի'ր Խաչ. արիւնով մկրտուած
Մայրերկրէն լո'ւր բեր մեզի, ո՞ղջ է Աստուած.
Թէ խեղդուեցաւ հեղեղէն հայ արիւնի.—
Երեւնալու երես երբէք թէ ունի,
Կառչէ' կողին, անգամ մըն ալ խաչուի թո'ղ։
Հայուն համար, այնպէս կանգնենք իր կոթող:

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

ԱՏԱՆԱՅԻ ԵՐԳԸ

Կոտորածն անգութ, Հայերը թող լան,
Անապատ դարձաւ շքեղ Ատանան,
Կրակը, սուրը ու անխիղճ թալան,
Ռուբինի տունը, ա՜խ, ըրաւ վիրան:

Ա՛լ մի տար լոյսդ, պայծառ արեգակ,
Լուսին շուրջ կապէ դուն սուգի մանեակ
Անցաւ մեր երկրէն հարաւի խորշակ,
Չորցուց թոռմեցուց ծառ ծաղիկ համակ։

Րոպէ մը չանցաւ ու Հայոց խեղճեր,
Ինկան սուրին տակ խուժանին ահեղ,
Ժամեր ու դպրոց բոցի մէջ կորան,
Բիւրաւոր Հայեր անխնայ մեռան:

Անզգայ, անօրէն վատը որբ թողուց,
Զաւակը մօրմէն, հարսը իր փեսէն,
Ճէվատն անզգամ, Ատիլը գծուծ,
Կերան կշտացան Հայու արիւնէն:

Պարապ է, աւա՜ղ, հարուստ Ատանան,
Մոխիր է դարձեր ամբողջ Կիլիկիան,
Միայն ապրեցաւ Հաճընոյ սիրոյն,
Ինչո՞ւ չշարժիր ապառաժ Զէյթուն:

Երեք օր գիշեր՝ կրակը մէջէն,
Թշնամւոյն սուրը գնդակը դըսէն.

Ջնջեցին Հայը երկրին երեսէն ,
Արիւն կը վազէ մեր ջինջ գետերէն :

Ա՛լ բաւ է որքան վատերուն լուծը
Կրեցինք. Թողունք մեր լացն ու կոծը .
Օտարին տունը ա՛լ չէ ապահով,
Հայ հողերու վրայ մեռնինք մենք փառքով :

ՍՄԲԱՏ ԲԻՒՐԱՏ

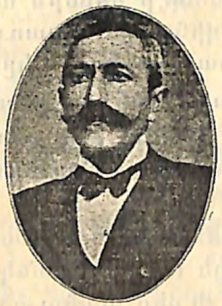

Մ. ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԵԱՆ ԵՂԵՐԳ

րիւնի ծով երկրէն եկած է գուժկան .
Լըսեցէք, ո՛հ, Հայուն ողբ, կոծն ու կական .
Կիլիկիան մոխրակոյտ ըրաւ սուրն ու հուր ,
Շէն քաղաքները եղան աւերակ ,
Կոյսեր , մանուկներ անմեղ նահատակ ,
Ոճիրներ անլուր :

Հոսեցաւ արիւնը գետերու նըման ,
Դաշունահար ինկաւ մանկիկը ծըծկան ,
Փողոտուեցաւ մարմինն հէգ ծերունիին ,
Իբր խոււ քաղուեցան տարաբախտ Հայեր,
Եւրոպ անտարբեր՝ ջարդին կը նայէր ,
Լո՛ւռ էր եւ երկին :

Նազելաշուք հարսներ, փափկասուն կոյսեր ,
Իրենց ընտանիքին վարդ, գոհար յոյսեր,
Դըժոխային կեանքի մ'եղան ենթակայ ,
Մահէն դառնագին ունեցան վիճակ ,
Յայրատ աչքերու պիղծ լափումին տակ ,
Ուր սոսկ զըզուանք կայ :

Հազարաւոր անտէր որբերն անխընամ,
Որոնց դառն վիճակին ապառաժն անգամ,
Կը քամէ արտասուք ծոցէն կըրանիթ,
Ողորմ Նայուածքով կ'ըսպասեն, Հա՛յեր,
Ձեզմէն վայելել հօր, մօր գըգուանք, սէր
Կարեկցութեան շիթ:

Հայկական տաճարներն ճարակ հըրդեհին,
Լափլիզեց բոցն անյագ, Թանկագին ու հին,
Շատ դարերէ ի վեր պահուած գանձեր ճոխ,
Օծուած պատկերներ, խաչ, սպաս, մատեան
Զարդ փըշուր ըրաւ եւ ոտքի կոխան,
Բարբարոս ամբոխ:

Կիլիկիայի արեւն սեւ ամպն է պատեր,
Կարմիրով ողողուած ծով, լեռ ու դաշտեր.
Դիակնադէմ ողջերն՝ հագուստ, տուն չունին,
Երբեմնի հարուստն այսօր մուրացիկ,
Ձեռքը կարկառած պատառ մը հացիկ,
Խընդրէ լալագին:

Տառապանքի երկրէն աղէտքի բանբեր,
Ընդհանուր հայութեան կուտայ հըրաւէր·
Շո՛ւտ հասնիլ օգնութեան մեր բիւր որբերուն,
Պաշտելի աւանդ Նահատակներէն,
Որոնց սուրբ կոչը կուգայ մեզ վերէն՝
Շե՛շտ մեր սըրտերուն:

ՄԱՄԻԿՈՆ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

ՄԱՅԻՍԻ ՄԷԿԻՆ

Ո՜հ, ի՜նչ աղուոր է, ո՛րքան հիասքանչ.
Տե՛ս քուրիկ հեղ մը, աչքերըդ վեր ա՛ռ,
Նայէ՛ հոն՝ վերը, կապոյտին մէջ, վառ
Արփին կը շողայ, արփին լուս-ճաճանչ:
Ա՜հ, մըտիկ ըրէ՛ ու լուռ ականջ դի՛ր,
Ի՛նչ սիրուն գեղգեղ, ի՛նչ հմայիչ ձայն,
Սոխակն ու արտոյտ, հէ՛յ, ծըւան, ծըւան,
Կանաչ ծառոց մէջ կ'երգեն անձանձիր:

Առուակին զուլալ ջուրը կարկաչուն,
Մեղմիկ կը սահի մարգերուն մէջէն,
Երփներանգ ծաղկունք՝ օծուած ցօղով շէն՝
Կը խընկեն բոյրեր, գըգուեն օդաչուն...
Է՜, ի՛նչ դիւթիչ է, ի՛նչ հոգեպարար,
Այս կեանք Մայիսի, չըքնաղ տեսարան,
Բընութեան շռայլ բարիքներ տեղան,
Վերէն ու վարէն, ամէնքին համար:
Բայց, ո՞վ կը վայլէ, ո՞վ ասոնք, հէ՛յ քուր,
Կը յատկացընէ անկուշտ որկորին:
Վայելք ու բարիք, ա՜հ, ո՞ւր կը կորին,
Ո՞վ վայլէ ջուրն զով, ջինջ օդը մաքուր:
Լեռներու վիհին մէջ մութ, ահալի,
Դեղնած ու վըտիտ բանուորն ի՞նչ ունի.
Արեւ, լոյս չունի, ժըպիտ, խինդ չունի,
Հառաչներ ունի, հոն կեանք կը հալի:

Գործատներու խեղդուկ օդին մէջ,
Բանուորն ի՛նչ ունի: Արտոյտին գեղգեղ՝
Ո՛չ, հոն չի լըսուիր. միայն կայ հոն տեղ
Ծարաւ, քաղց, տաժանք, անհատնում անվերջ:
Բայց ինչո՞ւ այսպէս. մենք բաժին չունի՞նք,
Մենք ալ չի վայլենք ու մընանք ըստրուկ.

Մենք մարդ չե՞նք միթէ, մերն ալ չէ՞ն, քուրո՛ւկ,
Սոխակն ու առուն, արեւն ու երկինք :

Ո՛չ, այդպէս չըլլար, ասի օրէնք չէ,
Արդարութիւն չէ : Հաւասար է մարդ
Բնութեան առջեւ : Եթէ պէտք է մարդ,
Այո՛, պատրաստ ենք, ո՞վ պիտ՝ նահանջէ :

Կըռուի՛նք շարունակ, կըռուինք մինչեւ որ
Ծագի նոր արեւ, նոր կեանքը փայլուն :
Մեր յաղթանակի դրօշն եռագոյն,
Թո՛ղ ծածանի յար ծըփուն ու ոլոր :
Ու մենք միշտ տօնենք Մայիսի մէկին,
Տօնն աշխատութեան, տօնը ամէնքին :

ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՇԱՐՄԵՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՍ

Լուռ գիշերին մտքի դիմած,
Նատ ստուերներ ժողովեցան,
Ընկերներս՝ մեռած, կորած,
Հոգուս խորքով անցկացան :

Նրանց աչքեր, բոց ու վրէժ,
Սրտիս խորքը նայեցին,
Սիրտս բաց էր խոր վէրքի պէս,
Նրանք այնտեղ սուզուեցին . . .

Անհաւասար գոռ կռւի մէջ,
Ընկաք, իմ վեհ ընկերներ,
Ա՜խ, ձեր շիրիմն իմ սրտումս է,
Իմ վեհ, իմ սուրբ ընկերներ . . .

ՀԱՅ-ԳՈՒՍԱՆ

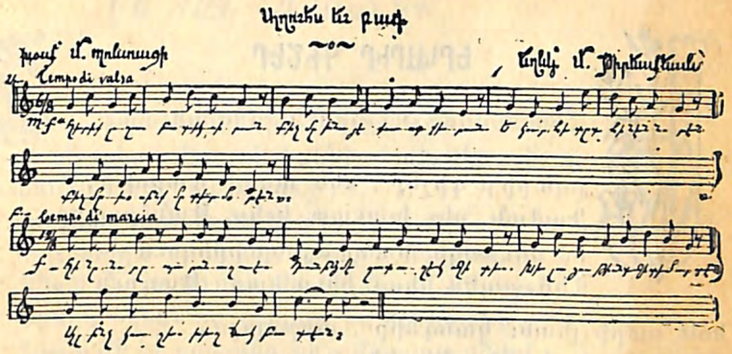

ԱՂՈՒԷՍ. « Հերի՛ք լողաս, բադիկ սիրուն,
Քիչ մը խնայէ քու ոտքերուն.
Եկո՛ւր, հետըդ հինէն նորէն,
Քիչ մը խօսինք մըտերմօրէն :

ԲԱԴ. Հինը, նորը, պարոն աղուէս
Դուն ինձմէ շատ աղէկ գիտես.
Խելացութիւնդ գիտեմ աղդէն,
Ալ ի՞նչ կ՚ուզես խեղճուկ բադէն :

ԱՂՈՒԷՍ. «Կանանչին վրայ, ազնիւ ընկեր,
Բադի փետուր մըն է ինկեր.
Եկո՛ւր ու տե՛ս. ի՜նչ գեղանի
Փետուրներուդ կը նըմանի.

ԲԱԴ. Խումբ մը աղուէս եկան երէկ
Ու լափեցին բադեր երեք.
Ձոհի փետուր մ՚է այդ, գիտե՛ս,
Կ՚ուզե՞ս միթէ բըռնել քիթէս :

ԵՐԿԱՐԻՐ ԳԻՇԵՐ

Երկարի՛ր գիշեր, մեծ տարի դարձի՛ր,
Դաժան, սեւ խաւար, իջի՛ր, Թանձրացի՛ր.
Իմ մուրազն առայ այսօր իրիկուն —
Վերջապէս եկաւ հիւր եարս Թագուն:

Եօթ սարի յետեւ կանգնի՛ր, արշալո՛յս,
Թէ չէ կը փախցնէ սիրածիս քո լոյս,
Թող յաւէտ այսպէս խաւարում մնամ,
Միայն եարս միշտ կրծքիս ունենամ:

Ն. ՔՈՒՉԱԿ

**

ՄԷԿԸ ՉԵՂԱՒ

Մէկը չեղաւ որ իմանար դարդերս,
Քնքուշ ձեռքով դարման անէր վէրքերիս.
Մէկը չեղաւ, որ գուրգուրէր վարդերս.
Անուշ բոյր տար, վարդի գոյն տար երգերիս:
Կեանքըս կը տամ սրտից բղխած համբոյրին,
Ա՜խ. Թէ մէկը ինձ հասկնար ու սիրէ՛ր.
Ի՞նչ կայ երկրում եւ որքազան, եւ անգին,
Քան Թէ զոհւիլ, քան Թէ լինել անձնուէր:
Բայց ես կեանքում շատ սիրեցի ու լացի,
Մէկը չեղաւ, որ իմանար դարդերս.
Սիրող սրտի ծարաւ, կարօ՛տ մնացի, —
Մէկը չեղաւ, որ գուրգուրար վարդերս...

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԷՅ ՃԱՆ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Է՛յ, ճա՜ն հայրենիք, ինչքա՜ն սիրուն ես,
Սարերդ կորած երկնի մովի մէջ.
Ջրերդ անո՛ւշ, հովերդ անո՛ւշ,
Մինակ պալէքդ արուն-ծովի մէջ:
Քու հողին մեռնիմ, անգի՛ն հայրենիք,
Ա՜խ, քիչ է Թէ որ մի կեանքով մեռնեմ.
Երնէկ ունենամ հազար ու մի կեանք,
Հազա՛րն էլ սրտանց քեզ մատաղ անեմ:
Ու հազար կեանքով քու տարտին մեռնիմ,
Պալէքի՛դ մատաղ, մատա՛ղ քու սիրուն.
Մինակ մի կեանքը Թո՛ղ ինձի պահեմ, —
Է՛ն էլ քու փառքի գովքը երգելուն,
Որ արտուտի պէս վե՛ր ու վե՛ր ճախրեմ
Նոր օրուայ ծէգիդ, ազի՛զ հայրենիք,
Ու անո՛ւշ երգեմ, բա՛րձր ու զի՛լ գովեմ
Կանանչ արեւդ, ազա՛տ հայրենիք...

**

ՏԱՊԱՆԱԳԻՐ

Կանգնի՛ր, ո՛վ անցորդ
Դու այս շիրմի մօտ
Եւ հանգիստ կարդա՛ քաջ նահատակին,
Որ կռուի դաշտում
Սուր ու զէնք ձեռքում,
Զոհ բերեց կեանքը իւր ազգի փառքին:
Բայց կարեկցութեան
Ո՛չ լաց, ո՛չ կական
Թող չը պղտորեն քո սիրտն ու հոգին.
Նա լաւ չէր սիրում.
Կռուի փոթորկում
Նահատակն ընկա՛ւ ժպիտը դէմքի՛ն... -

Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐ
(Ընկեր Սուրէն Աչըգպաշեան)

ՀՐԱԺԵՇՏ ՀԱՅ ԶԻՆՈՒՈՐԻՆ

Բաժանումի րոպէն հասաւ, ե՛կ համբուրէ՛ զիս, մայր իմ,
Սրբէ աչերդ, մի լար ի զուր, հարկ է մեկնիլ անպայման.
«Րայա» էինք այսքան դարեր, սակայն այժմ ազատուած՝
Քաղաքացի ենք հաւասար, մեր Թշնամւոյն ոխերիմ...:

Եւ, երբ այսօր իբրեւ զինւոր հայրենիքիս, ջերմ պաշտպան,
Նուիրական զէնքերս առած դէպի սահման կը մեկնիմ,
Արտասունքէ կարմրուն աչերդ սրբէ՛, մա՛յր իմ, ալ մի լար,
Այլ՝ աղօթէ՛ որ վերըստին սուրովս դառնամ յաղթական...:

Դո՛ւն ա՛լ եղբա՛յր իմ սիրասուն, մեծցիր յուսով եւ աննենգ
Երբ մեր հայրը վատ գնդակէն անդարձ ինկաւ ցաւագին,
«Յաղթութիւնը մեր՛ն է» գոչեց, եւ ի՛նչ շըքեղ յաղթութիւն,
Որ Թշնամւոյն հետ կողք-կողքի իբրեւ եղբայր կը քալենք...:

Մեծցիր, եղբա՛յր, լի՛ եռանդով եւ քաջութեամբ անվեհեր,
Գուցէ՛ տարտամ ճակատագիրն ինձ սեւ կնիք կ՚ուղարկէ...
Մեծցի՛ր որ Դու յաջորդս ըլլաս. վեհ յաջորդը քու եղբօր...
Եւ կոթողը յիշատակին՝ մեր հօր դժբաղդ, վաղամեռ...:

Իսկ դու, տատրակդ իմ գլխահակ, որուն առկախ Թեւերէն
Դեռ արիւնը Թարմ կը կաթէ՝ բաժանումիս հարուածէն...
Ը՛սէ, ինչպէ՞ս պիտի Թափ տաս ջախջախ Թեւիդ Թռիչքին,
Մարմրուն աչերդ այլեւս ինչպէ՞ս սիրելիդ պիտ՚ որոնեն...:

Սակայն, բաբէ՛, հրաժեշտի զանգակն հնչեր է արդէն,
Հայրենիքն է, որ կը կանչէ, պէտք է մեկնիլ անյապաղ,
Եկ համբուրեմ վերջին անգամ, յուսա՛, կրկին կը դառնամ
Եւ համբոյրովս՝ ջախջախ Թեւիդ-խոր վէրքերը կը բուժեմ...:

ՄԿՐՏԻՉ ՔԷՇԻՇԵԱՆ

ԳԱՐՈՒՆՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Հայո՛ց աշխարհիկ, գարո՛ւնդ է հասել.
Ահա՛ գեղեցիկ գարուն քո եկել.
Ո՛վ դու ի վաղուց մոռցուած հայրենիք,
Ո՛վ դու իմ սրտիս անմոռաց տեղիք.
Ահա՛ գարունիկդ հասել է հասել,
Աւագ Մասեաց ծայրն ընդ քեզ հաշտ հայել,
Այն սեւ-սեւ ամպերն են դարձել ի փախ,
Այն ճերմակ-ճերմակ սարերն են անվախ.
Ջրնիկն ի ծոցին բացեր է ճանապարհ,
Քաղցրիկ կըրկըջով գլորէ գետս հազար,
Յայն բարձրը ժայռից որ երկնուց են մօտ՝
Կենաց օրհնութեան ծագէ առաւօտ...
Հայոց աշխարհիկ, գարունդ է եկել,
Ահա գարունիկդ հասե՛լ է հասե՛լ...

Ղ. ԱԼԻՇԱՆ

◎ ◎

ՏԱՂԱՆԱԳԻՐՍ

Աշնան չորցած Թուփերու հետ
Հոգիկն ա՛յն ալ քըշեց տարաւ.
Վաղաթարշամ ծաղիկն անհետ,
Դեռ չը բուրած իսպա՛ռ կորաւ:

Սեւ գերեզմա՛ն մը փորեցին,
Լացող չեղաւ անոր վըրան.
Սիրոյ համար ծընած հոգին,
Անսէ՛ր իջաւ ի գերեզման:

ԿՈՐԻԻՆ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

◻ ◻ ◻

ՄԵՐ ՄԱՅՐԵՐՈՒՆ

Աչերնիդ պըղտոր, շորերնիդ կարմիր,
Խանձուած մազերնիդ մըըրկին տըւած,
Որո՞ւն կ'աղօթէք, ցաւատանջ մայրեր. —
Միթէ դեռ կ'ապրի՞ Հայու կոյր Աստուած...

Ա՛լ վերջ աղօթքին խունկին ու խաչին՝
Սուգի, արիւնի այս որբ օրերուն՝
Ձեր շըրթները թո՛ղ տարփանքով փակչին
Աստուածաանարգ պողպատին փայլուն:

Աղաղակեցէ՛ք ձեր զաւակներուն
Թէ՝ —«Աստուած Հայու մտաւ հողի գոգ.—
«Ահա՛ ձեզ կապար ու պողպատ շողուն,
«Մեռցնել — մեռնիլ — ա՛լ մի ընէք հոգ»:

Վ. ՏԱՐԱՆԴԻ

❊ ❊

ՄԻ ԼԱՐ ՊԼՊՈՒԼ...

Մի՛ լար, պըլպուլ, քեզ մի՛ տանջեր,
Որ փոթորիկն անիրաւ,
Վարդըդ սիրուն, վարդըդ կարմիր,
Թըփից պոկեց ու տարաւ...

Կ'անցնին օրեր, կուգայ կըրկին,
Մի նոր գարուն վարդաբեր,
Եւ մոռացած քո վիշտը հին՝
Նորից կ'երգես վարդի սէր:

Բայց վա՛յ կեանքին այն խեղճ երգչի,
Որ վաղաժամ որբացաւ,
Իր սիրելի խօսուն վարդին
Սառը հողի մէջ տեսաւ:

Երգչի համար գարուն չը կայ
Ոչ էլ նոր վարդ կը սիրէ.
Նա պէտք է լա՛յ, պէտք է սըգայ,
Մինչ յաւիտեան կը լըռէ:

Ա՛Խ, ՄԵՐ ՍԻՐՏԸ

Ա՛խ, մեր սիրտը լիքը դարտ, ցաւ.
Օր ու արեւ չը տեսանք.
Վա՛խ, մեր կեանքը սեւով անցաւ,
Աշխարհից բան չիմացանք:

Հարուստ մարդիկ կ'ուտեն խմեն
Աշխարհի ճոխ սեղանից.
Մենք աշխարհի խորդ տղերքն ենք,
Մեզ փայ չկայ աշխարհից:

Խեղճ աղքատի հոգին դուրս գայ,
Քարից հողից հաց քամէ,
Բեռով հացը հարուստին տայ,
Հարուստն իշխէ վայելէ:

Խեղճ աղքատը դառը դատի,
Դատարկ նստի .. է՛յ, աշխա՛րհ,
Էլ ինչո՞ւ ես քարը Թողնում,
Քարի վըրայ, քար-աշխա՛րհ:

Ա՛խ, մեր սիրտը լիքը դարտ-ցաւ,
Օր ու արեւ չը տեսանք.
Վա՛խ, մեր կեանքը սեւով անցաւ,
Աշխարհից բան չիմացանք:

Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

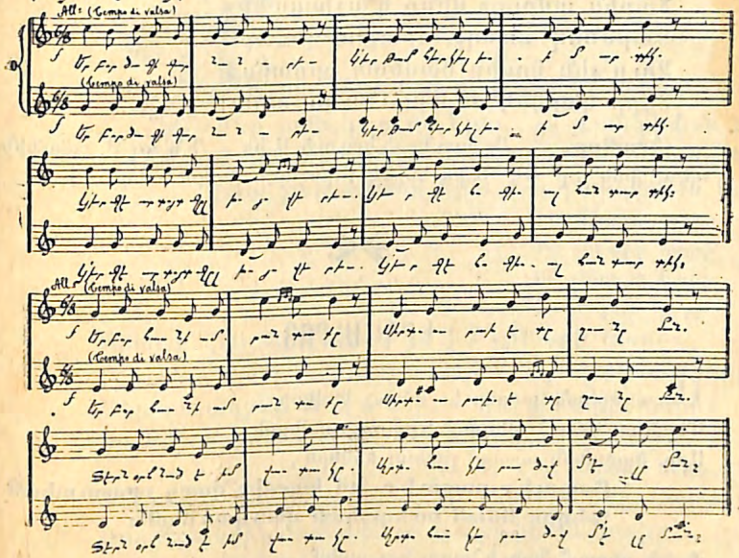

Երբոր ծագի գարնան արեւ
Կ'երԹամ հերկել ես իմ արտիկ.
Կ'երգէ արտոյտ գլխոյս վերեւ,
Կ'երգէ հոգիս ալ հանդարտիկ:

Երբոր հասնի ամրան տաքը
Սիրտս ուրախ է տըղու նըման.
Տէրն օրհնած է իմ վաստակը,
Արտս հասկերու ծով մ'է լըման:

Ու երբոր գայ աշուն նորէն
Սիրտըս պիտի գըտնէ զուարԹ.
Ունիմ առատ պըտուղ, ցորեն,
Եզներուս ալ չոր խոտ ու յարդ:

Եւ երբ հասնին ցուրտեր ձըմրան,
Զաւակներըս պէտք մը չունին,

Իրենց հացէն մաս մ՚ալ կուտան
Խեղճուկ որբին ու Թըռչունին :

Տարին ամբողջ մենք կ՚աշխատինք
Մարմնով առողջ, մըտքով զուարթ.
Ջուր չեն հոսիր համեստ քըրտինք
Տէրը կ՚օրհնէ մեր տունն ու արտ:

Ծանօթ. — Գ. տունը կ՚երգուի Ա.ին, Դ.ն ալ Բ. տունին պէս. իսկ Ե.ը՝ Թէ՛ Ա.ին եւ Թէ Բ.ին պէս (երկու անգամ):

ԵՐԳ ՍԻՐՈՅ

Ստուաստեան քաղցր եւ անուշ հովերը,
Մերձեալ հրնչեն մեղմով Թրփոյդ քովերըն,
Արդ ծածանին աչացս լըցեալ ծովերն,
Բացուի՛ր բացուի՛ր, իմ կարմիր վարդ պատուական
Գեղըդ նման արեգական փառաւորման :

Բանի ողբամ, նոր ի նորոյ խոցոտիմ,
Զփայլուն գեղըդ ի միտ բերեալ բոցոտիմ,
Յորդ արտասուօք ցայգ եւ ցերեկ Թացոտիմ:
Բացուի՛ր, բացուի՛ր իմ կարմիր վարդ, եւլն. :

Ձմեռն էանց՝ ես քեզ կարօտ մընացի,
Այրիմ, տաղիմ որպէս ի հուր հրնոցի,
Քեզ շատ օրեր ես ի ձեռաց գրնացի:
Բացուի՛ր, բացուի՛ր, իմ կարմիր վարդ, եւլն. :

Տեսեալ զծաղկունս՝ զամէն ինձ փուշ վարկանեմ,
Թեւօք բաղխեալ զսիրտ իմ քնքուշ հարկանեմ,
Յաւիմ սրրտի ահա՛ քեզ յուշ արկանեմ:
Բացուիր, բացուիր, իմ կարմիր վարդ, եւլն. :

ԻՄ ՉԻՆԱՐԻ ԵԱՐԸ

Եըեւ Թուվռով ելաւ. — իմ չինարի եարը,
Մեր բան կռուով ելաւ. — դարդիման եարը.
Թշնամու որդին մեռնի. — իմ չինարի եարը,
Իրա չար սրտով ելաւ. — դարդիման եարը.
Իմ չինարի եարը,
Իմ չինարի եարը,
Իմ չինարի եարը,
Գովական եարը:

Ճրագը վառայ վառայ. — իմ չինարի եարը,
Հօր հետ վատ մարդ դառայ. — դարդիման եարը.
Մեր ու աղբեր Թող տուի. — իմ չինարի եարը,
Ես իմ սիրածին առայ. — դարդիման եարը.
Իմ չինարի եարը, եւլն:

Քարափի ծերին կանաչի. — իմ չինարի եարը,
Թող Թշնամին ամաչի. — դարդիման եարը.
Արեւիդ մեռնիմ եարճան. — իմ չինարի եարը,
Չինարի պէս կանանչի. — դարդիման եարը.
Իմ չինարի եարը, եւլն.:

ԻՂՁԱ

Ո՛չ փառք ու պարծանք կ՚ուզեմ անունս հետ
Եւ ո՛չ մահարձան դիակիս վըրան.
Բա՛ւ որ գործերս չըլլինին անհետ,
Ու նըմաններուս օգտակար ըլլան:

ՀՐՈՒՇԱՆ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

(Հեղինակ, ի միջի այլոց, « **Մախուան Ճանկերից** » երգին, տես էջ 21)

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

"ՀՆՉԱԿ" ԻՆ

Յարատեւ հպարտ, ըմբոստ շարժումով
Ծընուցիր մեր մէջ յեղափոխութիւն,
Խիզախ, առնական քայլովդ անվրդով
Ողողեցուցիր համայն Հայութիւն.
Կարմիր դրօշն սուրբ բռնած ի ձեռին՝
Բացիր մեզ ճամբան դիւցազանց կեանքին:

Ո՛ւր են մեր պապեր՝ բռնակալութեան
Հլու գործիքներ, անշիղ էակներ,
Ո՛ւր են մեր մայրեր՝ երկչոտ Հայութեան
Տկար բազուկներ, անսիրտ զաւակներ.

Փոխուեր են անոնք, մեծազօր Հնչակ,
Քո նուիրական վեհ դրօշին տակ :

Վսեմ քաջերովդ վեր բռնած սուրը
Գահը Բռնութեան սասանեցիր միշտ.
Գիտակից շարժումդ բորբոքեց հուրը
Հայուն սրտին մէջ ապրելու անվիշտ.
Յառաջ գնալով ճամբայէն արեան
Ողջունեցիր դուռն սուրբ ազատութեան :

Սասնոյ բարձունքէն Թափած քո արիւն
Եւ խրոխտ Զէյթունէն մղած քո պայքար
Սարսափեցուցին բռնակալութիւնն՝
Հայ արեան ծարաւ՝ անզգայ զերդ քար,
Փշրեցիր լուծը անարգ գազանին,
Վեր առիր պատիւն անարգուած Հային :

Էինք ռայաներ, էիր մեր պաշտպան,
Խուլ Եւրոպայի ու Բռնութեանց դէմ
Հայկական դատին միակ ախոյեան՝
— Անպարտելի վէմ, հսկայ լուսաճեմ.
Փոխան աղերսի եւ լացի մեր մէջ
Բողոքի, կռուի դրիր հուրն անշէջ :

Փառաց դափնիով ճակատդ անապակ
Փայլի լուսաշող կեանքումն հայկական,
Օ՛ն, ընկերք, յառա՛ջ դէպ վեհ նպատակ,
Հիւսենք իր գլխին պսակ յաղթական.
Եւ, օ՛ն, Հայ քաջեր, գոչենք գոհունակ
Կեցցե՛ս դու յաւերժ ոսկեզօծ Հնչակ :

ՎԱՀԷ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԵՍ ԵՄ ԱԶԱՏ

Ես եմ ազատ Հայ պատանի,
Աշխարհս են այս լեռները,
Սուրն է միայն իմ սիրելիս
Եւ ընկերս Մարթինիս :

Իմ զարդերս են զէնքերս
Եւ Թանգ ոսկիս՝ փամփուշտներս,
Անկողինս՝ կանանչ մարգեր
Փափուկ, մաքուր, պատուական,

Ապաստարանս ժայռ քարերը
Եւ հայելիս ջինջ վըտակ,
Բնակարանս անտառները
Եւ լապտերս վառ լուսնակ :

Ես պարծենալ չեմ կարող, չեմ,
Որ եւ իցէ ուսումով,
Միայն գողտրիկ երգել գիտեմ
Եւ զէնք շարժել սուրբ սրտով :

Խմբապետ եմ Հայ խումբի մը
Զարդարուած լազ զգեստով,
Յանուն Ազգին կռուած եմ ես՝
Քաջարի ընկերներով :

Ծննդավայրս է Արմուտան,
Մականունս է Արխանեան.
Անունս է Հաճի Գալուստ
Հայրենիքի ջերմ պաշտպան :

Խօսք
ԱՐԳԱՄ ԳՆՈՒՆԻ

Եղանակ
ԿՐՕՆԻԴԷՍ Ք. ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

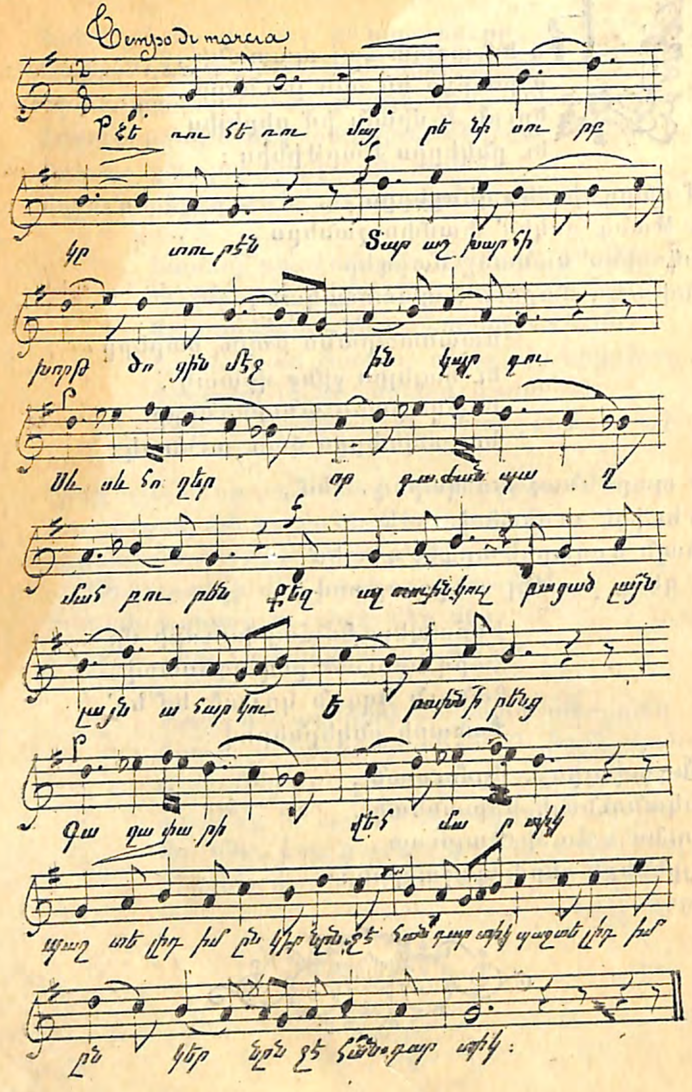

Յ. ՓԱԼԱՆՃԵԱՆԻՆ

եռո՛ւ, հեռո՛ւ մայրենի սուրբ կըտուրէն,
Տար-աշխարհի խորթ ծոցին մէջ ինկար դո՛ւ:
Սե՛ւ, սե՛ւ հողեր որ դաժա՛ն, պա՛ղ մահ բուրեն,
Քե՛զ ալ տուին կուլ, բացած լա՛յն, լա՛յն, ահարկո՛ւ
Երա՛խն իրենց. — Գաղափարի վեհ մարտիկ,
Պաշտելիդ իմ ընկեր, նըւլ՜ հանդարտիկ... :

Տար-աշխարհի խորթ ծոցին մէջ ինկար դու,
Զըրկեալներու արդար դատին ի խնդիր.
Երջանկութեան գիլ շեփորին երգն ազդու,
Թրթռացուցի՛ր ոլո՛րտ, հընչի՛ւն՝ անխըտիր
Ամէնքին ալ. — վաղաթառամ դո՛ւ զինուոր,
Սըրբանըւէք մեր դըրօշին փառաւոր... :

Երջանկութեան գիլ շեփորին երգն ազդու,
Երանգըւած տաք աւիւնովն քո հոգւոյն,
Թըռա՛ւ, գընա՛ց ուժգին թափով շատ հեռո՛ւ,
Իտէալի բարձունքն ի վեր վեհագոյն :
— Ազնիւ ընկե՛ր, քո ճակատը նահատակ,
Թո՛ղ զարդարէ անմահութեան սուրբ պըսակ :

Իտէալի բարձունքն ի վեր վեհագոյն,
Ցենդոտ վազքով դիմեցիր միշտ աննըկուն
Սօսիալիզմի սուրբ դըրօշը բըռնած վե՛ր,
«Ազատութի՛ւն» գոռացիր դո՛ւ անվեհեր... :
— Նընջէ՛ ընկեր, մեր յարգանքը՝ քեզ պըսակ,
Մեր արցունքը՝ քեզի շիրիմ անապակ... :

Նընջէ՛ ընկեր, մեր յարգանքը՝ քեզ պըսակ :
Ծիրանածիր փառքի դափնին դալարուտ,
Թո՛ղ զարդարէ քու ճակատը անապակ,
Թո՛ղ յորջորջեն դարերը մի՛շտ պատկառուտ,
— «Արծըրունին ընկեր Վահէ, քաջ հերոս.
«Մեծ դիւցազ մ՚էր, գաղափարի վա՛ռ փարոս :

❀ ❀ ❀

«Մեծ դիւցազ մ'էր, գաղափարի վա'ռ փարոս ,
«Որ լոյս շողեր կ'արձակէր միշտ հոն ու հոս :
«Պարտքի փրշուտ ճամբուն վրրայ անխըռով,
«Ա հ, ինկաւ նա' դրօշ ի ձեռին երգելով'
— Ապրէ', ապրէ', դո'ւ գաղափար սըրբազան ,
Հընչակեան սուրբ անունին ենք մենք ղուրպան:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻՆ

Արոխտ, անվըկանդ, կամքով աննըկուն
Դու հայրենիքի անձնուրաց զինուոր ,
Յեղափոխութեան լուսավառ ջահուն
Հրանիւթ տըւիր սըրտէդ վիրաւոր :
Արհամարհեցիր սին փառքն աշխարհի
Տառապողներու աննըւած սիրով .
Բռնակալութեան սարսափն ամեհի
Կըրկնապատկեցին քու ուժն ու կռրով :
Անմիտ բորենին արբանեակներով
Դաւեր նիւթեց քեզ — անլուր չարչարանք,
Բանտի բարձունքէն գիշեր մը ջինջ զով
Քեզ վար նետեցին դահիճներ անարգ :
Հըրճուէ' դու, ընկեր, զոհը մարդկութեան,
Հըրճուէ', կը տեսնես մեր գլխին վերեւ
Յեղափոխութեան մեզ բերած գարնան
Հայու արիւնէն կարմըրած արեւ :
ՍԵԴՐԱԿ ԳԱՐԱԿԵԱՎՈՒՐԵԱՆ

ՀՆՉԱԿ-Ի ՏԱՍՆԵՒՀԻՆԳԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

Տասն եւ հինգ տարիդ արդէն լրացաւ ,
Արձագանքդ ողջ աշխարհ տարածեցաւ ,
Թմբած ազգդ խոր քնից սթափուեցաւ ,
Հարթէ ճանապարհդ , սիրելի Հնչակ :

Եւրոպ ու Ասիա ձայն արձակեցիր ,
Պաղ սրտերը կրակներով լցուցիր ,
Մութ աշխարհից դու մեզի լոյս հանեցիր ,
Լուրջ է գաղափարդ, գովելի Հնչակ :

Որքան քաջերդ բարձրացան կախաղան —
Իւրեանց կամօք , ի սէր յեղափոխութեան ,
Էլ չի մեռնիլ Հայ անունը յաւիտեան ,
Սուրբ է նպատակդ, պաշտելի Հնչակ :

Դո'ւ հնչեցիր ազատութեան անունը ,
Եղար Հայի յոյսը , նեցուկը-սիւնը ,
Խանգարեցիր դաժան Թշնամւոյն քունը ,
Կ'ստանաս պսակդ, փարելի Հնչակ :

Վրէժ գոչելը նախ դու սահղծեցիր ,
Թշնամեաց դէմ անվախ կռիւ մղեցիր ,
Հայ քաջերին տուշմնին դէմ լարեցիր ,
Կատարւեց բաղձանքդ , յարգելի Հնչակ :

Տասն եւ հինգ ամեակդ շնորհաւոր ,
Նուիրեցիր մեզ գաղափար փառաւո՛ր ,
Աղօթում ենք քեզ համար գիշեր ու զօր,
Վե՛հ մնայ պատիւդ, պանծալի Հնչակ :

ԺԵՆ. ՍՕԿՐԱՏ ԽԱՆ ԳԵԼՕՓԵԱՆՑ

▫ ▫

ՀՆՉԱԿԵԱՆԻ ՈՒԽՏԸ

Թէ սեւ ու մութ ամպերէն կարկուտ տեղայ իմ գլխին
Եւ շանթալի կայծակներ հարեն կուրծքս պատառեն,
Թէ բիւրաւոր փչալներ ինձ կլանել սպառնան՝
Պիտի կրեմ ճակատիս Սուրբ կնիքը Հնչակեան :

Թէ իմ նաւը տատանուի ալեկոծեալ ովկիանում
Եւ կատաղի ալիքներ ինձ խորտակեն միշտ խորքում,
Թէ ինձ այնտեղ կաշկանդեն ոգիները դիւական՝
Պիտի կրեմ ճակատիս Սուրբ կնիքը Հնչակեան :

Թէ փշրտին ոսկերքս ծանր մուրճի հարուածով
Եւ փաթաթին դժոխքում Սադայէլի շղթայքով,
Թէ հրեղէն սրերով կտրատեն սիրտս բանան՝
Պիտի կրեմ ճակատիս Սուրբ կնիքը Հնչակեան :

Թէ տանջանաց գործիքներ դժոխային մեքենայի
Եւ չար դիւաց սուր նետեր կտրեն, խայթեն ինձ արագ.
Թէ տակաւին այլանդակ պիտի տանջուիմ յաւիտեան.
Պիտի կրեմ ճակատիս Սուրբ կնիքը Հնչակեան :

Թէ գազանաց վոհմակներ շրջապատեն միայնակ
Եւ սոսկալի տանջանքով պատառոտեն ինձ անյագ ,
Թէ ամեհի վայրերում լոկ ոսկորներս էլ մնան՝
Պիտի կրեմ ճակատիս Սուրբ կնիքը Հնչակեան :—

Ահա այսպէս ուխտեցի հաւատարիմ ծառայել ,
Այդ տանջանաց բովերից բնաւ երբեք չսարսել ,
Հնչակեան մեծ խորհուրդը պիտի պաշտեմ յաւիտեան
Եւ անվեհեր քարոզեմ բարձրութիւնը Հնչակեան :

ՎԵՐՋ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՏՈՐԻ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ ОТДЕЛ

Ամէն իրաւունք վերապահեալ

ՆԻՒԹԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Ազատ է հոգիս 53
Ազատն Աստուած այն օրից 172
Ազատութեան այն վառ սէրը 245
Ազատութեան զանգ 10
Ազատութեան որդին եմ 92
Ազատութեան սիրոյն համար 192
Ազատութիւն եկուր հոս 276
Ազնիւ ընկեր 225
Ալաշկերտից դէպի Կովկաս 66
Ալ ու ալւան 125
Ա՛խ. անո՛ւշ 186
Ա՛խ մեր սիրտը 300
Ահա ելաւ 187
Ահա կ'երթամ 95
Ահա կը ժայթքի 107
Ա՛հ, ի՛նչ աղուոր է 291
Աղբերք էլ ոյժ չի մնաց 164
Աղօթքներդ կռիւ ըրէ 36
Այդ աղջիկը 222
Այսօր կանգնեցաւ 238
Այն ում շղթան է 62
Այն որ ծանօթ է 241
Անապատն ու հողն 257
Անթիւ դարեր 2 4
Անձրեւին պէս մօտ է 233
Անվա՛խ, ընկե՛րք 157
Աշնան չորցած 298
Աչերնիդ պղտոր 289
Առաջ տղերք 159
Առաւօտեան քաղցր 302
Ասում են ուռին 222
Արդեօք սրտիս 216
Արի՛, ի՛մ սոխակ 231
Արի պլպուլ 104
Արիւնի ծով երկրէն 289
Արիք հայկազունք 175
Արհամարհեց կենաց հաճոյքն 33
Արշալոյսը նորէն բացուաւ 191
Արեւ թռվռով ելաւ 303
Արիք, որդիք 145

Բաժանումի րոպէն 297
Բանտիս դռներն էին 20
Բարեւ եկիր 188
Բարով եկար 243
Բերէք շիշը 239
Բժիշկ երբ դու 47
Բռնակալի գոռ վաշտերը 115

Գարնան յուսատու 166
Գարահիսար լերան կրծքին 130
Գերեզմանիս թող արձանին 129
Գիշեր ցորեկ մռմռում եմ 206
Գիւղին ծայրը 215
Գողգոթայի կուշտին ցցուած 286

Դատարանին իմացուցին 128
Դաշնակցական խումբ 141
Դարձեալ փայլեց 142
Դեռ գիշեր է ճառագայթի 127
Դու զով խնդրես 198
Դուն կ'աղօթէիր 236
Դուք զոհ գնացիք 158

Ելտըզ քէօշկից ֆրաման 140
Եթէ գարնան եղանակին 51
Եթէ տժգոյն մահու հրեշտակ 250
Եթէ կամինք փրկել թշուառ 52
Ելէք անէծքի նշաւակներ 153
Ելէք ո՛վ երկրի տառապեալներ
Եկ ես քեզ տանիմ 28
Եկ իմ սրինգ 277
Եկել է գարուն սոխակը սիրուն 234
Եկուր կնիկ 86
Ես գնում եմ հեռաւոր երկիր 246
Ես եմ ազատ 302
Ես հանեցի սուրս պատեանէն 123
Ես հիւսեմ ձեռօքս 76
Երբ Հայաստանի խոշոր 105
Երբ որ ազգին գահը փլաւ 182
Երբոր ծագի 301
Երկարիր գիշեր 294
Եւ հեռու, այնտեղ 236

Զա՛րկ, զա՛րկ, ընկե՛ր 161
Զէյթուն անկախ դո՛ն աշխարհ 119

Զէյթունցի ենք ժայռի ձագ ենք 90
Զինուած պատրաստուած 110
Զինուորին երգերը 214

Էլ ինչ երգեմ 69
Էյ նան հայրենիք 295
Էն սեւ գիշերում 116
Էս փուճ աշխարհքի 170

Ընդվզումի փոթորիկին մէջ 30
Ընդվզումի աներկեւան 29

Թէ զիս տանին երկիր 261
Թէ թեւ ունէի 249
Թէ հայրենեաց պսակադիր 223
Թէ ճակատագրի բոլոր 81
Թէ սեւ ու մութ (համառօտ) 23
Թէ սեւ ու մութ (լրիւ) 312
Թող բռնակալին 88
Թող երգէ պլպուլ 221
Թող չերգէ պլպուլ 204
Թող կորնչին 112
Թող փչէ քամին պաղ պաղ 252
Թոյլ տուր մտնեմ խնձոր քաղեմ 235

Ժանտ անուրը բռնաւոր 25
Ժի՛ր այր, Ժիրայր 255

Ի բիւր ձայնից բնութեան շքեղ 173
Իբրեւ արծիւ 143
Իբրեւ նայ անհաս 20
Ի զէն Հայեր 118
Ի դառն հողմոց 283
Իմ հայրենիք զիս կը կանչէ 270
Իմ սիրելի զաւակունքս 219
Ինձ համար չէ գարնան գալը 253
Ինձ մի խնդրեր 262
Ինծի կ'ըսէն ինչու լուռ ես 209
Ինչ էք բամբասում 183
Ի՛նչ, մեր ծաղիկ 37
Ինչո՞ւ ապշած ես լճակ 267
Ինչպիսի հերոս ընկերներ 163
Ի սէր հայրենեաց 256
Իսթէր իսէք 54

Լճի մէջ նաւակը 248
Լուսին չկար մութ գիշեր էր 136
Լուսնակ գիշեր բոլորովին 244
Լուռ գիշերին մտքիս դիմաց 292
Լռեց ամպերը եկան ծածկեցին 272

Լօ լօ լօ 68
L'International 153

Խաղաղ դաշտի որդիք 120
Խիստ եմ կարօտցեր 125
Խնջոյքի մը մէջ 49
Խռովս . անվկանդ 310
Ծնած արգանդից 167

Կախաղանը պատրաստուեցաւ 127
Կանգնիր ո՛վ անցորդ 295
Կապոյտ երկնքում 210
Կացէք այդ տեղ են 45
Կարկուտ տեղաց 138
Կենաց փշոտ ասպարէզը 18
Կեանքիս մէջ մի հատ 177
Կեանքի շիթեր 84
Կ'ուզեմ իյնալ սիրոյ բուրվառ 83
Կոչնակի հզօր ձայնը 13
Կոտորածն անգութ 287
Կռիւ կէր Վարդենիս 100
Կռուեցէ՛ք . տղերք 134
Կտրիճի գլխուն արախչին 59

Հազար բարով հպարտ սարեր 207
Հայ դեռատին 211
Հայեր այսօր ազատ ենք 200
Հայոց աշխարհում 12
Հայրենիք սրբազան 260
Հայրի՛կ, հայրի՛կ քո հայրենիք 185
Հայր մեր երկնաւոր 218
Համեստ աղջիկ ինձ մի տանջեր 189
Հաւաքուել էինք 258
Հեռաւոր երկիր 9
Հեռաւոր քաղքի 73
Հեռու եմ քեզմէ 227
Հեռո՛ւ, նեռո՛ւ 305
Հերիք որչափ 195
Հերոսներու բոյն 108
Հերիք լողաս 293
Հէյ դուք զուլումի 108
Հէյ ձեզ մասաղ 151
Հին աշխարհը դեռ կանգուն է 26
Հիւծում, մաշում էք 152
Հնչակեան ենք մենք 60
Հնչակեան զինուոր 14
Հնչի՛ր դող , հնչի՛ր 77
Հուր բարկութեան 254
Հրաժարի՛նք, ընկերնե՛ր 155

Ձախորդ օրեր ձմռայ նման 194
Ձայնը հնչեց Էրզրումի 48
Ձայն մը մարտագոռ 89
Ձայն տուր, ո՛վ ծովակ 114
Ձայն տուր, ո՛վ Ճէտա 133

Ղարիպին դանտիլը 228
Ճան ընկերներ դէպի փողոց 162

Մահուան ճանկերից 21
Մական իմ մական 65
Մայր Արաքսի 178
Մայր հայրենիքի 230
Marseillaise 150
Մեր հայրենիքի սիրոյն 131
Մէկդի բշուառ [illegible]
Մէկը չեղաւ 294
Մը գեղեցիկ պարզ գիշեր էր 240
Մի լար Նեւա 85
Մի լար պլպուլ 299
Միթէ պիտ ես վախենամ 197
Մենք պէտք է կռուենք 135
Մինչեւ մահուան անյիշատակ 229
Մնաս բարեաւ 94
Մնացես բարեաւ սէր իմ սէր 278
Մնաք բարով արեւ գարուն 280
Մշակ բանուոր 226
Մութ պարտիզում 239
Մութը կոխեց 264
Մըտիկ ըրենք մենք սա վէնը 284

Յառաջ անվեհեր 111
Յառաջ միշտ յառաջ 217
Յաղթանակի պսակներով 74
Յարատեւ հպարտ 30
Յուսահատուիլ մեղք է 214
Յուշարձան մ'է ժայռը 121

Նպատակիս գէթ մի մասը 197
Նպատակիս հասնիմ միայն 93
Նրանք մեռած չեն 122

Շատ կաղաչեմ 279
Շատ մեծ չէր 229
Շաչում են 147

Ո՛հ, դու բարեկամ այրած 193
Ո՛հ մի ողբալ դու թառամած 63
Ոմանք կըսեն 126
Ոչ փառք ու պարծանք 303
Ով ծիծեռնակ փարանած 259

Ով որ քաջ է ինչ կը սպասէ 144
Ով չը սփոփուիր 265
Ո՞ւր էր թէ զեփիւռիկ 212
Ոսկան ախպէր 263

Չեմ ալ կարօտ 101

Պագնեմ զքո լայն ճակատդ 96
Պալատներու մէջ 79
Պայծառ կանաչ 205
Պատգամախօս ես դու 12

Սասուն գաւառ 97
Սասուն եկաւ ապստամբեց 34
Սասնոյ գաւառում 103
Սիրեցի եարս 191
Սոցիալ տէմոքրաթ 56
Սուրբ տենչերով 252
Սեւ լեռներ 281

Վառեց երկինք իւր մոմերն 207
Վէրքերով լի նան Ճէտա իմ 139
Վհատած հոգւոյս յառած 201

Տասնեւհինգ տարի 309
Տասնըմէկ էին 39
Տալւորիկցի կտրիճ եմ քաջ 15
Տարդս լացէք 184
Տեսել եմ ընկեր 148
Տեսէք սա մեծ 269
Տուր ձեռքդ եղբայր 102

Փայլուն սուրս հայելի մ'է 55
Փոթորիկէն վերջ տարերքն է 113

Քանի դու մեր մէջ 202
Քանի թմրինք 83
Քաջամարտիկ ընկերներով 190
Քաջասիրտ առիւծ 43
Քայլամոլոր հեզ բանակը 57
Քեզ սպասող չի մնաց 208
Քնքոյշ տատրակս 212
Քուրդը լսաւ անոնդ 132
Օդդ սիրուն, ջուրդ սիրուն 231
Օ՛ն, փութացէ՛ք 150
O Sole mio 169

ՄԵՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒՆ

Երբ ձեռնարկեցի այս երգարանին հրատարակութեան, բնաւ մտքէս չէր անցներ թէ կրնայ գործը այնքան ընդարձակիլ եւ հատարակութեան կողմէն պահանջը այնքան մեծնալ որ պէտք մնար մէկէ աւելի հատորներու։ Միւս կողմէ, ժամանակի ընթացքին մէջ, թէ՛ գաւառներէն եւ թէ արտասահմանէն ընտիր նիւթերու այնպիսի տարափ մը տեղաց, որ անկարելի էր հատորի մը մէջ ամփոփել զանոնք, մանաւանդ երբ աչքի առջեւ ունենանք սասնկ գործի մը հետ կապուած բազմազան դժուարութիւններն ու նիւթական խոշոր զոհողութիւնները։

Ուստի կարելի չեղաւ կարգ մը ընտիր երգեր, իրենց նօտաներով եւ հեղինակներուն պատկերներով զետեղել այս հատորին մէջ։ Հնչակեան, Դաշնակցական, Ազգային, Սիրային, Ժողովրդական եւ Միջազգային երգերու ստուար շարք մը ունինք, որոնք իրենց կարգին աւելի խնամքով հրատարակութեան կը սպասեն։

Անոնք որ ներկայ հատորէն դուրս մնացած ընտիր երգեր ունին, թո՛ղ փութան օր առաջ ղրկել մեզ։

Առիթէն օգտուելով կ'ուզեմ շնորհակալութիւններս յայտնել բոլոր այն Ս. Դ. Հնչակեան Մասնաճիւղերուն եւ ընկերներուն, նաեւ Պ. Պ. Մարտիրոս Թիրեաքեանի (ձայնագրող), Մ. Բալուճեանի, Հայկ-Արամ Բիպարեանի, Թէոդիկի, Յովհաննէս Գըլըճեան եւ Զարդարեան գրավաճառներուն, ցինկօկրաֆ Մկրտիչ Իւթիւճեանի, տպագրիչ Տ. Տօղրամաճեանի, Ս. Աչըգպաշեանի, Յովակիմ Թանըշմանեանի եւ ուրիշ բոլոր անոնց, որոնք իրենց բարոյական եւ նիւթական օժանդակութեամբ հնարաւորութիւնտուին ինձ այսպիսի բազմածախս ու սրտմաշուք գործ մը հրապարակ հանելու։ Պարտք կզգամ յայտնել նոյնպէս թէ ցարդ հրատարակուած երգարանները, գրեթէ բոլորը, աչքի առաջ ունեցած եմ ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԱՐԱՆԸ կազմելիս։

Շնորհակալութեամբ պիտի ընդունիմ եւ պիտի օգտուիմ բոլոր այն դիտողութիւններէն եւ ուղղումներէն, որոնք պիտի գան ձերբ պահել այս աշխատութեան յետագայ տպագրութիւնը ոեւէ թերութենէ։

Երգեր, նօթաներ, պատկերներ, դիտողութիւններ, եւայլն. ղրկել հետեւեալ հասցէին՝

استانبول پوسته قطوسی نومرو ١٢٥ «غوهاق» غزه‌سنه

Redaction «GOHAG», 125 B. P. Centrale, Cons/ple.

Խմբագրութիւն «ԿՈՀԱԿ»ի, Կ. Պոլիս, Փոստարկղ, 125

Բարոյապէս վարձատրուած պիտի զգամ ինքզինքս՝ եթէ ՀԱՅՈՒՆ ԵՐԳԱՐԱՆԸ ծառայէ իրեն յառաջադրեալ համեստ նպատակին, արթնցնելով մեր ազնիւ ընթերցողներուն մէջ սէրը այն Գաղափարներուն, որոնք արձարծուած են մայրենի երգերուն մէջ։

ՀՄԱՅԵՍԱԿ ԱՐԱՄԵԱՆՑ

Կ. Պոլիս, 10 *Յունիս* 1911

ԿԱՐԵՒՈՐ ՎՐԻՊԱԿՆԵՐ

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղիղ
10	7	ծագո	ծագէ
11	10	Ներհից	Նիրհից
11	12	րաշերնիդ	բաշերնիդ
17	1	ջեռքես	ձեռքես
17	11	հարուածեն	հարուածին
23	6	աշխատիս	աշխատին
30	28	հաւաքու	հաւաքուեցան
47	11	օրհա՛	օրհա՛ն
87	2	հառաչանա	հառաչանք
94	1	Եւ	Ես
106	14	յուրերը	յարերը
108	1	հերսսներու	հերսսներու
108	4	թշնամի՞ն	թշնամիին
110	4	թշնամոյն	վատին դէմ
112	11	պեղծ	պիղծ
117	1	Մարդիկներին	Մարտիկներին
120	19	Համիին	Համիտին
122	4	դիրքերեց	դիրքերից
123	18	կծոծեց	կծոտեց
125	6	պինիշտա	պինիշդ
147	1	ժողովրդեան	ժողովրդական
148	27	(Բաց է թողուած)	Բանւորի արեան կարօտ ցեցերին
183	1	ու ժան	ուժանակ
191	32	եարես	եարիս
209	1	Նո	Նա
223	24	Սուրբ	Նուրշ
224	6	հետ	հիւր
236	9	կոհակ ու կոհակ	եոհակ առ կոհակ
287	1	Ներհած	Շիրհած
261	1	օտար օտար	երկիր օտար
265		ՄԱՄԻԿՍ	ՌԱՄԻԿՍ
278	18	Եղբայրադաւ	Եղբայրասան
279	12	Սոսանկ	Սոսկան
286	14	Գիահներու	Գիակներու

ԲԱՑՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՀԱԿ

Գրական, Քաղաքական, Տնտեսական եւ Ընկերային Պատկերազարդ Շաբաթաթերթի.

Բաժանորդագինք՝

Պոլիս եւ գաւառները	տարեկան	15	ղրշ.
Ամերիկա	»	1	տոլր.
Արտասահման	»	5	ֆր.
Պարսկաստան եւ Ռուսաստան	»	2	րուպ.

Բաժանորդագրութիւնն անպայման կանխիկ է

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Բաժնեգինն է Տաճկաստանի համար՝
Տարեկան 35 ղրուշ։

Հասցէ, — M. Lambert
199, P.O. Box, Mad. Sq.
ԱՄԵՐԻԿԱ, Նիւ Եօրք U. S. A.

Զ Ա Ն Գ

Շաբաթաթերթ Քաղաքական, Հասարակական Գրական եւ Տնտեսական։
Բաժնեգինն է Տաճկաստանի համար
Տարեկան 50 ղրուշ։

Հասցէ.—Redaction du journal «Zang»
ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ Թաւրիզ Tauris (Perse)

20004

2013